

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Сумський державний університет (Україна)

Вища школа економіко-гуманітарна (Республіка Польща)

Академія техніко-гуманітарна (Республіка Польща)

IBM Canada, м. Торонто (Канада)

Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку

Національної академії наук України", м. Київ (Україна)

Парламент Ізраїлю, м. Єрусалим (Держава Ізраїль)

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут» (Україна)

Одеський національний політехнічний університет (Україна)

Технічний університет –Варна (Республіка Болгарія)

Університет “Проф. д-р Асен Златаров”, м. Бургас (Республіка Болгарія)

Університет Торонто (Канада)

УО «Вітебський державний технологічний університет» (Республіка Білорусь)

Економічні проблеми сталого розвитку

Экономические проблемы устойчивого развития

Economical Problems of Sustainable Development

Матеріали

Міжнародної науково-практичної конференції
імені проф. Балацького О. Ф.
(Суми, 11–12 травня 2016 р.)

У двох томах

Том 1

Суми
Сумський державний університет
2016

УДК [330.34+330.336](063)
ББК 65.9(4Укр)28
Е45

Рецензенти:

І. М. Лицур – д-р екон. наук, старш. наук. співроб., провідний науковий співробітник відділу стратегічного потенціалу сталого розвитку Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» (Україна);
Я. С. Клісінські - д-р екон. наук, професор, Академія техніко-гуманітарна в м. Бельско-Бяла (Республіка Польща)

*Рекомендовано вченою радою Сумського державного університету (Україна)
(протокол № 7 від 14 квітня 2016 р.)
та вченою радою Вищої школи економіко-гуманітарної (Республіка Польща)
(протокол № WSEH/DRW/03/04/16 від 22 березня 2016 р.)*

Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О. Ф. (м. Суми, 11–12 травня 2016 р.): у 2 т. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми: Сумський державний університет, 2016. – Т. 1. – 296 с.

ISSN 2307-6283 (Україна)
ISBN 978-83-63649-88-3 (Республіка Польща)

До збірника увійшли матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О. Ф. “Економічні проблеми сталого розвитку”, в яких наведені результати наукових досліджень, виконаних у семи країнах, із наукових напрямів, пов’язаних із економічними, соціальними та екологічними проблемами сталого розвитку.

Для науковців, викладачів вищих навчальних закладів, студентів, аспірантів та всіх, хто цікавиться науково-практичними проблемами сучасної економіки.

В сборник вошли материалы Международной научно-практической конференции имени проф. Балатцкого О. Ф. “Экономические проблемы устойчивого развития”, в которых представлены результаты научных исследований, выполненных в семи странах, в научных направлениях, связанных с экономическими, социальными и экологическими проблемами устойчивого развития.

Для ученых, преподавателей высших учебных заведений, студентов, аспирантов и всех, кто интересуется научно-практическими проблемами современной экономики.

The collection consists of materials from International scientific-practical conference named by Prof. Balatzkiy Oleg F. “Economical problems of sustainable development”. They represent results of scientific researches, conducted in seven countries in such scientific areas as economics, social and ecological problems of sustainable development.

It is for scientists, lecturers of institutions of higher education, students, graduates and everybody, interested in scientific-practical problems of modern economics.

**УДК [330.34+330.336](063)
ББК 65.9(4Укр)28**

ISSN 2307-6283 (Україна) © Сумський державний університет, 2016
ISBN 978-83-63649-88-3 (Республіка Польща)

Організатори конференції:

Сумський
державний
університет (Україна)

Академія техніко-
гуманітарна
(Республіка Польща)

Вища школа економіко-
гуманітарна
(Республіка Польща)

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту
імені Олега Балацького

Співорганізатори конференції:

IBM Canada, м. Торонто (Канада)

Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України", м. Київ (Україна)

Парламент Ізраїлю, м. Єрусалим (Держава Ізраїль)

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут» (Україна)

Одеський національний політехнічний університет (Україна)

Технічний університет – Варна (Республіка Болгарія)

Університет "Проф. д-р Асен Златаров", м. Бургас (Республіка Болгарія)

Університет Торонто (Канада)

УО «Вітебський державний технологічний університет» (Республіка Білорусь)

Офіційний партнер та спонсор:

Міжнародний науковий електронний журнал
«Economic Processes Management» (Україна)

ЗМІСТ

1

ПРИНЦИПИ ТА СТРАТЕГІЯ ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ PRINCIPLES AND STRATEGY OF UKRAINE TRANSITION TOWARDS SUSTAINABLE DEVELOPMENT ПРИНЦИПЫ И СТРАТЕГИЯ ПЕРЕХОДА УКРАИНЫ К УСТОЙЧИВОМУ РАЗВИТИЮ

Toomla T., Vain A. Diagnostical Informativity of The Myometrical Method in The Medical Research of Occupational Helth Care	15
Treus A., Chygryn O. Apiculture As An Instrument of Ecological And Economic Analysis	16
Yeniseieva D. A. Environmental Safety of Ukraine	17
Бардась А.В., Дудник А.В. Науково-методичні засади охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки селітебних територій	19
Башгова М.О. Екологізація інноваційного розвитку як елемент забезпечення сталого розвитку	21
Боронос В. Г., Пронікова Ж.С. Економічні методи мотивації до ведення екологічної діяльності суб'єктами господарювання	23
Горобченко Д.В, Горобченко Т.В. Управління бізнес-ризиками від використання екопослуг як фактор сталого розвитку підприємства	24
Дутченко О.М., Мішеніна Н.В., Ярова І.Є. Протиріччя інноваційного розвитку транснаціональних компаній: соціально-екологічні аспекти	26
Жарова Л.В. Переосмислення інструментів сталого розвитку	28
Іскаков А.А. Еколого-економічна безпека як основа сталого розвитку еколого-економічних систем	30
Караєва Н.В. Синергетика, інформатизація, глобалізація в контексті зміни парадигми сталого розвитку	31
Корнатовский Р., Потапенко В. Социо-экономические исследования зеленого бизнеса в Украине	34

Крисак А.І.	
Оцінка земель сільськогосподарського призначення з метою забезпечення сталого розвитку	35
Крутякова В.І.	
Кластери як системи організації природогосподарювання в Україні	37
Лазаршин Ю.В.	
Урахування можливостей екологобезпечного землекористування з позицій стратегії сталого розвитку	40
Лір В.Е., Биконя О.С.	
Ринковий нагляд як механізм технічного регулювання торгівлі у напрямі сталого розвитку	41
Матвєєва Ю.Т., Перепека Є.І., Самофалова О.А.	
Обґрунтування необхідності впровадження принципів зеленого офісу в сучасних вищих навчальних закладах	43
Мельник Л.Г., Дегтярєва И.Б., Кубатко А.В.	
Третья промышленная революция как путь к сестейновой экономике	45
Осик Ю.И., Айнабек К.С., Турлубекова М.	
О когнитивном сдвиге в экономической науке: От «невидимой руки» к «эффекту Матфея»	47
Рассадинова С.І.	
Парадигма формування інвестиційної привабливості сфери природокористування в контексті інноваційного оновлення та сталого розвитку	50
Сухіна О.М.	
Напрями усунення недоліків економічного механізму екологізації гірничодобувного виробництва в умовах децентралізації владних повноважень	51
Угрюмова А.А., Ольгаренко Г.В.	
Влияние компетентностного подхода на конкурентоспособность мелиоративной организации	53
Ховавко И.Ю.	
Финансовые механизмы поддержки перехода к устойчивому развитию	58
Часник О.М.	
«Зелена» економіка як основа формування «точок зростання» ПЕК регіону	61
Шевченко Т.І., Ус Я.О.	
Екологічне маркування як інструмент управління у сфері поводження з відходами кінцевого споживання продукції	63

2

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ECONOMICS OF NATURE USE AND ENVIRONMENTAL PROTECTION ЭКОНОМИКА ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ И ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

Komelina O., Khristenko E. Features Implementation of Environmental Innovation In Ukraine	65
Tsymbolista N.A. Peculiarities of Implementing Environmental Innovations in Organic Farming in Ukraine	68
Балджи М.Д. Впровадження еколого-економічних рішень в управління інноваційним розвитком регіону	70
Васильченко М.Я. Эколого-экономические приоритеты модернизации аграрной политики россии в условиях глобализации	71
Вороненко В.І., Шешеня С.С. Економічні аспекти викидів парникових газів	75
Даценко А.О. Управління конфліктами в соціо-еколого-економічній системі	77
Жулавський А.Ю., Пустовар Н.Ю. Економічна оцінка впливу забруднення навколишнього середовища на державний та місцевий бюджети	79
Іванова І.О. Методологічний підхід до оцінки еколого-економічних збитків з урахуванням соціального фактору	80
Калашникова С.П., Торопова И.В. Экологическая составляющая конкурентоспособности торговых предприятий	82
Каленська О. В., Сакаль О. В. Соціально-економічні проблеми підвищення рівня лісистості України	84
Ковальов Б.Л., Шиян А.С. Аналіз популярності велотуризму в Україні в порівнянні з іншими країнами	85
Кумеков С.Е., Алинов М.Ш., Жунисбаев А. Б. Экологические проблемы обращения с радиоактивными отходами: оценка из Казахстана	87
Маценко О. М., Пронікова Ж.С. Еколого-економічні ризики суспільства споживання	89

Мишенін Є.В., Ярова І.Є.	
Розвиток збалансованого землекористування у контексті забезпечення продовольчої безпеки України	91
Соловьева С.В.	
Труды О.Ф. Балацкого и экономика чистого воздуха	93
Сотник І.М., Треус А.А.	
Проблеми збереження лісових ресурсів України	94
Тимошенко Л.В., Журавель О.Ю.	
Економічні засади зниження екодеструктивного впливу радіаційно-небезпечної технології	96
Чечель А.О.	
Екологічна конкурентоспроможність як умова сталого регіонального розвитку	98
Шаповал В.А., Єремєєва І.А.	
Розподіл відповідальності за екологічні наслідки економічної діяльності та здійснення природоохоронних заходів	100
Школа В.Ю., Вавілічев М.Д., Капатус Н.В.	
Гармонізація українського законодавства у сфері поводження з відходами зі стандартами ЄС	102

3

ЕНЕРГЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ENERGETIC ISSUES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Prokopenko O. V., Klier Z., Pimonenko T.V.	
Solar Collectors for Heating the Households in Ukraine: Features and Barriers	105
Винниченко М.А.	
Використання біопалива як альтернативний підхід до вирішення енергетичних проблем в Україні	107
Коблянська І.І., Шевченко Т.І.	
Проблемні аспекти регулювання операцій поводження з відпрацьованими батареями в Україні	109
Краснощеков В.Н., Ольгаренко Д.Г.	
Оценка эффективности инвестиций в реконструкцию мелиоративных систем с учетом экологической устойчивости геосистем	111
Кубатко О.В.	
Енергетична вразливість еколого-економічних систем	113
Маценко О.М., Гайтина М.В.	
Техніко-еколого-економічні протиріччя масового переходу на електромобілі в Україні	114

Павлик А.В.	
Використання альтернативних джерел енергії у виробничому секторі	116
Рєпа К.Ю.	
Визначення і обґрунтування ефективності використання різних паливних ресурсів	118
Романенко М.Р.	
Антропогенний вплив на навколишнє середовище	120
Сотник И.Н., Мандрыка В.А.	
Экономическое обоснование установки солнечных батарей для частных потребителей электроэнергии	122
Сотник І.М.	
Економічні результати і напрями енергоефективного розвитку економіки України на сучасному етапі	124
Товстуха І.О.	
Стимулювання альтернативних джерел енергії в Україні	126
Чигрин О.Ю., Поросюк О.А.	
Передумови використання альтернативних джерел енергії в Україні	127
Шевельова Д.С.	
Впровадження проєктів альтернативної енергетики в Україні для цілей сестейнового розвитку	129
Шевченко Т.І, Сидоренко Л.М.	
Система поводження з електронними відходами в Україні: сучасний стан та орієнтири розвитку	131
Школа В.Ю., Кучеревич В.В.	
Аналіз основних енергетичних ресурсів світу	133

4

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПИТАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ INVESTMENT ISSUES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ВОПРОСЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Benovska L.	
The Role of Local Budgets In The Investment Development of Territories	135
Бугаєнко Д.В.	
Мінімізація ризиків інвестиційної діяльності	136
Веклич О.О.	
Термінові заходи щодо оновлення економіко-правового механізму екологічного регулювання	137
Вечесенко І.С.	
Вплив політичних чинників на економічні показники портфеля цінних паперів	140

Гирба О.О.	
Особливості забезпечення фінансової стабільності економіки України в умовах глобалізації	141
Глізнуца М.Ю.	
Інтелектуальний капітал як фактор розвитку регіональних комплексів	143
Жукова Т.А., Соловійова М.С.	
Вплив економічної кризи в Україні на валютний курс	144
Зайцев О. В., Бондаренко В. Ю.	
Фінансові проблеми світової економічної глобалізації	145
Коваленко Є.В., Малюга М.С.	
Основні причини та наслідки тінізації економіки України	147
Колесник М.Є.	
Проблеми врахування правового фактору при оцінці інноваційного проекту	149
Литвинова І. В.	
Інвестиції у відходи виробництва та вторинну переробку сміття	150
Новак К.С.	
Особливості впровадження екологічного страхування в Україні	152
Пікуль А.	
Венчурне інвестування у сучасній Українській дійсності	154
Похилько С.В.	
Устойчивое развитие и принципы экологоориентированной региональной инвестиционной политики	156
Салтикова Г.В., Черкас І.Ю.	
Фактори впливу на інвестиційний потенціал Сумської області	157

5

ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ FINANCE AND CREDIT ФИНАНСЫ И КРЕДИТ

Воробйов І.О.	
Методологічні та методичні проблеми у фінансах	159
Гаврило Ю.Я., Касьяненко Т.В.	
Податкова система та її вплив на економіку	161
Гриценко Л.Л.	
Пріоритетність фінансування інвестиційних проектів державно-приватного партнерства	163
Гуменна Ю.Г., Конопелько Г.Н.	
Облік та управління дебіторською заборгованістю: проблеми та шляхи їх подолання	165
Гуменна Ю.Г., Миколаснко М.С.	
Облік податку на прибуток: проблеми та шляхи вдосконалення	166

Жиронкін К.Р., Касьяненко Т.В.	
Податкова система та проблеми децентралізації	168
Жукова Т.А., Вакарчук В.В.	
Інформаційні системи в аудиті	170
Жукова Т.А., Гаврилова В.В.	
Особливості обліку та оподаткування роялті	172
Захарченко Д.О., Касьяненко Т.В.	
Сучасний стан фінансів домогосподарств в Україні	174
Ільяшенко Т.А., Бойко А.Л.	
Проблема бюджетного дефіцита в Україні	176
Ілляшенко К.В., Власенко А.В.	
Зовнішній борг України: причини, наслідки, шляхи подолання	177
Козловський В.Л.	
Проблеми функціонування грошової системи України	178
Костель М.В., Дмитренко Ю.В.	
Аналіз напрямків удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб у сучасних умовах	179
Левицька С.О.	
Облікова система суб'єкта господарської діяльності та критерії її результативності	181
Летуновська Н.Є.	
Способи здійснення платежів на валютному ринку та їх особливості	184
Лисиця В.І., Миргородська В.С.	
До проблеми зростання державного боргу в Україні	185
Новак К.В.	
Особливості впровадження страхування в Україні	187
Нгумба Н.К., Похилько С.В.	
Развитие деятельности кредитных союзов в Украине	188
Павлов К.В.	
Социально-экономическая и экологическая устойчивость реформы: показатели и методы оценки	190
Рекова Н.Ю.	
Особливості формування фінансового потенціалу місцевих бюджетів в умовах фіскальної децентралізації	193
Рубанов П.М., Карабець К.М.	
Проблеми розвитку системи рейтингового оцінювання українських банків	197
Самойленко І.В.	
Дослідження проблеми нерівності доходів та шляхи її вирішення	198
Харченко В.К.	
Система індивідуального кредитування і проблеми її функціонування в Україні	199

6

МІЖНАРОДНА ТА НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА INTERNATIONAL AND NATIONAL ECONOMY МЕЖДУНАРОДНАЯ И НАЦИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА

Drobnytskyi A.D. Management Systems Peculiarities Within Food And Beverage Industry In The U.S.	201
Бойко А.Л. Иностранное инвестирование в Украине	202
Бойко М. С. Торгово-посередницькі операції в зовнішній торгівлі	203
Ганус І.С. Податкова політика України у час економічної кризи	205
Гуменна Ю.Г., Старків І.Л. Зарубіжний досвід побудови моделі облікової системи	207
Дерев'янюк Ю.М., Мбвана Л.Б. Foreign Investment In Tanzania: Current State, Problems And Perspectives	209
Дерев'янюк Ю.М., Лукаш О.А. Інтрапренерство та підприємництво: подібності та відмінності	211
Дерев'янюк Ю. М., Філіпс П. Challenges Facing Entrepreneurship In Ghana	212
Жукова Т.А., Бавикіна А.Ю. Ключові аспекти гармонізації акцизної політики в рамках інтеграції України до ЄС	213
Кухарєва І.І. Ринок франчайзингових відносин в Україні	215
Луцків О.М. Регіональна інноваційна політика: досвід європейських країн	217
Некрасенко Л.А. Показники економічної та екологічної безпеки в Україні	218
Перепека Є.І. Економічна ефективність зовнішньо-економічної діяльності	220
Прокопенко М.О. Проблеми розвитку міжнародних економічних відносин України	222
Пустовар Н. Ю. Дослідження проблем зовнішньоекономічної діяльності України	223
Сабадаш В. В., Гонтар Д. А. Злиття і поглинання у міжнародному бізнесі	225
Салтикова Г.В., Сергієнко Ю.В. Інвестиційні програми національного значення	227

Сірик Г.М. Фінансові ризики в зовнішньоекономічній діяльності	229
Харченко Ю.А. Проблеми розвитку міжнародного трансферу технологій в Україні	230
Шевлюга О.Г., Макаренко Є.В. Аналіз ризиків вищої освіти в Україні	232
Школа В.Ю., Вікулова Д.С. Глобальне управління в економіці	234
Щебетко Н.П., Котенко Н.В. Методи оптимізації податкових платежів, міжнародний досвід	235
Яшева Г.А., Тюрин Г.А. Состояние национальной инновационной системы Беларуси и направления ее развития	237

7

БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ BUSINESS ADMINISTRATION БИЗНЕС-АДМИНИСТРИРОВАНИЕ

Taraniuk L.M., Shimko V.Y., Marchenko T. Benchmarking Innovative Products of Enterprises	240
Вакарчук В.В., Оголь О.О. Інтелектуальна власність: питання аудиту та судово-бухгалтерської експертизи	241
Домашенко М.Д., Шиян А.С. Перспективи розвитку туристичного бізнесу в Україні та регіонах	243
Габрель М.С. Тенденції розвитку організаційно-інституційної структури економіки Львівської області	245
Карінцева О.І., Харченко М.О., Кальченко С.О. Установлення оптимальної ціни на товар	247
Комеліна О.В., Чайкіна А.О. Європейський та вітчизняний досвід залучення малого та середнього бізнесу до реалізації регіональних пріоритетів розвитку	249
Мартинець В.В., Тітов В.С. Проблеми і перспективи розвитку малого бізнесу в Україні	251
Марченко Т.В. Бізнес-моделі функціонування підприємств	253
Осадча О.О. Інтелектуальний капітал: методичні та організаційні підходи обліку	254
Поважна А. І. Аналіз розвитку франчайзингу в Україні	256

Рубанов П.М., Мурай В.Є. Розвиток послуг фінансових посередників з довірчого управління активами	258
Синсгуб А.В. Стратегія розвитку сільськогосподарського підприємства (на прикладі ТОВ «Еліфібр»)	260
Шацька З.Я. Глобальні підприємства, як нові суб'єкти міжнародного бізнесу	262

8

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА BUSINESS ECONOMICS ЭКОНОМИКА ПРЕДПРИЯТИЯ

Goncharenko O., Chortok Yu. Strategic Planning of Dematerialization Changes At The Enterprise	264
Аграмакова Н.В., Литовченко І.В. Сутність компенсаційного пакету як інструменту управління соціально відповідальним підприємством	266
Антонюк Н.А. Проблемы обеспечения кокурентоспособности промышленных предприятий Украины	267
Божкова В.В., Носонова Л.В. Вплив шкідливих речовин на організм працівників машинобудівних підприємств	269
Жукова Т.А., Скрипка Я.В. Розвиток НПФ в Україні та перспективні напрями вдосконалення функціонування системи	273
Захаркін О.О. Соціально-відповідальне інноваційне інвестування як фактор створення суспільної цінності підприємств в контексті стейкхолдерського підходу	274
Захаркіна Л.С., Мурай В.Є. Фінансове забезпечення суб'єктів господарювання	276
Карінцева О.І., Харченко М.О., Соловійова М.С. Особливості калькулювання собівартості продукції хлібопекарного виробництва	277
Кобушко І.М., Алексєєва С.О. Формування та управління інвестиційним портфелем підприємства	278
Моргуненко Р.М., Новак К.С. Підвищення рівня прибутковості підприємства	279

Сагер Л.Ю., Сигида Л.О.	
Управління ланцюгами поставок як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств	280
Світко П.В.	
Основні засоби та їх роль у процесі виробництва	282
Скрипник Н.А., Харічков С.К.	
Аналіз кадрового потенціалу сучасного підприємства в контексті сталого розвитку	284
Тимошенко О.О.	
Економічне підґрунтя інноваційного забезпечення екологізації виробництва на гірничорудному підприємстві	286
Троян М.Ю., Миргородська В.С.	
Вплив науково-технічного прогресу на життєвий цикл підприємства	289
Тютюник І.В., Карабець К.М.	
Методи управління інвестиційними ризиками на підприємстві	291
Шамкало К.	
Методичні недоліки коефіцієнтного аналізу фінансового стану підприємства	293
Щебетько Н. П.	
Внутрішні механізми фінансової стабілізації підприємства	295

1

ПРИНЦИПИ ТА СТРАТЕГІЯ ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ PRINCIPLES AND STRATEGY OF UKRAINE TRANSITION TOWARDS SUSTAINABLE DEVELOPMENT ПРИНЦИПЫ И СТРАТЕГІЯ ПЕРЕХОДА УКРАИНЫ К УСТОЙЧИВОМУ РАЗВИТИЮ

DIAGNOSTICAL INFORMATIVITY OF THE MYOMETRICAL METHOD IN THE MEDICAL RESEARCH OF OCCUPATIONAL HELTH CARE

magistrant **Toomla T.**, associate professor **Vain A.**
University of Tartu (Republic of Estonia)

The purpose of current research was to study the diagnostic informativity of the parameters of skeletal muscles (measured by myometric method) in the medical research of occupational health care.

The research involved 1796 employees from different Estonian companies, aged 19-74 (with body mass index (BMI) in the range of 16-46). The methods that were used included: health study in accordance with international standards, conducted by a therapist and a neurologist, ergonomic evaluation of the work place, body mass and height were measured (for calculation of BMI). Independently, eight muscles were measured using the myometrical method and equipment (Myoton3): m. tibialis anterior, m. extensor digitorum, m. abductor pollicis brevis, m. adductor pollicis, m. flexor carpi radialis, m. gastrocnemius c.m., m. trapezius was measured from two regions (upper region and middle region) and m.erector spinae. Based on the results, reference values and the informativity of myometrical parameters in the data of a standard health study were estimated.

The following conclusions can be made based on the results of the research. The sample was sufficient to determine the reference values of the muscles examined for the population. Statistical relationships between persons' age, arterial blood pressure, BMI and muscle parameters were determined. The research provided at the level of health risk, diagnosis of a occupational physical overload diseases and arterial blood pressure are related to myometrical parameters.

Increased muscle tone and lower elasticity was determined in case of the people of 35 years old or above, and in case of the people with the BMI of 25 and above. Increased parameters of muscle tone contribute to the development of hypertonia by decreasing blood's speed in microcapillary circulation. Regular monitoring of the tone of skeletal muscles by the myometrical method enables the possibility of well-timed application of the preventive measures against hypertonia.

According to the results of the study, myometrical method provides complementary information in the medical research of occupational health care.

The complementary information allows doctors to specify the formulation of diagnosis and monitor the changes in skeletal muscles, thus preventing the cumulative trauma disorder. The existence of reference values simplifies the evaluation of the state of the skeletal muscle.

APICULTURE AS AN INSTRUMENT OF ECOLOGICAL AND ECONOMIC ANALYSIS

group ED.m – 52a **A. Treus, PhD O. Chygryn,**
Sumy State University (Ukraine)

Ecological and Economic Analysis is branch of economic analysis that was founded only in last century. However, nature gave people instruments for EEA much earlier. One of these instruments is apiculture.

By the time, people did come to this world, «the honey-bee had already been around for about 40–50 million years or more» [1]. Humans have taken benefits from bees more than 8 000 years. They use pollen, honey etc.

Apiculture can give one more benefit now – it can help to evaluate environmental conditions (for example, level and measures of pollution). This function of apiculture is especially useful for agricultural business.

So, it was noted, «if we look at bees survival rate, quantity and quality of honey, we can make conclusion about the environmental conditions in place where are bees located». Therefore, it is appropriate to use the bees and their metabolic products in the «monitoring of biosphere pollution by radionuclides, salts of heavy metals, pesticides». Moreover, «with help of one bee family, we can get objective information about the composition of the soil, plants, air on the territory about 3.4 thousand hectares» [2].

It is currently important for our home practice. Ukraine is one of the world leaders in the field of beekeeping, so in such way we can monitor the environment on a national scale. Such monitoring do not need much costs and we can do it in every region. Because apiary are in every Ukrainian region. So using apiculture as tool of ecological and economic analysis is economically feasible for our country.

For example, we can consider the situation in China, «in the southern province of Sichuan in the region Han Yuan are many pear gardens» [3]. About 80% of pears in the province is growing here. This happened not because of Apiary «bees are gone from here long time ago. In the early 1980s, the uncontrolled use of pesticides led to the destruction of bees and death of plants» [3]. And now people pollinate orchards themselves every year in April "First they collect pollen by hand and dried it in two days" [3]. Then they make a device from bamboo and chicken feathers, shake pollen on it and touch this stick every flower.

One family of bees «pollinate three millions flowers every day, the man can pollinate only thirty trees. It's hard and expensive work for people, in compare with the free labor of bees» [3].

Therefore, the extinction of the bees in this Chinese region makes it unsuitable for conducting of agricultural business. Such kind of economic activity (growing orchards) in this territory will require many costs. In this example, we convinced that it is feasible to use bees as a tool for environmental and economic analysis.

According to apiculture like ecological and economic indicator in global scale we can observe interesting phenomena nowadays. Scientists called it Colony Collapse Disorder. Today, global degree of bee's mortality is 20 to 40 percent at a normal rate of less than 10%. The problem of extinction of bees could lead to irreversible catastrophic consequences - until the disappearance of humans on our planet. This situation is the signal to people. It means: we have to change something in our economic activity.

Using natural indicators for economic analysis is one of the ways to sustainability. Especially if we talk about apiculture: it gives us double benefit. Firstly, beekeeping is very profitable business that almost doesn't need costs. Secondly, it is instrument for ecological and economic analysis. Therefore, in such way we have synergetic effect from apiculture. It can help human in achieving some sustainable development goals. David Cramp in his book "A Practical Manual of Beekeeping" said: «if all humans were to be wiped out, the world would probably revert to the rich, ecologically balanced state that existed some 10,000 years ago. On the other hand, if bees and other pollinating insects were to be wiped out, humans and other animals would not last for long» [1]. Nature give us signals (for example: Colony Collapse Disorder) that world is in dangerous. And we have to choose: listen to the bees as to the natural ecological indicator or ignore them and continue to destroy our planet.

1. Cramp David A Practical Manual of Beekeeping . Oxford : How to Books, 2008. – 329 p.
2. Аналіз господарсько - економічної діяльності приватної пасіки Сирчікова В.С. : Дипломна робота [Електронний ресурс] / Учні матеріали на українській мові, 4-01-2012 – Режим доступу: <http://ukrefs.com.ua/32099-Napravleniya-hozyaiystvenno-ekonomicheskoiy-deyatelnosti-chastnoiy-paseki.html>
3. Молчание пчел (часть 2) – Відеохостинг Youtube [Електронний ресурс] / фільм – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=HwKfr2Tnyzs>

ENVIRONMENTAL SAFETY OF UKRAINE

Yeniseieva D. A.

National University Ostroh Academy (Ukraine)

The environmental situation in the world and especially in Ukraine is becoming more threatening. Ukraine is an industrial state which holds a significant place in the global economy that directly causes significant pollution.

Today, the ecological situation in the country is characterized by a deep ecological crisis and is extremely tense since the Chernobyl disaster, due to the influence of the command economy of the Union of Soviet Socialist Republics, depreciation of fixed assets of industrial and transport infrastructure, insufficient

knowledge among society and noncompliance with environmental legislation.

In the conditions of globalization of all countries the attention to the concept of "national economy" is greatly enhancing in the environmental safety component. Analyzing the systemic nature of environmental problems, their interaction with all political, social and economic factors, the ecological safety of Ukraine is one of the fundamental components of national security.

According to the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine", national security is protection of the most significant interests of man and citizen, society and the state, protection that provides the sustainable development of the society, early detection, prevention and neutralization of real and potential threats to national interests in different areas [2]. Among those are foreign policy related, governmental, military, economic, social, humanitarian, political, scientific, technological and informational threats. Environmental safety lies in the interaction with these areas of national security, namely:

- in the field of foreign policy security the task is to create effective international cooperation in regulation of the protection of the environment and in ensuring the conditions of human existence;

- in the field of state security is about protection ecologically dangerous objects (nuclear power plants, nuclear reactors, etc.) that can be used as subjects of terrorists' attacks and other criminal acts in the modern world;

- in the field of military security is about minimizing the environmental impact of weapons of mass destruction, which includes the latest bacteriological, radiological, chemical weapons, and conventional armaments;

- in the field of economic security is about satisfying vital requirements, ensuring environmentally sound allocation of productive facilities, safe and excellent development of industry, energetics, agriculture, guaranteeing sustainable development of the country and at the same time preserving the natural resources of Ukraine;

- in the field of social and humanitarian security, it consists in the guarantee of the environmental rights of every citizen of the state, in creation of appropriate conditions for the environmental education of the population and in the improvement of environmental education for the specialists;

- in the field of scientific and technological safety, it depends on the creation of legal and regulatory measures for the sustainable development of the country, the identifying of new methods for evaluating and implementing the industrial and technological security, and so on.;

- in the field of information security it depends on the providing of free public access to environmental information, the clear explanation of people's rights and duties according to environmental protection, etc [2].

In Ukraine, the definition of a comprehensive evaluation of the state of environmental protection as a part of national security doesn't exist. However, the development of such indicators is being provided by international organizations, including the UN Commission on Sustainable Development, the International

Institute for Sustainable Development, Yale University and the Center for International Earth Science Information Network (CIESIN) at Columbia University in collaboration with the World Economic Forum and the Joint Research Centre of the European Commission. They define the so-called "index of environmental quality" (Environmental Performance Index). The Environmental Performance Index (EPI) ranks countries' performance on high-priority environmental issues in two areas: protection of human health and protection of ecosystems. Regarding the position of Ukraine, we can observe that in 2012 our country occupied the 102 position, in 2014 - 95, and in 2016 we entered the 44th position [3].

Thus, problem of environmental safety is an important part of implementation of national security of Ukraine. The main direction of state activity should be setting priorities of state environmental policy and providing with effective monitoring of threats, risks for guaranteeing environmental preservation for public and sustainable development of the country.

1. On Basic Principles (strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine till 2020: the Law of Ukraine No 2818- VI from 21.12.2010 g. // Supreme Council of Ukraine. - 2011. - No 26 (30.06.2011).

2. The Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" dated 19 June 2003 r. Number 964 - IV // Official Gazette Ukraine. - № 29. - p. 38 - Art. 1433.

3. Environmental Performance Index [Electronic resource]. – Mode of access: <http://epi.yale.edu/>

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СЕЛІТЕБНИХ ТЕРИТОРІЙ

професор Бардась А.В., доцент Дудник А.В.
Державний ВНЗ «Національний гірничий університет» (Україна)

Міста мають фундаментальне значення для розвитку будь-якої країни, оскільки саме вони значною мірою виступають індикатором успішності соціально-економічного розвитку сучасного суспільства. Місто як людське поселення має особливий статус, оскільки воно існує як антропогенна система, але водночас перебуває у нерозривному зв'язку із природним середовищем та постійно взаємодіє із ним. Особливістю міста є різноманіття виконуваних ним суспільних функцій, які мають тенденцію ускладнюватися та урізноманітнюватися зі збільшенням населення, а також під впливом технічного та соціального прогресу. Зазвичай місто є адміністративним центром прилеглої території, а обов'язковою умовою для розвитку міста має бути наявність матеріального виробництва, оскільки саме воно виступає базисом суспільного розвитку та формує передумови для концентрації на відповідній території виробничих факторів. Сучасне місто є штучною нестійкою системою, яка не може існувати у балансі з навколишнім природним середовищем без втручання людини. Як для штучної системи місту притаманні такі особливі ознаки:

1) без втручання людини та витрат ресурсів на підтримання

інфраструктури та збереження антропогенних екосистем місто стає небезпечним та незручним для проживання;

2) з плином часу повертається до стану рівноваги з природним середовищем, трансформуючись у його частину;

3) збільшує навантаження на природне середовище прямо пропорційно до інтенсивності розвитку міських територій.

Реакцією на екодеструктивний характер розвитку агломераційних утворень є зонування міських територій за функціональними ознаками при ухваленні архітектурно-планувальних рішень. Таке функціональне зонування має на меті урахування різноманітних природних та техногенних особливостей урбосистеми, але насправді далеко не завжди враховує ці особливості повною мірою. Прикладом цього є функціонування Дніпровської агломерації, що об'єднує міста Дніпропетровськ та Дніпродзержинськ, Новомосковськ, Вільногірськ та Синельникове, а також вісім прилеглих адміністративно-територіальних районів. Загальна чисельність населення агломерації становить близько 1 859,5 тис. мешканців при щільності населення 144,3 особи/км². Незважаючи на високу концентрацію населення та цінні сільськогосподарські угіддя, на території міських поселень, що формують агломерацію знаходиться велика кількість промислових підприємств гірничо-добувної, металургійної, хімічної та машинобудівної промисловості, які формують основне техногенне навантаження на довкілля, зокрема за рахунок забруднення біосфери важкими металами та радіоактивними елементами. Техногенні особливості, які визначають формування цієї та інших агломерацій, враховують наявність залізничних колій та автомобільних магістральних шляхів, аеропортів, портової інфраструктури, енергетичних та виробничих об'єктів. Водночас, планування розвитку міст повинно брати до уваги необхідність санітарно-гігієнічних та естетичних функцій урбосистем, які входять до складу агломерацій. Створення міського природного каркасу та його ефективність з точки зору забезпечення потреб екологічної безпеки поселень безпосередньо залежить від наявного природно-ресурсного потенціалу території та від асиміляційного потенціалу природного середовища. Для оцінювання якості довкілля нами пропонується використання набору якісних показників, що поділені на дві групи: «Забруднення довкілля у місті» та «Задоволеність станом довкілля у місті». До першої групи показників пропонується віднести наступні:

- забрудненість повітря;
- забрудненість питної води та доступність питної води;
- забрудненість території сміттєвими відходами;
- шумове забруднення (перевищення припустимого рівня шуму);
- світлове забруднення (перевищення припустимого рівня освітлення у нічний час);
- чистота та доступність зелених і паркових зон для відпочинку.

До групи показників «Задоволеність станом довкілля у місті»

пропонується віднести такі:

- якість повітря;
- якість та доступність питної води;
- задоволеність утилізацією сміттєвих відходів;
- якість паркових та зелених зон.

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

аспірант **Баштова М.О.**

Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» (Україна)

На сучасному етапі в усьому світі зростає заклопотаність, викликана погіршенням стану навколишнього природного середовища і тією загрозою, що це погіршення впливає на добробут людей і розвиток економіки. Ця заклопотаність змушує суспільство враховувати можливості природи в забезпеченні нормального функціонування навколишнього середовища, визначати межі, у яких природа ще здатна самовідновлюватися.

Проблема збереження навколишнього середовища на практиці вимагає вирішення її одночасно з двох сторін: з одного боку — це удосконалення всієї організації виробництва, застосування передової природо- і ресурсозберігаючої технології і техніки, з іншого — охорона природи, відновлення порушеної екологічної рівноваги [1, 190-191].

За умов екологічної глобалізації суспільство стає більш чутливим до питань збереження якості довкілля, і тому можна сподіватися, що інтерес громадськості, переосмислення цінностей, правове та регулятивне середовище створюють відповідне підґрунтя для прискореного розгортання процесів урахування екологічних обмежень у всіх сферах суспільного життя.

Слід відмітити, що Україна, як активний учасник глобальної екосистеми, може зміцнити свою конкурентоспроможність на світовому ринку завдяки більш активному впровадженню на національному рівні екологічних інновацій.

За визначенням Прокопенко О.В. екологізація інноваційного розвитку – це зміни у соціо-еколого-економічній системі, що відбуваються в результаті неухильного і послідовного створення, впровадження та поширення екоінновацій в усіх сферах діяльності, які спрямовані на підвищення екоконструктивного та зменшення екодеструктивного впливу на навколишнє природне середовище, сприяють зростанню її соціальної та еколого-економічної ефективності та забезпечують її сталий розвиток [4].

Дослідники виділяють наступні риси екоінновацій: спрямованість на зниження впливу на довкілля та широка сфера охоплення інноваціями: виробнича, процесна, методична, маркетингова, а також організаційна, соціальна та

інституційні структури.

До екологічних інновацій можна віднести такі процеси:

- розроблення, створення й упровадження нових технологічних процесів і циклів розроблення та погодженого розвитку всіх функціональних ланок із добутку ресурсів, їхнього перероблення, використання відходів і відтворення цих ресурсів;
- розроблення й використання ресурсозберігаючої техніки, розроблення й упровадження мало- і безвідходних технологій, що забезпечують комплексне освоєння природних ресурсів, розроблення біотехнологій;
- розроблення та випуск нових екологічно чистих продуктів і створення потужностей для їх виробництва, розроблення варіантів використання нових та відновлюваних джерел енергії;
- упровадження нових організаційних форм, включаючи вдосконалення організаційно-територіальної структури потенційно небезпечних виробництв, із метою зниження їхньої екологічної небезпеки;
- формування нового мислення в розробників інновацій із погляду необхідності їх екологізації через упровадження обов'язкової екологічної освіти [2, 163-166].

Успіх модернізації економіки України на засадах інноваційного розвитку безпосередньо залежить також з одного боку від інвестиційної зацікавленості суб'єктів господарювання щодо впровадження екологоконструктивних заходів, а з другого - від активності екологічного інвестування. Справді, екологічне інвестування здатне виконати роль головного напрямку інноваційного розвитку України, сприяючи структурній перебудові економіки, скороченню споживання природних ресурсів, збереженню природного капіталу, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції [3, 35-38].

Отже, сучасний екологічний контекст актуалізує питання якості економічного зростання і виявляє органічну єдність і взаємозумовленість його соціальних, довкільних та економічних аспектів, що є головною умовою забезпечення сталого розвитку.

1. Данилишин Б. М. Екологічна складова політики сталого розвитку: Монографія. — Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. — 256 с.

2. Екологічна і природно-техногенна безпека України в регіональному вимірі : [монографія] / М.А. Хвесик, А.В. Степаненко, Г.О. Обиход та ін. За науковою редакцією д.е.н., проф., академіка НААН України М.А. Хвесика. - К.: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2014 р. - 340 с.

3. Економічні механізми національної екологічної політики в системі сталого розвитку України/ [Веклич О.О, Кобзар О.М., Колмакова В.М. та ін.]; за науковою редакцією проф. Лизуна С.О./ ДУ «ІНПР НАНУ». – 2014. – 280 с.

ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ МОТИВАЦІЇ ДО ВЕДЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

професор **Боронос В. Г.**, аспірант **Пронікова Ж.С.**
Сумський державний університет (Україна)

Динамічний розвиток світової економіки призводить до загострення екологічної ситуації. Зміна клімату, дефіцит питної води, ерозія ґрунтів, генетичне та електромагнітне забруднення середовища тощо призводять до того, що країни та світова спільнота змушені шукати нові шляхи зменшення екодеструктивного впливу людини на природу. У зв'язку з цим кожна держава самостійно розробляє методи екологізації господарської діяльності.

Науковці виокремлюють два види методів мотивації до ведення екологічно спрямованої діяльності суб'єктами господарювання: економічні та неекономічні. Вважається, що неекономічні методи більш ефективні, оскільки їх дія викликана прагненнями, бажаннями, переконаннями самої людини. Їх дія є наваго сильнішою та довготривалою, однак їх впровадження займає багато часу. Тому віддають перевагу економічним методам.

Найбільш поширеними методами в економіці природокористування є економічні, адміністративні та соціально-психологічні. Більшість країн з розвинутою економікою віддають перевагу саме економічним методам, а соціально-психологічні лише підсилюють їх дію.

Примусова група економічних методів в Україні досить поширена. Вона проявляється в: штрафах, санкціях, екологічній стандартизації, платежах за забруднення довкілля (якщо особа займається екодеструктивною діяльністю); пільгове оподаткування, кредитування, бюджетні дотації, субсидування цін (при зменшенні негативних наслідків від екодеструктивної діяльності). Однак економічні методи потребують значного удосконалення [1].

Слід переглянути методику визначення розмірів плати і стягнення платежів за забруднення навколишнього природного середовища України, адже як показує аналіз динаміки загальної суми екологічних зборів, на сьогодні не забезпечуються зростаючі потреби держави у фінансуванні природоохоронних та природовідновлювальних заходів. Щорічно державний та місцеві природоохоронні фонди недоотримують чималі суми коштів на усунення забруднення та відновлення екосистем країни. А механізми формування екологічних фондів є відверто непрозорими.

Екологічним законодавством України передбачається, що виробництво екологічно небезпечної продукції коштуватиме виробнику надто дорого і, як наслідок, у він втратить конкурентну перевагу. Однак, практика показує зворотній зв'язок: нажаль, у більшості випадків товаровиробникам вигідніше здійснювати фіскальні екологічні платежі, ніж витратити кошти на природоохоронні заходи. Більше того, керівники підприємств, використовуючи «зв'язки», часто сплячують установлений екологічний

штраф не в повній, або взагалі не сплачують.

Показовою є примусова група економічних методів стимулювання екологізації господарської діяльності у країнах західної Європи. Вона спрямована на впровадження екологічно чистих технологій. У країнах ЄС діє понад 200 чітких механізмів реалізації екологічного законодавства, застосовується майже 150 видів екологічних податків, структура і тарифні ставки яких затверджено національними парламентами. У Німеччині, наприклад, розроблена та реалізується стратегія екологічно орієнтованого менеджменту і екологічного підприємництва, що є важливим напрямом екологізації економіки. Обов'язковим для всіх підприємств є проходження екологічного аудиту на основі прийнятих національних стандартів, які його регулюють. Якщо викиди шкідливих речовин перевищують зазначені норми, то до таких підприємств держава застосовує штрафні санкції, підвищує ставку кредиту, відміняє пільгове оподаткування. Побічним наслідком такого регулювання стало поширення «екологічного колонізму» – винесення за межі країни екологічно шкідливих, багатовідхідних та ресурсомістких галузей виробництва [2].

Для стимулювання росту інвестиційних вкладень в екологічно орієнтоване виробництво, необхідно, щоб економічна ефективність таких проєктів була вищою, ніж екодеструктивних. Тому для екологічно орієнтованих виробників необхідно впровадити пільгове оподаткування, субсидування цін екологічних товарів, дотації, гранти, пільгове кредитування, бюджетне фінансування. Такі заходи передбачені у статті 48 Закону України «Про охорону навколишнього середовища», однак сам механізм їх реалізації на практиці залишається неефективним. Це пов'язано, насамперед, з дефіцитом коштів на природоохоронні заходи, які розподіляються за залишковим принципом [3].

1. Мельник О. І. Наукові підходи до удосконалення мотивації екологічно спрямованої діяльності / О. І. Мельник, О. М. Маценко, Ж. С. Пронікова // Механізм регулювання економіки. – 2012. – № 3. – С. 58–65.

2. Данилишин Б. М. Наукові нариси з економіки природокористування : монографія / Б. М. Данилишин. – К. : РВПС України НАН України. – 280 с.

3. Лук'янихіна О. А. Екологічний менеджмент в системі територіального управління: дис. канд. екон. наук: 08.08.01 / Лук'янихіна Олена Анатоліївна. – Суми : СумДУ, 2002. – 223 с.

УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-РИЗИКАМИ ВІД ВИКОРИСТАННЯ ЕКОПОСЛУГ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

к.е.н. Горобченко Д.В., аспірант **Горобченко Т.В.**
Сумський державний університет (Україна)

Втрата екосистемами своїх функцій призводить до значних негативних наслідків в національних економіках, погіршує умови діяльності підприємств, впливає на споживачів, очікування акціонерів, добробут

працівників, а також на інвестиційну діяльність і систему страхування. Затрати й вигоди, пов'язані з деградацією та збереженням екосистемних послуг, наразі не входять до сфери державної політики, не враховуються підприємствами при формуванні ринкових цін на продукцію, що призводить до виникнення значних бізнес-ризиків та втрати певних економічних можливостей суб'єктами господарювання на шляху просування до сталого розвитку. Отже, розробка пропозицій щодо зменшення бізнес-ризиків, які виникають в результаті використання і впливу фірм (підприємств) на екосистемні послуги, набуває значної актуальності.

Для вирішення зазначеної проблеми на підставі проведених досліджень авторами праць [1-2] було сформовано п'ять основних видів бізнес-ризиків для діяльності компаній: оперативний; нормативно-правовий; ринковий; репутаційний та фінансовий.

Інститутом світових ресурсів за підтримки Інституту меридіан і Всесвітньої бізнес-ради зі сталого розвитку (WBCSD) був проведений корпоративний аналіз екосистемних послуг, який допомагає менеджерам розробляти стратегії для управління бізнес-ризиками й усвідомлювати можливості, що виникають через залежність і вплив компаній на екосистеми. Корпоративний аналіз екосистемних послуг застосовують здебільшого в таких галузях, як сільське господарство, роздрібна торгівля, послуги водопостачання, гірничодобувній промисловості, туризмі, охороні здоров'я, та інших галузях, де постачальники або клієнти безпосередню взаємодіють з екосистемами. Методологія аналізу складається з п'яти етапів (рис. 1).

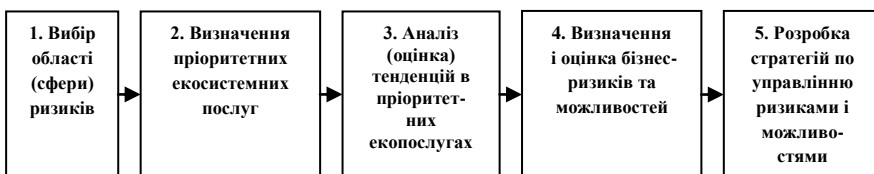

Рис. 1 – Етапи корпоративного аналізу екопослуг [3]

За наявними оцінками, починаючи з 2012 року, вже 300 компаній використали цей корпоративний аналіз з метою оцінити бізнес-ризики і можливості, пов'язані зі зміною екосистемних послуг. Корпоративний аналіз надає можливість компаніям, фірмам самостійно проводити аналіз екопослуг, а також дозволяє доповнити і розширити інструменти оцінки екологічних зобов'язань (наприклад, систему платежів), які вже використовуються суб'єктами господарювання [3].

Запропоновані заходи щодо зменшення бізнес-ризиків:

- підвищення ефективного використання екопослуг за рахунок розробки та застосування нових «зелених» технологій на підприємствах (наприклад, використання їх в аграрному секторі призводить до збільшення виробництва продовольства на одиницю площі), а також таких, що

зменшують вплив на екосистеми і задовольняють попит на екопослуги;

- підвищення рівня розуміння з боку керівників підприємств, працівників сутнісно-змістовної основи екопослуг, що дає змогу адекватно оцінити цінність екосистем для соціума;

- створення механізму заохочення відповідальної поведінки працівників підприємств (компаній) щодо виконання своїх трудових обов'язків (наприклад, своєчасне попередження керівників підприємств про можливі загрози, ризики, які свою чергу можуть негативно позначитися на навколишньому середовищі);

- співробітництво природоохоронних організацій і керівників підприємств, компаній з метою своєчасного реагування впливу підприємства на цілісність біорізноманіття.

Концепція екосистемних послуг передбачає, що ігнорування економікою значущості природних об'єктів є серйозним фактором, який призводить до руйнування екосистем і втрати біорізноманіття, що, в свою чергу, обумовлює економічні і соціальні втрати. Тому людству необхідно переглянути свій підхід до ведення бізнесу («бізнес як звичайно»), визначити і оцінити вплив на біорізноманіття, навчитися управляти та передбачати бізнес-ризиків і не прогавити нові можливості, засновані на нових технологіях і моделях ведення справи.

1. Оценка экосистем на пороге тысячелетия, 2005. Экосистемы и благосостояние человека: возможности и испытания для бизнеса и производства. Институт мировых ресурсов, Вашингтон, округ Колумбии.

2. Based on work by ERM and FFI, originally adapted from WRI et al. (2008) WRI, WBCSD and Meridian Institute (2008). The Corporate Ecosystem Services Review. Guidelines for Identifying Business Risks and Opportunities Arising from Ecosystem Change.

ПРОТИРІЧЧЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОМПАНІЙ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

доцент **Дутченко О.М.**

Українська академія банківської справи (Україна)

доцент **Мішеніна Н.В.**

Сумський державний університет (Україна)

доцент **Ярова І.Є.**

Сумський національний аграрний університет (Україна)

Сучасна глобалізація економіки характеризується посиленням ролі і значимості транснаціональних корпорацій (ТНК). Система глобальних корпоративних відносин характеризується наявністю суперечливих стратегій та напрямів інноваційного розвитку. В основі цих відносин лежить жорстка конкурентна боротьба. ТНК мають величезний виробничий та інноваційний

потенціал, інтенсивно спрямовують свої інвестиції у високотехнологічні галузі, а також науково-технічні та інформаційні розробки. Активна інноваційна політика ТНК забезпечує їм більшу їх конкурентоспроможність на світових ринках. «Ціна» конкурентоспроможності ТНК на інноваційній основі може бути охарактеризована системою еколого-економічних та соціально-екологічних протиріч, а також системою глобальних викликів. Діяльність міжнародних корпорацій доцільно також характеризувати із позиції форми та змісту інноваційного розвитку.

У цьому контексті значний науковий інтерес викликає дослідження тенденції і напрямів впливу інноваційного розвитку ТНК на довкілля та соціальну сферу, якість життя і здоров'я населення. Процес інноваційної транснаціоналізації все активно захоплює цілий ряд країн СНД, зокрема і Україну. Зроблено висновок, що формування механізмів регулювання та попередження негативних еколого-економічних та соціально-екологічних наслідків, потребує більш системного погляду на суперечливий характер впливу діяльності ТНК на екологічні та соціальні аспекти економічного зростання приймаючих країн.

Суперечливий характер впливу інноваційної діяльності ТНК має такі характерні позиції:

1. Транснаціоналізація економіки все більше визначає глобальний характер соціальних та екологічних проблем, а саме посилює їх транскордонний трансферт, який часто супроводжується суперечливим впливом інновацій на довкілля приймаючих країн.

2. Інноваційна діяльність ТНК зменшує розмір природного капіталу приймаючих країн, який певним чином компенсується збільшенням застосування штучно створених засобів виробництва. Так, прямі іноземні інвестиції у видобну та обробну промисловість суттєво порушують природний ландшафт. Таким чином, природна рента поступово заміщається екологічною антирентою.

3. Створення нових робочих місць внаслідок інноваційно-інвестиційної діяльності ТНК здійснюється на фоні дискримінаційної системи оплати праці.

4. Розвиток інтелектуальної економіки, економіки знань, інформаційної економіки в розвинених країнах в певний мірі сприяє процесам збільшення обсягів розміщення брудних підприємств ТНК в країнах, що розвиваються. Імпорт нових технологій може викликати загострення екологічних проблем (наприклад, використання сланцевого газу).

Використання ТНК переваг від різниці між національними умовами та умовами країни-реципієнта в забезпеченості природними ресурсами та їх вартості, ставках заробітної плати, оподаткуванні не відповідає принципам гуманної та соціально орієнтованої ринкової економіки.

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

д.е.н. **Жарова Л.В.**

ДУ «Інститут економіки природокористування і сталого розвитку НАН України», Вища економіко-гуманітарна школа (Республіка Польща)

Наразі, згідно з теоріями циклів, відбувається перехід до нової технологічної ери, що називають комунікаційною, комунікативною чи ерою соціальних мереж, через провідну роль саме цих утворень у розвитку сучасного світу, що все більше залежить від інформаційних потоків. Сучасні тенденції розвитку свідчать про

неможливість довготривалого економічного розвитку, що оснований на споживанні ресурсів та нехтує соціальною та екологічною складовими;

необхідність переосмислення показників успішності держави та неможливість використання для цього суто фінансових показників (наприклад ВВП), зміну структури виробництва та споживання, що призводить не тільки до змін на глобальному та локальному ринках але і потребує запровадження нових наборів інструментів для ефективного розвитку країн

системі політичні та економічні кризи, що формують новий світ, який вимагає нових підходів до розвитку, але сталий розвиток залишається наріжним вектором.

Вищенаведене обумовлює необхідність перегляду загального набору механізмів / інструментів сталого розвитку. У документах ООН вже кілька років поспіль пропонується оновлений підхід, що виділяє регуляторні, економічні, інформаційні та поведінкові інструменти.

Регуляторні інструменти включають набір регуляторних норм та правил, що стосуються обмежень на викиди та скиди, вимог до виробничих процесів, будівельних норм, стандартів якості продукції тощо. Регуляторні інструменти визначають які продукти, послуги, речовини та методи виробництва є дозволеними.

Економічні інструменти також є широковживаними, та включають систему платежів, субсидій та податків, схеми торгівлі викидами, видачу дозволів на викиди та скиди, субсидування впровадження чистих/зелених технологій тощо. Використання економічних інструментів може істотно вплинути на ринкові умови ведення бізнесу та привабливість модернізації та оновлення/озеленення виробництва та споживання. Використання стимулюючих економічних інструментів може створити умови для розвитку малого та середнього бізнесу на основах сталого розвитку. Деякі з цих інструментів є недооціненими у світовій практиці, зокрема використання прискореної амортизації для стимулювання «зеленого» виробництва.

Інформаційні інструменти включають маркування, посібники для споживачів. Споживчі та просвітницькі кампанії, веб-сайти та портали, освіту зі сталого споживання та виробництва, навчальні семінари широкою

спрямованості (для підприємців, урядовців, неурядових організацій тощо). Інформаційні інструменти формують більш стале споживання та нові вимоги до товарів та послуг, що стимулюватимуть зміни у виробництві. Розвиток інформаційних інструментів передбачає доступ до інформації, її актуальність і коректність, та безперервність (можливість отримати та порівняти інформацію за певний проміжок часу).

Поведінкові інструменти, що мають непрямий вплив на поведінку людей та формують систему «поштовхів» до більш сталого споживання. В основі використання поведінкових інструментів є переведення рішень, що приймаються споживачем, з «рефлекторних» до «автоматичних» за допомогою системи поштовхів. Автоматичні рішення приймаються швидко, без додаткових зусиль на основі попереднього досвіду. Формування позитивного досвіду чи створення відповідного інформаційного поля дозволяє підштовхнути споживача до більш сталих рішень. Досвід з запровадження поведінкових інструментів є загалом позитивний хоча і розрізнений.

Дослідження з використання поведінкових інструментів стикаються з негативним наслідком їх використання – спробою маніпулювання споживачами задля різноманітних цілей. Саме тому сталий розвиток та ефективне використання інструментів для його досягнення повинно ґрунтуватись на балансі сталого попиту – пропозиції, тобто використання обох наборів інструментів (економічні та регуляторні з одного боку та інформаційні і поведінкові – з іншого), а також на балансі при використанні в середині кожного з наборів. Адже доступ до інформації є протиположним до маніпулювання через використання поведінкових інструментів.

У якості загальних висновків зазначимо, що Україна має переосмислити механізми / інструменти сталого розвитку (спочатку на науково-методичному рівні), та зосередження не лише на економічних, але й на інформаційних та поведінкових його складових. Країна має позитивний досвід з використання інформаційних та поведінкових інструментів, що правда поведінкові інструменти наразі використовуються безсистемно та не підкріплені чітким уявленням чи стратегією щодо їх використання. Блок регуляторних та економічних інструментів є більш традиційним, а значить і більш розвинутим. Можна погодитись із думкою багатьох науковців та експертів щодо необхідності подальшого вдосконалення чинного набору інструментів, проте на нашу думку це треба робити у комплексі з інструментами стимулювання сталого попиту.

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

аспірант Іскаков А.А.

Сумський державний університет (Україна)

Розвиток України визначається, перш за все, з позиції стратегії розвитку національної безпеки, оскільки її головними складовими виступають економічна та екологічна безпеки сталого розвитку. За сучасних умов господарювання та розвитку технологій стан екологічних систем стає все більш домінуючим у взаємозв'язку з економічною безпекою як окремих підприємств, галузей, так і цілих регіонів, економіки країни в цілому. Забезпечення екологічної безпеки неможливо відокремлювати від екологічного впливу на виробничу сферу. Це означає, що даний взаємозв'язок слід розглядати на підставі комплексного аналізу показників суспільного розвитку, а саме - еколого-економічних та соціально-економічних. Стан екологічної ситуації за останні декілька десятиліть погіршується все зростаючими темпами, тому від неї залежатиме економічний стан окремих суб'єктів господарювання та економічної системи в цілому.

Вищезазначені проблеми знаходять своє відображення у наукових працях багатьох дослідників-економістів енвайронменталістського напрямку. Еколого-економічні аспекти функціонування підприємств досліджено у працях О.О. Веклич, П.С. Березівського, П.В. Тархова, О.М. Царенка та ін. Проблематикою формування та встановлення екологічно-ресурсної та економічної безпеки займалися Л.Г. Мельник, Є.В. Хлобистов, А.Б. Качинський, В.М. Трегобчук та ін.

Еколого-економічна система складається з двох взаємопов'язаних підсистем: екологічної та економічної. Екологічна підсистема вивчає природу та закони її функціонування, а економічна – досліджує суспільні господарські процеси та закони їх розвитку. Об'єднуючою ланкою між ними є сфера природокористування як основа, що забезпечує реалізацію економічних процесів, оскільки без освоєння природних ресурсів неможливо здійснювати підприємницьку діяльність. Також автори стверджують, що виробнича діяльність людини може позитивно впливати на природне середовище або призводити до порушення природної рівноваги та існуючих екологічних зв'язків. Природне середовище має зворотній вплив на розвиток економіки, її ефективність і темпи зростання. Отже, ефективне функціонування еколого-економічної системи сприяє розв'язанню низки екологічних проблем і появі нових, екологічній безпеці та сталому розвитку бізнесу [1].

О.В. Прокопенко та В.Ю. Школа пропонують розглядати еколого-економічну безпеку як такий стан глобальної стійкості та динамічної рівноваги соціально-еколого-економічної системи, за якого забезпечується надійне існування, відтворення та розвиток. Вони стверджують, що такий підхід до розуміння еколого-економічної безпеки дозволяє розглядати її як

функцію системи, спрямовану на досягнення її максимальної ефективності, мінімальне порушення її рівноваги внаслідок зовнішніх впливів, підвищення стійкості до них, збереження здатності до саморегенерації та самоорганізації. Еколого-економічна безпека повинна забезпечувати таку внутрішню взаємодію елементів соціально-еколого-економічної системи, за якої високі темпи розширеного відтворення виробництва, економічного зростання і підвищення добробуту супроводжуються збереженням та покращанням навколишнього середовища [2].

На нашу думку, еколого-економічну безпеку слід розглядати як таку функцію, що забезпечує не тільки рівновагу та динамічну стійкість еколого-економічної системи, але й надасть енергетичний поштовх до генерування нових її властивостей, розвитку кожної окремої її складової та забезпечить зростання фізичного та морального добробуту суспільства.

І. Сиякевич, пропонує здійснювати забезпечення екологічної безпеки в рамках всебічної екологізації суспільного розвитку і проведення екополітики на рівні держави [3]. У своїй монографії І. Сиякевич [4] наводить принципи засади формування економічних інструментів забезпечення екологічної безпеки: трансформація зовнішніх екологічних ефектів у внутрішні; інтеграція обов'язкових економічних інструментів з добровільними; трансформації різних економічних інструментів в інструменти, що забезпечують екологічну безпеку. Отже, можна сказати, що еколого-економічної безпека є дуже важливою функцією еколого-економічної безпеки, що повинна забезпечувати її стійкість та динамічну рівновагу, а також забезпечить фізичний та моральний добробут суспільства.

1. Розум Р.І., Буряк М.В., Любезна І.В. Еколого-економічні системи: основні аспекти / Р.І. Розум, М.В. Буряк, І.В. Любезна // Науковий огляд. - 2015. - № 6 (16). - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/517/693>

2. Прокопенко О.В., Школа В.Ю. Управління еколого-економічною безпекою підприємства на засадах екомаркетингу / О.В. Прокопенко, В.Ю. Школа // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2012. - № 4. - с. 337-346.

3. Сиякевич І. Екологізація розвитку: об'єктивна необхідність, методи, пріоритети // Економіка України. - 2004. - № 1. - с. 57-63.

4. Сиякевич І. Інструменти екополітики: теорія і практика. – Львів: ЗУКЦ, 2003. – С.113-116.

СИНЕРГЕТИКА, ІНФОРМАТИЗАЦІЯ, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ЗМІНИ ПАРАДИГМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

доцент **Караєва Н.В.**

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»*

Очевидно, що глобальний світ знаходиться на порозі системної кризи, що спостерігається майже у всіх сферах життєдіяльності. Згідно наукових положень теорії синергетики можна констатувати, що глобальна система

знаходиться у точці біфуркації, при якому система стає нестійкою щодо флуктуацій і виникає невизначеність: чи стане стан системи хаотичним або вона перейде на новий, більш диференційований і високий рівень впорядкованості. Сучасна системна криза, що детермінує формування нової парадигми сталого розвитку (СР) цивілізації, супроводжується зростанням різних видів параметрів, що викликають нестійкий стан людства і навколишнього його середовища в нерозривній єдності. Серед основних видів, що збурюють параметри нестійкого (біфуркаційного) розвитку глобального світу можна виділити наступні:

- соціальні (зростаюча чисельність населення на планеті; зростання воєнних конфліктів; зростання інтенсивності міграційних процесів, що призводять до перемішування і взаємопроникнення культур; розширення свідомості (індивідуального і колективного); збільшення кількості ступенів свободи особистості, що призводить до «пасіонарного вибуху»);

- економічні (глобалізація економічних, енергетичних і фінансових ринків, що призводить до збільшення соціально-економічного розриву між бідними і розвинутими країнами);

- екологічні (інтенсивне споживання невідновлюваних еколого-енергетичних ресурсів; забруднення довкілля; зміна клімату та ін.);

- інформаційні (прискорення руху глобалізації до нової ноосферної фази розвитку людства – інформаційного суспільства, де значна частина ВВП забезпечується діяльністю з виробництва, обробки та поширення інформації та знань).

З точки зору синергетики, прискорена зміна вищезазначених параметрів нестійкості призводить до розвитку процесів, серед яких за ступенем впливу на глобальну систему можна виділити дві взаємопов'язані групи:

- 1) процеси, що призводять до хаосу в системі внаслідок зростання ентропії;

- 2) процеси, що призводять до порядку в системі внаслідок зменшення ентропії.

Щодо першої групи процесів слід зазначити, що в сучасній науці поняття хаосу набуває загальнокультурного статусу, а при його інтерпретації – на передній план висувуються такі семантичні аспекти, як внутрішня активність і креативний потенціал. Реалізація креативного потенціалу, базуючись на ідеях Л.Н. Гумільова, призводить до «вибуху пасіонарності (або пасіонарного поштовху)», тобто мутагенному зрушенню, що породжує різноманітні відхилення від загальноприйнятої соціальної норми поведінки. Із хаосу, як енергійного і неупорядкованого саморуху елементів, при вмілому і ефективному керівництві виникає самоорганізація, що сприяє стабілізації суспільства. Іншими словами, нестійкість (хаос) у системі є джерелом появи нової організації (порядку).

Дефініція поняття «порядок» також визначається неоднозначно. З одного боку, порядок означає наявність структурних рівнів в системі, їх ієрархічну

організацію, встановлення закономірних зв'язків між рівнями та підрівнями системи. Наявність порядку дозволяє системі досить швидко адаптуватися до змін навколишнього середовища, приводячи в дію механізми самоорганізації. У той же час будь-який порядок – це одночасно і обмеження ступенів свободи структурних елементів, що становлять складне ціле. Тобто, порядок сприяє виживанню системи, але позбавляє її певних ступенів свободи [1]. Ілля Пригожин підкреслював, що рівновага (в нашому контексті - порядок) гнітить будь-яку систему, жива природа її не терпить, щоб вижити, вона повинна розвиватися, еволюціонувати, тобто перебувати «далеко від рівноваги». Тільки системи, далекі від рівноваги, системи в станах нестійкості, здатні спонтанно організовувати себе і розвиватися. Рівновага це, так би мовити, тупик еволюції.

У ХХІ столітті саме інформаційні параметри зумовили передумови реалізації ноосферної парадигми СР глобального світу, що базується на ідеях французького філософа П. Тейяр де Шарден та українського природознавця (засновника геохімії, біогеохімії та космізму) В. І. Вернадського. Інформація стає тим найважливішим ресурсом, що становить основу виробництва інформаційного суспільства (інформаційної економіки) [2]. В інформаційній економіці головна увага приділяється питанням дослідження кризових і критичних явищ, нелінійних, нестійких і незворотних процесів, управління ризиком і безпекою для забезпечення умов СР в епоху становлення інформаційного суспільства. Новий інформаційний ресурс починає відігравати значну роль у виробничих системах не тільки розвинених (провідних) країн, а й в соціально-економічній життя країн, що розвиваються. Тобто процеси локальної впорядкованості в країнах, що розвиваються будуть відбуватися за рахунок припливу енергії ззовні (мова йде про впровадження ІТ-технологій таких країн, як: США, Корея, Швеція, Фінляндія, Японія та ін.). Саме глобальні ІТ-технології (соціальні мережі, мобільні пристрої, хмарові технології) з провідних країн та спільне управління і використання інформацією істотно змінить бізнес та суспільство, зруйнують старі бізнес-моделі управління у країнах, що розвиваються. Наприклад, в Україні трансформація старої бізнес-моделі управління макроекономічною системою поступово відбувається в результаті поширення систем електронного урядування, ІТ-проектів у сфері державних послуг, зв'язку, медіа, освіти, охорони здоров'я. Застосування на всіх рівнях державних органів ІТ-технологій забезпечить упорядкованість у питаннях контролю, виключить дублювання бізнес-процесів і даних, що в підсумку дозволить скоротити бюджетні витрати та збільшити якість послуг, що надаються.

Також, розвиток інформаційних мереж наділяє кожну людину додатковими ступенями свободи, сприяє розширенню його кругозору, пробуджує нові потенційні можливості і в той же час посилює відчуття причетності до всього, що відбувається в глобальному світі. Таким чином, по мірі розширення свідомості відбувається збільшення ступенів свободи

особистості, що можна розцінювати як зростання ентропійної складової в стані системи, і паралельно йде активне підключення до нових структурних рівнях (інформаційно-енергетичних), активна взаємодія з якими сприяє усвідомленню єдності з навколишнім світом, і тому може бути розглянуто як не ентропійний фактор, або параметр порядку [1].

У той же час, стрімкий розвиток сучасних ІТ-технологій і перехід людства (насамперед, провідних країн), що намітився, до глобального інформаційного суспільства несе в собі не тільки нові блага, але нові загрози, ризики та інформаційні війни. Саме тому, згідно ідеям П. Тейяр де Шардена і В. І. Вернадського базовими постулатами ноосферного СР глобального світу є наступні: людство має стати єдиним в економічному та інформаційному відношеннях; ноосфера не може бути створена до припинення війн між народами; людство повинне прийти до цілковитої рівності рас, народів незалежно від кольору шкіри й інших відмінностей.

Вищезазначені положення свідчать, що позитивна сторона реалізації глобального синергетичного порядку полягає в тому, що при його встановленні можуть припинитися війни на планеті, настане загальний мир, а високий рівень інформаційно-технічних досягнень і вмиле маніпулювання свідомістю приведуть до глобального консенсусу між різними країнами.

1. Калинина Н. М. Глобализм и глобализация в свете синергетического мировидения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.unep.org/greeneconomyhttp://spkurdyumov.ru/forecasting/globalizm-i-globalizaciya/ - Название с экрана.

2. Мельник Л. Г. Информационная экономика /Л. Г. Мельник – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2003. – 286 с.

СОЦИО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ЗЕЛЕННОГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ

Р. Корнатовский, д.е.н. В. Потапенко

Сумский государственный университет (Україна)

Зеленый бизнес объединяет: экологическое отношение к окружающей среде, справедливое отношение к работникам и экономический успех.

Зеленый бизнес предполагает минимальное негативное влияние на глобальную так и локальную природную среду, общество или экономику.

Для изучения ограничений и перспектив развития зеленого бизнеса в Украине используются методы социо-экономических исследований. Примером таких исследований являются: «Программа содействия зеленой модернизации экономики Украины» GIZ Правительства Германии и «Содействие экологизации деятельности малых и средних предприятий в Украине» ОЭСР.

В рамках «Программа содействия зеленой модернизации экономики Украины» мы провели исследования и получили ряд результатов, например,

мотивами зеленої модернізації в Україні являються:

- удешевлення іміджу компанії (71%) ,
- створення нових конкурентних переваг або можливостей для бізнесу (57%)
- підвищення цін на енергію та ресурси (42%)

Основними бар'єрами зеленої модернізації економіки являються

- нестача інформації про зелені технології;
- дороговизна зелених технологій;
- дороговизна фінансових ресурсів.

В результаті проведених досліджень було встановлено, що головним напрямком зеленої модернізації економіки в Україні стало підвищення енергоефективності виробництва. Розширення ринку екологічних товарів та послуг та впровадження системи екологічного менеджменту (СЕМ) являються пріоритетними напрямками кампаній, що прагнуть вийти на ринок Європейського Союзу. Питання впровадження зеленого офісу носить скоріше виховний характер, що формує екологічний зелений спосіб життя. За думкою міжнародних експертів, зелений бізнес, який не має зеленого офісу – це нонсенс. В цьому контексті важливим є отримання конкурентних переваг бізнесу за рахунок зеленого іміджу бренду.

ОЦІНКА ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

докторант **Крисак А.І.**

Луцький національний технічний університет (Україна)

Оцінка земельних ресурсів є одним із етапів методики оцінювання ефективності регулювання земельних відносин. Згідно з якою, земельні ресурси є базовою ланкою регулювання земельних відносин в умовах сталого розвитку. Оцінка земель сільськогосподарського призначення дасть можливість в подальшому виділити магістральний вектор розвитку земельних відносин та напрямки їх регулювання в агропромисловому секторі.

При дослідженні принципів формування регулювання земельних відносин через категорію сталого розвитку ми звертали увагу на концепцію сталого розвитку, яка ґрунтується на п'яти головних принципах. Перший з яких передбачає, що людство дійсно може надати розвитку сталого і довготривалого характеру, для того щоб він відповідав потребам людей, що живуть зараз, не втрачаючи при цьому можливості майбутнім поколінням задовольняти потреби. Другий принцип вказує, що обмеження, які існують в галузі експлуатації природних ресурсів, відносні. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки і соціальної організації, а також із здатністю біосфери до самовідновлення. За третім принципом необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на

благополучніше життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток просто неможливий. Одна з головних причин виникнення екологічних та інших катастроф-злидні, які стали у світі звичайним явищем. Згідно з четвертим принципом необхідно налагодити стан життя тих, хто користується надмірними засобами (грошовими і матеріальними), з екологічними можливостями планети, зокрема відносно використання енергії. П'ятий принцип обумовлює, що розміри і темпи росту населення повинні бути погоджені з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі що змінюється [2].

Оцінюючи ж земельні ресурси сільськогосподарського призначення важливо звернути увагу на дотримання окремих принципів регулювання земельних відносин для забезпечення сталого розвитку при використанні, володінні та розпорядженні, охороні та відтворенні даних земель. Серед яких ми виділяємо принципи достатності, доступності та відтворення.

Принцип достатності полягає в можливості задоволення потреб землекористувачів в результаті використання земельних ресурсів (в місцях прикладення праці, в продуктах харчування, в можливості відпочинку та ін.), тобто критерієм виміру є забезпеченість землями даної категорії у гектарах або відсотках від загальної площі земельного фонду.

Принцип доступності різних верств населення до використання земельних ресурсів та отримання достовірної інформації щодо якісного та кількісного стану земель, що відображається розвитком транспортної мережі (її протяжності; станом доріг; часом, який необхідно затратити щоб добратися до необхідного місця, тощо), та вимірюється у кілометрах.

Принцип відтворення реалізується через впорядкування земель у системі землеустрою завдяки здійсненню сівозмін на землях сільськогосподарського призначення, вапнування, гіпсування ґрунтів, проведення рекультивациі на відпрацьованих землях під промисловими об'єктами, облаштування ландшафтів населених пунктів у відповідності до генеральних планів та обґрунтованих містобудівних норм, заліснення, залуження, консервація малопродуктивних та деградованих земель, а характерним вимірником дотримання даного принципу можна обирати як дестимулюючий чинник такий як, розораність земель, так і стимулюючий чинник такий як рекультивациа земель, у гектарах або відсотках від загальної площі земель даної категорії.

Порівняльна оцінка станом на 01.01.2016 року земель сільськогосподарського призначення України та зарубіжних країн, які можна вважати наближеними до норм сталості на дотримання окремих принципів регулювання земельних відносин для досягнення сталого розвитку дала нам наступні результати: за достатністю наша країна характеризується високим рівнем забезпеченості та сільськогосподарського використання - 69,9% для України та $\leq 50\%$ у розвинутих країнах зарубіжжя; за доступністю протяжність швидкісних доріг в Україні має надзвичайно низький показник,

який не перевищує 0,28 тис.км, а у розвинутих країнах він досягає 7-10 тис.км.; для дотримання принципу відтворення показники розораності земель, що спостерігаються на рівні 54% в Україні, необхідно довести хоча б до 30%, які мають місце у розвинутих зарубіжних країнах.

Тобто, для досягнення сталості розвитку земель сільськогосподарського призначення їх структура є досить незбалансованої, що вимагатиме більш ретельного еколого-економічного регулювання з боку держави, і, яке, відповідно, буде відображати приведення до норми відхилень у структурі земельних ресурсів та досконалого регулювання земельних відносин.

1. Статистичний щорічник України - Електронний ресурс - https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm.

2. Царенко О.М., Злобін Ю.А. Навколишнє середовище та економіка природокористування: Навч. посіб. - К.: Вища шк., 1999. - 176 с.

КЛАСТЕРИ ЯК СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИРОДОГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Крутякова В.І.

Інженерно-технологічний інститут «Біотехніка» НААН України

Кластеризацією вже охоплено багато економік провідних країн, вона виступає як новий вектор розвитку. Кластерна економіка це не нова економіка, а новий спосіб організації економічної політики в країні по відношенню до нових об'єктів економіки – просторових та позапросторових мезоекономічних систем (кластерів).

На жаль, в Україні незважаючи на величезний науково-технологічний потенціал, яскраво помітних інноваційних змін (особливо в реальному секторі економіки) не відбувається через брак відповідного організаційного ресурсу. В певній мірі зазначене стосується й запровадження в практику кластерної політики розвитку економіки. Детальне ознайомлення з проблематикою зазначеного напрямку дозволяє сформулювати таку постановку проблеми: запуск кластерного механізму економічного зростання на інноваційній основі вимагає серйозного організаційного проектування.

Ключовим моментом формування новітніх форм організації територіально-виробничих комплексів, як на загальнодержавному, так саме і на регіональних та локальних рівнях, є впровадження методології кластеризації як домінанти реалізації переходу до інноваційного розвитку економіки.

В контексті інноваційної парадигми природогосподарювання, яка набуває на теперішній час все більший зміст та реальні ознаки реалізації, концепція кластеризації природогосподарювання базується на наступних положеннях:

по-перше, природогосподарювання це соціо-еколого-економічна система, що має ознаки та здатність до саморозвитку, сформована соціумом та

функціонує шляхом залучення до неї речовини, енергії, інформації природного середовища, а також інтелекту та духовності соціуму, з метою створення життєпридатних умов для його існування й розвитку, а також для задоволення його інтересів та потреб, співставлених із законами природних екосистем.

по-друге, структурними елементами природогосподарювання як сфери суспільного розвитку можна визначити такі складові: природоосвоєння, природокористування, природоспоживання, природоперетворення, природооблаштування, природоохоронна, природотворення, природоінтелектуалізація, природовивчення (чи природопізнання). У реальних умовах природогосподарювання можлива безліч будь-яких комбінацій цих складових, що є відображенням рівня освоєння реальних природних об'єктів та стану економічних систем господарювання, які у синтезі суб'єкт-об'єктних та суб'єкт-об'єктних відносин саме і визначають процес природогосподарювання на будь-якому рівні управління: макрорівні, мезорівні, мікрорівні або, навіть, локальному рівні;

по-третє, кластеризація в сфері природогосподарювання - це просторово обмежені форми об'єднання та структуризації організаційно-економічних форм господарської діяльності, базисним фундаментом якої виступає природний капітал, або в якості предмету праці, або – засобу засобу виробництва.

Суб'єктами кластеризації в природогосподарюванні є: по-перше – власники (або користувачі, не на правах власності суб'єктів природного капіталу, по-друге – суб'єкти господарювання, що будують свою господарську діяльність на використанні природного капіталу, по-третє – інші (традиційні) інфраструктурні суб'єкти економічних взаємовідносин в класичних моделях корпоративних утворень (збутові, постачальні, фінансові, наукові, освітні та ін. інституції влади тощо).

Фрагмент ілюстрації можливих типів кластерів природогосподарювання наведено в табл 1.

Таблиця 1 – Типи кластерів природогосподарювання

№	Природна компонента природогосподарювання	Напрями господарської діяльності	Можливі типи кластерів
1	2	3	4
1	Агросфера	Вирощення органічної сільськогосподарської продукції, виробництво кінцевої харчової продукції із неї	Регіональні Локальні
		Вирощення сировини та виробництво кінцевої продукції для парфумерної, косметичної та фармацевтичної галузей	Локальні

Продовження табл. 1

1	2	3	4
2	Гідросфера	Рибництво та аквакультура, виробництво кінцевої рибної продукції	Локальні
		Марікультура та виробництво кінцевої продукції з морепродуктів	Локальні
3	Надра	Видобуток та реалізація лікувальних мінеральних вод	Локальні
		Видобуток ропи, лікувальних грязей (озокериту та ін.) та виробництво з них лікувальних препаратів	Локальні
		Видобуток торфу та виробництво паливних матеріалів із нього	Локальні
		Видобуток бурштину та виробництво із нього кінцевої продукції	Локальні
4	Лісова сфера	Лісництво, переробка лісової сировини та виробництво продукції з деревини	Регіональні Локальні
5	Багатоконпонентні природні об'єкти	Комплексне природогосподарування на причорноморських лиманах Одещини	Регіональні
		Традиційні види природогосподарування у місцях компактного проживання етнічних меншин	Локальні

З точки зору ієрархічної структуризації національної економіки варіант архітекtonіки природогосподарування як сегменту національної економіки може бути представлений чотирма рівнями, що відображає рис. 1. На перетині мікрорівня та мезорівня економічної системи України формуються кластерні утворення природогосподарування.

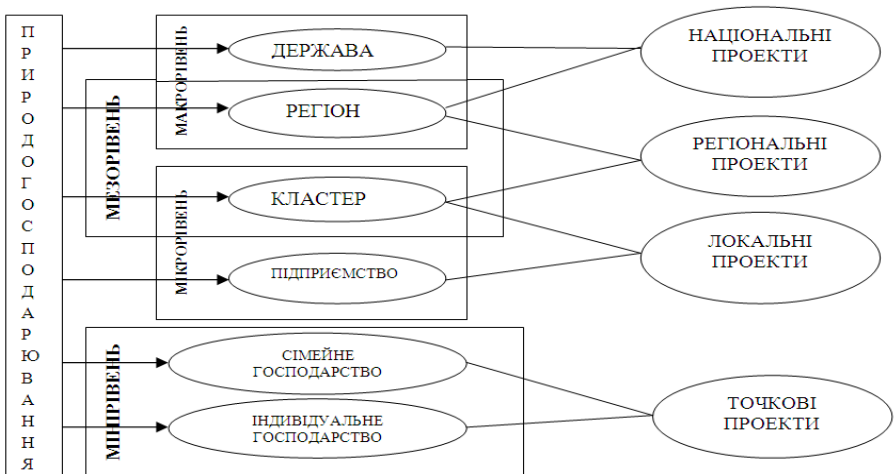

Рис. 1 Варіант архітекtonіки природогосподарування

УРАХУВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ЕКОЛОГОБЕЗПЕЧНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ З ПОЗИЦІЙ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

аспірант **Лазаришин Ю.В.**

*Національний університет водного господарства та природокористування
(Україна)*

Існування і сталий розвиток людського суспільства у довго- і короткостроковій перспективі залежить від дії багатьох чинників. Одним із найважливіших з них є ефективне землекористування.

Користування земельними ресурсами передбачає, як правило, наявність інтересів їх власників та/або орендарів у вигляді отримання вигід економічного характеру. Землекористування повинно здійснюватися не хаотично, а згідно з ідентифікованою цільовою функцією, відповідати визначеним критеріям. У ХХІ столітті такою цільовою функцією є екологічнобезпечне землекористування у рамках реалізації стратегії сталого розвитку.

Існують різні підходи до оцінки кількісних і якісних характеристик землекористування, уособлених у низці понять і трактувань. Науковцями виокремлюються поняття «раціональне землекористування», «ефективне землекористування», «збалансоване землекористування», «екологічнобезпечне землекористування». Як свідчать проведені дослідження сутнісних характеристик цих понять, існує певна термінологічна невизначеність щодо тлумачення екологічнобезпечного землекористування. На думку О.В.Паленичак, при екологічнобезпечному землекористуванні задоволення матеріальних потреб населення узгоджується з основним ustalеним фактором розвитку виробництва і навколишнього середовища землі. Водночас науковець вважає, що екологічнобезпечне землекористування є раціональним, оскільки воно ґрунтується на принципах, що дають змогу передбачити кінцеві результати у процесі виробничої діяльності на землі, не допускаючи зниження можливостей самовідновлення потенціалу ґрунтового покриву, забезпечуючи максимально ефективне використання земельно – ресурсного потенціалу поєднанням економічної вигоди з вимогами екологічної безпеки [1,с.28]. На наш погляд, основна відмінність екологічнобезпечного сільськогосподарського землекористування полягає у пріоритетному урахуванні екологічних чинників. Н.В.Зіновчук пропонує екологічну безпеку аграрного землекористування розглядати як процес, стан та функцію певної системи [2,с.184]. Екологічнобезпечне землекористування є засобом гармонізації процесів і відносин між суспільством і природним середовищем, що базується на законах природи та економіки і, за умови дотримання максимально можливого числа критеріїв, принципів і функцій їх взаємодії дозволяє отримати позитивний синергетичний ефект. Оскільки агросистема є

дуже складною за структурою та механізмом функціонування, необхідним є урахування у процесі екологобезпечного землекористування сукупності загроз і небезпек, які нівелюють або мінімізують зусилля державних і недержавних інституцій у просторово-часовому вимірі щодо поліпшення її стану. Виконання цього завдання є тим більш важливим з позиції Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020», відповідно до якої вектором розвитку передбачена реформа сільського господарства, а вектором безпеки - програма збереження навколишнього природного середовища [3].

1. Паленичак О.В. Рациональне землекористування в умовах збалансованого розвитку агропромислового виробництва // Економіка АПК, 2012, №2.- с.27- 33.

2. Зіновчук Н.В. Екологічна безпека сучасного аграрного землекористування в Україні // Економіка природокористування та екологічний менеджмент. Вісник ЖНАЕУ, №1(48), т.2–2015. http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3303/1/VZNAU_2015_1_2_182-192.pdf

3. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020". Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. Режим доступу - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

РИНКОВИЙ НАГЛЯД ЯК МЕХАНІЗМ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТОРГІВЛІ У НАПРЯМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

п.н.с. Лір В.Е., м.н.с. Биконя О.С.

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Останнім часом росте усвідомлення необхідності ретельнішого вивчення впливу торгівлі на сталий розвиток країн. Здійснюються спроби розгляду економічних і соціальних наслідків дерегуляції економічної діяльності, проте екологічний компонент цього аналізу практично відсутній. Експерти розрізняють наступні ефекти, які потребують додаткової оцінки: ефекти масштабу виробничої діяльності (торгівля може стимулювати виробничу діяльність, яка може призводити до серйозного погіршення стану довкілля); структурні ефекти (галузева структура економіки може бути більш або менш екологічно сприятливою); ефекти продукції (спрощений або ускладнений трансфер небезпечних для споживачів та екологічно шкідливих); ефекти технологій (сприяння інвестиціям з використанням нових технологій); інституціональні ефекти (торгове законодавство встановлює цілий ряд різних зобов'язань щодо заходів з охорони довкілля).

Угода про асоціацію між Україною та ЄС дає нові можливості щодо умов торгівлі, проте ставить певні виклики для української промисловості. Угода має окремий розділ 13 «Торгівля та сталий розвиток», в якому зазначено, що «Сторони докладатимуть зусилля для сприяння і заохочення торгівлі та прямих іноземних інвестицій в екологічно чисті товари, послуги та технології, використання збалансованих джерел відновлюваної енергії та енергозберігаючих продуктів і послуг, а також екологічне маркування товарів, у тому числі шляхом усунення пов'язаних нетарифних бар'єрів».

В Україні фактично завершено формування інституційної бази нової системи

технічного регулювання, яка відповідає відповідним принципам ЄС. Але її практичне впровадження натикається на певні перешкоди, зокрема, щодо формування механізмів впровадження та оцінки відповідності продукції новим вимогам. На період до введення в дію технічних регламентів, підтвердження відповідності здійснюється через процедуру обов'язкової сертифікації. Таким чином, законодавчо проголошена добровільність стандартів фактично не діє, а повільний темп впровадження технічних регламентів не дає можливості повністю відмовитись від обов'язкової сертифікації.

Ринковий нагляд за якістю та безпечністю продукції є важливою складовою системи технічного регулювання, оскільки являє собою інструмент контролю за проголошеним добровільним дотриманням учасниками ринку норм технічних регламентів і стандартів. Сутність ринкового нагляду полягає в контролі за готовою продукцією, а не за процесами її виробництва, що значно зменшує втручання держави в діяльність підприємців, проте гарантує безпеку та якість продукції, яка розміщується на ринку. Зазначимо, що технічні регламенти встановлюють вимоги безпечності продукції не лише для споживачів, але також і для навколишнього природного середовища.

Затверджені Кабінетом Міністрів України державні органи ринкового нагляду становлять єдину систему. Сфери відповідальності органів ринкового нагляду включають види продукції, що є об'єктами технічних регламентів, проте можуть включати види продукції, що не є об'єктами технічних регламентів. Ринковий нагляд здійснюється відповідно до секторальних планів ринкового нагляду, які щорічно затверджуються державними органами ринкового нагляду відповідно до сфер їх відповідальності.

В рамках курсу реформ спрямованих на дерегуляцію господарської діяльності з метою сприяння розвитку національної економіки та створення сприятливих умов для ведення бізнесу в Україні було запроваджено мораторій на проведення перевірок підприємств контролюючими органами. Відсутність реформи системи державного ринкового нагляду і, як наслідок тривалої неконтрольованості може призвести до вияву чисельних порушень у таких сферах, як забезпечення санітарного та епідемічного добробуту населення, безпека та якість харчових продуктів, захист прав споживачів, екологічна та радіаційна безпека, питання безпеки на наземному транспорті.

Про масштаби недобросовісної конкуренції свідчать вибіркові перевірки на ринках, наприклад на ринку моторного палива. Обов'язкова сертифікація на моторне паливо була скасована у зв'язку із введенням технічного регламенту, що відповідає стандартам ЄС з якості палива. Натомість, вибіркова перевірка найбільших операторів ринку свідчить про значні порушення встановлених вимог. За результатами дослідження можна вважати, що близько третини палива в Україні не відповідає стандартам якості. Зважаючи на масштабні порушення учасниками ринку моторного палива встановлених вимог та правил Міненерговугілля України визнано, що розпорошеність зусиль державних установ і підприємств призвела до непрозорості на ринку.

Отже, фактично в Україні, незважаючи на наявність інституційного забезпечення, утворився певний вакуум в частині конституційно передбаченого контролю за безпечністю та якістю продукції. Тому, удосконалення ринкового нагляду має стати пріоритетним напрямом подальшого реформування системи технічного регулювання торгівлі у напрямі сприяння сталому розвитку.

ОБГРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЗЕЛЕНОГО ОФІСУ В СУЧАСНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

к.е.н. **Матвєєва Ю.Т.**, студентка гр. М-31 **Перепека Є.І.**,
студентка гр. М-31 **Самофалова О.А.**
Сумський державний університет (Україна)

В сучасних умовах на інституційному рівні у різних секторах суспільства: державному, приватному, та освітньому впровадження принципів зеленого офісу є досить поширеною практикою серед розвинутих країн світу, що пов'язано з кращим економічним підґрунтям та вищим рівнем екологічної освіти населення. Саме тому на особливу увагу заслуговує питання впровадження принципів зеленого офісу вітчизняними освітніми закладами.

Нововведення найкраще сприймає молоде покоління, тому концепція зеленого офісу отримала широку підтримку серед університетів.

У США принципи зеленого офісу мають широке використання серед університетів, коледжів та шкіл. Найкращий університет США, Гарвард – запровадив принципи зеленого офісу у себе. На початку 1999 -х років міжфакультетська група студентів почала обговорювати ідею зеленого кампусу.

На сьогодні в Гарварді працює комітет, що складається з 14 членів робочого штабу та 40 студентів, які є представниками різних факультетів. Їхня робота - це розробка все нових і нових методів для економії коштів та зменшенню впливу на навколишнє середовище.

Під зеленим офісом розуміють сучасну концепцію управління організацією, яка передбачає зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, шляхом максимального збереження та раціонального використання енергетичних, матеріальних, водних та паливних ресурсів, а також вторинної переробки сировини.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності впровадження принципів зеленого офісу в сучасних освітніх закладах

Об'єктом дослідження є процеси формування принципів зеленого офісу в освітніх закладах.

Предметом дослідження є соціально-економічні відносини, що виникають між співробітниками освітніх закладів та студентами з приводу дотримання вимог збереження навколишнього середовища.

Для досягнення поставленої мети нами було проведено дослідження необхідності впровадження принципів зеленого офісу в освітні заклади на прикладі Сумського державного університету.

В процесі проведення аналізу були використані методи польових досліджень, а саме опитування – при визначенні рівня зацікавленості особистості до впровадження принципів зеленого офісу та кабінетні методи – при проведенні оцінки витрат паперу в процесі навчання студентами на протязі семестру.

Визначення витрат паперу нами було здійснено на основі використання робочих регламентів за перший семестр 2015-2016 навчального року, за якими навчалась група студентів М-31, у якій 20 осіб.

Результати дослідження показали, що так як у зазначеному семестрі вивчається 10 дисциплін, у сумі витрачається близько 9500 листків стандартного розміру паперу А4. Розрахунок був проведений з урахуванням того, що студенти витрачають папір на лекційних, практичних заняттях, а також виконання обов'язкових домашніх завдань, написання модульних та додаткових семестрових контролів.

Нами було проведено анкетування для виявлення необхідності створення лабораторії зеленого офісу на базі Сумського державного університету. Для проведення анкетування було розроблено 19 питань, що стосуються відношення респондентів до зеленого офісу.

Отримані дані, дають змогу зробити наступні висновки: 100% опитуваних ставляться позитивно до вторинної переробки сировини, з них лише 55% використовують екологічно чисті матеріали для організації робочого місця, 62,5% респондентам відомо про зелений офіс та його діяльність. Майже всі опитувані (97,4%) хотіли б, щоб у Сумському державному університеті було створено зелений офіс; 82,5% респондентів відмітили, що створений зелений офіс зможе розробити певні методики, яких дотримуватимуться усі відділи СумДУ, завдяки чому змінилась би ефективність використання ресурсів після впровадження зеленого офісу в СумДУ.

На сьогодні університет реалізує ідеї кампусу та має всі передумови для створення лабораторії зеленого офісу, який би забезпечив:

- 1) виявлення рівня екологічної освіченості молоді з застосуванням сучасних економічних методик діагностики;
- 2) налагодити співпрацю із студентами в рамках підвищення їх еко-освіти;
- 3) організувати збір паперу на базі створеного зеленого офісу з метою його вторинного використання;
- 4) використовувати енергозберігаючі матеріали та технології, а також прилади у режимі енергозбереження;
- 5) заохочувати співробітників університету використовувати громадські види транспорту або велосипеди, що не тільки зменшить негативний вплив на навколишнє середовище, але і покращить стан здоров'я;

б) у поводженні з відходами дотримуватись правила "3-R" (Reduce, Reuse, Recycle): зменшуй, повторно використовуй, переробляй.

ТРЕТЬЯ ПРОМЫШЛЕННАЯ РЕВОЛЮЦИЯ КАК ПУТЬ К СЕСТЕЙНОВОЙ ЭКОНОМИКЕ*

профессор Мельник Л.Г., доцент Дегтярёва И.Б., доцент Кубатко А.В.
Сумский государственный университет (Украина)

Переход человечества к *сестейновой экономике* через Третью промышленную революцию происходит через триединую систему взаимодействия *материально-энергетических, информационных и синергетических* факторов. В её ходе закладываются предпосылки формирования «зелёной» экономики – «экономики космонавтов».

Можно выделить несколько ключевых направлений трансформации материально-энергетической основы.

Переход к возобновимым источникам ресурсов. Прежде всего речь идёт об энергетических ресурсах. «Зеленая» энергетика (солнце, ветер, геотермальное тепло, приливная энергия) позволяет вообще обходиться без топлива и химических процессов его сжигания. Это значит, из производственных циклов исключаются целые отраслевые звенья, обеспечивающие: добычу ископаемых ресурсов, рекультивацию нарушенных ландшафтов, транспортировку сырья (вагонами / сухогрузами – в случае угля или цистернами / трубопроводами / танкерами – в случае нефти и газа), сжигание топлива в электростанциях; производства, изготовление очистного оборудования и утилизацию отходов, а также процессы создания машиностроительных и строительных предприятий, где формируются мощности для реализации всех упомянутых процессов. Хотя, безусловно, нельзя забывать, что создание самих установок для генерирования возобновимой энергии тоже не может обойтись без значительных издержек.

Говоря о трансформации информационной основы, мы имеем ввиду изменение содержания информационных принципов формирования производительных сил и систем потребления продукции. Это предполагает новые информационные алгоритмы разработки используемых технологий, конструирования дизайна производимой продукции, формирования потребительских моделей и стилей жизни.

В Третьей промышленной революции эстафета лидерства переходит к синергетическим факторам. Именно они призваны интегрировать отдельные компоненты (активы, средства производства, исполнителей, пр.) в целостные

---

* Матеріал підготовлено в рамках НДР «Розроблення фундаментальних основ відтворювального механізму "зеленої" економіки в умовах інформаційного суспільства» (№ д/р 0115U000684), яка фінансується за рахунок державного бюджету України.

локальные экономические системы и объединить последние в единое системное целое – глобальную экономику «космического корабля Земля». Это будет ещё одним шагом к натурализации (приближению к природным началам) экономических систем. Ведь именно подобным образом в природе отдельные биологические компоненты интегрируются в экосистемы, которые, объединяясь, формируют единую биосферу планеты.

Сетизация производства. В современных условиях реальностью становится создание «умных» (smart) управляющих систем, которые не только берут на себя функцию оптимизации в пространстве и времени производственных процессов, но и служат интегрирующим началом, объединяющим деятельность многих хозяйственных звеньев. В частности, «умные» Интернет-системы успешно решают проблемы логистики производственных предприятий, включая задачи поиска оптимальных поставщиков ресурсов, оптимизации маршрутов их доставки, пр.

В отличие от традиционной энергетики, которая основана на больших по объему перерабатывающих мощностях, «зелёная» энергетика использует огромное количество небольших генерирующих установок. Это предполагает значительную децентрацию источников энергии. Подобные разрозненные источники энергии могут стать реальной производительной силой только при условии, если они будут объединены в единые системные комплексы и информационно упорядочены. В ЕС такая система уже существует – это EnerNet (EnerNet).

Формирование виртуальных предприятий позволяет реализовать принцип концентрации во времени процессов, децентрации в пространстве. Благодаря созданию производственных сетей предприятия, находящиеся в различных пространственных условиях – зачастую в различных уголках земного шара – могут интегрировать свою деятельность в единые производственные циклы.

Одной из особенностей современного развития производительных сил является формирование горизонтальных связей, соединяющих непосредственно (т.е. без посреднических структур) производителей и потребителей изделий и услуг.

«Облачные» технологии (Cloud technologies) технологии позволяют использовать сети для реализации различных производственных процессов, связанных с обработкой информации, за пределами мощностей конкретного предприятия (в том числе, конкретного компьютера или IT системы).

Наблюдаемая в настоящее время Третья промышленная революция реализуется в ходе триединого взаимодействия трансформаций трёх ключевых групп факторов: материально-энергетических, информационных и синергетических (коммуникационных). В результате именно этих процессов формируются основы экономики нового типа.

О КОГНИТИВНОМ СДВИГЕ В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ НАУКЕ: ОТ «НЕВИДИМОЙ РУКИ» К «ЭФФЕКТУ МАТФЕЯ»

старший научный сотрудник **Осик Ю.И.**, профессор **Айнабек К.С.**,
магистрант **Турлубекова М.**

*Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза НИИ новой
экономики и системного анализа (Казахстан)*

Экономист редко исследует предпосылки моделей, с которыми он работает.

Дж. Бьюкенен, Нобелевская лекция

Любая теория (закон, правило, принцип), представляющая собой упрощенную абстрактную модель реальных связей и соотношений в экономике, должна опираться на некие исходные предпосылки, которые сторонникам данной теории представляются бесспорными, не требующими доказательств. Упомянутые предпосылки могут быть истинными и ложными. Последние называют еще ложным посылом. Это ошибочное направление мысли, действий человека, которое создается случайно либо намеренно. В связи с этим в настоящей статье рассмотрен ложный посыл в экономической науке, который, по нашему мнению, препятствует эффективному устойчивому развитию хозяйственно-экономической деятельности в целом и на национальном уровне. Это либерализм и постулирование свободного рынка в качестве наиболее эффективного направления развития современной экономики, приписываемые Адаму Смиту.

Экономическая наука излагается и преподносится так, словно это естественная дисциплина с четко очерченными незыблемыми научными теориями и законами - отметил видный американский ученый, профессор Калифорнийского университета Беркли Дж. Серл. Хотя в целом естественные науки изучают явления, независимые от наблюдателя. А общественные науки – зависимые, о чем свидетельствует институциональная природа экономических отношений и экономической деятельности [1].

Так, А. Смит принято считать представителем либерализма в торговле и экономике в целом. Прошло более двух веков, но самыми популярными ссылками на А. Смита является его концепция невидимой руки рынка, трудовая теория стоимости, выделенная К. Марксом, и теория международной торговли [2]. Анализ данных утверждений (написаны многочисленные диссертации, изданы десятки монографий, в том числе украинским ученым О.А. Довгаль [3]) свидетельствует о том, что это не так. А. Смит активно поддерживал и протекционистские меры, направленные на защиту государственных экономических интересов (например, его отношение к Акту Кромвеля и др.). Как справедливо отмечает Е.Е. Румянцев [4], А. Смит в своем труде [2] «Исследование о природе и причинах богатства народов» «не выдвигал именно идею создания системы

государственного регулирования, не обосновывал ее, но пятая книга его экономического сочинения посвящена многим вопросам государственного регулирования экономики ... Причем наиболее подробно А. Смит рассматривает именно систему налогов. Какой же это свободный рынок без вмешательства государства, если государство должно выполнять многообразные (экономические!) функции, защищая по А. Смиту, богачей от бедняков и собирая многообразные налоги?» [4]. Как после этого не согласиться с выводами Е.Е. Румянцевой, что нужно учиться высокой науке не по пониманию и непониманию неизвестными (и известными) компиляторами классического произведения, (растиражированными в учебниках и учебных пособиях), а на основе личного знакомства с первоисточниками. При этом необходимо упомянуть о наличии других, может быть более весомых, но незаслуженно остающихся в тени, достоинств многогранного учения А. Смита, в частности его «Теории нравственных чувств» - книги, которая при жизни Смита была издана 6 раз («Богатство народов» — 5 раз). В вопросах нравственных у обсуждаемого классика тоже не все так просто и однозначно, и нужно «смотреть в корень» - хотя речь не о нравственной философии, но она тоже «при чем». Так, убежденный материалист и атеист один из главных законов нравственности формулирует на основе «Евангелия от Луки». В то же время по каким-то причинам осталась незамеченной А. Смитом первая книга Нового завета – Евангелие от Матфея, в котором сформулирован один из главных экономических законов Бытия: «Ибо каждому имеющему будет дано, и у него будет изобилие, а у неимеющего будет взято и то, что он имеет» (13:12 и 25:29).

Р.К. Мертон, отметивший, что название этого закона «эффект Матфея», получивший широкое распространение в социологии, лишь в подстраничной ссылке походя упоминает, что термин нашел применение в анализе экономики благосостояния [5]. Нам представляется дискуссионным принадлежность «эффекта» в первую очередь к социологии. Этот метафоричный термин, с легкой руки Р.К. Мертона названный «эффектом Матфея», по нашему мнению, имеет прямое отношение не только к научной деятельности и оценке ее результатов, а к человеческой деятельности в целом. Если кумулятивный эффект в науке приводит к инерционному лидерству не всегда заслуженного авторитета ученых, то аналогичные качественные превращения происходят и в экономической деятельности и они еще более наглядны, чем в науковедении. Остается невыясненным вопрос о том, почему Р.К. Мертон считает, что библейская притча порождает именно социологическую формулу – ему представляется, что именно в такой форме происходит распределение морального дохода и когнитивного богатства в науке. Разве формулировка «эффекта» предполагает подобную избирательность – не дохода в любой форме, а только лишь морального дохода; не богатства в любой форме, а только когнитивного богатства? Такое сужение формулы распространения «эффекта» выглядит необоснованным.

Более того, если говорить об устойчивых (а может незабываемых) экономических законах, то вышеприведенный «эффект Матфея» – один из них. Потому, что ряд важных экономических эффектов (эффект масштаба, эффект предшествующего развития, эффект увеличения имущественного расслоения в результате борьбы с бедностью как внутри отдельных стран, так и в межстрановом измерении) логически вытекают из «эффекта Матфея». Можно обсуждать приоритет, авторство - эффект Марка (4:25), эффект Луки (8:18, 19:26) - но это вопросы второстепенные. Главным является научное осмысление его содержания и следствий. А также ответ на вопрос: не заметил или не хотел замечать А. Смит эффект, который входил в противоречие с его либеральными воззрениями.

Противоречивость, сложность, непоследовательность и путанность в произведениях А. Смита до сих пор являются предметом научных исследований, тем не менее в университетских лекциях и учебниках его позиция по большому счету, однозначна. Так, если не анализировать произведения А. Смита в совокупности, а начать знакомство с его научным достоянием с «Богатства народов», то можно оставить автора с его представлениями о человеке как о существе рациональном и эгоистичном на позициях классической экономической теории. Иное впечатление остается от прочтения «Теории нравственных чувств», где с первых строк узнаем, что каждому человеку свойственны социальные эмоции - чувства участия в переживаниях других, жалости, сострадания, добродетели. Эта сторона исследований классика отчасти сближает его с учеными XXI века – Нобелевскими лауреатами однофамильцем Верноном Смитом, а также Дэвидом Канеманом, которые рассматривают когнитивный процесс субъекта как раздвоенный, протекающий в рамках двух автономных систем психики – интуитивной и сознательной. По мнению нобелиантов, экономическим поведением в большинстве случаев управляют интуитивные «когниции», а рациональное мышление используется лишь для корректировки [6].

В рецензии на книгу А. Смита «Исследование о природе и причинах богатства народов» Е.Е. Румянцева написала: «... неизбежно, что-то из идей А. Смита сохранилось и вошло в мировую экономическую мысль как объективное знание об экономике, а что-то продемонстрировало свою надуманность и выпало из использования в понятийном аппарате современной экономической науки» [4]. Но бывают ли объективные знания в сфере экономики? Дж. Серл предполагает, что да - можно строить объективную науку в той сфере, которая с онтологической точки зрения является субъективной. Без этой возможности не было бы общественных наук. И отмечает, что в свете указанных дилемм один из способов сформулировать проблему для дискуссии – это объяснить, как может существовать эпистемологически объективная институциональная реальность денег, правительства, собственности и т.д., притом, что эта реальность составлена из субъективных чувств и мнений и, следовательно,

имеет субъективную онтологию [1]. Но такая объективная реальность будет неприемлемо лабильной и эфемерной для того, чтобы стабилизироваться во времени и распространяться на другие этносы, государства, времена и экономические условия. Это теоретическая модель моментного среза экономической ситуации в зафиксированных условиях сложной динамической открытой системы.

В современных условиях глобального кризиса экономического либерализма, глобального кризиса демократии, экономисты должны обращаться к истокам, к первоисточникам науки о хозяйственной деятельности, чтобы в открытых дискуссиях отличать истинные послы от ложных – что очень непросто. Важно выстраивать архитектуру экономической науки, ее структуру и содержание на истинных посылах. На примере развития экономик ряда постсоветских стран, а также некоторых стран Восточной Европы за последние два десятилетия таким посылом для когнитивного сдвига в экономической науке является поддержание антиномичного баланса между избирательным протекционизмом и избирательным либерализмом. С одной стороны - это умеренная нейтрализация эффекта Матфея, с другой – стимулирование производства и накопления богатства.

1. Серл Дж. Что такое институт? – Вопросы экономики, 2007, №8. – с. 5-27.
2. Смит А. Исследование о природе и причине богатства народов. М.: Соцэкгиз, 1962. – 677с.
3. Довгаль О.А. Протекціонізм і лібералізм у зовнішньоторговельних відносинах у процесі глобалізації економіки. Дис. ... докт екон. наук.
4. Румянцева Е.Е. Экономические дискуссии 21 века. М.: Инфра-М, 2011. – 300 с.
5. Мертон Р.К. Эффект Матфея в науке, II. THESIS, 1993, вып. 3. с. 256.
6. Ольсевич Ю.Я. Когнитивно-психологический сдвиг в аксиоматике экономической теории. (Альтернативные гипотезы). – СПб.: Алетейя, 2012. – 224 с. С. 90.

ПАРАДИГМА ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СФЕРИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ОНОВЛЕННЯ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

доцент **Рассадникова С.І.**

*Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ
(Україна)*

Глобальні виклики для сучасної економічної системи, проведення реформ в економіці України як відповідь на запити часу потребують принципових зрушень в теорії і методології інвестицій. Актуальною проблемою досягнення сталого розвитку суспільства та поступового інноваційного оновлення економіки України залишається формування інвестиційної привабливості природокористування, її об'єктів. Розв'язання невідкладних проблем сфери природокористування неможливо без налагодженої системи

інвестиційного забезпечення, розробки універсальних механізмів та методології інвестиційної привабливості сфери природокористування, теоретичного базису накопичення, розподілу, ефективного вкладення інвестицій на засадах вибору національних пріоритетів, об'єктів, активів, проектів з отриманням максимального результату в умовах обмеженості ресурсів та інвестицій.

З позиції новітнього теоретико-методологічного осмислювання процесів формування інвестиційної привабливості природокористування виникає потреба використання сучасних підходів постнеокласичної науки щодо теорії інвестицій в сфері природокористування і охорони довкілля. В якості методологічної основи для дослідження інвестиційної привабливості пропонується системна синергетична парадигма вивчення складних нелінійних явищ і процесів.

Парадигма формування інвестиційної привабливості сфери природокористування полягає в уявленні процесу як єдиної системи у взаємозв'язку і взаємодії безлічі факторів впливу на інвестиційну привабливість з отриманням синергетичного ефекту в результаті такої взаємодії. Виникає потреба не тільки оцінки інвестиційної привабливості об'єктів в сфері природокористування та також визначення умов, причин появи синергетичних ефектів, їх наслідків для природокористування, екологізації економіки, сталого розвитку. Досягнення інвестиційної привабливості розглядається як формування інвест-атрактора, стійкий стан системи, якій притягує множину траєкторій розвитку інвестиційного процесу, викликає підвищення інвестиційної привабливості природокористування об'єктів, регіонів, країни.

НАПРЯМИ УСУНЕННЯ НЕДОЛІКІВ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ГІРНИЧОДОБУВНОГО ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

к.е.н., с.н.с. **Сухіна О.М.**

Державна установа “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України” (Україна)

З року в рік посилюється техногенне навантаження на природу від діяльності добувної промисловості та розроблення кар'єрів. ГДК майже не враховуються. Не враховуються й попередньо накопичені відходи. Це відбувається внаслідок того, що надрокористувачі не заохочені впроваджувати новітні технології видобутку корисних копалин, оскільки в нашій державі відсутній відповідний економічний механізм.

Метою даного дослідження є виявлення недоліків економічного механізму екологізації гірничодобувного виробництва та визначення шляхів їх усунення.

Екологічний податок є лише фіскальним платежем, відноситься на собівартість, а кошти від справляння екологічного податку не завжди йдуть на охорону природи. Новоствореним об'єднаним громадам доведеться за власний кошт відновлювати місцеві екосистеми. В умовах здійснення децентралізації владних повноважень до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, надходить 25 % екологічного податку згідно підпункту 4.1 статті 69.1 Бюджетного кодексу України. Дочірнє підприємство “Агробуд” здійснює в селі Бориспільського району видобуток піску – корисної копалини місцевого значення, і сплачує за один квартал 121,07 грн. екологічного податку за викиди в атмосферне повітря речовин у вигляді суспендованих твердих часток. Тобто, місцевий орган влади отримує лише 100,0 гривень/рік. Для місцевої громади – це мізерні кошти, адже для насадження (вручну) 1 га соснового лісу та догляду за ним необхідно як мінімум 7,0–8,0 тис. грн., а ще – для догляду протягом 80 років.

Справляння екологічного податку не має зворотного зв'язку, оскільки не дозволяє відновити асиміляційні властивості екосистем [1, 2]. Проте, якщо встановити завеликі розміри ставок екологічного податку, то рівень рентабельності продукції знизиться або й взагалі собівартість перевищить ринкову ціну продукції, яка буде переведена в розряд нерентабельної, й не зможе бути реалізована. Тому екологічний податок доцільно розглядати в сукупності з усім податковим пресом (податок на землю та ін.). Для вирішення даної проблеми необхідно знайти золоту середину: реагувати на витрати з ліквідації (нейтралізації) забруднень, і робити продукцію рентабельною. Доцільна кореляція між розмірами еколого-економічних збитків та ставок екологічного податку.

Штрафи за шкоду, заподіяну навколишньому природному середовищу, є незначними на даний час і не стимулюють надкористувачів. Штрафи за недотримання вимог з охорони природи від забруднення сплачуються з прибутку, що зменшує розмір прибутку підприємства. На даний час штрафують і заступників директорів підприємств, й інших працюючих, тому ці штрафи вони сплачують із заробітної плати, але дирекція підприємства спочатку виписує премію тому співробітнику, на якого була покладена відповідальність, а потім він віддає її у вигляді штрафу.

На даний час оподатковуються фактичні обсяги викидів, скидів та відходів. На жаль, вже ліквідовані ліміти на розміщення відходів (Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру” від 9 квітня 2014 року № 1193-VII), немає дозволів, бо немає затвердженого Порядку.

В 1999 р. у гірничо-металургійному комплексі України був проведений економічний експеримент. Було пораховано, що якщо виходити від зворотного, і закладати витрати на нейтралізацію всіх викидів, скидів та

відходів, то собівартість перевищить відпускну ціну й продукція буде нерентабельна. А це – нонсенс! Так зупинилася б уся промисловість.

Таким чином, надкористувачі не заохочені здійснювати екологізацію виробництва, тому видобуток корисних копалин спричиняє забруднення природи. В першу чергу доцільно модернізувати фінансово-кредитні та адміністративно-організаційні інструменти економічного механізму екологізації гірничодобувного виробництва, і, зокрема, для запобігання негативного впливу господарської діяльності надкористувачів на екосистеми, встановити рентний платіж за користування асиміляційними послугами екосистем гірничими підприємствами.

1. Suhina E.N. The economic mechanism of realization of environmental policy in conditions of decentralization of authority in Ukraine / E.N.Suhina // Україна – Бґґарія – Європейський С'юз: с'временно с'остояние и перспективы : сборник с доклади от международна научна конференция (Varna, Bulgaria, 10-16 September 2015). – Том 1. Варна – Херсон: Наука и экономика, 2015. – С. 20–25.

2. Suhina O.M. Capital écologique des communautés unis locales de l'Ukraine: la recherche d'écocorente / O.M.Suhina // Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization : International scientific conference, January 29, 2016, Klaipeda : proceedings of the conference. – Klaipeda : Baltija Publishing, 2016. – С. 232–236.

ВЛИЯНИЕ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ МЕЛИОРАТИВНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

професор **Угрюмова А.А.**

*ГОУ ВО МО Государственный социально-гуманитарный университет
(Российская Федерация)*

професор **Ольгаренко Г.В.**

*ФГБНУ ВНИИ систем орошения и сельхозводоснабжения «Радуга»
(Российская Федерация)*

В условиях современного экономического кризиса особое внимание привлекают возможности, позволяющие рационально использовать все имеющиеся в распоряжении организации интегральные ресурсы. Одним из самых весомых ресурсов любой организации является её человеческий потенциал, оплата которого составляет значительную часть расходов организации, поэтому за счет повышения квалификации персонала, организации и производительности труда, можно существенно повысить эффективность финансово-хозяйственной деятельности предприятий всех форм собственности и специализирующихся в различных отраслях экономической деятельности .

Основным направлением производственной деятельности Федеральных государственных бюджетных учреждений по эксплуатации мелиоративных и водохозяйственных систем(ФГБУ) Департамента мелиорации, является реализация государственных услуг(работ) в сфере мелиорации земель и

обеспечение безопасной эксплуатации государственных мелиоративных систем и отдельно расположенных гидротехнических сооружений, организация подготовки мелиоративных систем к пропуску паводков и выполнение противопаводковых мероприятий, проведение влагозарядковых и вегетационных поливов сельскохозяйственных культур, при максимально эффективном использовании интегральных ресурсов и защите окружающей среды от загрязнения.

Во многом качество данных услуг и удовлетворённость клиентов от оказания услуг определяет профессионализм персонала ФГБУ Департамента мелиорации.

В этой связи можно выделить систему факторов, воздействующих на конкурентоспособность данного вида услуг, рис. 1.

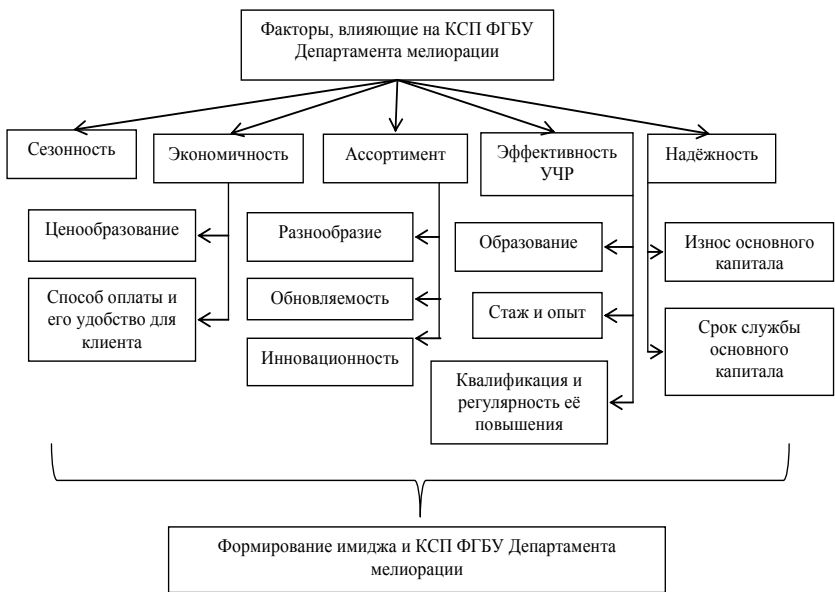

Рис.1. Система факторов, определяющих конкурентоспособность ФГБУ Департамента мелиорации.

Как видно из представленного рисунка, эффективность управления человеческими ресурсами (УЧР) организации является существенной составляющей эффективности производственной деятельности и конкурентоспособности всей организации.

Существенной стороной, повышающей возможности эффективного использования персонала организации, является в настоящее время внедрение компетентного подхода.

Так, представленная система факторов, определяющих

конкурентоспособность ФГБУ Департамента мелиорации на рис. 1 может служить в качестве базы для построения карты ключевых компетенций данной организации.

Впервые термин компетенция был введен в научный оборот В. Макелвиллом в 1982 г. В настоящее время он успешно заменил ранее существовавшую триаду: «знания-умения-навыки».

Формирование, анализ и прогнозирование компетенций персонала организации необходимо для осуществления следующих функций управления:

- утверждение штатного расписания организации;
- выявление и проектирование необходимых компетенций для организации, в соответствии с организационной структурой и должностными обязанностями;
- реализация внутриорганизационной системы мотивации сотрудников, основанной как на материальных стимулах, так и на разнообразных методах нематериального стимулирования;
- оценка существующих компетенций сотрудников в соответствии с требованиями организации.

На сегодняшний день в управлении персоналом накоплен значительный опыт в методологии выявления компетенций персонала.

С точки зрения способа осуществления их можно подразделить на две группы: собственными силами и с привлечением профессионалов по аутсорсингу.

По специфике применяемой методологии это может быть: метод 360⁰, анкетирование, экспертный опрос и др.

Хотелось бы остановиться на ключевых компетенциях руководителей, в частности руководителей ФГБУ в сфере мелиорации и водного хозяйства.

Важной компетенцией для успешных руководителей является ориентация на значимые достижения, особенно в области социально-экологической и экономической эффективности эксплуатации мелиоративных систем федеральной собственности. Ещё одной существенной компетенцией современного руководителя является эффективное делегирование полномочий, предусматривающее вовлечение коллектива для решения целей и задач организации. При этом неременной компетенцией руководителя является его толерантность, умение разрешать или минимизировать конфликтные ситуации, вызывающие деструктивные изменения в коллективе.

Мелиоративные и водохозяйственные системы федеральной собственности, находящиеся в ведении Минсельхоза России, представлены шестьдесятю тысячами гидротехнических сооружений, в том числе 246 водохранилищ, более 2 тыс. регулирующих гидроузлов, 247 плотин, 1,7 тыс. подающих и откачивающих воду стационарных насосных станций, более 40 тыс. км водопроводящих и сбросных каналов, свыше 3 тыс. км

защитных валов и дамб и другие объекты. Более 330 гидротехнических сооружений, находящихся в ведении Минсельхоза России, относятся к потенциально опасным объектам, которые создают реальную угрозу возникновения источника чрезвычайной ситуации, в том числе 168 плотин водохранилищ, 30 гидроузлов, 25 защитных дамб и другие сооружения. В зоне возможных затоплений расположено более 670 населенных пунктов с общей численностью населения свыше 1,6 млн. человек.

Целью деятельности эксплуатационных организаций мелиоративно-водохозяйственной отрасли Агропромышленного комплекса является надежная и безопасная эксплуатация государственных мелиоративных систем и отдельно расположенных гидротехнических сооружений, обеспечивающая эколого-экономически сбалансированный и устойчивый уровень сельскохозяйственного производства на мелиорированных землях при рациональном использовании интегральных ресурсов.

Для реализации функций возложенных на Департамент мелиорации, ФГБУ «Управление» Мелиоводхоз» выполняется Государственное задание, включающее следующие основные направления производственной деятельности:

- эксплуатацию государственных мелиоративных систем, отдельно расположенных гидротехнических сооружений, в том числе эксплуатацию государственных мелиоративных систем, обеспечивающих межрегиональное и межхозяйственное водораспределение;

- обеспечение реализации комплекса мероприятий по реализации федеральных целевых программ в сфере мелиорации земель;

- проведение работ по предупреждению и ликвидации последствий аварий на мелиоративных системах и отдельно расположенных гидротехнических сооружениях.

Кадровый состав эксплуатационных организаций находящихся в ведении Минсельхоза России составляет около 19,0 тыс. человек, из которых на АУП приходится более 10,0%, инженерно-технический персонал около 15%, рабочие специальности -75%.

Укомплектованность отрасли кадрами до нормативной численности составляет в среднем примерно 70 %. Это число меняется по различным ФГБУ от 30 до 90 %. Поэтому очень важны вопросы повышения уровня квалификации кадров, что позволит частично компенсировать количественный дефицит, а также подготовить кадры специалистов способных эффективно действовать в современных социально-экономических условиях.

Исходя из целей и задач функционирования и современной социально-экономической обстановки, руководитель мелиоративной организации должен выступать не только как менеджер, но и как специалист, имеющий высокий уровень инженерно-технической специализации в области гидротехники и мелиорации.

Компетенции руководителей федеральных государственных бюджетных учреждений в области мелиорации можно разделить на ряд важнейших групп, объединяемых в карту ключевых компетенций руководителя.

Первой и наиболее весомой является личностная группа компетенций руководителя. Сотрудник, обладающий знаниями, но не имеющий качеств, необходимых для работы в роли руководителя не сможет соединить формальное руководство с неформальным и никогда не будет иметь авторитет в коллективе.

Второй группой компетенций руководителя выступает его профессионализм. Ведущие профессиональные компетенции чаще всего определяются: образованием, переподготовкой или повышением квалификации, стажем работы в целом и руководящей работы в частности.

Третья группа компетенций руководителя обычно опирается на общие знания, умения и навыки. К ним можно отнести: планирование, организация, постановка и реализация целей, знания в области IT, создание команд, делегирование полномочий, обучаемость, знание бухгалтерско-экономической документации и принципов её ведения, знание законодательно-правовых основ организационной деятельности и др.

Можно сформулировать наиболее актуальные требования к руководителю мелиоративной организации в свете компетентностного подхода: знать основные способы формирования производственной ориентированности в организации; знать основные компетенции руководителя ФГБУ в сфере мелиорации; уметь выявлять критерии оценки результатов производственной деятельности ФГБУ для государства, общества, физических и юридических лиц; уметь разрабатывать модели организационных компетенций; уметь создавать кадровый резерв в организации; уметь мотивировать персонал на реализацию интересов организации; иметь навыки формирования ориентированного на успех организации поведения сотрудников.

Так, наиболее существенными руководителями ФГБУ являются три блока компетенций, которые в современных экономических условиях оказывают существенное влияние на деятельность мелиоративных организаций.

Компетенции руководителей ФГБУ в области имущественных отношений и в сфере государственных закупок, компетенции руководителей ФГБУ в области имущественных отношений и базовые компетенции в области обеспечения безопасности мелиоративных систем и отдельно расположенных гидротехнических сооружений, которые включают:

- выполнение плановых мероприятий, направленных на повышение надежности и безопасности, отраженных в декларациях безопасности;
- при планировании и выполнении работ, направленных на повышение безопасности гидросооружений, реализация комплексного подхода, направленного на устранение всех дефектов, определяющих неудовлетворительное техническое состояние и низкий уровень безопасности ГТС, качественное выполнение ремонтно-эксплуатационных

работ;

- первоочередное выполнение эксплуатационных мероприятий, которые позволяют повысить безопасность ГТС и при этом не требуют больших финансовых затрат.

В целом разработка и внедрение в организации эффективной карты ключевых компетенций персонала, позволит обеспечить соответствие базовых ценностей данной организации ведущим функциям её работников.

Внедрение компетентностного подхода в ФГБУ в сфере мелиорации обеспечит повышение эффективности труда персонала и обеспечит реализацию современных требований к управлению, отвечающих как потребностям самой организации, так и существующим и перспективным клиентам.

1.Городничев В.И., Ольгаренко Г.В., Турапин С.С. Достижения в технике и технологии полива. // Вестник Мичуринского государственного аграрного университета. - 2012. № 3. - С. 141-147.

2.Ольгаренко Г.В. Стратегия научно-технической деятельности по разработке новой техники для орошения при реализации программы развития мелиорации. Мелиорация и водное хозяйство. 2011. № 6. С. 5-8.

3.Угрюмова А.А. Системный подход к управлению региональной инновационной восприимчивостью. Региональная экономика: теория и практика. 2011. №43(226), С. 30-35.

4.Угрюмова А.А., Ерохина Е.В., Савельева М.В. Региональная экономика и управление. Москва: Издательство Юрайт. - 2016. 445 с.

ФИНАНСОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПОДДЕРЖКИ ПЕРЕХОДА К УСТОЙЧИВОМУ РАЗВИТИЮ

д.э.н. Ховавко И.Ю.

МГУ им. М. В. Ломоносова (Российская Федерация)

Экологическое право базируется на презумпции экологической опасности такой деятельности. Исходя из этого, при разработке экономических проектов принципиально важно законодательно сформулировать экологические ограничения и обеспечить их соблюдение на практике. В большинстве стран мира основные положения экологического регулирования хозяйственной деятельности давно законодательно оформлены. Новым важным этапом в развитии экологического регулирования стали требования международных финансовых институтов по включению природоохранных параметров в цикл разработки и выполнения проектов. На рубеже XXI века это стало стратегическим направлением деятельности международных финансовых организаций. Исходя из этого, банки при решении вопроса о выделении кредитного финансирования обязаны: а) соблюдать природоохранные и социальные требования, сформулированные Международной финансовой корпорацией; и б) провести оценку экологических и социальных рисков проекта, используя стандартную

процедуру, разработанную Европейским банком Реконструкции и Развития (ЕБРР).

Нормы Всемирного банка, определенные директивами Международной финансовой корпорации (МФК), заняли сегодня центральное место в экологической регламентации бизнеса [1,2]. Содержанием этой политики является стимулирование устойчивого развития путем включения социальной и экологической оценки проектов в процесс принятия решений об их финансировании. Природоохранные и социальные стандарты МФК легли в основу концепции «Принципы Экватора» - комплекса добровольных принципов, разработанных и принятых банками для оценки экологических и социальных рисков при предоставлении проектного финансирования. В 2003 году десять крупнейших мировых банков, аккумулирующих треть всех кредитных ресурсов мира, договорились соблюдать «Экваториальные принципы» при выборе приоритетов финансовой поддержки в различных сферах экономической активности. Если заемщик (частные или государственные структуры) не способен соблюдать экологические и социальные требования, то ему отказывают в финансировании. Сегодня этими принципами руководствуются 72 финансовые организации из 27 стран, обеспечивающие 70% международного долгового проектного финансирования развивающихся рынков.

При применении «Принципов Экватора» в рамках конкретного проекта исходными пунктами для предоставления банком кредита становится проведение оценки воздействия на окружающую среду (ОВОС) проекта в соответствии с разработанными МФК стандартами социальной и экологической устойчивости. Именно ОВОС связывает хозяйственный проект с конкретной территорией и его результаты содержат информацию, позволяющую принимать решения о возможности или невозможности реализации проекта. Среди требований международных финансовых организаций, регулирующих доступ к кредитным ресурсам, выделим следующие: необходимость проведения категоризации проектов (присвоение проекту определенной категории с точки зрения экологических и социальных рисков); обязательность раскрытия информации о проекте для местных сообществ; постоянный контроль в процессе реализации проекта за соответствием установленным требованиям и ведение клиентом необходимой отчетности.

Таким образом, банки перешли к активному регулированию экономической деятельности в глобальном масштабе путем формирования собственных экологических и социальных требований к финансируемым проектам. В дополнение к этому на рынке финансовых услуг внедряется процедура управления экологическими и социальными рисками, которая призвана обеспечить гарантии в отношении того, что в процессе проведения финансовых операций (кредитования, инвестирования) эти риски будут адекватно оценены и проконтролированы. Данная процедура разработана

ЕБРР и применяется как самим банком, так и является обязательной для его финансовых партнеров (банков, для которых ЕБРР открыл кредитные линии или осуществил инвестиции в их акционерный капитал).

Разработаны «запретительный список» - список видов деятельности, запрещенных к кредитованию (производство и торговля продуктами, содержащими полихлорированные бифенилы, озоноразрушающие вещества, морское рыболовство дрейфтерными сетями длиной свыше 2,5 км и др.) и «контрольный список» - список опасных видов деятельности, финансирование которых возможно лишь с письменного согласия ЕБРР (производство энергии с использованием ядерного топлива, деятельность, предполагающая принудительное переселение, деятельность на территории проживания коренных народов и др.).

Процедуры управления экологическими и социальными рисками существенным образом влияют на экономическое пространство, поскольку, во-первых, запрещают или ограничивают финансирование определенных видов деятельности, во-вторых, предъявляют определенные требования к применяемым в проектах технологиям, в-третьих, требуют серьезной проработки вопросов привязки к конкретной территории.

Таким образом, в современном мире сформировалась система экологического регулирования инвестиционной деятельности с хорошо налаженными обратными связями. Кредитующие организации формулируют экологические и социальные требования к проектам, а материалы экологического и социального обоснования проектов являются существенным фактором при принятии решения о кредитовании проекта. Выявленные в ходе реализации проекта нарушения установленных требований ведут к приостановке финансирования. С одной стороны, установление зависимости решения о кредитовании с экологическими и социальными показателями деятельности компании является эффективным инструментом минимизации экологических ущербов (интернализации экологических экстерналий), что стимулирует бизнес к ответственному поведению. С другой, регулируя доступ к кредитным ресурсам, международные финансовые организации имеют возможность оказывать воздействие на отраслевую и территориальную структуру экономик отдельных стран, сужая границы национального суверенитета.

1. Политика ЕБРР в отношении охраны окружающей среды, 2003, <http://www.ebrd.com/downloads/research/policies/russia03.pdf>

2. Руководство ЕБРР по управлению экологическими рисками, 2004, <http://www.ebrd.com/pages/research/publications/policies/environmental.shtml>

«ЗЕЛЕНА» ЕКОНОМІКА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ «ТОЧОК ЗРОСТАННЯ» ПЕК РЕГІОНУ

аспірант Часник О.М.

Сумський державний університет (Україна)

Попит на енергоносії викликав широку дискусію в світі щодо оптимального балансу використання різних видів палива, що могло б забезпечити зростаючі потреби суспільства. Україна стала на шлях євроінтеграції, тому у зв'язку з цим особливу увагу слід приділяти реформуванню та модернізації галузей, а саме:

- збалансуванню економічних та екологічних інтересів для забезпечення енергетичної незалежності країни;
- зниження високого рівня питомих витрат енергоресурсів за рахунок їх раціонального використання;
- підвищення енергоефективності економіки;
- забезпечення стабільного ціноутворення на паливно-енергетичні ресурси (ПЕР);
- впровадження енергозберігаючих технологій та обладнання, тощо.

Одним із базових завдань регіональної політики України є формування «точок зростання» на місцевому рівні, що передбачає відродження економічної активності. В силу цього, однією із «точок зростання» паливно-енергетичного комплексу (ПЕК), на наш погляд, є адаптація підприємств комплексу, обумовлена невідповідністю сучасним економічним реаліям та вимогам екологічно сталого розвитку.

Україна є енергетично залежною від імпортованих енергоносіїв через недостатність власного забезпечення цими ресурсами. Тому, досягнення енергетичної незалежності країни та вирішення проблем сталого розвитку в цілому бачиться шляхом формування інноваційного механізму «зеленої» енергетики. Але на сучасному етапі існує низка проблем, що перешкоджають більш широкому динамічному розвитку «зеленої» економіки в Україні, а саме:

- вартість технологій;
- недосконалість державної політики;
- складність приєднання до електричних мереж тощо.

Таким чином, для досягнення сталого регіонального розвитку доцільно зосередитись на найбільш важливих для місцевого рівня сферах екологізації економічної діяльності. Йдеться про використання таких управлінських рішень, що будуть сприяти вирішенню проблем зниження енергозалежності регіонального виробництва від імпорту традиційних енергоносіїв (природного газу та нафти). Тому, зважаючи на вищевикладене доцільним є виділення основних складових процесу розробки управлінських рішень для ПЕК регіону (рис.1).

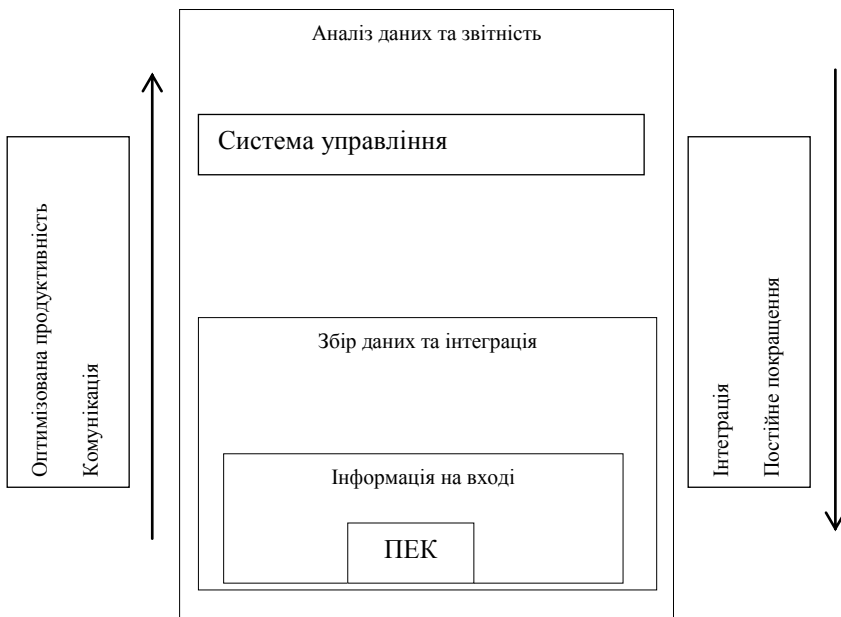

Рис. 1. Основні складові процесу розробки управлінських рішень для ПЕК

Зазначені на рисунку основні складові процесу розробки управлінських рішень доцільно визначити як базові стратегічні рішення сталого регіонального розвитку ПЕК в Україні, що у середньо та довгостроковій перспективі позитивно вплине на процеси зниження енергозалежності виробництва.

В цілому слід визнати, що екологізація ПЕК на основі засад «зеленої» економіки є можливою лише завдяки повноцінному розкриттю ресурсного потенціалу, що створить умови для формування «точок зростання» на регіональному рівні. Для цього доцільним є комплексне застосування механізмів екологізації регіональної економіки в контексті стимулювання переходу до інноваційно-інвестиційного типу економічного зростання. Тому ефективне використання наявного потенціалу «зеленої» енергетики та регіональна підтримка галузей може стати імпульсом для економічного розвитку та дозволити Україні значно підвищити рівень енергонезалежності та скоротити відставання в енергоємності національного виробництва від провідних країн світу.

ЕКОЛОГІЧНЕ МАРКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ КІНЦЕВОГО СПОЖИВАННЯ ПРОДУКЦІЇ

к.е.н. **Шевченко Т.І.**, студент, гр. Е-32а **Ус Я.О.**
Сумський державний університет (Україна)

Екологічно безпечну продукцію в ЄС вважають пріоритетним напрямом виробництва. Екологічне маркування дозволяє отримати об'єктивну інформацію про продукцію та зробити оцінку товару споживачем щодо його безпечності і відповідності екологічним вимогам.

Для точної та правдивої інформації про екологічні аспекти виробів та послуг існують вимоги до застосування екологічних маркувань та декларацій, які встановлені Міжнародною організацією стандартизації (ISO) і відомі як міжнародні стандарти ISO серії 14020. У стандарті ISO 14020:2000 представлені 9 основних принципів, що застосовуються до всіх екологічних етикеток і декларацій [1]: точність; можливість перевірки та несуперечність екологічного маркування; відсутність бар'єрів у міжнародній торгівлі; наукова обґрунтованість екомаркування; доступність інформації про процедури, методології та критерії оцінки; облік усього життєвого циклу; безперешкодність для нововведень і поліпшення екологічних характеристик; достатність інформації, що надається; відкритість процесу розробки екологічних етикеток; доступність інформації про екологічні аспекти, що пов'язані з екомаркуванням для споживачів.

В світі існують різні види екомаркування, які можна розділити відносно інформації, яку вони несуть, на наступні основні групи [2]:

1. Інформація про екологічність продукції в цілому, що враховує весь життєвий цикл її виробництва. Знаки цієї групи надають можливість споживачу впізнавати товари, які не завдають шкоди довкіллю. Серед таких знаків є екознак Євросоюзу, «Білий Либідь» тощо.

2. Інформація про загальну екологічну перевагу продукції в межах конкретної категорії. Знаки такого роду вказують на відсутність небезпечної речовини. Такими знаками є, наприклад, «Блакитний ангел», «Еко-знак».

3. Інформація про безпеку предметів для людини і довкілля. Знаки цієї групи мають на меті попередження про різноманітні екологічні небезпеки щодо використання відповідного предмету.

4. Знаки на предметах споживання, що відображають можливість їх утилізації з найменшою шкодою для навколишнього середовища. Головною метою таких знаків є заклик споживачів здавати його відходи для вторинної переробки (папір, тара, пластик тощо).

У європейському законодавстві екологічне маркування виступає як один з інструментів управління у сфері поводження з відходами.

ЄС докладає чимало зусиль для введення уніфікованого маркування. Для

спрощення процедур роздільного збирання, подальшого сортування та утилізації відходів кінцевого споживання продукції, у ЄС введені відповідні коди та спеціальні знаки. Наприклад, для спрощення процесу сортування та утилізації відпрацьованих батарейок введені коди для їх переробки, які дозволяють ідентифікувати матеріал, з якого виготовлена продукція; для роздільного збирання відпрацьованих батарейок малої ємності, а саме для ідентифікації пунктів їх збирання, використовуються спеціальні знаки.

Виходячи зі змісту директив ЄС, які стосуються конкретних видів відходів, а саме Директива про упаковку та відходи упаковки № 2004/12/ЄС, Директива про електричне та електронне обладнання та відходи електронного та електричного обладнання № 2012/19/ЄС, Директива про батарейки і акумулятори та відходи батарейок і акумуляторів № 2006/66/ЄС та інші, на наш погляд, усі види маркування можна поділити на знаки які: відображають можливість утилізації відходів кінцевого споживання продукції; вказують на метод утилізації відходів кінцевого споживання продукції; відображають можливість утилізації відходів продукції з найменшою шкодою на довкілля; відображають наявність вторинних матеріалів або біорозкладальних матеріалів; відображають способи поводження з відходами кінцевого споживання продукції; вказують на наявність небезпечних речовин у продукції.

Для покращення сучасної ситуації екомаркування в Україні у майбутньому необхідно гармонізувати законодавчу базу України з вимогами та методологічними підходами ISO, IEC, ЄС, COT щодо екологічного маркування [3].

Після імплементації Рамкової директиви № 2008/98/ЄС про відходи та Директиви № 1999/31/ЄС про захоронення відходів в Україні, на другому етапі потребуватимуть імплементації низка директив щодо окремих видів відходів. Виходячи з положень Рамкової директиви ці спеціальні нормативні документи повинні регулювати усю послідовність операцій поводження з конкретним типом відходів. Зазначені вище спеціальні знаки та коди є невід'ємною складовою систем роздільного збирання відходів кінцевого споживання продукції, а також процесів подальшого їх сортування та переробки, за європейськими нормами їх впровадження є обов'язковим.

1. Локс Ф. Упаковка и экология: Учебное пособие / Пер. с англ. О.В. Наумовой. М: Изд-во МГУП, 1999. 220 с. – Режим доступу: http://nashaucheba.ru/v12893/локс_ф_упаковка_и_экология

2. Екомаркування як критерій безпечності продукції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mama-86.org.ua/index.php/uk/ecotextile/129-2010-02-09-14-52-54.html>

3. Скрипчук П.М. Екологічне маркування: інноваційні та організаційні аспекти. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/9224/1/Skrypchuk.doc>

2

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ECONOMICS OF NATURE USE AND ENVIRONMENTAL PROTECTION ЭКОНОМИКА ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ И ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

FEATURES IMPLEMENTATION OF ENVIRONMENTAL INNOVATION IN UKRAINE

Komelina O., Khristenko E.

Poltava National Technical University Yuri Kondratyuk (Ukraine)

Given the pace of global economic growth, industrial development, mining and processing industries, whose products are targeted including in meeting their social needs, objectively there is a risk reduction of available natural resources to a critical point, and the deterioration of the environment and endangering the people because of technological issues and environmental issues. Based on these risks at present and in the future effectiveness of social production will fully depend on the efficiency of environmental protection, which should pay attention not only state and public nature protection organizations, and especially enterprise industries, which rely implementation and responsibilities adherence to environmental regulations and technological standards of production and economic activity.

It should be noted that today Ukraine is one of the most polluted and environmentally problematic countries. According to the Index of Environmental Quality (Environmental Performance Index), which carries Yale University (USA), Ukraine occupies 87th place among 163 countries. The level of stress on the environment in Ukraine is 4-5 times higher than in other countries. In terms of management and quality of water resources of Ukraine, according to UNESCO, took 95th place with 122 countries. State Land Resources in Ukraine is close to critical, throughout the country there are processes of land degradation. Is the biggest erosion (about 57.5% of the land) and land pollution (20% of the territory), and the annual loss of humus up 0.65 t / ha [1].

Regarding the environmental performance of the Poltava region should be noted that the state of the environment in the region remains relatively stable compared to most other regions of Ukraine. Also, in a positive trend for the reduction of pollutant emissions from stationary sources. More than half of all air emissions area provide mobile sources, of which the lion's share accounted for by motor vehicles. The main pollutants of land resources at the industrial waste are enterprises of the mining and petroleum industries c. Kremenchug and the city. Komsomolskaya, as well as areas of production and transportation of gas, so there is a need to stabilize and restore the ecological balance in the area of influence of such enterprises. In addition, one of the major environmental problems of the

region, which affects almost all regions of Ukraine is the accumulation and improper storage of pesticides and agrochemicals abandoned [2].

Catastrophic modern methods of economic development, shortage of natural resources and the relationship of environmental and economic processes are an important cause of finding methods of sustainable society. One way to balance social development are environmental innovations that contribute to the implementation of environmental standards in all areas of human life.

According to scientists, innovation, including environmental, contribute to strengthening the competitiveness of enterprises, since there is strong correlation between market activities and new environmental products.

Environmental technology is a worldwide industry that is growing rapidly. Becoming increasingly important economic factor, environmental technology challenge facing innovation development in industrial scale. The main markets innovative environmental products are: production and storage of energy; energy conservation; economical use of raw materials; environmentally friendly transport; the rational use of water resources; bioplastmasy and polymers; solar cooling.

To date, the segment of the world market for environmental technology is about 1,000 billion. Euros a year, which is currently an important factor in the global economy, 45% of this segment takes technological solutions in the field of energy efficiency. Economic growth segment of environmental technology is about 5.4% per year to an estimated 2020 amount to 2.2 trillion euro per year.

The most promising currently include such technological areas as: solar power, solar cooling, membrane technologies in the water industry, bioplastmasy and polymers, decentralized water supply synthetic biofuels and others.

However, a feature introduction in Ukraine of environmental innovations is that in the innovative development of our country, unfortunately, there is a contradiction, which is on the one hand, we have a fairly high innovation potential, and on the other - the structure of the economy mechanism and management were unable to use this potential.

Thus, since 1991 the annual figure is typical expenditure on science was 0.3 - 0.5% of GDP and total - from all sources - (0.8 - 1.2)%, at a rate of at least 1.7% GDP. This led to outflow from Ukraine qualified scientific and technical personnel, the decline of many scientific schools, the rapid degradation of the material and technical base of scientific and technical research. Volumes practical implementation of environmental developments are: the environment - 6.7%; health - 16%; production, processing and storage of agricultural products - 3%; clean and energy saving technologies - 4.3%; new substances and materials - 8%; advanced information technology, integrated automation devices, communications - 5%; scientific problems of the state - 13%. Also in Ukraine implemented in practice less than 1% of registered intellectual property; for example, in Finland - 30%.

However, the problem of innovation sphere of ecology cannot be reduced to the status and performance of science. A characteristic feature of implementing

environmental innovations are the problems of modern Ukrainian business, and low entrepreneurial activity of domestic entities, especially in complex, knowledge-intensive types of business which is a real obstacle to the development of national innovation economy.

Since it is the entrepreneurs are the main actors of innovation, which assume all the risks and difficulties of practical implementation of innovation, then it depends on them for an independent environmental innovation economy, which does not form neither science nor state agencies nor legal, financial and trade institutions.

Today among entrepreneurs widespread copying strategy. However, access to the world market with these products is possible only if the price competition that has been losing its effectiveness. World experience of companies that successfully develop, shows that in today survives the one who is constantly engaged in innovation.

One of the main features and issues for the development of environmental innovations in Ukraine is that they need to attract significant funds. Hence, some companies mainly engaged in funding applications that aim at making improving innovation. The creation of a basic innovation, fundamentally new product is extremely time-consuming process that requires significant financial resources and time-consuming (according to international experience from 3 to 7 years). Therefore, it is of no interest to private investors who are focused on immediate returns.

Also, a key aspect of the problem of introducing environmental innovation is that its solution requires dialogue and consolidation of three components: science, business and government.

Thus, the problem of financial support innovation relies on the state, which should act in two directions: to provide direct budget support and to create an effective system of incentives for private investment in science and technology. Direct government support should concentrate on basic environmental innovation, the most competitive world-class technologies with high market potential, as well as those necessary to ensure security. It provides budgetary financing of state programs in priority areas of science and technology and the implementation of state orders for scientific and technical products. Stimulating provides certain benefits, including: deferral of income tax liabilities in terms of spending on innovation objectives; reducing the tax increase innovation spending; "Tax holidays" for several years on income received from the sale of innovative projects and so on.

Environmental technologies not only preserve the environment of human life, but is competitive sector of the economy, being one of the most important areas of growth in the XXI century. They are fundamentally different from traditional industries, often in a state of stagnation and saturation of the market. Research, development and state support of the market is important challenges facing our country today [3].

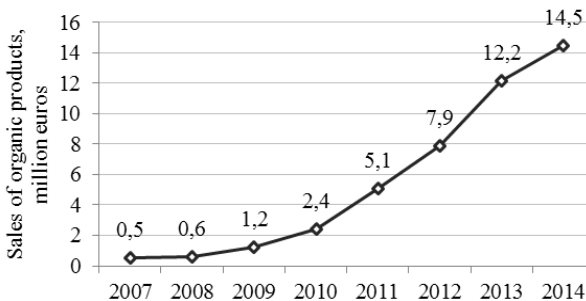
1. Martiyenko AI Environmental innovations in the regional innovation system / AI Martiyenko, SA Bondarenko [electronic resource]. - Access: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4232>
2. Strategy development Poltava region until 2020 [electronic resource]. - Access: <https://drive.google.com/file/d/0B66r6E-akcQWeG1yaTd3MGxnaHc/vie>
3. Lesnjak A. Problems of implementation of environmental innovations in Ukraine / O. Lesnjak A. Lohvynyuk [electronic resource]. - Access: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/486>

PECULIARITIES OF IMPLEMENTING ENVIRONMENTAL INNOVATIONS IN ORGANIC FARMING IN UKRAINE

PhD Tsymbalista N.A.

State Institution "Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the National Academy of Sciences of Ukraine"

The development of environmentally-oriented farming systems and management in the agricultural sector is an objective necessity in modern terms, since the implementation of innovative technologies in agricultural activity is often accompanied by exceeding the maximum permissible limits for intensification of production of different directions. Organic agricultural production has become widely spread in the world in recent years. Ukraine also has great potential for development of this area of farming. So, starting with 2000s the organic products market capacity has been rapidly growing (fig. 1).

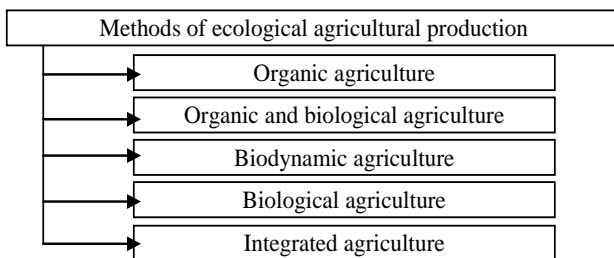

Figure 1. The dynamics of the organic products market capacity in Ukraine

Source: [1]

However, the world practice shows that agroecological methods of production are not limited to organic farming (fig. 2).

For organic production not allowed to use pesticides, synthetic fertilizers, and genetically modified organisms in crop production, as well as hormones, antibiotics and growth promoters in livestock production. In contrast, other areas of ecologically-oriented agricultural production systems allow the use of transgenic plants, certain types of fertilizer, biological and organic preparations, in case of keeping to the rules and standards of acceptable use.

Figure 2. Methods of ecological farming in Europe and USA

Source: [2, p. 117]

On this basis we can say that the range of ecological innovations that can be used in organic agriculture is significantly limited. However, this does not mean that the production of organic products automatically mean a return to long-forgotten ways of farming with the complete absence of innovative technologies. Despite of the fact that the organic type of production doesn't allow to use genetically bred plant varieties which are resistant to pests and diseases as well as modern crop protection chemicals, the implementation of such scientific and technological progress units as GPS navigation and steam treatment of the soil is perfectly acceptable and even desirable.

However, there are some obstacles to introduce innovations in organic farming. The main among them, in our view, are, on the one hand, the high cost of innovation, and on the other - the predominantly small size of organic farms, which leads to their lack of financial capacity for the acquisition and implementation of innovative technologies. In addition organic methods of farming lead to a drastic reduce of productivity (particularly fruit and vegetables production). Therefore, it is important to establish an effective system of state support for organic farming and its innovative activity in particular. This is important also in terms of the competitiveness of domestic organic products in foreign markets, as far as European prices for organic products are higher than conventional products by 20-40%, but not two or more times (as it would be without government support). It is also advisable to pay attention to grounding mechanisms to encourage innovative activity of small producers of organic products on the basis of cooperation and clustering. This issue will be discussed in the further research.

1. Федерация органічного руху України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>

2. Бабаєв В. Ю. Агроекологічне виробництво як інноваційний напрям розвитку аграрних підприємств / В. Ю. Бабаєв, І. О. Бабаєва // Бізнесінформ. – 2012. – № 10. – С. 116-119.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ РІШЕНЬ В УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

професор **Балджи М.Д.**

Одеський національний економічний університет (Україна)

Важливою проблемою сучасного розвитку України є наявність диспропорцій, зумовлених низькою ефективністю функціонування регіональних економік багатьох областей нашої держави. Це призводить до зменшення темпів їх зростання, відображаючись на зниженні якості людського капіталу, виникненню екологічних проблем та недостатньому ефективному використанні природно-ресурсного і виробничого потенціалу. Часто такий стан справ зумовлений неспроможністю адаптувати на вітчизняний ґрунт передові досягнення світової науки і техніки, ефективні виробничі та управлінські технології, знайти правильне місце регіону в міжнародному поділі праці.

Розглядаючи управлінські рішення еколого-економічного спрямування доречно вказати на доволі інноваційний напрямок управління, пов'язаний з розвитком екологічного консалтингу, що полягає у наданні консультативних послуг з еколого-економічних питань.

Питання децентралізації обумовлюють виключні підходи до формування консалтингових послуг при прийнятті управлінських рішень, адже споживачами можуть виступати не тільки організації, а й територіальні громади. Тому результативність пропозицій має бути високою.

Методи надання послуг консультантами-екологами при вирішенні завдань, які ставляться перед ними клієнтом, визначаються рівнем розвитку системи управління охороною навколишнього середовища. Їх доцільно звести до наступних форм: консультування експертне, процесне та навчальне [1, с. 3]. Найефективнішим підходом, на нашу думку, виступає комплексне консультування, що поєднує дві чи три форми, тим самим орієнтуючись на подальшу співпрацю із замовником.

На жаль, в даний час в нашій країні потреба в екоконсалтингових послугах зазвичай зводиться до забезпечення правовими і нормативно-методичними документами чи до розробки проектів певних документів, пов'язаних з існуючою екологічною проблемою. Існування такої форми співпраці призводить лише до висвітлення осередкових поверхневих питань, не залучаючи весь комплекс наявних екологічних проблем і не в змозі таким чином вирішити поставлене питання на довгострокову перспективу. Тільки створивши систему, інтегровану до загальної, пов'язаної з інноваційним розвитком і підтримуючи її на належному рівні, можна розраховувати на позитивні результати.

Для вирішення цього завдання доцільно залучати кваліфікованих консультантів-екологів. На жаль, в Україні ще не створено загальну систему управління і консультування, що має поєднувати економістів, управлінців та

екологів. Існуюча Всеукраїнська асоціація консультантів з управління здійснює розробку та підтримку стандартів управлінського консультування, розповсюдження провідних практик, методик і технологій на ринку країни, визнання українських консультантів на міжнародному рівні відповідно до Амстердамської моделі компетенцій консультантів з управління [2]. При чому в діяльності асоціації залишаються поза увагою екологічні проблеми. Діюча Асоціація екологів університетів [3] спрямовує свою роботу на наукову та освітню діяльність, не поєднуючи її з можливими перспективами вирішення еколого-економічних проблем, орієнтуючись на конкретні замовлення певних регіональних структур, громад, підприємств.

Забезпечення високого рівня інноваційного розвитку регіону можливе лише на основі запровадження еколого-економічних складових до механізмів його управління. Це вимагає розроблення в рамках планів соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад, згідно Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [4], напрямків увиразнення екологічних питань та ресурсного потенціалу для підвищення їхньої екологічної безпеки та економічного розвитку.

Для подальшого впровадження інноваційних напрямків пропонується використання наступних кроків:

1. Вдосконалення системи еколого-економічного управління з підтримкою впровадження поставлених цілей до структур управління

2. Посилення еколого-економічного партнерства в консалтинговій сфері з метою впровадження інноваційного розвитку.

3. Орієнтація регіональних структур, громад, підприємств на стимулювання інноваційного запровадження з метою економії ресурсів, покращення екологічної та соціальної складових добробуту населення.

1. Мифтахов Д.Н., Белоногов В.А. Экологический консалтинг: возможности использования и перспективы развития / Д.Н. Мифтахов, В.А. Белоногов // Экологический консалтинг. – 2001. – №2. – С. 2-4.

2. Всеукраїнська асоціація консультантів з управління [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bst.com.ua>

3. Звіт про роботу Міжнародної Асоціації Екологів Університетів за 2014 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://iaue.org/>

4. Про добровільне об'єднання територіальних громад: закон України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>

ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРИОРИТЕТЫ МОДЕРНИЗАЦИИ АГГРАРНОЙ ПОЛИТИКИ РОССИИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

доцент **Васильченко М.Я.**

*Федеральное государственное бюджетное учреждение науки
Институт аграрных проблем Российской академии наук*

Интеграция России в мировую экономику в рамках ВТО и Таможенного союза делает необходимым использование соответствующих инструментов

государственного регулирования аграрного сектора, положительно зарекомендовавших себя в развитых европейских странах. Характерной особенностью Европейской аграрной политики является реализация целеполагающих принципов устойчивого развития территорий и смягчения последствий изменения климата. При выделении средств на финансовую поддержку фермеров принимаются во внимание соблюдение стандартов охраны природы, производства и переработки продукции, гигиены и санитарных условий содержания скота. Основные приоритеты Европейской аграрной политики сегодня – устойчивое использование природных ресурсов и смягчение последствий изменения климата. В целях установления эффективных взаимосвязей между наукой и практикой на региональном и межгосударственном уровнях было создано Европейское инновационное партнерство «Сельскохозяйственная продуктивность и устойчивость» (EIP-AGRI). Сотрудничество в рамках EIP-AGRI дает возможность внедрять процессные или продуктовые инновации в экономической, экологической или социальной сферах [1].

Рассмотрение отдельных элементов Европейской аграрной политики позволяет выявить возможные пути дальнейшего преобразования российской аграрной политики, что особенно важно в условиях присутствия России в ВТО. Отдельные ключевые направления модернизации единой аграрной политики получили отражение в трудах известных российских ученых. В их числе: схема управления агропродовольственными рынками; координация и кооперация в европейских продовольственных цепочках; регулирование в сценариях обеспечения безопасности и качества продовольствия, институциональная модернизация [2]. Очевидно, что такие приоритеты современной ЕАП, как развитие органического производства пока не могут быть реализованы в массовом масштабе в российском агропромышленном комплексе, поскольку мировой рынок органической продукции уже успешно функционирует, а шансы проникнуть на него у России весьма незначительны. Аналогичный вывод уместен и в отношении схемы выплат фермерам за соблюдение экологических норм. Отсутствие соответствующей информационной базы, несовершенство экологической инфраструктуры, асимметричность информации в отношении состояния окружающей среды не позволяют пока всерьез задуматься о решении данного вопроса. Что касается поддержки производства в неблагоприятных сельскохозяйственных регионах России, то эта проблема требует дальнейшей методологической проработки.

Происходящая унификация российского законодательства в соответствии с договоренностями по ВТО отражает процесс трансформации институтов поддержки товаропроизводителей в направлении устойчивого развития. Не следует забывать, что поддержка товаропроизводителей неблагоприятных регионов полностью соответствует правилам, разрешенным Всемирной торговой организацией, а в рамках подобных проектов могут быть реализованы многие меры по осуществлению неспецифической поддержки

аграрного сектора. Опыт Германии демонстрирует широкое использование субсидирования производства в неблагоприятных регионах, на которые приходится свыше 50 % сельскохозяйственных угодий страны. Опыт Германии демонстрирует широкое использование субсидирования производства в неблагоприятных регионах, на которые приходится свыше 50 % сельскохозяйственных угодий страны. Сюда относятся горные районы, неблагоприятные аграрные зоны, малые районы. Значительная доля финансирования приходится на мероприятия по защите окружающей среды.

Обозначенный вектор поддержки, без сомнения, должен присутствовать и в российском аграрном секторе. Определенная работа в этом направлении уже проведена. В ноябре 2012 г. Минсельхозом России были определены критерии «неблагоприятных регионов», рассчитанные с использованием природно-климатических, социально-экономических и демографических характеристик сельских территорий. К ним были отнесены такие показатели как коэффициент биоклиматического потенциала, кадастровая стоимость сельскохозяйственных угодий, плотность автомобильных дорог, численность и уровень безработицы в сельской местности. В настоящее время данные критерии составляют основу для оказания дифференцированной государственной поддержки сельскохозяйственным товаропроизводителям.

В то же время считаем, что в дополнение к обозначенным критериям неблагоприятных регионов необходимо учитывать дополнительные эколого-экономические характеристики. Для российского аграрного сектора первоочередными задачами продолжают оставаться сохранение и восстановление плодородия земель, а также борьба с загрязнением окружающей среды. Естественные кормовые угодья во всех российских регионах характеризуются низкой урожайностью, а отсутствие надлежащих мер по систематическому уходу и коренному улучшению делает их непригодными для выпаса скота. В итоге две трети естественных лугов и пастбищ требуют улучшений. Почти 9 млн га переувлажнены, 8,5 млн га эродированы [3]. По оценкам специалистов, из-за низкой урожайности пастбищ потребность скота за счет данного источника кормов может быть удовлетворена лишь на 40 %. Вполне очевидно, что для коренного изменения ситуации необходимы такие организационные меры, как коренное улучшение природных кормовых угодий; залужение деградированной пашни и создание на этой основе культурных пастбищ. Осуществляемое в настоящее время сплошное агрохимическое обследование полей позволит получить представление о реальной ситуации. На основе сформированного общероссийского банка данных можно будет не только строить прогнозы, но и оценивать эффективность использования государственных субсидий на повышение плодородия и качества почв в разных регионах [4].

Полагаем, что плотность поголовья крупного рогатого скота в расчете на единицу земельной площади может рассматриваться в качестве одного из индикатора антропогенной нагрузки, что особенно актуально в связи с

необходимостью эффективного использования земельных ресурсов. Высказанное предположение подтвердилось при исследовании региональных условий развития молочно-мясного скотоводства в России с использованием кластерного анализа. Применение данного статистического метода позволило выделить кластерные группы по совокупности признаков, характеризующих уровень интенсивности производства молока и мяса. В результате нами были выявлены регионы с высокой антропогенной нагрузкой, хотя уровень интенсивности производства мяса и молока превышал среднероссийские показатели. В кластере, получившем название «Регионы интенсивного животноводства», находятся регионы преимущественно Северо-Кавказского федерального округа. Для данного кластера характерна высокая концентрация поголовья крупного рогатого скота (270,5 гол) в расчете на 1000 га сельскохозяйственных угодий, что в 3,1 раза превышает среднероссийский уровень. Кластер отличают также наиболее высокие показатели интенсивности производства молока и мяса КРС в расчете на 1000 га пашни (1456,3 т и 159,5 т соответственно), превосходящие среднероссийский уровень в 5–6 раз. Учитывая незначительную долю пашни в кластере по отношению к общей площади в целом по России (лишь 1,1 %), можно отметить искусственную природу интенсивного ведения животноводства, объясняемую ограниченными ресурсами пашни и высокой антропогенной нагрузкой. Очевидно, что проблемы организации правильного ухода за пастбищами и сохранения почвенного плодородия будут достаточно актуальными для данного кластера и в среднесрочной перспективе. Следовательно, необходимо осуществление мер по более рациональному использованию сельскохозяйственных угодий и вовлечению в оборот неиспользуемых земель, а также коренному улучшению сенокосов и пастбищ.

В отдельных регионах России обозначенная проблема уже находит соответствующее институциональное решение. Например, в Астраханской области наблюдается резкое ухудшение качества пастбищных земель вследствие избыточной концентрации скота. Поэтому в рамках регионального законодательства решается вопрос об изменении порядка предельно допустимых нормативов содержания скота на пастбищах[4], что еще раз подтверждает необходимость использования показателя плотности поголовья скота в расчете на единицу земельной площади как одного из индикаторов антропогенной нагрузки, используемого в качестве критерия для характеристики неблагоприятных регионов и основания для осуществления поддержки устойчивого развития.

1. Pressemitteilung Nr. 153 vom 24.06.14 Staatssekretär Kloos: "Innovationen sind für Ressourceneffizienz und Wettbewerbsfähigkeit der Agrarbranche unabdingbar". – URL: <http://www.bmel.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/2014/153-KL-Europaeische-Partnerschaft-Agrar.html>

2. Анфиногентова А.А. Модернизация единой аграрной политики на основе эффективного

взаимодействия науки и практики / А.А. Анфиногентова // Региональные агросистемы: экономика и социология. Ежегодник . – Саратов: ИАГП РАН. – 2008. – № 2. (Электронный научный журнал): Ежегодник ИАГП РАН 2008. – Саратов, ИАГП РАН, 2008.- Режим доступа: <http://www.iagpran.ru/journal.php/>; <http://elibrary.ru>.

3. Савин Ю. А вы говорите: зерна не хватает / Ю. Савин // Крестьянские ведомости. 4 февраля 2013 г.

4. Андриющенко С.А. Эколого-экономические критерии эффективности природоохранной деятельности в сельском хозяйстве / С.А. Андриющенко, С.М. Янина. // Научное обозрение. – 2011. – №6. – С.229-234.

5. Развитие российского рынка мясного животноводства в 2014 году и I полугодии 2015 года.– URL: http://novovremya.ru/media/2015/06aug2015/myasnoe_zhivotnovodstvo2015.pdf.

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВИКИДІВ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ

асистент **Вороненко В.І.**, студентка гр. ЕД.м-51 **Шешеня С.С.**
Сумський державний університет (Україна)

В питанні головних причин змін клімату досі немає єдиної точки зору. Багато вчених вважають, що антропогенна діяльність є головною причиною кліматичних змін [1]. Інші вчені висловлюють припущення, що навіть за умов скорочення викидів CO₂ нинішній температурний режим збережеться. Також деякі дослідження показують, що до нинішнього підвищення середньої температури на планеті призвело загальне зниження забруднення атмосфери. Це відбулося завдяки тому, що в результаті повітря стало більш прозорим і це забезпечило до 20% збільшення середньої температури на континенті [2].

Міжнародне енергетичне агентство повідомило, що глобальні викиди парникових газів (CO₂) збільшилися приблизно в два рази з початку 1970-х років. Отримані поточні оцінки показують, що ці викиди зростуть у межах від 25 % до 90 % у період з 2000 по 2030 рр., при цьому частка викидів парникових газів у країнах, що розвиваються, стане ще більшою в найближчі десятиліття [3].

Якщо звернутись до Кіотського протоколу, то відповідно до статті 17, сторони мають встановлені зобов'язання щодо зменшення викидів парникових газів і вони мають можливість торгувати квотами на викиди цих газів щоб виконати взяті на себе зобов'язання [4]. Торгівля квотами дозволяє виконувати зобов'язання.

Ринок квот дозволяє учасникам Кіотського протоколу здійснювати обмін частками зобов'язань по викидам, що дозволить перерозподілити у часі між собою дозволений в рамках встановленого терміну обсяг викидів парникових газів.

Основними покупцями квот на викиди парникових газів є Японія, Іспанія, Австрія, Німеччина, Канада та Світовий Банк, а продавцями - Росія, Україна та країни Східної Європи. Потенційні обсяги торгівлі квотами України в 2010 р. становили 250 млн од., у 2012 р. - 400 млн. од., у 2014 р. - 500 млн. од. Слід

зазначити, що за оцінками ринок має надлишкову кількість квот для продажу (близько 11,7 млрд.) порівняно з потребами покупців (близько 2,7 млрд.) на період до 2016 року. За будь-яким сценарієм, Україна, найімовірніше, матиме надлишок квот на викиди, які вона зможе продавати на міжнародному ринку через торгівлю викидами, і можливість генерувати скорочення викидів для продажу з використанням механізму спільного впровадження, який передбачається Кіотським протоколом. Спільні впровадження, торгівля квотами та інвестиції через схему зелених інвестицій могли б забезпечити принаймні часткове фінансування для проектів зі скорочення викидів парникових газів.

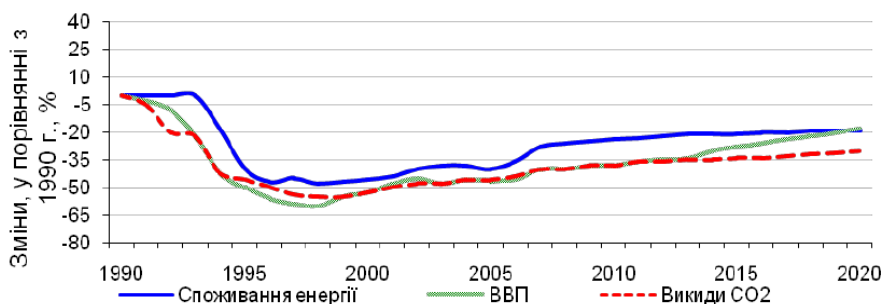

Рис. 1. ВВП, енергоспоживання й викиди CO2 в Україні

Україна планує заробляти на продажу квот на викиди парникових газів. Протягом 5 років на цьому можна заробити 12 млрд євро. Це право Україна отримала завдяки підписанню Кіотського протоколу.

Кіотський протокол дозволяє Україні щорічно викидати в атмосферне повітря до 925 млн т парникових газів. Але такий обсяг викидів наша країна здійснювала останній раз у 1990 році. Після розпаду радянського союзу Україна зменшила обсяги викидів більш ніж на 50%. Завдяки цьому держава зараз має можливість продавати не використовувану частину квоти. За прогнозом Мінекономіки, до 2017 року вона перевищить 2,2 мільярда тонн [5].

1. Єремєєв В. Регіональні аспекти глобальної зміни клімату / Єремєєв В., Єфімов В. // Вісник НАН України. – 2003. – №2. – С. 10–17.

2. Хлобистов С.В. Еколого–економічна оцінка механізму контролю завикладами парникових газів. / Хлобистов С.В., Потабенко М.В. //Економічні механізми. – 2007. – № 3. – С. 23–29

3. Стратегія розвитку України «Україна 2020: стратегія національної модернізації». [Електронний ресурс]. - 04.04.2015. - Режим доступу: http://www.radakmu.org.ua/uk/news_and_report/1079.html

4. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату // Офіційний портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. - 04.04.2015. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_801/page

5. Україна "робить гроші" на повітрі [Електронний ресурс] – Режим

УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

студентка гр. М-31 **Даценко А.О.**
Сумський державний університет (Україна)

Актуальність теми полягає у тому, що конфлікти є досить поширеними в суспільстві, майже кожного дня ми стикаємося зі свого роду конфліктами, які не завжди вирішуються, та згодом мають негативний вплив на суспільство.

Поняття «конфлікт» було відоме людству ще з давніх часів. Спочатку конфлікти виникали виключно на соціально-економічному ґрунті, до таких можна віднести загарбницькі війни, що забрали мільйони людських життів. З розвитком людства почали виникати конфлікти і з екологічних причин: забруднення атмосфери, морських вод, з приводу вичерпання ресурсів та ін.

Загалом, конфлікт можна розуміти як протистояння, або протиріччя, що виникає між людьми або групами людей та має конструктивні або деструктивні наслідки. Звідси, і конфлікти можна поділити на конструктивні та деструктивні.

В сучасному суспільстві ми можемо помітити причинно-наслідковий зв'язок між конфліктами у соціальній, екологічній та економічній системі. Яскравим прикладом такого конфлікту є аварія на Чорнобильській АЕС. По-перше, аварія в Чорнобилі – велика екологічна катастрофа для України та для інших країн: забруднення атмосфери, земель, вод, опромінення тварин, негативний вплив на здоров'я людей і навіть смерть. По-друге, тут одразу ж виник і соціальний конфлікт: багатьом людям довелося покинути свої домівки, покинути роботу та влаштуватися на новому місці, жити в іншому ритмі, та інше. По-третє, на подолання наслідків пішло багато коштів з державного бюджету, до негативних наслідків у економіці можна також віднести втрату потужного джерела атомної енергії, втрату земель, тощо. Таким чином, на прикладі Чорнобильської катастрофи можна помітити чіткий зв'язок між конфліктами соціального, екологічного та економічного характеру. Представимо це у вигляді схеми (рис. 1).

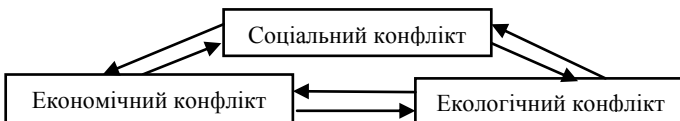

Рис. 1 Причинно-наслідковий зв'язок між соціальним, екологічним і економічним конфліктом

Розглянемо окремо зазначені види конфліктів.

1. Соціальний конфлікт – крайній випадок загострення соціальних протиріч, який виражається в зіткненні різних соціальних спільнот, обумовленому протилежністю чи суттєвою відмінністю їх інтересів, цілей, тенденцій розвитку[1]. Таким чином, соціальний конфлікт включає в себе найширше коло питань, це можуть бути і повсякденні конфлікти людей в сім'ї, на роботі в трудовому колективі, конфлікти з приводу потреб, інтересів людини.

2. Економічний конфлікт – це протиборотство суб'єктів соціально - економічних відносин з приводу дефіциту економічних ресурсів, для подолання якого необхідно використовувати економічні, соціальні або політичні способи [3]. Економічні конфлікти зазвичай відбуваються через певні ресурси, та через справедливість їх розподілу.

3. Екологічний конфлікт – це сполучення умов і взаємовідносин між суб'єктами економічної діяльності, в якому кожна зі сторін намагається зайняти позицію, несумісну чи протилежну стосовно еколого- економічних інтересів протилежної сторони [4]. Причинами таких конфліктів зазвичай є забруднення або неналежне ставлення до навколишнього середовища.

При чому всі види конфліктів можуть відбуватися як і між невеликою групою людей, так і національному та міжнаціональному рівні. Конфлікт у соціо-еколого-економічній системі поєднує ознаки усіх трьох видів конфліктів.

Щоб управляти конфліктом необхідно мати здатність побачити конфліктну ситуацію, осмислити її та здійснити попереджувальні дії щодо її вирішення. Загалом, управління конфліктом має такі стадії: сприйняття конфлікту та первинна оцінка ситуації; дослідження конфлікту та визначення його причин; пошук шляхів вирішення конфлікту; здійснення організаційних заходів, спрямованих на подолання конфлікту [2].

Отже, сьогодні конфлікти є повсякденною реальністю, яка охоплює багато сфер життєдіяльності людей, саме тому ця тема є такою актуальною, і саме тому необхідно вміти знаходити причини конфліктів, попереджувати їх та знаходити найраціональніше рішення цих конфліктів.

1. Веребеч В. В. Соціологія: навч. пос. / Веребеч В. В., Субот О. А., Христюк Т. А. – Київ: Кондор, 2009. – 550 с.

2. Конфліктологія: навч. пос. / [Прибутко П.С., Михайленко Р. В., Дубчак Л. М., Роговенко М. М.]. Київ: КНТ, 2010. -136 с.

3. Орлянський В. С. Конфліктологія: навч. пос. –Київ: Центр учбової літератури, 2007. – 160 с.

4. Петрушенко М. М. Економічний зміст поняття «Екологічний конфлікт». Вісник СумДУ. Серія “Економіка”, №1 2012 :[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/27819/1/Petrushenko.pdf>

Науковий керівник: к.е.н., ст. викладач кафедри управління **Матвєєва Ю.Т.**

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ВПЛИВУ ЗАБРУДНЕННЯ

НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ДЕРЖАВНИЙ ТА МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТИ

професор **Жулавський А.Ю.** студентка гр. М-31 **Пустовар Н. Ю.**
Сумський державний університет (Україна)

Намагання України інтегруватися у європейський соціально-економічний простір потребує вирішення ряду проблем таких як зниження рівня життя населення та погіршення стану його здоров'я. Серед факторів, що зумовлюють негативні тенденції у стані здоров'я населення, варто виділити постійне погіршення екологічної ситуації, а саме забруднення атмосферного повітря. Це впливає на дохідну і видаткову частину бюджетів різних рівнів.

Значний внесок у методичні та теоретичні аспекти впливу забруднення навколишнього середовища на захворюваність населення внесли такі вчені як Балацький О.Ф., Биков А., Тархов П.В., Зайцев В., Суржиков В. та інші.

Як показали дослідження тривалий вплив забруднення атмосферного повітря токсичними речовинами негативно впливає на здоров'я людини. Зростає загальна захворюваність населення, зумовлена ураженням органів дихання і серцево-судинної системи організму, розвивається атеросклероз. Населення, що проживає у районах із значним забрудненням повітря в 3-5 разів частіше хворіє на бронхіт, пневмонію, ангіну, ніж населення чистих районів. Збільшення концентрації токсичних речовин може викликати спалахи бронхіальної астми, масові отруєння. Внаслідок цього знижується працездатність, погіршуються санітарні умови життя населення.

Взаємодія економічної та соціальної підсистем з екологічною підсистемою території в умовах незбалансованого їх розвитку істотно впливає на формування доходів і структуру видатків бюджетів різного рівня.

Розглянемо систему взаємозалежних елементів, таких як: домогосподарство; підприємство; бюджет.

Кожному елементу даної системи характерне індивідуальне визначення категорій «доходів» і «витрат».

У разі домогосподарства категорію «дохід» можна визначити як суму коштів, одержаних фізичною особою за надану робочу силу підприємству і дивіденд отриманий від пайової участі у капіталі.

У свою чергу дохід підприємства прямо залежить від робочої сили, капіталу та природних ресурсів.

Екологічний фактор впливає на дохід підприємства таким чином: працівник не виходить на роботу внаслідок хвороби – зменшується показник чисельності робітників та кількість відпрацьованих днів. В результаті цього працівник не виконує планове завдання і дохід підприємства від реалізації продукції зменшується.

Згідно статті 2 Бюджетного кодексу України доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи

трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ).

На дохід бюджету впливає зменшення податкових платежів в результаті недоотримання доходу суб'єктами економічної діяльності

В Україні бюджетна система представлена сукупністю бюджетів різних рівнів. На кожному рівні управління вплив екологічного фактору на дохідну і видаткову частину бюджету може бути прямим і непрямим.

Можна виділити наступні види доходів бюджетів місцевого самоврядування, величина яких прямо або побічно залежить від екологічних порушень, що виникають на даній території:

1) податок з доходів фізичних осіб у частині відрахування до місцевих бюджетів;

2) єдиний податок з суб'єктів малого підприємництва, в частині, яка належить бюджету відповідного рівня;

3) дивіденди на акції (частки, паї) господарських товариств, які перебувають у комунальній власності;

4) податок на прибуток підприємств, розташованих на даній території;

Треба відмітити, що екологічні порушення можуть викликати позитивний вплив на дохідну частину місцевого бюджету:

1) екологічний податок;

2) платежі за спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення.

Порушення екологічного балансу на певній території чинить вплив на витратну частину бюджету різних рівнів. Цей вплив проявляється через фінансування додаткових витрат, пов'язаних із запобіганням деградації природного середовища на даній території, а також усуненням та компенсацією негативних наслідків, які при цьому виникають. Ці витрати здійснюються із державного і місцевих бюджетів, а також позабюджетних фондів цільового призначення.

Отже, захворювання населення, внаслідок забруднення атмосферного повітря впливає на формування доходів і структуру видатків бюджетів різного рівня.

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗБИТКІВ З УРАХУВАННЯМ СОЦІАЛЬНОГО ФАКТОРУ

Іванова І.О.,

Приватний вищий навчальний заклад "Європейський університет" (Україна)

Негативний вплив на природу є наслідком постійної необхідності людства задовольняти свої потреби. При здійсненні оцінки еколого-економічних збитків "важливість соціальної компоненти в цій структурі є першочерговою та потребує подальшого вивчення" [1]. Оцінку господарської діяльності

підприємств доцільно здійснювати з урахуванням економічних та екологічних показників, основними з яких повинні стати еколого-економічні та соціальні збитки, які припадають на одиницю виконаної роботи. Оцінка негативного впливу на навколишнє природне середовище базується на двох основних підходах: “1) фактичній оцінці завданого збитку, 2) визначенні попередніх витрат на запобігання можливих збитків” [2].

Метою даного дослідження є розробка методологічного підходу до оцінки еколого-економічних збитків з урахуванням соціального фактору.

Проаналізувавши наукову літературу, можна зазначити, що врахуванню соціального фактору при здійсненні оцінки еколого-економічних збитків не приділялось належної уваги, хоча еколого-економічна просвіта є важливою складовою у формуванні світогляду майбутніх поколінь, а “населення і показники його здоров’я самі є індикаторами якості навколишнього природного середовища” [3].

Рис. 1 Схема врахування соціального чинника при здійсненні вартісної оцінки збитків від забруднення навколишнього природного середовища
(Джерело: Складено автором Івановою І.О. на основі дослідження наукової економічної літератури та власних умовиводів)

На думку автора, до вартісної оцінки збитків від забруднення

навколишнього природного середовища доцільно включати соціальний фактор, а саме: здійснювати оцінку збитку здоров'ю населення від негативного впливу забрудненого навколишнього природного середовища, включаючи показник захворюваності людей – відхилення здоров'я людини від середньостатистичного значення (зокрема, вид захворювання, інтенсивність перебігу хвороби, кількість хворих, кількість смертельних випадків, показники рівня життя населення, показники негативного екологічного навантаження на людей (викидів шкідливих речовин в атмосферу від стаціонарних і пересувних джерел на душу населення, скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти на душу населення; утворення відходів на душу населення й ін.) та ін.). Врахування соціального фактора при здійсненні оцінки еколого-економічних збитків показано на рисунку 1.

Таким чином, особливістю запропонованого методологічного підходу до оцінки еколого-економічних збитків є врахуванням соціального фактору – втрат через погіршення здоров'я людей чи смертельні випадки внаслідок забруднення навколишнього природного середовища.

1. Світовий досвід екологічного страхування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/ekologiya/svitoviy_dosvid_ekologichnogo_strahuvannya

2. Корнійчук О.П. Комплексна оцінка збитків, заподіяних воєнними діями на Сході України / О.П.Корнійчук, С.В.Хлобистов // Екологічний вісник. – 2015. – № 5. – С. 4–5.

3. Петенко І. В. Оцінка екологічно безпечного економічного розвитку з урахуванням соціально-економічних детермінант / І. В. Петенко, А. В. Петенко, В. О. Амоша // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – Т. 1, № 3. – С. 99–102.

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ТОРГОВЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

доцент **Калашникова С.П.**, доцент **Торопова И.В.**,
*Поволжский институт управления им. П.А. Столыпина РАНХ и ГС
при Президенте Российской Федерации*

В настоящее время имеет место мировая тенденция к обострению конкуренции между предприятиями, которые подвергаются нарастающему совокупному воздействию конкурентных факторов. Однако, как указывает практика, на многих предприятиях не проводится целенаправленная работа по анализу конкурентов, отсутствуют систематизированные представления о том, какие факторы влияют на конкурентоспособность предприятия, как ее создавать, поддерживать и грамотно реализовать.

Так как конкуренция существует там, где несколько предприятий претендуют на обладание одними и теми же ресурсами или использование одних и тех же рыночных возможностей, то конкурентоспособность предприятия можно определить как его способность к достижению собственных целей в условиях противодействия конкурентов. Отсюда следует, что мерилom конкурентоспособности предприятия является

«соотношение сил» между конкретным предприятием и его основными конкурентами на рынке. Развитие теории и практики обеспечения конкурентоспособности торговых предприятий приобретает в современных условиях исключительное значение. Усиление конкуренции, характерное для розничной торговли в последние годы, вызвано как внутренними факторами развития торговли, так и активностью проникновения на рынок зарубежных компаний.

Основные компоненты конкурентоспособности торгового предприятия:

- внешняя конкурентоспособность (основанная на внешних конкурентных преимуществах, способность предоставлять услуги, удовлетворяющие потребности и желания покупателей лучше конкурентов);

- внутренняя конкурентоспособность (способность к достижению и поддержанию определенного набора услуг с более низкими издержками, чем у конкурентов, за счет внутренних конкурентных преимуществ торгового предприятия);

- стратегическая конкурентоспособность (инвестиционная привлекательность сети, критерий – рост стоимости предприятия).

В современных условиях уместно отметить экологическую комфортность торговых предприятий именно как фактор, обеспечивающий их конкурентоспособность. По нашему мнению, экологическая комфортность торговых предприятий – это такая зона в агрессивной городской среде с оптимальным для работников и посетителей сочетанием естественных и антропогенных факторов, которая обеспечит ему маркетинговую привлекательность, а также комфортные условия работы и посещения, что в целом позитивно отразится на его конкурентоспособности.

В связи с этим, к основным направлениям, обеспечивающим экологический комфорт на торговом предприятии и влияющим на его конкурентоспособность, относятся:

- реализация товаров, соответствующих экологическим требованиям;
- постройка экологически комфортного торгового помещения;
- организация зон экологического комфорта (отдыха);
- обеспечение транспортного сообщения экологически чистыми видами транспорта;
- создание закрытых торговых павильонов с уникальными природными ландшафтами;
- создание открытых рекреационных зон около торговых центров и т.д.

Однако нельзя не отметить, что конкурентоспособность торговых предприятий на рынке товаров и услуг обусловлена в первую очередь конкурентоспособностью самой продукции, что указывает на то, что конкурентоспособность товара – это относительная характеристика степени реализации потенциала самого торгового предприятия, условий его развития.

Усиление социально-этической направленности бизнеса и ужесточение требований к безопасности продукции для человека и окружающей среды

уже на стадії бизнес - проектування формує задачу придати новому продукту необхідний рівень конкурентоспособності з урахуванням розвернутої екологічної складової.

Це буде сприяти оздоровленню навколишнього середовища, підвищенню екологічної безпеки бізнесу та життєдіяльності населення на цій території, покращенню екологічних та соціально-економічних характеристик природних ресурсів.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЛІСИСТОСТІ УКРАЇНИ

здобувач **Каленська О. В.**, докторант **Сакаль О. В.**

Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»

На сьогодні суспільство користується природними благами, зокрема лісовими багатствами, які нам залишили у спадок. Відповідно до положень концепції сталого розвитку, необхідно дбати також про відновлення і створення лісів. На нашу думку, платежі за спеціальне використання лісових ресурсів повинні витрачатися саме на відновлення лісу.

Загальна площа лісових ділянок України становить за даними Держлісагенства України за 2015 рік 10,6 млн га [1]. Лісистість України становить 15,9 %. Ліси розташовані дуже нерівномірно у просторі: вони сконцентровані переважно на Поліссі та в українських Карпатах. Закарпатська область за відсотком лісистості займає перше місце в Україні (51 %), а також за запасами деревини, які оцінюються майже у 207,5 млн м³ – займає перше місце[1].

Частка природного поновлення в лісах протягом 2006–2014 року зросла від 30,5 % до 62 %, що є позитивною тенденцією, як в екологічному, так і в економічному плані. Але для того щоб надалі нарощувати лісовкриті площі, слід вжити додаткових заходів як на регіональному рівні, так і в національному масштабі [2].

На думку місцевих громад багатолісних територій, лісівники не повною мірою виконують функції контролю обсягів заготівлі деревини. Саме самовільні рубки на сьогодні – основна причина знеліснення в Україні. Збереження лісів та експорт лісоматеріалів – це проблемні питання, які протягом тривалого часу дуже активно обговорюються в суспільстві.

З 10 жовтня 2015 року набрали чинності зміни до Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів». Цими змінами строком на 10 років забороняється вивезення за межі митної території України в митному режимі експорт лісоматеріалів необроблених: деревних порід, крім сосни, – з 1 листопада 2015 року; – деревних порід сосни

– з 1 січня 2017 року [3]. Не зважаючи на це, і паніку місцевого населення багатолісних територій щодо нарощування масштабів лісозаготівель, публічна інформація доступна про експорт паливної деревини. Митне оформлення паливної деревини здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів» від 8 вересня 2005 року № 2860-IV. Реалізація за межі митної території України в митному режимі експорту суб'єктами підприємницької діяльності лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів допускається за наявності сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів [3].

Існує нагальна потреба в урегулюванні впливу норм права щодо дотримання екологобезпечних обсягів лісозаготівель, контролю за лісозаготівельною діяльністю, а також стимулами лісовідновлення всіма суб'єктами лісових відносин. Головний чинник сталого ведення лісового господарства – верховенство права і усвідомлення цінності лісових ресурсів не тільки як джерела деревної продукції, а й продуцента інших важливих еколого-соціальних функцій, забезпечуючи добробут насамперед місцевих громад у довгостроковій перспективі.

1. Збереження біологічного біорізноманіття в лісах та забезпечення розвитку природно – заповідного фонду //Державне агенство лісових ресурсів України [Електронний ресурс] – Режимдоступу:http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=100429&cat_id=36090

2. Брошура «Лісове господарство України»/ Державне агенство лісових ресурсів України [Електронний ресурс] – 2015 – Режим доступу // http://dklg.kmu.gov.ua/forest/document/118552/Brosura_DALR_2015_web.pdf

3. Головне управління державної фіскальної служби у Закарпатській області[Електронний ресурс] – Режим доступу//<http://zak.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/245478.html>

АНАЛІЗ ПОПУЛЯРНІСТІ ВЕЛОТУРИЗМУ В УКРАЇНІ В ПОРІВНЯННІ З ІНШИМИ КРАЇНАМИ

доцент **Ковальов Б.Л.**, студент гр. Е-41/1у **Шиян А.С.**
Сумський державний університет (Україна)

Кожного дня людство споживає все більше ресурсів Землі. Світове товариство розуміє, що такий споживацький спосіб життя призведе до загибелі людства і тому важливого шукати екологічні шляхи свого існування. В подальшому майбутньому на зміну автомобілю може прийти велосипед не тільки як екологічний транспорт, а як засіб підвищення туристичної діяльності.

Метою роботи є проведення аналізу, щодо популярності велотуризму в Україні. Кожного року велотуризм набирає все більшої популярності у країнах з високим рівнем життя, таких як Данія, Великобританія, Франція,

Швеція, Німеччина, США. Наприклад в Нідерландах та інших європейських країнах велосипедистами є близько 40% населення. Приблизно 60% всіх велосипедних поїздок складають ділові поїздки, серед яких перше місце займають поїздки до місця навчання (27%). У Японії 15% людей їздять на роботу на велосипеді, а в Китаї – 77%. Загальна протяжність вело доріжок у європейських містах така: Гельсінкі – 1300 км, Лондон – 900 км, Париж – 341 км. Частка вело транспорту у перевезенні малих вантажів в європейських країнах доходить до 40% [1].

Згідно з звітом 2013 року Європейської асоціації велотуризму, загальна виручка туристичних компаній від організованих вело поїздок склала 43,94 млрд. євро. Найбільшу виручку принесли такі країни як: Німеччина (11,37 млрд. євро), Франція (7,49 млрд. євро), Великобританія (2,83 млрд. євро), Швеція (2,58 млрд. євро), Італія (2,57 млрд. євро). З цих даних можна зрозуміти, що найбільш економічно розвинуті країни Європи прагнуть до екологізації свого способу життя. Їхнім пріоритетом є підвищення якості життя, як основа сталого розвитку [2].

В Україні велотуризм є порівняно молодим явищем. У 2010 році Кабінет Міністрів України схвалив рішення відповідно до якого розвиток велосипедного транспорту зазначено як один із пріоритетів розвитку напрямку міського пасажирського транспорту. Це пов'язано з оздоровленням населення на державному рівні та зменшенням завантаженості автомобілями на міських дорогах [1].

Новим етапом розвитку велотуризму в Україні є створення асоціацій та форумів велосипедистів. Їхньою головною метою є проведення популяризації велосипеда як виду транспорту. Зокрема відбуваються масові вело подорожі по дорогам міст України.

Особливою умовою розвитку велотуризму в Україні має стати сприяння та допомога міській владі у розвитку цього напрямку, оскільки це створює імідж міста та приносить нові інвестиції. Гарним прикладом таких дій можна вважати місто Львів. За сприяння Німецького товариства міжнародної співпраці (GIZ), міської ради Львова та компанії «НекстбайкУкраїна» у Львові почали функціонувати перші в Україні пункти муніципального вело прокату. Вартість проекту становить 750 тис. євро. Кошти були отримані шляхом залучення приватних інвестицій, а також надані німецьким урядом, що виступив гарантодавцем [3]. Також на Львівщині був проведений XI Європейський тиждень велотуризму, який щороку у липні проходить у різних країнах ЄС, в Україні – у містечку Жовква за 25 км від Львова [4].

Що стосується Сумської області, зокрема міста Суми, то велотуризм в цьому регіоні потребує особливого розвитку. Єдиною організацією, що сприяє розвитку цього напрямку є клуб велосипедного туризму та спорту “Суми”, але належних умов для його існування немає.

Першим кроком у розвитку велотуризму в Сумах має стати нанесення вело доріжок на дороги міста. Це дозволить залучити більше велосипедистів

у цей напрям. Важливою умовою має стати практичність та цікавість вело маршруту. Він має бути спроектований як в історичній частині міста так і в новій.

Другим кроком має стати обладнання спеціальних місць для зберігання велосипедів. Вони мають охоплювати найбільш людні місця, як інститути, школи, парки, торгові центри, заводи, тощо.

Основною перевагою у розвитку велотуризму є його екологічність. На дорогах міста зменшиться кількість автомобілів, що значно покращить екологічний стан міста. Також розвиток цього напрямку сприятиме розвитку туризму, покращенню здоров'я населення, підвищенню якості життя, пізнанню свого міста.

Отже, в ході порівняння розвитку велотуризму в Україні та інших країнах, можна сказати що цей напрям в Україні є досить новий. Держава ще не збагнула вигідності велотуризму як оздоровчого і комерційного напрямку в порівнянні з європейськими країнами. Україна має активно впроваджувати програми з велотуризму на державному рівні та сприяти їх розвитку, що допоможе інтеграції до європейської спільноти.

1. Міняйло А. Велосипед – це наше майбутнє [Електронний ресурс] / Андрій Міняйло // Studway. – 2014. – Режим доступу: <http://studway.com.ua/velomisto-andriy-miniaylo/>

2. Велосипед и экономика [Електронний ресурс] // BikeHike. – 2014. – Режим доступу: <http://bikehike.org/veloturizm/velosiped-i-yekonomika.html>

3. Бейлик О. Муніципальні велопрокати: досвід європейських міст і перспективи для України [Електронний ресурс] / Олександр Бейлик // Insider. - 2015. – Режим доступу: <http://www.theinsider.ua/lifestyle/55d3415e144de/>

4. Овсіюк Ю. Європейський тиждень велотуризму вперше відбудеться в Україні [Електронний ресурс] / Юрій Овсіюк // Zaxid.Net. – 2015. – Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?yevropeyskiy_tizhden_veloturizmu_vpershe_proyde_v_ukrayini&objectId=1357923

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ОБРАЩЕНИЯ С РАДИОАКТИВНЫМИ ОТХОДАМИ: ОЦЕНКА ИЗ КАЗАХСТАНА

**профессор Кумеков С.Е., доцент Алинов М.Ш.,
докторант PhD Жунисбаев А.Б.**

*Казахский национальный исследовательский технический университет
имени К.И.Сатпаева (Казахстан)*

Быстрое накопление больших объёмов в первую очередь низкорadioактивных отходов на предприятиях ядерно-топливного цикла и других предприятиях, не связанных с переработкой и добычей урановых руд, использованием радиоактивных материалов, потребовало расширения исследований и практических работ по проблемам хранения и захоронения РАО. Главное направление в этой области принадлежит переработке (уменьшению объёмов) низко – и среднеактивных отходов не только для

дальнейшего облегчения обращения с ними, но и для уменьшения объемов пространства, требуемого для их последующего захоронения. Решения были сосредоточены на самые различные методы изоляции: от отправки в космос, глубины океана и глубокие геологические формации до отверждения, создания многобарьерной защиты и сложных дорогих долговременных приповерхностных хранилищ. После сбора и сортировки по соответствующим категориям отходы обрабатываются и кондиционируются для приведения в форму, пригодную для безопасных транспортировочных операций и для безопасного хранения и захоронения. Методы обработки включают сжигание и уплотнение твердых отходов, а для жидких отходов – испарение и химическое осаждение

В Казахстане проблема утилизации радиоактивных отходов стоит очень остро. Ядерные испытания на Семипалатинском ядерном полигоне (СИЯП) было произведено 456 ядерных испытаний, в том числе 86 – воздушных, 30 – наземных и 340 – подземных, приведших к масштабному заражению огромной территории в Центральном и Восточном Казахстане. По расчетам республиканской СЭС коллективная доза, полученная населением в регионе СИЯП за период испытаний в атмосфере, составила около 100 тыс. человеко-ЗВ, что привело к потере 100 тыс. человеколет жизни. Кроме того, в республике имелось еще пять полигонов, где проводились ядерные испытания. Радиационный фон в Казахстане повышается также в результате образования озоновых дыр при запуске космических кораблей с космодрома Байконур.

В настоящее время, общий уровень радиоактивного загрязнения территории Казахстана в 1,5 раз выше, чем территорий, пострадавших в результате аварии на Чернобыльской АЭС.

В первые годы независимости Казахстана специалистами Национальной атомной компании «Казатомпром» было выдвинуто предложение о привлечении средств европейских стран на строительство необходимых пунктов захоронения радиоактивных отходов на территории Казахстана. Условием данного предложения было разрешение на захоронение отходов стран – спонсоров в соотношении 1 к 10, то есть 1 часть отходов из Европы – 10 частей отходов Казахстана. Таким образом, Казахстан мог бы реализовать программу захоронения РАО еще в начале века. Но по различным причинам это предложение было отвергнуто, проблема осталась нерешенной и отходы продолжают отправлять в окружающую среду. В республике имеются всего три могильника для ядерных отходов, и все они располагаются в водоносном слое.

Кроме того, МАГАТЭ Казахстан определен местом размещения "банка низкообогащенного урана". Формирование крупномасштабной ядерной энергетики связано с организацией замкнутого топливного цикла, в котором ресурсная проблема решается вовлечением в цикл изотопов U-238 и Th-232. По мнению международных экспертов централизованная

переработка отходов ядерного топлива (ОЯТ) обеспечивает эффективный контроль за использованием расщепляющихся материалов в гражданских целях и надежное захоронение радиоактивных отходов. В мире накоплено около 300 000 тонн таких отходов, к ним ежегодно добавляется 10 000 тонн.

Суть проекта МБЯТ состоит в том, что на склад с гексафторидом урана поставят еще несколько десятков контейнеров, которые полностью будут контролироваться МАГАТЭ. Ульбинский металлургический завод в Казахстане работает с гексафторидом урана уже 50 лет. Первая партия ядерных отходов в рамках данной программы уже поступила на территорию Казахстана. Так, Ульбинский комбинат накопил около 100 тыс. тонн отходов, загрязненных ураном и торием, причем хранилище отходов находится в городской черте Усть-Каменогорска.

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ СУСПІЛЬСТВА СПОЖИВАННЯ

доцент **Маценко О.М.**, аспірант **Пронікова Ж.С.**
Сумський державний університет (Україна)

На даний час в умовах динамічного розвитку світової економіки зростання обсягу споживання товарів та послуг є характерною тенденцією для багатьох країн світу. Споживання є ключовим та невід'ємним елементом функціонування будь-якої економічної системи. Зростання споживчого попиту зазвичай призводить до розвитку економіки та, відповідно, покращання соціальних стандартів якості життя населення. Сучасна діяльність людини, як наслідок споживацького підходу до життя, призводить до виснаження природних ресурсів та погіршення стану навколишнього середовища.

Постійно зростаючі потреби суспільства спричиняють інтенсивну експлуатацію природних ресурсів. З початку ХХ століття обсяг видобутку будівельних матеріалів в світі зріс у 34 рази, руд і мінералів – у 27 разів, викопних видів палива – в 12 разів, а біомаси – в 3,6 рази. За розрахунками ООН за сучасних темпів зростання використання ресурсів до 2050 року може потроїтися [1].

Такі тенденції починають викликати занепокоєння серед світових вчених різних галузей. Зокрема професор кафедри довкілля та суспільства в університеті Ессексу Джулз Претті пропонує відмовитися від використання ВВП як основного індикатора економічного розвитку країн. На його думку необхідного розробити інші показники, які оцінюють природний капітал – товари та послуги, які природа надає безкоштовно [2].

Як відомо для суспільства надмірного споживання пріоритетними є показники кількості по відношенню до показників якості. Важливим стає задоволення потреб за будь-яких умов, навіть якщо таке споживання завдає

шкоди навколишньому середовищу чи власному здоров'ю.

У зв'язку з цим країни з високим рівнем життя з метою збереження власного людського капіталу та екологічної безпеки розробили чіткі механізми контролю якості продукції, особливо імпоротної. Широкого розповсюдження також набуває явище «екологічного колоніалізму», яке проявляється в експлуатації природних ресурсів інших країн, винесення «брудних» виробництв за межі країни, захоронення на інших територіях токсичних та радіоактивних відходів.

Європейська комісія опублікувала список товарів, які становлять значну загрозу для споживачів та навколишнього середовища, з них 60% – китайського виробництва [3].

Сьогодні вітчизняний товарний ринок занадто насичений полімерною та пластмасовою продукцією. У результаті стрімко зростають обсяги небезпечного сміття, яке у природних умовах руйнується 80–100 років. Критичною є проблема утилізації таких виробів, які через високу вартість обладнання накопичуються на смітєвих полігонах, стихійних смітниках, лісонасадженнях та водоймах.

Відомо, що головним багатством окремої нації є її людський та природний капітал. Основу людського капіталу складає здоров'я населення, стан якого значною мірою залежить від якості навколишнього середовища. Дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених свідчать, що саме полімери та пластик є одним з найнебезпечніших та найбільш наближених джерел забруднення до середовища існування людини.

Для зменшення неякісних товарів імпортного виробництва в Україні використовується сертифікація та стандартизація, однак через низький рівень доходів нашого населення та високу корумпованість економіко-політичної системи існує чимало схем для легального ввезення неякісного дешевого імпорту.

У зв'язку з розвитком ринкових відносин в Україні останнім часом активно розвивається інтернет-бізнес. Оскільки торгівля відбувається на віртуальному ринку, якість та безпечність пропонованої продукції для споживача та навколишнього середовища перевірити практично неможливо. Таким чином, через безмежні потреби та сильне бажання їх задовольнити ми самі сприяємо розвитку екологічного колоніалізму по відношенню до України, збільшуючи ризик перетворення її території на світовий смітник.

Сьогодні споживач почуває себе у безпеці, оскільки до кінця не розуміє кінцевих наслідків надмірного споживання, які проявляються лише через десятки років. Але суспільство, яке функціонує у парадигмі споживацького підходу до життя не спроможне передати майбутнім поколінням ні духовні цінності ні збережене навколишнє середовище.

1. Decoupling Natural Resource Use and Environmental Impacts from Economic Growth / UNEP. – 2011. – 174 p.

2. Добридень О. В. Методологічні підходи до аналізу суспільства споживання / О. В. Добридень // Гуманітарний вісник ЗДА. – 2012. – № 49. – С. 257 – 266.

3. Офіційний сайт посольства України в КНР та в Монголії. Режим доступу: [<http://china.mfa.gov.ua/ua/ukraine-cn/trade/>].

РОЗВИТОК ЗБАЛАНСОВАНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

професор **Мишенін Є.В.**

Українська академія банківської справи (Україна),

доцент **Ярова І.Є.**

Сумський національний аграрний університет (Україна)

Продовольчий та аграрний сектор економіки України вимагає вирішення таких соціо-еколого-економічних проблем: підвищення цивілізованого забезпечення населення продовольством, конкурентоспроможності АПК та раціонального агроприродокористування. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних основ щодо врегулювання проблем екологічно безпечного продовольчого розвитку на основі урахування еколого-економічних параметрів землегосподарювання шляхом створення відповідного організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки.

Серед пріоритетів сталого соціально-економічного розвитку України об'єктивно постає необхідність екологічно збалансованого землегосподарювання, яке є неможливим без переорієнтації організаційно-економічного механізму сільського господарства на раціональне використання та збереження земельно-ресурсного потенціалу. Ігнорування еколого-економічних засад сільськогосподарського землекористування неминуче прискорює екодеструкцію унікальних земельних ресурсів України, зменшує еколого-економічну ефективність агрогосподарювання і, в кінцевому підсумку, поглиблює соціально-екологічні проблеми продовольчої безпеки. Залишаються невирішеними багато питань у сфері раціонального використання земельно-ресурсного потенціалу, які стосуються формування стратегічних орієнтирів екологізації сільськогосподарського землекористування у взаємозв'язку з організаційними механізмами забезпечення продовольчої безпеки.

Для того, щоб втілити концепцію розвитку сталого екологічно збалансованого сільського землекористування, необхідний фундаментальний відхід від економічної перспективи, яка керувала аграрною наукою протягом останніх ста років. Екологічно орієнтована перспектива землекористування відрізняється комплексністю факторів, які включені у систему, а також довгостроковим характером їх аналізу. Тоді як з екологічної точки зору суб'єктом цінності є комплексність природних екосистем, то традиційний економічний підхід намагається спрощувати їх.

Без забезпечення усталеності сільського господарства неможливим буде і

довгострокове підвищення сільськогосподарського землекористування. Отже, якщо інститути сільського господарства та розвитку не можуть забезпечити екологічну усталеність методів землеробства, то вони фактично наносять шкоду людям, яким вони намагаються допомогти. Продуктивність землекористування також має покращитися, адже у разі здійснення навіть найбільш консервативних прогнозів щодо темпів зростання населення обмеженість родючих земель залишає нам єдиний шлях – підвищення врожайності та інтенсивності вирощування культур.

Таким чином, зростаюча потреба у продуктивному та сталому екологічно збалансованому сільському господарстві спричиняє необхідність запровадження нового бачення розвитку агровиробництва на засадах ресурсозбереження та зменшення його ризикованості. Ця позиція потребує розуміння екологічних засад сільського господарства, а також механізмів екосистемного управління агрогосподаруванням (землекористуванням).

Транснаціональні соціальні та екологічні проблеми спричиняють необхідність зміни основ агропродовольчої системи. Усталені агропродовольчі системи мають задовольняти наступним критеріям: економічна життєздатність; забезпечення суспільства екологічно безпечним та поживним продовольством; сприяння зміцненню природно-ресурсного потенціалу та екологічної якості довкілля для майбутніх поколінь.

Основні принципи стратегії сталого розвитку сільського господарства, землекористування мають включати такі: *партнерство* – активна взаємодія між різними групами з метою забезпечення усталеного агропродовольчого виробництва; *інтеграція* – сприяння інтеграції екологічного мислення у процеси прийняття рішень та способи ведення бізнесу; *екосистемне, екологічне управління* – акцентування зусиль на попередженні, а не усуненні наслідків екологічних проблем; *справедливість для всіх поколінь* – справедливий розподіл витрат і вигод між поколіннями для стимулювання використання екологічно відповідальних методів з метою мінімізації екологічної відповідальності наступних поколінь; *конкурентоспроможність* – підтримка ефективних ринкових механізмів, які забезпечують використання інноваційних екологічних методів, визначаючи зв'язки між екологічною усталеністю, економічною продуктивністю та конкурентоспроможністю.

Таким чином, можна констатувати, що існує нагальна потреба у визнанні важливості сталого екологічно збалансованого сільського господарства для забезпечення продовольчої безпеки шляхом: розвитку безпечних інноваційних ресурсозберігаючих методів агрогосподарування; субсидування використання екологічно безпечних, екозбалансованих технологій; суттєвого покращення сільської інфраструктури для забезпечення доступу підприємств, домогосподарств на ринки з позитивними ціновими стимулами.

ТРУДЫ О.Ф. БАЛАЦКОГО И ЭКОНОМИКА ЧИСТОГО ВОЗДУХА

О.Ф. Балацкий стал создателем научной школы по изучению экономики окружающей природной среды. Фундаментальные идеи, которые были выдвинуты О.Ф. Балацким, верны и сегодня, на их основе эколого - экономическая наука развивается дальше. Работы О.Ф. Балацкого по охране воздушного бассейна явились основой экономики чистого воздуха в СССР, имели широкий международный резонанс. Работы О.Ф. Балацкого по экономической оценке ущерба от загрязнения воздушного бассейна служат основой для разработки и практического решения современных проблем экологической безопасности.

О.Ф. Балацкий много писал о тех негативных последствиях, к которым приводит игнорирование экологического фактора. Многие региональные и отраслевые экономические программы в СССР, разработанные и реализованные без учета экологического фактора, привели в долгосрочной перспективе к крайне негативным экологическим последствиям, сопровождающимся огромным экономическим и социальным ущербом. Написанная им книга "Экономика чистого воздуха" (1989 г.) стала базовой как для научных исследований, так и для образовательных целей.

Особое значение вопросы оценки ущерба от загрязнения атмосферы приобретают в настоящее время, когда на Саммите ООН (сентябрь 2015 г.) приняты Цели устойчивого развития (ЦУР) на период 2016-2030 гг., которые требуют осмысления в каждой стране и дальнейшей адаптации на национальном уровне. Для мониторинга реализации ЦУР развивается экологическая статистика, в частности, включены два новых индикатора качества атмосферного воздуха: загрязненность воздуха мелкими частицами (PM2.5) и доля населения, подвергающаяся воздействию повышенных концентраций PM2.5. В 2010 почти 84% населения мира проживало на территориях, где концентрация PM2.5 превышала установленную ВОЗ норму качества воздуха 10 мкг / м³ среднегодовой концентрации. Воздействие загрязненного мелкими частицами воздуха привело к преждевременной смертности 3.2 млн. человек в мире. В России 36% населения проживало на территориях, где концентрация PM2.5 превышала установленный ВОЗ норматив.

Важный индикатор Целей устойчивого развития - индекс «скорректированных чистых накоплений» (adjusted net savings) включает ущерб от загрязнения атмосферы в стоимостном выражении. Преждевременная смертность и инвалидность монетизирована в форме потерь производительности труда населения трудоспособного возраста. Методологической основой оценок является концепция человеческого капитала, получившая развитие в научной экономической литературе.

Потери продуктивності робочої сили в результаті захворюваності та смертності від забруднення атмосфери в мирі оцінені в 161 млрд.долл. В Росії ущерб становить 0,6% ВВП за оцінками Всесвітнього Банку The Little Green Data Book 2015.

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

професор **Сотник І.М.**, студент гр. ЕДМ-52а/2у **Треус А.А.**
Сумський державний університет (Україна)

Питання енерго- і ресурсозбереження гостро постало перед Україною ще з часів здобуття незалежності. Останніми роками воно все більше потребує уваги, адже тісно пов'язане з проблемою забезпечення енергетичної безпеки країни. Так, сьогодні набувають популярності проекти із заміни природного газу твердим паливом, зокрема деревиною. На цьому тлі перед державою постає питання раціонального використання лісових ресурсів, що вимагає вдосконалення відповідного законодавства, посилення контролю за та ефективного менеджменту в лісозаготівельній галузі.

Необхідність зміни управлінських підходів у сфері вітчизняного лісогосподарювання обумовлюється, насамперед, незбалансованістю сучасних процесів вирубки та відновлення лісових насаджень в Україні. За даними Держкомстату [2] у 2008-2014 рр. обсяги заготівлі ліквідної деревини змінювалися неістотно, натомість розміри площ відтворення лісів неухильно зменшувалися (табл. 1).

Таблиця 1 – Обсяги заготівель ліквідної деревини та площі відтворення лісів в Україні у 2008 – 2014 рр. (за даними [2])

Показник	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Заготівля ліквідної деревини, тис. м ³	17687,5	15876,5	16145,6	19746,2	19763,6	20340	18333,1
Відтворення лісів, тис. га	80,2	80,9	70,1	72,4	70,1	67,7	58

Такі результати є наслідком некомпетентного господарювання та відсутності обґрунтованої стратегії збереження й економії лісових ресурсів. Сучасний стан речей у досліджуваній галузі потребує негайних змін, адже одним з головних положень теорії сталого розвитку, до якого прагне світова спільнота, є відповідність темпів споживання і відновлення природних ресурсів [4, с. 161].

Цьогорічні зміни в українському законодавстві, зокрема ухвалення За-

кону № 325-VIII від 9.04.2015 р. про заборону на десять років експорту з України необробленої деревини (лісу-кругляка) [3], є позитивним вектором як для розвитку галузі, так і для національної економіки в цілому. Проте лісова промисловість України сьогодні має низку й інших невирішених проблем, у тому числі найактуальніша з них – припинення незаконних рубок. Так, за даними Київського еколого-культурного центру, Україна щороку втрачає понад 330 гектарів лісу внаслідок незаконних вирубок природно-заповідного фонду (ПЗФ) [1]. Систематично порушується ст. 9-1 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», коли департаменти екології та природних ресурсів обласних держадміністрацій видають ліміти і дозволи на санітарні та інші рубки в об'єктах ПЗФ. У 2014–2015 роках такі порушення були виявлені в 7 департаментах: Одеської, Херсонської, Сумської та Чернігівської областей, а також у департаментах екології та природних ресурсів м. Полтави, Львова та Києва [1]. У цьому випадку йдеться не лише про незаконне лісокористування, а й про шкоду іншим галузям господарства, наприклад, рекреаційній.

Нераціональне використання лісових ресурсів призводить до економічних та екологічних збитків у багатьох секторах національної економіки. Тому на сучасному етапі для керівництва держави і регіонів є доцільним сфокусувати увагу на проблемі забезпечення ефективного менеджменту лісокористування, зокрема, активізувавши роботу за такими напрямками: 1) розробити та реалізувати національну стратегію оцалдпового використання лісових ресурсів з урахуванням сучасних реалій лісогосподарського сектору, а саме тенденцій до скорочення площ лісових насаджень в країні; 2) удосконалити законодавчу базу з питань лісозбереження, зокрема посиливши відповідальність суб'єктів господарювання за незаконні рубки; 3) обмежити видачу лімітів на вирубку лісу з метою уповільнення скорочення площ лісових насаджень України; 4) відмовитися від суцільних рубок з метою мінімізації шкоди лісам і пришвидшення відновлення лісових насаджень; 5) посилити контроль за незаконними вирубками, створивши регіональні комісії контролю при обласних радах тощо.

1. Миколок О. Деревина із... заповідника / О. Миколок // День. – 29.10.2015. – № 196. – С. 9.

2. Основні показники ведення лісогосподарської діяльності за регіонами [Електронний ресурс] / Державна служба статистики, 2015. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

3. Про внесення змін до Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів» щодо тимчасової заборони експорту лісоматеріалів у необробленому вигляді : закон України № 325-VIII від 9.04.2015 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 31. – Ст. 291. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/325-19>.

4. Устойчивое развитие: теория, методика, практика: учебник / под ред. проф. Л. Г. Мельника. – Сумы : Университетская книга, 2009. – 1216 с.

ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ЗНИЖЕННЯ ЕКОДЕСТРУКТИВНОГО

ВПЛИВУ РАДІАЦІЙНО-НЕБЕЗПЕЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

доцент **Тимошенко Л.В.**, магістрант **Журавель О.Ю.**
ДВНЗ «Національний гірничий університет» (Україна)

Нині в Україні уранова галузь має низку проблем, пов'язаних із забезпеченням екологічної безпеки. Ці проблеми важливі, оскільки і видобуток, і переробка уранової сировини є стадією виробництва ядерних матеріалів, що екодеструктивно впливає на навколишнє природне середовище

Основні запаси урану зосереджені в Кіровоградському урановорудному районі (КУРР), оцінювані запаси становлять понад 100 тис. т., з яких більше половини рентабельні. Державним балансом запасів корисних копалин України враховується 17 родовищ, з них на території Кіровоградської області знаходиться 14. Майже 40 років відбувається активний видобуток урану на Смолінській та Інгульській шахтах, а від нещодавно – на Новокоптянтинівській шахті. Окрім того в Петровському районі знаходиться сховище відходів уранового виробництва четвертого класу небезпеки.

Характерними рисами видобутку та переробки уранової сировини є надзвичайно широкий спектр дії негативних наслідків, до яких можна віднести: радіоактивний пил, виділення радону та дочірніх продуктів розпаду, радіоактивні аерозолі, виділення двоокису вуглецю та газоподібних продуктів вибухових робіт, підвищений шум та вібрація, розтікання радіоактивно забрудненої шахтної води, забруднення ґрунтів лужними розчинами на поверхні шахт та ілової частини річок радіоактивними елементами, забруднення ґрунтових вод і т.п.

Слід зазначити, що уранові родовища України мають низку особливостей, які за досить низького вмісту урану в рудах, все ж забезпечують конкурентоздатність виробленого уранового концентрату, а саме: великі розміри уранових покладів, що дозволяє застосовувати високопродуктивні системи видобутку, висока міцність вміщуючих порід, що дозволяє проходити гірничі виробки без кріплення та проходити очисні блоки великих обсягів; невеликі водні притоки до гірничих виробок; досить прості заходи радіаційного захисту завдяки невеликому вмісту урану у рудах.

При цьому метод підземного вилугування, який застосовують в Україні, визнаний МАГАТЕ як самий екологічно чистий та безпечний спосіб розробки уранових родовищ. Розроблення родовищ урану способом підземного вилугування (ПВ) включає подавання в рудоносний пласт або блок хімічного реагенту, що переводить уран з мінералів у розчин, фільтрацію вилугувального розчину через рудоносну товщу, повернення урановмісних розчинів на поверхню й наступне сорбційне вилучення урану з розчинів. Переведення урану в розчин у процесі ПВ здійснюється

безпосередньо в надрах за допомогою робочого реагенту – водного розчину сірчаної кислоти (кислотний спосіб ПВ) або бікарбонату лугів (карбонатний спосіб ПВ). Цей метод відрізняється від традиційних способів високим рівнем ресурсозбереження та економічністю, що дозволяє знизити забруднення навколишнього середовища і екологічні наслідки. Після видобування таким способом не залишається відвалів та покинутих шахт.

Екологічний паспорт Дніпропетровщини [1] свідчить про наявність відходів, котрі утворилися в процесі видобутку урану в м. Жовті Води. З 1991 року видобуток уранової сировини у місті припинився, однак на базі гідрометалургійного заводу ДП «Східний гірничозбагачувальний комбінат» (ДП «СхідГЗК») продовжується переробка привізної уранової руди з рудників Кіровоградської області.

В рамках виконання Державної цільової економічної програми «Ядерне паливо України» здійснюються заходи з масштабної модернізації та реконструкції підприємств, що входять до складу ДП «СхідГЗК». Метою цих робіт є збільшення видобутку уранових руд й водночас зменшення впливу від діяльності підприємств ДП «СхідГЗК» на населення та довкілля. Було розроблено низку проектів щодо інноваційного технічного переоснащення виробничих потужностей, реконструкції поверхневих комплексів та відпрацювання нижніх горизонтів Смолінської та Інгульської шахт, більшість з яких отримали позитивний висновок Державної експертизи ядерної та радіаційної безпеки. Завдяки проведеній модернізації підприємства та робіт з науково-дослідними інститутами з покращення технології виробництва основної продукції комбінату, рівень впливу на навколишнє середовище та персонал, який зайнятий у виробництві, відповідає всім установленим на сьогодні нормативам в Україні.

На ДП «СхідГЗК» проводиться досить великий обсяг робіт, пов'язаний з моніторингом забруднення водних і повітряних басейнів. Моніторинг об'єктів навколишнього природного середовища на підприємстві включає контроль за викидами в атмосферу, забруднення ґрунтів і рослинності, якості атмосферного повітря населених місць, а також підземних та поверхневих вод. Щоб стверджувати про те, що підприємство мінімізує свій вплив на природу, навколо його промислових об'єктів створено мережу режимних свердловин спостереження за підземними водами. Це важливо для роботи з населенням. Коли у людей виникають сумніви щодо впливу промислових об'єктів комбінату на навколишнє середовище, результати досліджень - хороший аргумент в доказі того, що підприємство дотримується норм безпеки у своїй роботі. Всього для моніторингу використовується 537 свердловин. Крім Жовтоводської промислового майданчика, мережа спостережних свердловин створена навколо уранових шахт комбінату. На Новокосянтинівській шахті мережа режимних спостережень перебуває в стадії будівництва, що планується завершити до 2017 року. Моніторинг поземних і поверхневих вод - великий, важливий і досить дорогий відрізок

роботи, пов'язаний із захистом навколишнього середовища. На цей напрямок діяльності щорічно підприємством витрачається більше 2,5 млн. грн. [2].

Інвестиційна державна підтримка та науково-практичне обґрунтоване визначення пріоритетних напрямків вирішення екологічних проблем на комбінаті дозволяють впроваджувати інноваційні технології щодо зниження шкідливого впливу виробництва на навколишнє природне середовище, а саме застосування технології безвідходної переробки уранової сировини, відвалів уранових руд на шахтах з одночасною рекультивацією територій. Однак слід відзначити і певні бюрократичні обмеження у залученні бюджетних коштів. Так в умовах сьогодення пріоритетним напрямком визначено ремонт очисних споруд шахтних вод Інгульської шахти ДП «СхідГЗК». Аби залучити кошти на ці цілі необхідно вносити зміни до певних постанов КМУ, які регулюють бюджетне фінансування модернізації підприємств в екологічному напрямку. Є певна колізія в тому, що фінансування за державними екологічними програмами можливе для робіт, пов'язаних із стічними водами, у даному випадку йдеться про шахтні води. Але те, що питання реконструкції очисних споруд на урановій шахті лежить в екологічній площині, сумнівів не викликає [3].

Отже зниження екодеструктивного впливу радіаційно-небезпечної технології повинно ґрунтуватися на державній політиці щодо забезпечення техногенно-природної безпеки та потребує наполегливої роботи як структурних підрозділів комбінату, так і центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів, місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів у напрямку вдосконалення правових та організаційних механізмів управління інвестиційними процесами, впровадженням необхідних попереджувальних заходів та адекватної системи реагування.

1. Екологічний паспорт Дніпропетровської області (2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.menr.gov.ua/docs/protection1/dnipropetrovska/Dnipropetrovska_ekopasport_2014.pdf.

2. Офіційний сайт ДП «СхідГЗК» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vostgok.com.ua/>

3. Обласна влада визначається із найбільш проблемними екологічними об'єктами, що потребують державного фінансування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kr-admin.gov.ua/start.php?q=News1/Ua/2014/12021401.html/>

ЕКОЛОГІЧНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК УМОВА СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

доцент **Чечель А. О.**

Донецький державний університет управління (Україна)

Формування екологічної конкурентоспроможності регіону обумовлено дією факторів, що роблять як позитивний, так і негативний вплив на цей процес. Прийнято вважати, що конкурентоспроможність території

обумовлена в першу чергу її географічним положенням і наявністю ресурсів. Інші ж регіональні переваги в тій чи іншій мірі є похідними від конкурентоспроможності державного (у тому числі муніципального) управління, а також від конкурентоспроможності бізнесу (в тому числі працюючих в регіоні підприємств і їх продукції) [1]. Але взагалі, дослідження наукових поглядів щодо визначення категорії «конкурентоспроможності регіону» дозволяє констатувати відсутність ясної єдиної позиції тлумачення «регіональної екологічної конкурентоспроможності». Не применшуючи значення різних підходів до трактування вищезазначених категорій, в цілях дослідження більш прийнятним, на наш погляд, є розуміння конкурентоспроможності регіону як здатності створювати умови для сталого розвитку, що передбачає: здатність регіону створювати ефективні механізми трансформації порівняльних переваг в конкурентні, і забезпечувати їх розвиток і вдосконалення; здатність до підвищення рівня життя або стійка динаміка зростання реального еколого-економічного добробуту жителів регіону; здатність до створення повноцінного середовища життєдіяльності [2].

Нажаль, екологічну складову досі не включено й до Звітів про конкурентоспроможність регіонів України, що щорічно визначається Фондом ефективного управління [3]. Але уявлення про конкурентоспроможність регіону доцільно розглядати через такі характеристики, як здатність до підвищення рівня життя населення регіону, тобто як соціально-економічну категорію, яка характеризує рівень і ступінь задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб населення країни і здатність до створення повноцінного середовища життєдіяльності. Це узгоджується з ідеологією сталого розвитку, яка передбачає оптимальне поєднання інтересів населення, бізнесу і привабливий стан навколишнього середовища. Суть цього підходу в триєдності: соціальні, економічні та екологічні проблеми є взаємозалежними.

У зв'язку з цим фактори конкурентоспроможності регіону повинні бути згруповані в трьох напрямках: економічному, соціальному, екологічному. При цьому економічна конкурентоздатність регіону визначається, перш за все, ступенем економічного розвитку регіону, ступенем ефективності використання наявних ресурсів інноваційною активністю; соціальною конкурентоздатністю, що визначається ступенем розвиненості людського потенціалу, тобто рівнем життя населення регіону та його забезпеченістю соціальними послугами; екологічна конкурентоспроможність припускатиме можливості регіону для створення сприятливого середовища проживання [4]. Отже, доцільно визначити основні етапи аналізу конкурентоспроможності регіону:

- 1) формування системи різнопланових показників, всебічно відображають конкурентні переваги регіону, що об'єднуються в загальний підсумковий індекс конкурентоспроможності шляхом ранжирування, експертних оцінок;
- 2) визначення ключових показників конкурентоспроможності (якості і

ціни продукції, інвестиційної привабливості та рівня життя населення) і розрахунок комплексного індексу на основі логічного їх об'єднання за характером впливу на конкурентоспроможність;

3) визначення характерних позицій регіонів залежно від їх положення в матрицях оцінки за характерними для конкурентоспроможності показниками.

Таким чином, сьогодні в Україні існує реальна можливість змінити негативні тенденції та почати радикальне поглиблення ринкових реформ, враховуючи екологічний чинник. Політика цілеспрямованого сприяння розвитку ефективних вітчизняних виробництв; становлення національного екокапіталу; активну підтримку створення в країні сучасної конкурентноздатної екологічно безпечної економіки має відобразитися, насамперед, на структурі капіталовкладень, оскільки рішення екологічних проблем потребує значних фінансових витрат.

1. Сепик Д. Индикаторы конкурентоспособности регионов: европейский подход // Регион: экономика и социология. 2005. № 2. С. 197–205.

2. Золотухина А.В. Проблемы инновационного и устойчивого развития регионов. – М.: Крассанд, 2010. – 240 с.

3. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України – Електроний ресурсрежим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf

4. Аверихина Т. В. Экологические факторы конкурентоспособности товаров и товаропроизводителей / Т.В.Аверихина/ Економічні інновації. – Випуск 37: Організаційне управлінські інновації у природокористуванні та ресурсозбереженню – Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2009 – С. 5-12.

РОЗПОДІЛ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПРИРОДООХОРОННИХ ЗАХОДІВ

доцент **Шаповал В. А.**

Державний ВНЗ «Національний гірничий університет» (Україна)

доцент **Єремєєва І. А.**

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля (Україна)

Сталий розвиток суспільства щільно пов'язаний з інвестиціями в основний капітал, які утворюють підґрунтя науково-технічного та економічного прогресу. Відповідальне ставлення населення до довкілля передбачає формулювання та вирішення завдань природоохоронного характеру, які можуть суттєво розрізнятися, наприклад, за ознаками території, рівня управління, ініціативної групи тощо. Отже, частина капітальних інвестицій здійснюється з метою охорони навколишнього природного середовища. Особливості розподілу відповідальності за екологічні наслідки економічної діяльності та здійснення природоохоронних заходів можуть бути визначені з динаміки/структури капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища.

Найбільшим джерелом інвестицій на охорону навколишнього природного середовища (ОНПС) в Україні є власні кошти підприємств (організацій, установ). В період 2007-2014 рр. частка вище зазначеного джерела зменшилась з 74,4 до 49,3 % від загальнонаціонального обсягу відповідних капітальних витрат (рис.1). При цьому відбулось суттєве збільшення ваги «інших джерел фінансування»: від 4,3 до 48,3 %. Капітальні інвестиції з державного та місцевих бюджетів зменшились в середньому з 10,6 до 1,2 % відповідно, зокрема, вага інвестиційних ресурсів державного та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища в 2014 р. становила 0,3 % та 1,6 % відповідно.

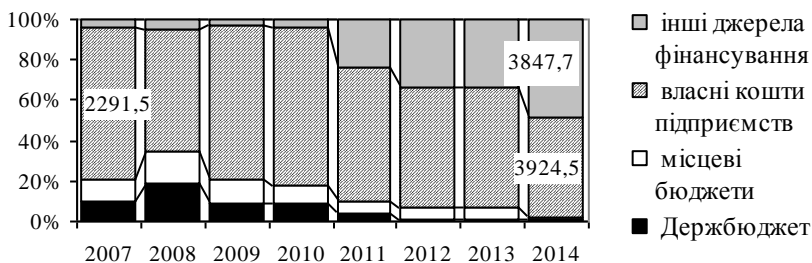

Рис. 1. Капітальні інвестиції в Україні на ОНПС в 2007-2014 рр., млн. грн.

Загальний обсяг капіталовкладень природоохоронного спрямування збільшився до 7959,9 млн. грн. (збільшився на 4879,2 млн. грн. або в 1,6 рази). Інвестиції державного та місцевого бюджетів за період аналізу «впали» на 90% та 60%: в 2014 р. їх обсяг склав 40,2 та 147, 5 млн. грн. відповідно (187,7 млн. грн.). При цьому, в Україні в 2013 р. фактично сплачені екологічні платежі (податок + штрафи) склали 2718,1 млн. грн. Отже, капітальні інвестиції з державного та місцевих бюджетів 2014 р. – це лише 6,9 % від екологічних платежів 2013 р.

В аспекті капітальних природоохоронних інвестицій можна зазначити:

- найбільшу фінансову відповідальність мають підприємства;
- фінансування з інших джерел вказує на використання ресурсів цільових національних та міжнародних фондів, інших фінансових джерел. Вирішення екологічних проблем відбувається за кошти третіх осіб.
- відповідальність держави найменша.

Враховуючи негативний стан довкілля України, зазначений в екологічних паспортах областей, а також неодноразові випадки невиконання природоохоронних програм внаслідок недофінансування, можна стверджувати, що централізація управління капіталовкладеннями природоохоронного значення не забезпечує необхідного результату. Отже, діяльність повноважних та відповідальних осіб цієї сфери є неефективною та потребує змін.

Певним зрушенням в напрямку перерозподілу відповідальності за здійснення захисту довкілля є децентралізація управління коштами, сформованими екологічними платежами. Зокрема, чинний з січня 2016 р. Закон України "Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо цільового спрямування екологічного податку", визначає новий порядок використання екологічних платежів. Надходження від екологічного податку зараховуються до спеціального фонду державного та місцевих бюджетів, на відміну від попередніх періодів, коли кошти зараховувались до загального фонду, що дозволяло їх вільне використання (за напрямком інвестицій). Тому, ці кошти мають бути спрямовані виключно на здійснення природоохоронних заходів, зокрема з ресурсозбереження, зниження забруднення довкілля, дотримання екологічних нормативів.

Таким чином, нове законодавство визначає основного відповідального суб'єкта за акумулювання та використання екологічних платежів – органи місцевого самоврядування. Вагомим важелем забезпечення ефективності природоохоронної діяльності має стати контроль з боку місцевої громади за якісним, прозорим виконанням професійної діяльності відповідних посадових осіб. Отже, в структурі джерел капітальних інвестицій природоохоронного напрямку питома вага коштів місцевих бюджетів має збільшитись.

ГАРМОНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ ЗІ СТАНДАРТАМИ ЄС*

доцент **Школа В.Ю.**, студенти гр. МЕ-51а **Вавілічев М.Д., Капатус Н.В.**
Сумський державний університет (Україна)

Проблема поводження з відходами в Україні зростає з кожним роком, набуваючи катастрофічного масштабу. Щорічно за офіційними даними [1] в Україні утворюється близько 0,5 млрд. т відходів (рис. 1), більшість з яких підлягає захороненню відкритим способом (рис. 2) і лише близько 30% підлягає утилізації. Це свідчить про те, що існуюча сьогодні система поводження з відходами є однією з найбільш неефективних, призводить до поглиблення існуючої проблеми накопичення відходів (рис. 3), забруднення навколишнього середовища та втрати енергетичних і матеріальних ресурсів, які містяться у відходах.

Слід зазначити, що в Україні створено багато національних проектів спрямованих на утилізацію відходів (наприклад, «Чисте місто», «Викидай

---

* Робота виконувалася за рахунок бюджетних коштів МОН України, наданих на виконання науково-дослідної роботи № 53.15.01-01.15/17.3Ф «Методологія формування механізму інноваційного розвитку національної економіки на основі альтернативної енергетики».

правильно»). Але не всі проекти вдається реалізувати (переважно через недосконалість нормативно-правового забезпечення у сфері поводження з відходами).

Існуюче в Україні законодавство про відходи визначає основні принципи і завдання державної політики у сфері поводження з відходами, основні вимоги і правила щодо екологічно безпечного поводження з ними, заходи з організаційно-економічного стимулювання їх утилізації.

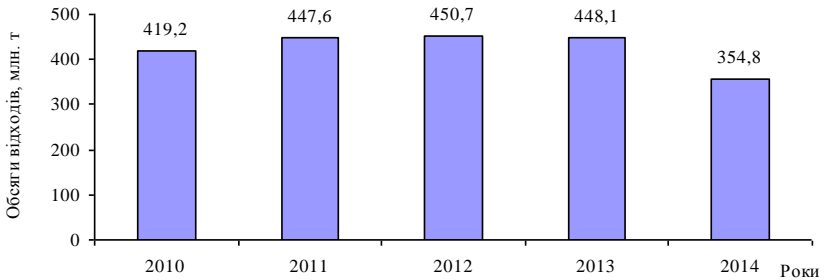

Рис. 1. Обсяги утворення відходів в Україні

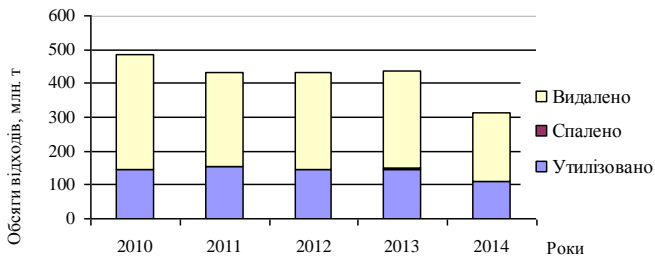

Рис. 2. Поводження з відходами в Україні

Формування дієвої системи поводження з відходами потребує докорінної перебудови відповідного нормативно-правового забезпечення, підґрунтям якої повинні бути європейські стандарти у сфері поводження з відходами.

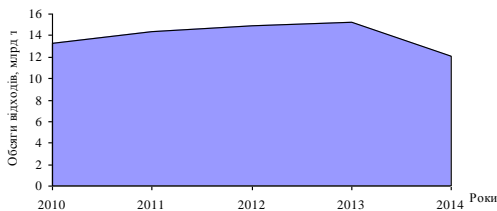

Рис. 3. Загальний обсяг відходів, накопичених у місцях видалення відходів
Крім того, підписання Угоди про Асоціацію з ЄС також потребує

активізації діяльності щодо адаптації вітчизняного нормативно-правового забезпечення у сфері поводження з відходами до вимог ЄС. Визначну роль при цьому має прийняття «Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», що сприяло урегулюванню питання спалювання відходів, підготовки технічних регламентів щодо електричних та електронних відходів, відходів суден тощо. На сьогоднішній день процедура модифікація та вдосконалення законодавства здійснюється, але не досить активно, вимогам ЄС відповідає лише частково. В той же час, питання врегулювання розбіжностей по ключових підходах і окремих принципах залишаються відкритими.

1. Державна служба статистики України: офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

3

ЕНЕРГЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ENERGETIC ISSUES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

SOLAR COLLECTORS FOR HEATING THE HOUSEHOLDS IN UKRAINE: FEATURES AND BARRIERS

professor **Prokopenko O. V.**

Sumy State University (Ukraine),

University of Economics and Humanities, Bielsko-Biala (Republic of Poland)

CEO **Klier Z.**

TIGI Ltd. (State of Israel)

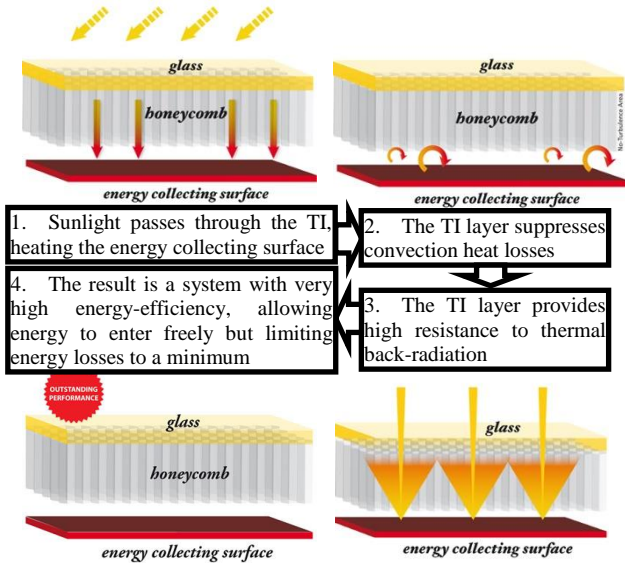
PhD **Pimonenko T. V.**

Sumy State University (Ukraine),

The dependence on the traditional energy resources, the continuously increasing prices for the energy resources and quantity of the ecology problems are actualized to implement and use the alternative approaches to generate heat for the households. Besides, developed countries are increasing the share of generating heat by the solar collectors. Unfortunately, in Ukraine this process has already started, but it hasn't been popular yet. While the sun is the most abundant and potentially cheapest source of heat energy, current solar thermal collectors fail exactly when and where demand for heat is greatest – in cold countries during wintertime, and for industrial process heat applications [1]. That is why it is necessary to create the supporting mechanism to spread the implementation of solar collectors.

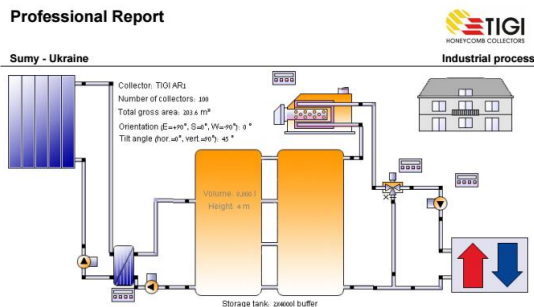
A lot of different world's leaders are producing different types of solar collectors. Most of all Ukrainian market is occupied by Chinese collectors, less by European collectors. It is necessary to underline, that in Ukraine the own solar collectors production has already started. Thus, Ukrainian company "Kordi" has started to produce the solar collectors [2]. Besides, Israeli company TIGI proposes the Honeycomb Collector, a new breed of solar-thermal (water heating) collectors that turns sunlight to heat. Their solar collector is unique in its ability to minimize energy losses to the environment, resulting in very high efficiency and economic value even in freezing winter conditions or for high temperature applications, where today's high end collectors perform poorly [4]. Their solar collector can be used by Ukrainian households, because these types of collectors have adopted for our nature conditions (cold winter). The principle of operation behind the Honeycomb Collector's transparent insulation (TI) modules can be visualized at the picture 1.

TIGI started installing commercial process heat systems in 2014 including an industrial laundry, a large winery and a food plant. They signed its first large European distribution agreement. TIGI is initially launching with large reputable partners/ integrators and will later expand geographically and commence partnerships focusing on joint projects for large users.

Picture 1. The principle of operation behind the Honeycomb Collector's transparent insulation [4]

The primary system with solar collectors for household in Sumy Region is shown on the picture 2. This system has 100 collectors which are occupied 203.6 m². The collector field power yield (Q_{sol}) is 116 476.6 kWh, the irradiation onto collector area (E_{sol}) is 254 942.3 kWh.

Picture 2. The system of solar collectors for household in Sumy Region

Thus the collector efficiency is 45.7 %:

$$E_c = \frac{Q_{sol}}{E_{sol}} \times 100\% = \frac{116\,476.6}{254\,942.3} \times 100\% = 45.7\% \quad (1)$$

According to the calculation this solar collectors give opportunity to decrease the gas consumption – 12 325.6 m³, to save energy – 129 418.5 kWh, to reduce CO₂ emissions – 29 971.8 kg (calculation for boiler with power in 500 kWh).

Moreover, in general in developing countries TIGI collectors' expected lifetime is 20-25 years, with ROI expected within 2-6 years in cold countries, depending on local energy prices and incentives [1].

The results of research show that solar collectors' developing in Ukraine is retarded by following factors: the highest price and the lack of information about such system and its benefits. That is why it is necessary to launch information about solar collectors through civil society. Moreover it is necessary to enlarge the information about existing possibilities and benefits of using solar collectors. Thus, in Ukraine the special efficiency program has been operating since 2014 – "the preferential tariff for electric heating". The households which use the appliances to heat are eligible for a reduced tariff for electricity during the heating season (from October to April). Also people need see the understandable mechanism to install and register solar collectors.

1. TIGI – Generating Solar Heat Energy in all Climates, all Year Round. https://s3.amazonaws.com/i3-preview.cleantech/uploads/user_submitted_pdf/0/230500/522029_TIGI_one_pager_H1-2015_2.pdf
2. Український завод виготовляє сонячні колектори. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ecotown.com.ua/news/Ukrayinskyy-zavod-vyhotovlyaye-sonyachni-kolektory/>
3. Офіційний сайт компанії «Корді». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kordi.com.ua/produktsiya/solnechnye-sistemy>
4. Official website of TIGI. <http://www.tigisolar.com/>
5. Офіційний сайт Групи спеціалізованих компаній «Електросистема». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elsistema.com.ua/ru/news/tarif-na-otoplenie>

ВИКОРИСТАННЯ БІОПАЛИВА ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ В УКРАЇНІ

студент гр. К-31 **Винниченко М.А.**
Сумський державний університет (Україна)

Сьогодні в центрі уваги багатьох дослідників залишається одна із найактуальніших проблем не тільки в масштабах України, а і в цілому світі, – це енергетична безпека. Існуюча на сьогодні структура паливно-енергетичних ресурсів України є загрозовою для її енергетичної та національної безпеки, адже потреба в енергоспоживанні лише на 53% покривається за рахунок вітчизняних джерел енергії [1, с.179]. Тому тема використання альтернативних джерел енергії для України є дуже актуальною не лише з точки зору економічної ефективності, а й енергетичної та

національної безпеки в цілому.

Традиційні енергоносії постійно зростають в ціні, що змушує Україну шукати альтернативні шляхи до вирішення проблем в енергетиці. В цьому напрямку робота в Україні проводиться. Зокрема, розробляється та покращується законодавче забезпечення, поліпшується інвестиційний клімат для проектів з використання альтернативних джерел енергії.

Сучасна альтернативна енергетика представлена широким спектром засобів і джерел (використання енергії вітру, морів, річок, сонячного випромінювання, теплоти Землі, біомаси, вторинних енергетичних ресурсів).

Для України біоенергетика є одним із стратегічних напрямків розвитку сектора поновлюваних джерел енергії, враховуючи високу залежність країни від імпортованих енергоносіїв, в першу чергу, природного газу, і великий потенціал біомаси, доступної для виробництва енергії. На жаль, темпи її розвитку в Україні досі істотно відстають від європейських. На сьогоднішній день частка біомаси в загальному постачанні первинної енергії в країні становить лише 1,2 %, а у валовому кінцевому енергоспоживанні - 1,78 % [2, с.98].

Ресурси, що є в Україні, дозволяють використовувати біогазові технології у фермерських господарствах, сільськогосподарських підприємствах, приватних садибах та навіть цілих містах. Використання біогазу в побуті в якості палива дозволить не лише вирішити енергетичну проблему села, але і отримати цінне добриво після переробки відходів в біореакторі та знити негативний екологічний вплив на довкілля.

До 2020 року біомаса може вмістити близько 3,5 млрд куб.м на рік природного газу для виробництва теплової енергії в Україні, а до 2030-го - 7,5 млрд куб. м / рік [3]. Тому потрібно поступово збільшувати частки потужностей ТЕЦ на біомасі та твердих побутових відходах (ТПВ). Для 2030 оптимальним представляється такий розподіл теплових потужностей: ТЕЦ на біомасі - 25%, ТЕЦ на ТПВ - 10%, котельні та побутові котли (на дровах, трісці, пелетах, соломі) - 65% [4, с.34].

Однак, якщо порівняти існуючі ціни на викопні палива (насамперед газ), теплову енергію та на біомасу, то впровадження котлів на біопаливі для виробництва теплової енергії є не просто економічно доцільним. Воно повинно проводитися на об'єктах теплоенергетики в промисловому і бюджетному секторах. Згідно з підрахунками, термін окупності проектів з впровадження котлів на деревині та соломі становить 2-3 роки для промислового і бюджетного секторів, і 8-10 років - для ЖКГ [3]. Таким чином, використання біопалива є економічно доцільним та ефективним.

Сільське господарство є великим постачальником відновлювальних ресурсів для енергетичної галузі. На це орієнтуються проекти біогазових технологій, котрі дозволяють виробляти біометан з відходів рослинництва, тваринництва та харчової промисловості. Такі біогазові технології успішно використовуються в Україні, але існує проблема у питанні фінансування

проектів переходу на біопаливо.

Головний недолік альтернативної енергетики в Україні - її висока вартість у порівнянні з традиційними джерелами. Відсутність інтересу до встановлення дрібних біогазових установок зумовлено такими причинами: великі ставки кредитів українських банків, для біогазу не використовується зелений тариф, слабка державна підтримка та стратегія розвитку. Державна підтримка важлива у підтримці альтернативної енергетики, зокрема біоенергетики, адже використання біогазу є не лише економічно ефективним, але і знижує вплив на навколишнє середовище: знижує викиди метану в атмосферу, що в свою чергу знижує парниковий ефект; використання біомаси, що залишається – це добрива, які є більш корисними для ґрунтів, води та рослин, ніж штучні.

Енергетична проблема є однією з найактуальніших на сьогодні як для України, так і для світу в цілому. Використання біопалива дозволить частково вирішити енергетичну проблему та зменшить негативний антропогенний вплив на довкілля.

1. Прутська О.О. Державне регулювання розвитку ринку біопалива в Україні / О.О. Прутська // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – №1(5). – С.179 – 182

2. Біоенергія в Україні. Розвиток сільськогосподарських територій та можливостей для окремих громад / за ред. В.О. Дубровіна, А. Бибек, В.М. Любарського. – Київ. – 2009. – 111 с.

3. Біопаливні технології. Електронний ресурс: http://www.farmer-ukr.com/wp-content/uploads/fermer-13_print.pdf

4. Маслак О. Ринок ріпаку: попит перевищує пропозицію / О.Маслак // Агробізнес сьогодні. – 2011. – №15 – 16. – С.32 – 34.

Науковий керівник: асистент Вишницька О.І.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАЦІЙ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДПРАЦЬОВАНИМИ БАТАРЕЙКАМИ В УКРАЇНІ

доцент Кобляньська І. І.,

Сумський національний аграрний університет (Україна)

старший викладач Шевченко Т. І.

Сумський державний університет (Україна)

Виступаючи звичним супутником повсякденного життя пересічного українця, відпрацьована пальчикова батарейка є настільки ж звичною складовою «міксу» побутових відходів. При цьому, потрапляючи до загального потоку відходів, лише одна батарейка є джерелом забруднення близько 400 л води або 20 м² ґрунту. Позитивно оцінюючи внесок вчених у вирішення проблемних питань у сфері поводження з небезпечними компонентами побутових відходів (окремі аспекти вказаної проблематики досліджуються, зокрема, у роботах Маковецької Ю.М., Фесюка В.О., Боргуна Т.С., Кравченка В.А. та ін.), слід вказати на те, що досі в країні не створено дієвої та навіть діючої системи поводження з небезпечними

складовими побутових відходів, зокрема, відпрацьованими побутовими батарейками.

Характеризуючи проблеми регулювання операцій поводження з небезпечними складовими побутових відходів, слід указати на те, що, незважаючи на наявність відповідного виду та коду відходів у державному класифікаторі відходів ДК 005-96, а також у Жовтому та Зеленому переліках відходів, вітчизняним законодавством акумулятори та відпрацьовані батареї виведені за межі дії базового закону у сфері регулювання поводження з відходами – Закону України «Про відходи», а є об'єктом регулювання Закону «Про хімічні джерела струму». За цим законом, батарейки, що містять у своєму складі небезпечні хімічні речовини, трактуються як «небезпечні відпрацьовані хімічні джерела струму», тим самим, не набуваючи правового статусу небезпечних відходів. Додамо, що такий підхід суперечить як загальній логіці поводження з речовинами, що відпрацьовали свій строк корисного використання, з точки зору споживача (розглядаються споживачем як відходи), так і європейській практиці поводження з відпрацьованими електрохімічними джерелами струму. Законодавство ЄС трактує відпрацьовані батарейки як небезпечні відходи.

Інша проблема – батареї ємністю менш ніж 7 А/год (більшість пальчикових батарей) взагалі не виступають об'єктом контролю та регулювання. Хоча обов'язок щодо їх здавання на утилізацію й покладено на споживача, втім, не визначено механізми контролю за здійсненням цих операцій. Більше того – в країні фактично відсутні виробництва та технології з перероблення пальчикових батарей.

Відсутність чітко визначеного порядку збирання, перевезення і утилізації, а також прав, обов'язків та відповідальності власників відходів і суб'єктів господарювання, що уповноважені здійснювати операції поводження з батарейками малої ємності, призводить до подальшого загострення проблеми поводження з відходами такого виду. Певні спроби вирішити цю проблему здійснені Мінрегіонбудом ще 2013 року з виданням «Методичних рекомендацій щодо безпечного поводження з компонентами (складовими) небезпечних відходів у складі побутових відходів». Аналіз даного, а також пов'язаних із цим документів [1] дав підстави зробити висновок про те, що передбачені різними нормативно-правовими актами положення щодо здійснення операцій у сфері поводження з відпрацьованими батарейками певною мірою суперечать загальним засадам законодавства у цій сфері.

Отже, можна стверджувати, що приведення чинної правової основи у відповідність до європейської практики та реалій сьогодення, а також забезпечення, принаймні, взаємоузгодженості наявних правових актів у цій сфері, є необхідною умовою вирішення проблеми безконтрольного утворення та накопичення небезпечних складових побутових відходів, зокрема тих, джерелом яких є така звична пальчикова батарейка.

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНВЕСТИЦИЙ В РЕКОНСТРУКЦИЮ МЕЛИОРАТИВНЫХ СИСТЕМ С УЧЕТОМ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ГЕОСИСТЕМ

профессор **Краснощеков В.Н.**

*Российская академия народного хозяйства и государственной службы
при Президенте Российской Федерации*

доцент **Ольгаренко Д.Г.**

*Российский государственный аграрный университет –
МСХА им. К.А. Тимирязева*

Основными причинами ухудшения состояния земель сельскохозяйственного назначения и других компонентов природной среды являются нарушение принципов комплексного рассмотрения системы «человек-природа» как единого объекта управления и отсутствие глубокого анализа причин изменения основных компонентов ландшафта в результате хозяйственной деятельности человека. Реальный выход из создавшегося положения в сельском хозяйстве заключается в широком развитии комплексных мелиораций и реконструкции гидромелиоративных систем. Однако в настоящее время проведение реконструкции мелиоративных систем сдерживается отсутствием единых подходов к обоснованию экономической эффективности реконструкции мелиоративных систем.

В связи с этим нами разработаны и обоснованы предложения по развитию подходов к оценке общественной эффективности инвестиций в реконструкцию мелиоративных систем с учетом соблюдения принципов устойчивого развития и природообустройства. Наиболее существенные результаты, полученные в ходе исследования, сводятся к следующему:

- разработана методология оценки эффективности реконструкции мелиоративных систем, в основу которой положены экосистемный подход, включающий моделирование сложных экологических и социально-экономических систем, и накопленный передовой отечественный и зарубежный опыт в области мелиорации земель и водного хозяйства;

- на основании оптимизации мелиоративных режимов орошаемых и осушаемых земель разработаны принципы реконструкции существующих мелиоративных систем с учетом экологических и социально-экономических требований использования земельных, водных и биологических и других видов ресурсов;

- предложена и обоснована система показателей оценки состояния мелиоративных систем, эффективности использования водных и земельных

ресурсов и технического уровня мелиоративных систем, включающая: оросительную норму нетто; водообмен между почвенными и грунтовыми водами; КПД системы каналов; фильтрационные потери; поверхностный сток; эффективность использования поливной воды на полях; объем дренажного стока; изменение запасов гумуса в почве; кислотность почв; состав гумуса, урожайность сельскохозяйственных культур и др.;

- сформирована система показателей и моделей, позволяющая рассмотреть процессы взаимодействия природных компонентов и сельского хозяйства и их влияние на природные системы, оценить возможное изменение потребительной стоимости основных компонентов агроландшафта в результате мелиорации сельскохозяйственных земель, включая реконструкцию мелиоративных систем, и размеры экологических ущербов (эффектов);

- разработаны и обоснованы предложения по развитию методики обоснования экологически безопасных и экономически эффективных норм водопотребления сельскохозяйственных культур, включающие: повышение продуктивности и устойчивости земледелия за счет регулирования водного режима почв и других факторов роста и развития растений; вопросы улучшения состояния экосистем и качества экосистемных услуг;

- разработаны методические подходы к оценке эффективности реконструкции мелиоративных систем, учитывающие техническое состояние гидромелиоративных объектов, вероятностный характер изменения природно-климатических условий, хозяйственные, экологические и социальные условия функционирования мелиорируемых агроландшафтов, экологическую ценность природных экосистем, степень эрозии, структуру природных ландшафтов и размер ущерба здоровью человека;

- на основе глубокого анализа состояния использования земельных, водных и других природных ресурсов, общей экологической обстановки ландшафтов, основных деградационных процессов природной среды, обобщения опыта и эффективности различных видов мелиорации с учетом соблюдения принципов устойчивого развития и природообустройства обоснованы масштабы проведения комплекса мелиоративных мероприятий по обустройству агроландшафтов в различных федеральных округах России, включая реконструкцию мелиоративных систем.

Разработанные предложения по совершенствованию методики оценки эффективности инвестиций в реконструкцию мелиоративных систем направлены на повышение объективности проектных решений, а их использование в практической деятельности будет способствовать предотвращению деградационных почвенных процессов, увеличению экономического плодородия почв и эффективности сельскохозяйственного производства, а также снижению антропогенной нагрузки на окружающую среду, увеличению биоразнообразия и улучшению экологического состояния агроландшафтов и ландшафта в целом.

ЕНЕРГЕТИЧНА ВРАЗЛИВІСТЬ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ*

доцент **Кубатко О.В.**

Сумський державний університет (Україна)

Питання енергетичної вразливості національної економіки актуалізувалося на початку 2000-х років унаслідок появи перших значних цінових шоків на енергетичні ресурси. Флуктуації цін на енергоносії на світових ринках не мали суттєвого прямого впливу на національну економіку України аж до 2006 р. завдяки фіксованим контрактам на поставку газу з російським «Газпромом» та ефектом ресурсного багатства РФ, що сприяло розвитку експортного потенціалу національної економіки. Проте довгостроковий вплив занижених цін на енергоресурси виявився суттєвим для національної економіки, і значною мірою його негативні прояви перекривають довгострокові економічні вигоди від низьких цін на енергоресурси. Низькі ціни на енергоресурси, що трималися упродовж досить тривалого часу, в поєднанні зі значною зношеністю основних фондів, призвели до того, що Україна посідає шосте місце у світі за обсягом споживання природного газу. Енергоємність одиниці виробленої продукції національної економіки в 3–4 рази перевищує показники країн Європи. Такі показники енергоефективності не могли не відобразитися на екологічній ситуації в країні. В Україні емісії діоксиду сірки в атмосферне повітря на душу населення в 2010 році більш ніж у три рази перевищували середньоевропейські показники (26,8 кг порівняно із 9.1 кг в країнах ЄС-27).

При оцінюванні енергоемності національного господарства, як правило, використовують стандартний показник – тонни нафтового еквівалента (т.н.е.) на одиницю ВВП, приведеного до порівнянних одиниць щодо купівельної спроможності використовуваної грошової одиниці. В економічних розрахунках також поширеним є показник збиткоємності ВВП, що характеризує питому величину економічного збитку від забруднення довкілля. Перевагою цього показника є те, що він дозволяє порівняти ефекти різних видів екодеструктивної діяльності.

Декомпозуючи нафтомісткість (газомісткість) національного виробництва на три складові, можна відстежити декілька окремих економічних процесів: 1) динаміку імпортозалежності від споживання нафти (чи будь-якого іншого енергетичного ресурсу); 2) структурні зрушення в енергобалансі країни; 3) зміни в енергоемності національного виробництва.

Із точки зору нормативної економіки (відповідаючи на питання, як повинно бути) енергетична імпортозалежність з часом повинна зменшуватися, поступаючись альтернативним джерелам енергії, що

---

* Дане дослідження виконане в рамках проекту ДФФД № GP/F56/055

виробляється в межах національної економічної системи. Аналогічно повинна змінюватися і структура споживання енергетичних ресурсів, поступово зменшуючи частку невідновлюваної енергетики на користь відновлюваних енергетичних ресурсів. Динамічні показники енергоємності національного виробництва повинні зменшуватися за рахунок зростання рівня багатокладності економічної системи, вдосконалення технологічних процесів виробництва та збільшення частки інформаційних та сервісних продуктів у структурі національного виробництва. Авторські показники енергетичної уразливості національної економіки можуть бути розраховані на основі розширеної системи комплементарних індикаторів:

$$ЕБ_n = \frac{H_{\text{імп}}}{ВВП} = \frac{H_{\text{імп}}}{H_{\text{спож}}} \cdot \frac{H_{\text{спож}}}{E_{\text{спож}}} \cdot \frac{E_{\text{спож}}}{OK_{\text{пц}}} \cdot \frac{OK_{\text{пц}}}{ВВП} \quad (1)$$

де $ЕБ_n$ – індикатор енергетичної безпеки (енергетичної вразливості); $H_{\text{імп}}$ – імпорт нафтопродуктів; $ВВП$ – валовий внутрішній продукт; $H_{\text{спож}}$ – споживання нафти та нафтопродуктів; $E_{\text{спож}}$ – споживання енергоресурсів; $OK_{\text{пц}}$ – основний капітал (засоби виробництва) у порівняльних цінах.

Перевагою використання моделі (1) є те, що остання дає можливість розрахувати динамічні показники заміщованості між енергетичними ресурсами та основними засобами. Ключовою гіпотезою в цьому випадку є твердження, що при зростанні рівня цін на енергетичні ресурси (цінові енергетичні флуктуації) одним із можливих заходів з боку виробників буде скорочення споживання дорогих енергоресурсів та збільшення інвестицій в енерго- та ресурсозберігаючі технологічні процеси. Динамічні показники співвідношення енергетичних ресурсів до основних засобів в економічній системі з часом повинні зменшуватися. Аналогічно повинні змінюватися і показники капіталомісткості національного виробництва.

ТЕХНІКО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОТИРІЧЧЯ МАСОВОГО ПЕРЕХОДУ НА ЕЛЕКТРОМОБІЛІ В УКРАЇНІ

доцент **Маценко О.М.**, студентка **Гайтина М.В.**
Сумський державний університет (Україна)

Розвиток транспортних систем супроводжується еколого-економічним протиріччям. З техніко-економічної точки зору максимізується пропускна здатність транспортних систем (продуктивність) та рівень задоволення потреб населення та бізнесу в транспортних послугах, у той же час з позиції екології зростає рівень негативного впливу на довкілля, особливо у великих містах. Дане протиріччя можна вирішити задоволенням наступних критеріїв:

$$P_o = \frac{B_o}{t} \rightarrow \max, \quad (1)$$

$$E_c = \frac{V_m}{B_o} \rightarrow \min, \quad (2)$$

де P_g – продуктивність вантажних (пасажирських) перевезень, ткм/рік; $B_o = V \cdot S$ – вантажообіг, ткм, де V – обсяг перевезеного вантажу за рік, т; S – середньозважена за обсягом вантажів довжина маршруту за рік, км; t – час, за який було здійснено вантажні перевезення; E_c – екологічність транспортних перевезень, т/ткм; V_m – обсяг транспортних викидів, т.

Продуктивність вантажних перевезень (1) може бути представлена і в оберненому вигляді (t/B_o). З позиції економіки час перевезення вантажу t є досить вагомим фактором. Від даного параметру залежить не лише оборотність товару, а і його якість, особливо харчових продуктів. В Україні середній час подолання 1 ткм вищий у порівнянні з розвинутими країнами, що спричинено недосконалістю транспортної інфраструктури та значним ступенем зносу автотранспорту.

Показник екологічності (2) представлений у спрощеному вигляді без урахування збитків від шумового забруднення, утилізації автомобілів, забруднення водних ресурсів тощо. Сьогодні одним з найперспективніших напрямів його зниження є масовий перехід на електромобілі. Кожного року ринок електрокарів зростає в США та Європі приблизно вдвічі. Це сприяє покращанню якості повітря в містах та зниженню споживання пального. Екологічні організації підтримують такі тенденції і повсякчас «стимулюють» уряди країн створювати все нові преференції як для масової закупівлі електромобілів, так і для перенесення основних потужностей провідних автовиробників та виробників акумуляторних батарей та зарядних станцій у свої країни.

Проаналізуємо основні переваги та недоліки впровадження електромобільного транспорту для українських реалій.

Головною перевагою електромобілів є можливість заряджати їх від звичайної побутової електромережі (табл. 1). Хоча такий спосіб більш тривалий за часом і для сучасних батарей сягає 6–8 годин. У той же час у розвинених країнах розбудовуються мережі «швидких» зарядних станцій, що виробляють постійний струм на кшталт CHAdeMO та Tesla, яких в Україні поки що немає. Використання новітніх стандартів дозволяє зарядити акумулятор стандартного електрокара за 15–30 хв. Доречі, в Україні на даний час всі станції підзарядки електромобілів є безкоштовними. Розбудова мережі електрзарядних станцій і Україні прискорить перехід на електромобілі. Разом з тим, можна задіяти той надлишок електроенергії, який наразі наявний в Україні у зв'язку з кризою промисловості.

З технічної позиції коефіцієнт корисної дії електродвигуна – 70-95%, тоді як у двигуна внутрішнього згорання він ледве сягає 50%. Отже, електромобіль здатний перетворити практично всю енергію, яку має в батареї, на корисну роботу, тобто пройдений шлях. При цьому проїхати 1 км шляху в Україні

приблизно у 10 разів дешевше на електромобілі, ніж на авто з двигуном внутрішнього згорання, беручи до уваги лише експлуатаційні витрати.

Основна конкурентна боротьба на ринку електрокарів відбувається не між виробниками автомобілів, а між виробниками тяглових батарей. Сучасні літій-іонні акумулятори важкі, габаритні й доволі дорогі. Основними конкурентами у виробництві тягових батарей за їх ємність, компактність та вартість є хімічні гіпер-фабрики LG Chem, Panasonic, американської компанії Tesla та китайської BYD. Україна також могла б увійти на цей відносно молодий ринок, враховуючи високий рівень розвитку хімічних технологій і досить значну частку фахівців хімічної галузі, запровадивши переваги подібним компаніям.

До головних недоліків електромобілів варто віднести умови їх експлуатації. У холодні пори року для обігріву салону витрачається приблизно 30-50% рівня заряду батареї, що значно скорочує запас ходу електромобіля. Додаткових досліджень потребує вплив низьких температур на сучасні акумулятори. Це робить непридатним використання таких авто у холодні пори року, наприклад, службами таксі у режимі очікування.

Також недостатній розвиток мережі електрозарядних станцій обмежує використання електромобіля за межами міста, що створює своєрідні «зони недоступності» для їх власників. Що стосується заміни батареї на електромобілі, то це досить непросте завдання з організаційно-технічної точки зору та витратно з економічної. З екологічної точки зору відкритим залишається питання утилізації літій-іонних батарей електромобілів, які відрізняються значними розмірами.

ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ У ВИРОБНИЧОМУ СЕКТОРІ

аспірант **Павлик А.В.**

Сумський державний університет (Україна)

З кожним днем все більше країн, підприємств та окремих споживачів електроенергії звертають свою увагу на альтернативні джерела енергії. Причинами тому є: постійний розвиток галузі поновлюваних джерел енергії; спроби зменшити навантаження на екологію певного регіону та планети загалом; підвищення енергетичної незалежності та безпеки. Завдяки розвитку технологій альтернативних джерел енергії цей напрям стає більш економічно доцільним для цілих країн та окремих підприємств. Питання енергетичної безпеки і незалежності в сучасних умовах для України стоїть доволі гостро. Частково вирішити це питання цілком реально за рахунок використання альтернативних джерел енергії.

Упровадження альтернативних джерел енергії одразу в всіх галузях є економічно недоцільним. На нашу думку, спочатку альтернативні джерела

енергії варто впроваджувати у сільському господарстві, добувній і переробній промисловості, певною мірою у будівництві. До того, як пропонувати альтернативні джерела енергії будь-якому виробництву, варто оцінити економічну доцільність та вигоди для підприємства. Саме за таких умов, коли це економічно вигідно, існує велика ймовірність зростання попиту за цим напрямом діяльності.

Потенційними зацікавленими сторонами в питанні використання альтернативних джерел енергії мають бути підприємства та виробництва, віддалені від основних теплових та електромереж. Такими є: лісозаготівчі, ліси та рибні господарства, бази відпочинку та приватні об'єкти. Усі перераховані потенційні споживачі в тій чи іншій мірі стикаються з проблемою живлення власних об'єктів господарювання. На сьогодні проблему зазвичай вирішують радикально: прокладають електромережу до місця виробництва, або базують виробничі об'єкти біля вже встановленої мережі. Інколи відстань від джерела енергії до виробництва може сягати десятків кілометрів місцевістю змінного рельєфу. Якби запропонувати реально працюючу схему чи матрицю, завдяки якій ці підприємства мали би змогу порівняти витрати та потенційний прибуток від впровадження альтернативних джерел живлення для власного виробництва з «класичним» підходом. На нашу думку, приблизно в 30% випадків впровадження технологій альтернативної енергетики стає більш економічно вигідним з точки зору витрат та енергонезалежності. Прикладом є витрати на транспортування дерева до місця його обробки: якщо перенести об'єкт по обробітку круглого дерева якомога ближче до місця його добутку, це помітно зменшить витрати на транспортування деревини. Адже зазвичай після обробки круглого дерева зменшується його фізичний об'єм майже вдвічі, а як наслідок, зменшуються витрати на транспортування.

Для віддалених об'єктів виробництва гостро стоїть питання енергетичної безпеки через непостійне енергопостачання. Ця проблема не завжди вирішується за рахунок основних джерел живлення, бо інколи трапляються перебої з постачанням електроенергії до віддалених споживачів. Завдяки наявності власного джерела струму або джерела теплової енергії будь-який об'єкт має змогу виробити достатню кількість електричної або теплової енергії для власних потреб. Це сприяє оптимізації енергосистеми всієї країни.

Сторони, зацікавлені у вирішенні такої проблеми, умовно можна поділити на: ті, котрі мають малу, або середню потребу в електричному струмі; та ті, що мають малу або середню потребу в тепловій енергії. Для тих об'єктів, котрі мають великі та надвеликі потреби використання електричної або теплової енергії, впровадження альтернативних джерел енергії може зменшити витрати на основне виробництво або покращити інші економічні показники, проте не вирішує енергетичне питання всього підприємства. Використання поновлюваних джерел енергії має бути спрямоване саме на середні та малі потреби в електричному струмі або тепловій енергії.

Концентруючись у цьому напрямі ми зменшимо навантаження на основні мережі, що збільшить ефективність основних мереж та дозволить розвиватися приватному сектору.

Такий підхід не може бути універсальним та використовуватися для 100% підприємств та напрямів, причиною є унікальні особливості місцевості та умови, в яких знаходиться той чи інший об'єкт. На сьогодні впровадження альтернативних джерел енергії в межах великих міст є менш економічно доцільним, а впровадження цих технологій у периферії збільшить енергоефективність та енергобезпеку України.

Науковий керівник: доцент Глівенко С.В.

ВИЗНАЧЕННЯ І ОБҐРУНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ ПАЛИВНИХ РЕСУРСІВ

студент гр. УП.м-41 **Рена К.Ю.**

Сумський державний університет (Україна)

Одним з гострих питань в нашій країні є визначення економічно обґрунтованої ціни на теплоносії для населення і промисловості. Згідно з постановами КМУ та НКРЕ тарифи на теплову енергію дуже високі, тому постало питання визначення і порівняння ціни на опалення різними паливними ресурси. Для визначення ефективності опалення проведемо розрахунки вартості паливних ресурсів на опалювальну площу. Для цього зробимо припущення, що опалювальна площа дорівнює 1000 м² і виконаємо розрахунки вартості палива на опалювальний сезон для умовної будівлі.

Середній по теплоізоляції будинок споживає 70Вт/м² на годину (в пікові морози).

Для розрахунку показників використовуємо формули 1 та 2:

$$P = p \cdot S \quad (1)$$

$$q = P \cdot 24 \quad (2)$$

де P – загальна енергія для опалення приміщення 1000 м² за 1 годину;

p – середня кількість енергії, яка витрачається на опалення 1 м²;

S – площа приміщення;

q – кількість енергії для опалення приміщення 1000 м² на добу.

Офіційний опалювальний сезон триває 212 (з 1 жовтня по 30 квітня).

Розрахуємо загальну теплову енергію за формулою 3:

$$Q = q \cdot 182 \cdot k \quad (3)$$

де Q – загальна теплова енергія, яку потрібно згенерувати за тепловий сезон;

k – поправковий коефіцієнт роботи котла (k=0,7).

Загальну кількість палива на опалювальний сезон визначимо за формулою 4:

$$M = Q / q_{згор} \quad (4)$$

Результати розрахунків приведені в табл. 1.

Таблиця 1 – Результати розрахунків

Вид палива	Теплота згоряння, $q_{згор}$, кВт/кг	Усереднений ККД тепла%	Кількість палива	Вартість, грн
Дерев'яні пелети	4,963	93	50,23 т	120 562
Дерев'яні брикети	4,722	91	52,8 т	105 600
Дрова (береза)	2,833 (1278кВт/м ³)	45	88 т (195,1 м ³)	97 540
Дизельне паливо	11,803 (10,15кВт/л)	85	21,12т (24562,8 л)	417 567
Кам'яне вугілля	6,133	80	40,65 т	142 278
Природний газ	8,230 кВт/м ³	90	30293,1 м ³	210682
Електроенергія для населення:	-	-	-	362123
Електроенергія для юридичних осіб (2 клас напруги)	-	-	-	450 608

Отримані дані зведемо в діаграму (рис. 1).

- 1) дерев'яні пелети, 2) дерев'яні брикети, 3) дрова, 4) дизельне паливо, 5) кам'яне вугілля, 6) природний газ, 7) електроенергія для населення, 8) електроенергія для юридичних осіб.

Рисунок 1 – Вартість опалення різними видами палива 1000 м²

З поточних розрахунків можна зробити висновок, що найбільш

економічно вигідний варіант для опалення, з точки зору фінансових витрат на енергоресурси на 1000м² за опалювальний сезон є – опалення дровами 97 540 грн, або дерев'яними брикетами – 105 600 грн і більш менш економічним є пелетами і вугіллям, відповідно 120 562 і 142 278 грн.

Отже, опалення твердим паливом (дрова, пелети, брикети) в 2 рази дешевше ніж використання газу для опалення і в 3,5-4 рази вигідніше ніж дизпаливо і електричне опалення. Враховуючи подальше зростання вартості енергоносіїв очікується ще більше зростання тарифів на газ і електроенергію, а отже ще більше зміниться відношення вартості газу до твердого палива. Це може призвести до збільшення використання останнього як альтернатива газовому та іншим видам опалення.

Науковий керівник: д. е. н., проф. Теліженко О.М.

АНТРОПОГЕННИЙ ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

студентка гр. Ф-41 **Романенко М.Р.**

Сумський державний університет (Україна)

XXI століття – це епоха нових технологій, відкриттів у різних галузях науки, а найважливіше – це епоха демографічного вибуху. Тож саме зараз загострилось багато проблем, основною з яких є проблема взаємозв'язку людини з природою. Антропогенний вплив, тобто людський вплив на навколишнє середовище, стрімко зростає. Щохвилини повітря, водні ресурси забруднюються відходами виробництва, постає головна проблема – проблема надмірного споживання та використання природних ресурсів.

На сьогоднішній день ці проблеми потребують термінового вирішення, а їх дослідженням займаються такі всесвітньо відомі організації, як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Всесвітня організація з охорони навколишнього середовища (ЮНЕП), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) та інші. Природу – середовище існування людей, чекає жахливе майбутнє. Починаючи від стрімкого забруднення водних ресурсів, повітря та ґрунтів, до повного виснаження існуючих ресурсів. Однією з причин цих можливих наслідків є демографічна проблема.

Вчені розрахували прогнольні оцінки, які свідчать, що у найближчому майбутньому чисельність населення продовжуватиме зростати приблизно на 3 чол./сек., тобто на 90 млн. чол./рік. До 2100 р. чисельність населення становитиме 9-13 млрд. чол. Ці дані нам доводять, що вже через 100 років всім людям не вистачатиме тих природних ресурсів, які має Земля, і можливостей біосфери для підтримки власного життя. Навіть якщо населення сягне позначки 7-8 млрд., все одно трапляться такі страшні наслідки, як масові вимирання від голоду та хвороб [1].

Отже, з вищезазначених показників ми бачимо, що з кожним роком

чисельність людей на планеті зростає, а природні ресурси, без яких життя населення неможливе, катастрофічно вичерпуються, руйнуються і виснажуються. Нерегульоване збільшення кількості населення в світі веде до зростання промислового виробництва і, як наслідок, ми отримуємо забруднене зовнішнє середовище, кислотні дощі, озонові діри, парниковий ефект, невиліковні хвороби, збідніння населення.

Промисловість, енергетика, сільське господарство та транспорт – це ті галузі, які завдають «найболючішого» впливу на навколишнє середовище. Найбільший «внесок» у забруднення довкілля вносять теплові електростанції, металургійні і хімічні заводи. Вони споживають величезну кількість води, і до того ж викидають у повітря шкідливі для здоров'я сполуки сірки, вуглецю та азоту.

Целюлозно-паперова промисловість – це та галузь, яка за об'єктом забруднених стоків посідає перше місце (більше 15%). У стічних водах підприємств даної промисловості нараховується більше 500 компонентів, причому гранично допустима концентрація (ГДК) визначені лише для 55. Найбільшу небезпеку становлять сполуки сірки та хлору, розчинена органіка [2].

Провівши багато досліджень, вчені зробили жахливі висновки, згідно яких, кожної години на нашій планеті:

- 1700 акрів продуктивної землі стає пустелею;
- близько 2000 дітей помирає з голоду;
- 55 чоловік отруюються й гинуть від пестицидів;
- 1000 чоловік вмирають від отруєння водою;
- 2000 тонн кислотних дощів випадає у Північній півкулі;
- 5-6 видів тваринного чи рослинного світу зникають.

Кожної хвилини:

- знищується більше 51 акра тропічних лісів;
- використовують близько 35000 барелів нафти;
- знищується 50 тонн родючого ґрунту через неправильне його використання;
- виділяється більше 12000 тонн вуглекислого газу в атмосферу [2].

Природа, в якій ми живемо, забруднюється щохвилини, руйнується, знищується і можливо, що вже в недалекому майбутньому нам не вистачатиме таких життєво необхідних ресурсів, як вода та чисте повітря. Такі жахливі явища, як опустелювання, забруднення води та атмосферного повітря, деградація ґрунтів, виникнення парникового ефекту та озонових дір, тобто такі глобальні явища-катаклізми виникають під впливом неконтрольованої антропогенної діяльності.

Головними заходами, які б допомогли зберегти нашу планету та біосферу, є збереження та прагнення до розмаїття природи та біоугруповань у таких обсягах, які забезпечать стійкість природи і суспільства. Цього можна

досягти лише у тому випадку, якщо зміниться свідомість людини, якщо вона сама зрозуміє роль природи у нашому житті. Ми повинні прагнути до гармонізації взаємовідносин людського суспільства і природи.

1. Офіційний сайт Міністерства екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.menr.gov.ua.

2. Інтернет-спільнота фахівців-екологів «Промислова екологія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eco.com.ua>.

Науковий керівник: Кулик Л.А.

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ УСТАНОВКИ СОЛНЕЧНЫХ БАТАРЕЙ ДЛЯ ЧАСТНЫХ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ ЭЛЕКТРОЭНЕРГИИ

профессор **Сотник И.Н.**, аспирант **Мандрыка В.А.**
Сумский государственный университет (Украина)

В связи с постоянным повышением тарифов на электроэнергию для украинских потребителей становится целесообразным не только экономить, но и зарабатывать за счет поставщика электроэнергии. Это стало возможным после принятия закона Украины № 514-19 от 4.06.2015 г. «О внесении изменений в некоторые законы Украины относительно конкурентных условий выработки электроэнергии из альтернативных источников энергии» [1]. Данный закон позволяет простым украинцам без значительных бюрократических нюансов получать прибыль от продажи выработанной частным домохозяйством «зеленой» электроэнергии за счет установки в нем ветрогенератора или солнечной батареи.

Согласно новому закону основное экономическое преимущество такой генерации состоит в том, что домохозяйство может потреблять произведенную электроэнергию на собственные нужды, так и реализовывать ее на энергорынке по «зеленому» тарифу [1], который значительно превышает цену традиционной электроэнергии. Так называемая продажа электроэнергии по «зеленому» тарифу осуществляется после того, как сама солнечная установка (или ветрогенератор) будет полностью смонтирована, установлен специальный счетчик «двойного» действия и заключен соответствующий договор с местным поставщиком электроэнергии. По итогу каждого месяца, если домохозяйство использовало меньше энергии, чем было произведено установкой, излишки электроэнергии покупает по «зеленому» тарифу местная компания-поставщик электроэнергии, с которой был заключен договор.

С учетом того, что ветро- или гелиоустановка будет введена в эксплуатацию до 31.12.2019 г., цена, по которой государство обязуется покупать у домохозяйства электроэнергию, устанавливается на уровне 350,41 к./кВт·ч (без НДС), а это в среднем в 2–5 раз выше текущей обычной цены на электроэнергию для населения (45,6 к./кВт·ч до 100 кВт·ч, 78,9

к./кВт·ч свыше 100 кВт·ч, 147,9 к./кВт·ч (без НДС) свыше 600 кВт·ч) [2]. Что еще важнее, «зеленый» тариф позволяет потребителю получить энергетическую независимость для своего собственного дома, а, следовательно, добиться того же, но в более крупных масштабах для всего государства.

Упомянутым выше Законом Украины № 514-19 от 4.07.2015 г. прописана максимальная номинальная мощность солнечных генераторов в 30 кВт для физических лиц. Для частного дома оптимальной при установке солнечной батареи на крыше будет номинальная мощность в 10 кВт (обусловленная ограниченными размерами самой крыши), что позволит выработать, с учетом мощности солнечного излучения на территории Украины в среднем 10000-15000 кВт·ч в год [3]. При средней стоимости солнечной установки на 10 кВт «под ключ» в 300000 грн. можно рассчитать ориентировочный срок её окупаемости [4]. Указанный выше уровень генерации электроэнергии такой установкой позволяет (с учетом использования энергии домохозяйством для собственных нужд в размере 21-100% от объемов сгенерированной электроэнергии) получать 26–30 тыс. грн. прибыли в год. Простые расчеты позволяют с уверенностью утверждать, что срок окупаемости солнечной установки составит около 7–10 лет в зависимости от объемов потребления электроэнергии и изменений в показателях солнечной радиации [5].

Из всего изложенного можно сделать вывод, что развитие «зеленой» энергетики за счет сектора домохозяйств в Украине имеет довольно широкие перспективы. На площадях пустующих крыш частных и многоквартирных домов можно разместить огромное количество солнечных установок, использование суммарной мощности которых способно обеспечить прорыв в сфере энергетической независимости Украины, создать предпосылки для снижения стоимости электроэнергии на основе формирования здоровой конкуренции в энергосекторе, способствовать улучшению благосостояния граждан страны.

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії: закон України від 4.06.2015р. № 514-19 [Электронный ресурс] (в остат. ред. від 4.06.2015 р.). – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/514-19>.

2. Зеленый тариф. Способ не только сэкономить, но и заработать! [Электронный ресурс] / SolarFamily, 2015. – Режим доступа: http://solarfamily.com.ua/ru/zelenyj_tarif.

3. «Зеленый» тариф может стать для украинцев хорошим источником дохода [Электронный ресурс] / ЭкоТехника, 15.08.2015. – Режим доступа: <http://ecotechnica.com.ua/energy/163-zelenyj-tarif-mozhet-stat-dlya-ukraintsev-khoroshim-istochnikom-dokhoda.html>.

4. Сонячна енергетика – незалежна енергія! [Электронный ресурс] / Правильне електроживлення, 2016. – Режим доступу: http://prel.prom.ua/g1317082-sonyachna-energetika?utm_source=yandex&utm_medium=cpc&utm_campaign=Sonjachni_batarei&utm_term=Ycтановка%20солнечных%20батареи&utm_position_type=premium&utm_position=1&utm_matchtype=no&utm_placement=none&utm_network=search&yclid=1242357168354364347

5. Расчет сроков окупаемости солнечных панелей [Электронный ресурс] / GK, 30.10.2014. – Режим доступа: <https://geektimes.ru/post/240860>.

ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ І НАПРЯМИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ*

професор **Сотник І.М.**

Сумський державний університет (Україна)

Питання енергозбереження (ЕЗ) і зростання енергоефективності (ЕЕ) національної економіки протягом 25 років незалежності України не втрачають актуальності. Так, у 2014 році енергоємність українського ВВП була у 2,1 рази вище, ніж середньосвітовий показник й у 3,06 рази вище, ніж у країнах Європейського Союзу [1]. Дефіцит власних енергоресурсів і значний рівень залежності від імпорту природного газу, висока енергоємність ВВП внаслідок нераціональної енергоємної структури економічної системи, зростання внутрішніх цін на енергоресурси є основними передумовами, що диктують необхідність переходу України на енергоефективний шлях розвитку.

Незважаючи на актуальність ЕЗ для вітчизняних суб'єктів господарювання, процеси економії та раціоналізації використання енергоресурсів в державі відбуваються досить повільно. Головними бар'єрами для підвищення ЕЕ національного виробництва і споживання є низький рівень інноваційної активності українських підприємств, відсутність достатнього інвестиційного забезпечення ЕЗ проєктів, в тому числі за рахунок бюджетних коштів, економічна незацікавленість потенційних виконавців ЕЗ заходів у їх здійсненні, недосконале державне регулювання у сфері ЕЕ, високий рівень корупції у владних структурах. Всупереч дії зазначених бар'єрів, останніми роками спостерігаються деякі позитивні результати у сфері зростання ЕЕ національної економіки. Зокрема, за 2000–2014 рр. енергоємність ВВП України знизилася на 91,3% (на -4.5% щорічно), а вуглецеємність економіки – на 93,7%. Завдяки застосуванню «зеленого» тарифу активно розвивається сектор відновлювальної енергетики (ВЕ). Водночас, темпи зростання ЕЕ набагато нижчі, ніж в інших країнах. Якщо протягом 1990-2014 рр. Словаччина знизилася енергоємність своєї економіки у 2,52 рази, Польща – 2,59 рази, то Україна – тільки у 1,56 рази [1]. Висока енергоємність визначає величезний потенціал зростання ЕЕ вітчизняного виробництва і споживання, лише мала частка якого на даний час є реалізованою.

Враховуючи результати політики ЕЗ в Україні та бар'єри для

---

* Робота виконувалася за рахунок бюджетних коштів МОН України, наданих на виконання науково-дослідної роботи № 53.15.01-01.15/17.3Ф «Методологія формування механізму інноваційного розвитку національної економіки на основі альтернативної енергетики».

впровадження ЕЗ заходів, до напрямів державної і регіональної політики підвищення ЕЕ виробництва та споживання доцільно віднести такі (рис. 1).

Державний рівень	Регіональний рівень
<ul style="list-style-type: none"> - розвиток сектору ВЕ, розширення можливостей торгівлі викидами; - активізація економічного стимулювання впровадження енергоефективних проектів на всіх рівнях господарювання, збалансоване регулювання цін на енергоресурси; - надійне фінансове забезпечення енергозбереження, формування сприятливого інвестиційного клімату для реалізації енергоефективних проектів; - розвиток інноваційної діяльності, оновлення матеріально-технічної бази виробництва, реструктуризація економіки у напрямі зростання її ЕЕ; - вдосконалення правової бази і структури державного управління енергозбереженням, посилення правової та економічної відповідальності за нерациональне використання енергоресурсів; - врегулювання військово-політичних конфліктів на території України, проведення демократичних реформ тощо 	<ul style="list-style-type: none"> - впровадження комплексу еколого-економічних інструментів заохочення локального розвитку ВЕ; - формування та стимулювання розширення попиту на екологобезпечну енергоощадну продукцію за активної участі місцевих органів влади; - розвиток регіональної інфраструктури енергозбереження; - забезпечення розширення виробництва продукції енергозберігаючого спрямування (моніторингових систем; приладів обліку енергоресурсів; технологій, устаткування та матеріалів для енергозбереження, інформаційних товарів і послуг тощо); - активізація інвестиційної діяльності у регіоні; - активізація екологоорієнтованої інноваційної діяльності у сфері ЕЕ шляхом створення та функціонування інноваційних структур, розроблення і впровадження концепції техно- та екополісів в регіонах; - формування системи багаторівневого фінансування енергозберігаючої діяльності (розширення традиційного переліку джерел фінансування, надання фінансових пільг і співфінансування місцевими органами влади енергозберігаючих заходів, впровадження лізингових схем тощо) та ін.

Рисунок 1 – Перспективні напрями державної і регіональної політики енергоефективного розвитку *(розроблено автором)*

Слід відзначити, що за окремими запропонованими напрямами в Україні вже є позитивні результати. Так, запроваджено економічне стимулювання розвитку ВЕ на основі «зеленого» тарифу, що забезпечило швидку розбудову цього сектору енергетики; на державному рівні реалізуються механізми Кіотського протоколу щодо торгівлі викидами. У 2015 році удосконалено правову базу в частині державних закупівель послуг енергосервісу, що уможливило реалізацію довгострокових енергоефективних проектів у бюджетній сфері. Діє державна програма пільгового кредитування впровадження ЕЗ заходів для сектору домогосподарств, що передбачає відшкодування державою частини кредиту тощо. Триває процес підвищення цін на основні енергоресурси з метою доведення їх до економічно обґрунтованого рівня. Водночас, залишається широке коло зазначених напрямів, які потребують подальшого розвитку.

1. Energy Efficiency Indicators [Electronic resource] / World Energy council, 2016. – Mode of access: <http://www.worldenergy.org/data/efficiency-indicators/>.

СТИМУЛЮВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ

аспірант **Товстуха І.О.**

Сумський державний університет (Україна)

Важливість розвитку альтернативних джерел енергії в транспортному секторі України очевидна. Хоча б тому, що обсяги виробництва та використання біопалива в Україні на даний час є незначними, а потенціал є досить великим.

Практичний досвід країн світу свідчить, що головну роль у розвитку альтернативних джерел енергії відіграє дієва система державного контролю та економічного стимулювання.

Для розвитку біоенергетики в Україні потрібно впроваджує ефективну систему державної підтримки та стимулювання, у вигляді дотацій та субсидій для збільшення виробництва та споживання біологічного палива. А також використовувати позитивний досвід країн, які мають конкретні досягнення у даній сфері[1].

Основним нормативним документом, що регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів на ринку біопалива є Податковий кодекс України. Відповідно до даного документа [2] звільнюються від сплати податку на додану вартість операції з:

а) постачання техніки, обладнання, устаткування, що працюють на альтернативних видах палива, на території України;

б) імпорту техніки, обладнання, устаткування, що використовуються для реконструкції існуючих і будівництва нових підприємств з виробництва біопалива і для виготовлення та реконструкції технічних і транспортних засобів з метою споживання біопалива, якщо такі товари не виробляються та не мають аналогів в Україні, а також технічних та транспортних засобів, у тому числі самохідних сільськогосподарських машин, що працюють на біопаливі, якщо такі товари не виробляються в Україні.

Слід зазначити, що дана податкова пільга діє тимчасово, до 1 січня 2019 року.

Порядок ввезення зазначених техніки, обладнання, устаткування, технічних та транспортних засобів визначається Кабінетом Міністрів України.

Згідно зі статтею 166 розділу IV ПКУ [2], споживачам, які використовують біопаливо дозволено включити до складу податкової знижки суму коштів, сплачених платником податку у зв'язку із переобладнанням транспортного засобу, що належить платникові податку, з використанням у вигляді палива моторного сумішевого, біоетанолу, біодизелю, стиснутого або скрапленого газу, інших видів біопалива. Тобто, податкова знижка дає право зменшити об'єкт оподаткування податком на доходи фізичних осіб.

Звільняється від акцизного збору (тобто ставка податку 0 гривень за 1 літр) 100-відсотковий спирт із: біоетанолу, що використовується підприємствами для виробництва бензинів моторних сумішевих із вмістом біоетанолу, етил-трет-бутилового етеру, інших добавок на основі біоетанолу; біоетанолу, який використовується для виробництва біопалива [2].

Нормативним документом, що визначає митні пільги для підприємств, які працюють у сфері альтернативної енергетики є Митний кодекс України.

Таким чином, технічні та транспортні засоби, у тому числі самохідні сільськогосподарські машини, що працюють на біопаливі, обладнання та матеріали для виробництва альтернативних видів палива, а також матеріали, устаткування та комплектуючі, що використовуються для виробництва: матеріалів, сировини, устаткування та комплектуючих, що будуть використовуватися у виробництві біологічних видів палива звільняється від сплати мита, при ввезенні на територію України або вивезенні за її межі [3].

Але за умови, що вони застосовуються платником податків для власного виробництва та якщо ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні.

Важливо зазначити, що в Україні не існує системи контролю та перевірки виробників біопалива. Вони самі розробляють технічні умови для альтернативних видів палива, і тільки на їхню совість може покластися споживач і податківець [4].

Отже, виходячи з проведеного аналізу, в Україні існують деякі складові системи економічного стимулювання альтернативних джерел енергії, у вигляді податкових та митних пільг.

Але цього недостатньо для створення цілісної ефективної системи підтримки альтернативної енергетики, що повинна включати також контроль над виробниками біопалива.

1. Касьяненко В.О., Товстуха І.О. Світовий досвід використання альтернативних джерел енергії в транспортній сфері// Економіка та менеджмент: перспективи розвитку : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 18 лютого 2016 року/ за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2016.

2. Податковий кодекс України від 01.02.2016 року №2755-17

3. Митний кодекс України від 01.04.2016 року , 4495-17

4. Куюн С. Біопаливо по-українськи: які ризики закладено в держбюджет-2016 [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1408049-biopalivo-po-ukrayinski-yaki-riziki-zakladeno-v-derzhbyudzhets-2016>

ПЕРЕДУМОВИ ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ

доцент **Чигрин О.Ю.**, студент **Поросюк О.А.** Е-22а
Сумський Державний Університет

Нетрадиційні та відновлювані джерела енергії останнім часом стали одним із важливих критеріїв сталого розвитку світової спільноти.

Здійснюється пошук нових і вдосконалення існуючих технологій, виведення їх до економічно ефективного рівня та розширення сфер використання.

В Україні також існує значний потенціал використання нетрадиційних і відновних джерел енергії. З іншого боку, проблеми ефективності використання традиційних джерел енергії в Україні стоять ще гостріше, ніж у світі чи країнах ЄС.

Україна повинна розвивати відновлювану енергетику з кількох причин:

1. Відсутність достатніх обсягів власного органічного палива, залежність від його імпорту. Україна купує 70% газу від обсягів споживання. В умовах зростання дефіциту традиційних ресурсів, підвищення їх вартості на світовому ринку та проблем із зовнішнім постачанням, розвиток альтернативної енергетики видається чи не єдиним шляхом виходу із ситуації.

2. Кризовий стан вітчизняного паливно-енергетичного комплексу. Він характеризується недостатньою ефективністю використання традиційних паливно-енергетичних ресурсів та зношеністю основних фондів.

3. Екологічні проблеми. Зокрема, необхідність виконання міжнародних зобов'язань щодо обмеження обсягів шкідливих викидів.

4. Альтернативна енергетика - це наукоємна галузь. В Україні завжди були сильні технічні школи, тому вітчизняні науковці можуть стати провідними фахівцями в даній галузі оскільки відкриття та нововведення в альтернативній енергетиці затребувані у всьому світі.

5. Розвиток "зеленої" енергетики створить робочі місця. В Україні на об'єктах виробництва енергії з відновлюваних джерел працює близько 15 тисяч людей, тоді як у країнах ЄС - понад 550 тисяч.

6. З огляду на зобов'язання перед ЄС. Україна приєдналася до Європейського енергетичного співтовариства, зобов'язалася до 2020 року збільшити частку відновлюваних джерел енергії у своєму енергобалансі до 11% [1].

Таким чином, Україна має нагальну потребу у переході до енергетично ефективних та екологічно чистих технологій, якими є, в тому числі, нетрадиційні та відновлювані джерела енергії. В цілому розвиток альтернативної енергетики, в перспективі може забезпечити для України наступне:

- зниження енергоємності внутрішнього валового продукту;
- досягнення світового рівня ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів;
- зменшення обсягів імпорту паливно-енергетичних ресурсів;
- створення ринку енергозберігаючого та науково обладнання, відповідної техніки та технологій;
- технічне та технологічне переоснащення енергоємного виробництва;
- підвищення рівня зайнятості населення;
- зменшення обсягів шкідливих викидів у довкілля;

- відтворення природних ресурсів;
- виконання міждержавних угод щодо підвищення рівня екологічної та енергетичної безпеки [2].

Для реалізації прискореного розвитку відновлюваної енергетики в Україні необхідно забезпечити державну підтримку даної галузі шляхом формування чітких цілей стосовно використання відновлюваних джерел енергії та траєкторії їх розвитку, які стали б інтегральною складовою національної енергетичної стратегії. Лише за допомогою довгострокового планування потужностей для задоволення попиту на електроенергію і тепло, ґрунтованого на реалістичних прогнозах споживання, можна забезпечити макроекономічно та мікроекономічно ефективне здійснення постачання. Необхідно провести системне доопрацювання нормативно-законодавчої бази, яке б забезпечило стимули до впровадження ВДЕ, такі як: податкові преференції, пільгове кредитування, лізинг устаткування, прямі субсидії, підвищення тарифів («зелені» тарифи) та інші.; – сприяючи формуванню громадської екологічної свідомості через просвітництво і професійну підготовку необхідно підвищувати рівень визнання відновлюваних джерел енергії серед населення.

Разом з тим, потребує подальшого та глибокого дослідження енергетичний потенціал ВДЕ України. Зокрема необхідно провести розрахунки економічно- доцільного потенціалу по всім можливим видам відновлювальних джерел енергії. Це дасть змогу об'єктивно оцінити інвестиційну привабливість тих чи інших областей України для розвитку конкретних видів ВДЕ.

1. Оржель О. Зелена перепустка до Європи // Економічна правда. – 2015. - [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://2.epravda.com.ua/columns/2015/02/10/527157/>.

2. Петрук В.Г., Коцюбинська С.С., Мацюк Д.В. Аналіз сучасного стану альтернативної енергетики та рекомендації по екологізації ПЕК України. - [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eco.com.ua/sites/eco.com.ua/files/lib1/konf/2vze/zb_m/0069_zb_m_2VZE.pdf.

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЕКТІВ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ ДЛЯ ЦІЛЕЙ СЕСТЕЙНОВОГО РОЗВИТКУ*

студент гр. Е-41/1у **Шевельова Д.С.**
Сумський державний університет (Україна)

З метою забезпечення енергонезалежності України на шляху до сестейнового розвитку одним із пріоритетних напрямків є впровадження проектів альтернативної енергетики.

Зростання потреб в енергії ставить питання про поступовий перехід від

---

* Матеріал підготовлено в рамках програми Жана Моне «Використання досвіду ЄС для формування сестейнової (стійкої) економіки в Україні» (Using best EU practices for sustainable economy forming in Ukraine (UBEUP) 553185-EPP-1-2014-1-UA-EPPJMO-MODULE).

традиційних технологій, що передбачають використання головним чином великих енергопотужностей і пасивних енергетичних мереж, до принципово нових рішень, орієнтованих на широке застосування відновлювальних джерел енергії (ВДЕ) й активних мереж, здатних надавати послуги з передачі, зберігання та перетворення електроенергії.

Закон України «Про електроенергетику», починаючи з 1.01.2014 року, дозволяє встановлювати на даху вітчизняних приватних домогосподарств фотоелектричні панелі, потужність яких не перевищує 10 кВт і під'єднувати їх до загальної електромережі. «Приватні домогосподарства, які виробляють електроенергію за допомогою сонячних панелей, можуть продавати неспожиту електроенергію ліцензованим енергопостачальникам за «зеленим» тарифом (ЗТ) на електричну енергію, вироблену генеруючими установками приватних домогосподарств, встановлюється єдиним» [1].

Україна надає приватним домогосподарствам економічне стимулювання виробництва електроенергії за допомогою зеленого тарифу, дія якого передбачена на період до 01.01.2030 року і поширюється на ті суб'єкти господарювання, які виробляють електроенергію з ВДЕ на генеруючих об'єктах, ведених в експлуатацію. Держава буде проводити закупівлю всього обсягу електроенергії, яка виробляється приватними домогосподарствами з ВДЕ, в рамках дії закону та в порядку стимулювання і оплати такої енергії у повному обсязі.

Наприклад, в таблиці 1 наведено показники проекту енергопостачання з використанням «зеленого» тарифу домогосподарством та розрахунок економічної ефективності проекту з впровадження мережевої сонячної електростанції потужністю 10квт*.

Таблиця 1– Показники проекту енергопостачання з використанням «зеленого» тарифу домогосподарством [2]

Продуктивність фотоелектричної станції потужністю 10 кВт в рік, кВт-год**	10000
Власне енергоспоживання домогосподарством в рік, кВт-год., до 250кВт-год в місяць	3000
Надлишок електроенергії, переданий в мережу, проданий за «зеленим»тарифом, кВт-год. в рік	7000
Показник «зеленого» тарифу до кінця 2015 року, 0.18 € за кВт-год.	0,18
Сумарний дохід за рік, євро	1800
Вартість обладнання мережевої фотоелектричної станції для приватного домогосподарства*, євро	11850
Окупність, років	6,58

*Розрахунок проведений по даних ресурсу європейської спільноти Photovoltaic Geographical Information System (PVGIS-CMSAF).

** В складі обладнання передбачено: 40 фотоелектричних модулів по 250Вт, інвертори, система кріплень, супутні комплектуючі та матеріали. Вартість комплексу уточнюється на момент поставки.

Слід зазначити, що перспективними та економічно вигідними є проекти з енергопостачання, які реалізуються у відповідності до умов передбачених Законом України «Про електроенергетику» із застосуванням «зеленого» тарифу. Це дає можливість подавати електроенергію з альтернативних джерел в загальну мережу, а оплата відбувається із урахуванням цін оптового ринку електроенергії за «зеленим» тарифом [2].

Сьогодні існує низка проблем, які перешкоджають більш активному використанню ВДЕ, а саме: висока вартість технологій; недосконалість державної політики; складність приєднання таких об'єктів до електричних мереж, тощо. Серед державних механізмів стимулювання підвищення енергоефективності слід застосовувати податкові, тарифні, субсидійні, адміністративні механізми.

1. Економіка енергетики : підручник/ за ред. д.е.н., проф. Мельника, д.е.н., проф. І.М.Сотник. – Суми : Університетська книга, 2015. – 378 с.

2. Зелений тариф, впровадження проєктів для фізичних та юридичних осіб. Заробіток на альтернативній енергетиці. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.ecosvit.net/ua/zeleniy-tarif>

*Наукові керівники: д.е.н., професор Мельник Л.Г.,
к. е. н., доцент Дегтярьова І. Б.*

СИСТЕМА ПОВОДЖЕННЯ З ЕЛЕКТРОННИМИ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ

к.е.н. Шевченко Т.І., студент М-31 Сидоренко Л.М.
Сумський державний університет (Україна)

Університет Об'єднаних Націй визначив, що у 2014 р. на глобальному рівні було утворено близько 42 млн. тон електронних відходів [1]. Електронні відходи є небезпечними для навколишнього середовища та здоров'я людини, а отже потребують відповідних процесів поводження з ними.

Одна відпрацьована пальчикова батарейка, потрапляючи до загального потоку відходів, забруднює 400 л води або 20 м² ґрунту. Розкладання однієї неправильно утилізованої пальчикової батарейки триває понад 20 років [2]. Крім цього, хімічні джерела струму містять цінні компоненти, які можуть бути вилучені і стати альтернативною первинній сировині.

В Україні на сьогодні замість мережі приймальних пунктів для відпрацьованого електричного і електронного обладнання та використаних хімічних джерел струму спостерігаються поодинокі спроби вирішення проблеми громадськими організаціями та волонтерами через проведення відповідних акцій.

Отже, більша частина електронних відходів потрапляє на полігони і несанкціоновані звалища разом з твердими побутовими відходами.

Законодавство України у сфері поводження з електронними відходами

частково регламентує процеси роздільного збирання та переробки електронних відходів. Відпрацьовані хімічні джерела струму (батареї) – ті, які є непридатними для експлуатації за рішенням споживача внаслідок фізичного, морального зносу, непоправного браку або з інших причин, незалежно від місця утворення, є об'єктом регулювання Закону України «Про хімічні джерела струму». У випадку, якщо відпрацьовані елементи живлення містять у своєму складі екологічно небезпечні речовини та їх сполуки, вони трактуються як «небезпечні відпрацьовані хімічні джерела струму», тим самим, не набуваючи правового статусу небезпечних відходів [3]. У 2009 році був розроблений проект «Технічного регламенту поводження з відходами електронного та електричного обладнання», однак не був прийнятий. У вимогах Технічного регламенту було вказано, що не менше 60% маси відходів електронного та електричного обладнання повинно бути утилізовані на спеціалізованих підприємствах.

Європейським законодавством у сфері поводження з електронними відходами передбачено низку директив та регламентів, які регулюють усю послідовність операцій поводження з ними.

Директива № 2012/19/ЄС про електронне та електричне обладнання та відходи електричного та електронного обладнання встановлює заходи щодо захисту навколишнього середовища і здоров'я людини шляхом запобігання або зменшення несприятливого впливу процесів генерації і поводження з відходами електричного та електронного обладнання.

Метою Директиви 2006/66/ЄС про видалення відпрацьованих батарейок та акумуляторів є регулювання процесів збирання, зберігання й утилізації використаних батарейок і акумуляторів у країнах ЄС, а також обмеження вмісту в них деяких важких металів – ртуті, кадмію та свинцю. Зокрема, документом встановлені мінімальні рівні збору та переробки відпрацьованих батарейок: до 26 вересня 2016 року повинно бути утилізовано 45% батарейок, що були придбані на території ЄС.

Отже, в Україні необхідна чітка регламентація усієї послідовності операцій поводження з електронними відходами [4]. Першочергові заходи щодо приведення у відповідність українського законодавства до європейського полягають у наступному:

- 1) на основі норм Директиви № 2012/19/ЄС про електронне та електричне обладнання і відходи електричного та електронного обладнання, розробити і прийняти новий нормативно-правовий документ, який регулює весь життєвий цикл пристрою від моменту виготовлення виробу до моменту захоронення неутілізованого залишку;

- 2) привести Закон України «Про хімічні джерела струму» у відповідність до змісту Директиви № 2006/66/ЄС про батареї і акумулятори та відходи батарейок і акумуляторів. Зокрема потребують імплементації положення щодо: обмеження вмісту важких металів у батарейках; стимулювання збуту батарейок, що містять меншу кількість небезпечних речовин; роздільного

збирання відпрацьованих портативних батарейок через мережу приймальних пунктів, подальшого сортування та утилізації із застосуванням найбільш екологічно безпечних технологій та методів.

1. E-waste statistics. Guidelines on classification, reporting and indicators 2015.– Режим доступу: [http://www.itu.int/en/ITU-](http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/partnership/Ewaste_Guidelines_Partnership_2015.pdf)

D/Statistics/Documents/partnership/Ewaste_Guidelines_Partnership_2015.pdf.

2. Кравченко В.А., Бондар Л.Л., Муравйова Н.В., Менжинська І.Ф., Мамонтов Ю.Б. Проведення досліджень щодо безпечного поводження з компонентами небезпечних відходів у складі побутових відходів : Звіт про науково-дослідну роботу. – К.: НДКТИ МГ, 2013. – 63 с.

3. Koblanska I., Shevchenko T., Vishnitska O. Management of used household chemical power sources in Ukraine: problems and ways of their solution // Actual problems of economics. – №11(173). – 2015. - P. 258-266.

4. Теліженко О.М., Шевченко Т.І. Поводження з відпрацьованими батарейками в Україні для виконання вимог директив ЄС // Збірка матеріалів Національного форуму «Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології» (Київ, 10-11 листопада, 2015 р.) – К. : ЦЕОІ, 2015. – 164 с.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ СВІТУ*

доцент **Школа В.Ю.**, студент гр. МЕ-51а **Кучеревич В.В.**
Сумський державний університет (Україна)

Енергетичні ресурси – всі доступні для промислового і побутового використання джерела різноманітних видів енергії: механічної, теплової, хімічної, електричної, ядерної. Серед первинних енергоресурсів розрізняють невідновлювані та відновлювані енергетичні ресурси.

Швидкий розвиток світової енергетики в ХХ ст. спирався на широке використання мінерального палива, особливо нафти, природного газу і вугілля. Широке використання газу почалося в останні два десятиліття. Жодна паливно-енергетична галузь не розвивається зараз так швидко, як газова. Промислові запаси газу зараз обчислюються в 42,5 трильйона куб.м. Майже дві третини його достовірних запасів зосереджені в Росії, США та Ірані. За даними газової асоціації, США запасів вистачить на 30 років. Дуже великі прогнозовані світові запаси газу – 110 трильйонів кубометрів.

Зараз з нафтогазових родовищ добувають близько 50% їх запасів. За попередніми прогнозами при збереженні існуючих тенденцій споживання цих ресурсів до 2030 року обсяг розвіданих світових запасів складатиме лише 20% від існуючих сьогодні. За прогнозами експертів світові запаси вугілля складають близько 15 трлн т. В майбутньому очікується зростання його частки у світовому енергетичному балансі.

---

* Робота виконувалася за рахунок бюджетних коштів МОН України, наданих на виконання науково-дослідної роботи № 53.15.01-01.15/17.3Ф «Методологія формування механізму інноваційного розвитку національної економіки на основі альтернативної енергетики».

Важливим первинним енергоресурсом для електроенергетики стає в кінці ХХ ст. і в перспективі ядерна енергетика. Запаси урану в 2005 р. оцінювалися в 1,5 млн т. Додаткові ресурси оцінювалися в 0,9 млн т.

Найбільш перспективною є сонячна енергія, яка має дві основні переваги: є відновлюваним енергоресурсом та не має небажаних екологічних наслідків.

Гідроенергетика забезпечує близько 30% світової електроенергії. Сьогодні це один з найбільш дешевих і екологічно чистих ресурсів.

Таким чином, підбиваючи підсумок аналізу основних енергетичних ресурсів світу, можна спостерігати таку тенденцію, в 2015 році споживання первинних енергоресурсів на Землі склало 15 млрд т умовного палива, а в 2020 р. очікується, що воно може досягти 23 млрд т умовного палива, тобто збільшитися більш ніж на 40% при зростанні ВВП за цей час приблизно на 50%.

4

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПИТАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ INVESTMENT ISSUES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ВОПРОСЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

THE ROLE OF LOCAL BUDGETS IN THE INVESTMENT DEVELOPMENT OF TERRITORIES

Ph.D. **Benovska L.**

*SI "Institute of Regional Research named after M. I. Dolishiy of the NAS of
Ukraine"*

An important task of local budgets is a financial security of development of territories. Unfortunately, in Ukraine, although the budgetary funds are an integral part of the overall investment resources of the system of social reproduction, but their amounts are very scarce and there is a constant downward trend in the share of capital investment from local budgets in total investment - from 4.6% in 2008 to 3.4% in 2015. In addition to poor financial support of local development budgets, an important issue is that they do not fulfill entrusted to them, investment functions, and increasingly finance only capital expenditures.

Strengthening of investment component of local budgets, primarily is connected with the improvement of mechanisms of formation and use of their development budgets. The amount of development budget is one of the basic indicators of the quality of life of local communities, as budget expenditures are directed for investment projects, purchase, repair and reconstruction of the social and cultural spheres, development of housing and communal services and roads. Legislative changes to the sources of filling of local development budgets in Ukraine during different periods had a significant impact on their scope and structure. Thus, the development budget of local budgets Ukraine in 2008 (action of Budget Code of Ukraine from 21.06.2001) amounted to 8.8 bln., while the share of revenues of development budget in the total structure of revenues of the local budget was 12.5%. The main components, which formed budget at that period were the funds from the sale of land and property alienation.

Important steps towards the strengthening of investment component of local budgets were committed in the Budget Code of 2010, where the single tax was attributed to the revenues of development budget, paid by business entities and as a result, there was a significant increase of its amount next years. The proposed changes greatly influenced the structure of the sources of formation of the development budget, in which gradually occurred a significant increase of revenues share from the single tax: if in 2011 the share of single tax in the total

structure of local budget revenues was 2.3%, then in 2014 it was 7.3% [1; 2].

With the introduction of amendments to the Budget Code in 2015, single tax from entrepreneurship was excluded from revenues of the special fund and was transferred to the general fund revenues. As a result, the development budget was deprived of the main source of its filling, which significantly affected its structure. Its main element became the funds, obtained from the general budget fund for covering the deficit of the budget (6.8% in the structure of revenues of the local budgets, and 74.7% in development budget structure in 2015).

The main problems of formation and usage of development budget of local budgets are legislative limit of the sources of its filling and, consequently, its extremely low amounts; weak possibilities of filling the development budget of baseline budgets, municipalities which have limited economic potential; unregulated manner of realization of local borrowings and their high riskiness; inefficient structure of expenditures of development budget through failure to fulfill its main function - the investment function.

For solution of the following problems it should be developed a set of measures, which on the one hand, contributes to the strengthening of the revenue part of the development budget, and on the other hand - increases the efficiency and optimizes the structure of its expenditures.

1. Byudzhetniy kodeks Ukrainy [Budgetary Code of Ukraine] 09.07.2010, №2456-VI. - zakon.rada.gov.ua : Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. [in Ukrainian].

2. Kyrylenko O. P. (2001). Finansova nezalezhnist' miszevoho samovryaduvannya [Financial independence of the local self-government]. *FinansyUkrainy - Finance of Ukraine*, 1, pp. 34-39. [in Ukrainian].

3. Storonyanska, L. Benovska (2015) Finansova spromozhnist regioniv u contecsti biudzhetno-podatkovoyi detsentralizhatsii [Financial capacity of regions in the context of fiscal-budgetary decentralization *FinansyUkrainy*] - *Finance of Ukraine*, 6, pp. 44-57. [in Ukrainian].

МІНІМІЗАЦІЯ РИЗИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

студент гр. М-41 **Бугаснко Д.В.**
Сумський державний університет (Україна)

На сьогоднішній день інвестиційна діяльність прямо пов'язана з будь-яким ризиком. Адже досить часто виникають непередбачувані втрати в процесі управлінської діяльності. Присутність ризику є обов'язковим компонентом підприємницької діяльності і виступає як фактор просування фінансової системи. Інвестори можуть зіткнутися з різноманітними проблемами, бо вкладаючи кошти в виробництво певних товарів чи послуг, вони не мають точної впевненості, що саме ця діяльність принесе успіх, а головне прибуток.

В процесі своєї діяльності інвестори повинні визначити певні фактори від яких саме буде залежить вдалий бізнес, а найголовніше розробляти чіткий

план дій, котрий дозволить реалізувати ідеї. Головною задачею будь-якого інвестора є максимізація прибутків та мінімізація ризиків. Інвестори, як професіонали повинні вміти обирати об'єкти в які саме будуть вкладати кошти, аналізувати їх та враховувати ризики, котрі можуть статися в процесі реалізації. Найголовнішим завданням будь-якого інвестора є вміння виявляти та оцінювати існуючі ризики, розуміти наслідки котрі можуть завдати вони, створювати заходи, котрі дозволять знизити наявність ризиків, а найголовніше вміти прогнозувати діяльність під час загострення ризиків.

Серед основних способів мінімізації інвестиційних ризиків є інвестування, страхування, диверсифікація та хеджування. Інвестування являє собою процес, котрий дозволяє визначити рівень ризику. Страхування є одним з популярних методів управління ризиками, адже саме цей вид відносин перекладає обов'язки на компанію, котра приймає на себе зобов'язання по компенсації збитків, що виникли в разі настання непередбачені подій. Диверсифікація це певний розподіл грошових коштів за різними видами активів. Основна ідея при цьому полягає в тому, що збиток від одного активу, компенсується прибутком інших. Хеджування - це спосіб зниження ризиків шляхом придбання або продажу фінансових інструментів.

Отже, інвестор повинен отримати певні навички, котрі дозволять управляти ризиками в будь-якій ситуації. Найголовніше в процесі інвестиційної діяльності є вміння знайти такий варіант дій, котрий повністю забезпечить оптимальне поєднання ризику та прибутку в майбутньому часі. Ризик важко нейтралізувати в процесі управлінської діяльності, але ним можна розпоряджатися, наприклад розробляти такі заходи, котрі дозволять знизити небажанні події при реалізації будь-якого проекту, але нажаль, повністю захиститися від будь-якого ризику просто неможливо.

Науковий керівник: асистент, к.е.н. Опанасюк Ю.А.

ТЕРМІНОВІ ЗАХОДИ ЩОДО ОНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОЛОГІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

професор **Веклич О.О.**

ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

У зв'язку з сучасними трансформаційними процесами, що набирають обертів в українському суспільстві, надзвичайно актуалізувалось питання щодо механізмів узгодження еколого-економічних інтересів не лише суб'єктів господарювання на всіх рівнях функціонування національної економіки, а й територіальних громад на різних рівнях адміністративно-територіального устрою. Слід зазначити, що об'єктивно суб'єкт господарювання будь-якого рівня є одночасно і членом територіальної громади певного рівня, що означає дуалізм його еколого-економічних інтересів, оскільки ці групи інтересів не обов'язково між собою співпадають

чи збалансовані. Крім того, що суб'єкт господарювання, будучи, наприклад, членом локальної територіальної громади та співвласником її комунальної власності, в тому числі природних об'єктів, та усвідомлюючи загальну потребу в якісному довкіллі, тим не менше не завжди дотримується екологічно раціональної поведінки, оскільки його власний економічний інтерес, як правило, домінує над екологічним інтересом, а тим більше – над еколого-економічним інтересом його територіальної громади. Тобто виникає необхідність пошуку таких механізмів і інструментів регулювання, які були би спроможні, по-перше, спонукати інтеграцію екологічних інтересів у систему економічних цінностей, породжуючи одновекторний еколого-економічний інтерес, спрямований на одночасне задоволення і екологічних, і економічних потреб, а по-друге, – узгоджувати дуалістичну нетотожність еколого-економічних інтересів суб'єктів господарювання як членів територіальної громади певного рівня.

Якщо науковий пошук в напрямі реалізації першого завдання є більш-менш активованим у фаховій літературі завдяки постійній науковій та практичній увазі до питань удосконалення інструментів, механізмів, підсистем ієрархічно впорядкованих складних організаційно-економічного та економіко-правового мегамеханізмів екологічного регулювання, то досягнення цілі другого завдання дотепер є досить проблематичним. Причини даної ситуації, яка, на мій погляд, нині загострилась, полягають насамперед у нестабільності економіко-правового мегамеханізму екологічного регулювання та дотичної до нього чинної правової бази з питань децентралізації, в тому числі фінансово-бюджетної децентралізації. Йдеться про таке.

По-перше, як свідчить проведений аналіз нормативно-законодавчої бази повноважень органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади щодо природокористування та екологічного регулювання, вона є далеко не досконалою, що підтверджується виявленими внутрішніми неузгодженостями, невідповідностями, суперечливістю, декларативністю певних нормативно-правових положень у масиві головних законодавчих документів з децентралізації влади, що їх регламентують. Серед них особливу занепокоєність викликає виявлена декларативність законодавчих положень стосовно реалізації прав власності на природні об'єкти і блага територіальних громад сіл, селищ, якою фактично знімаються їх правомочності щодо розпорядження природними об'єктами і благами – об'єктами їхньої спільної власності, залишаючи лише функції володіння та користування [1]. До речі, саме цим можна пояснити численні приклади фактичної безпорадності територіальних громад базового рівня у вирішенні локальних екологічних проблем на їх користь (наприклад, стосовно відведення землі під спеціально обладнані місця збирання твердих побутових відходів), що врешті-решт призводить не лише до загострення суперечностей колективних (групових) чи особистих економічних і екологічних інтересів, а

й до поглиблення екологічної байдужості громади (яскравим прикладом слугує ситуація з видобуванням бурштину в Рівненській області [2]).

По-друге, слід відмітити наявність законодавчо встановленої впродовж останніх років і чинної донині фактичну руйнацію системи фінансового забезпечення природоохоронних заходів через трансформацію регламенту, з одного боку, цільового спрямування екологічного податку до загального фонду Державного бюджету замість спрямування цих коштів до спеціального фонду Державного бюджету, а з другого – витрачання місцевими бюджетами надходжень від екологічного податку на заходи, що не мають ніякого відношення до природоохоронної діяльності та безпосередньо не вирішують екологічних проблем в державі, окремому регіоні, території громади [3; 4].

За таких законодавчих умов про механізми збалансування еколого-економічних інтересів з притаманною їм головною функцією стимулювання природокористувачів до ведення господарської діяльності екологобезпечними засобами і методами годі й говорити. Очевидно, що нині з метою налагодження економіко-правового мегамеханізму екологічного регулювання насамперед необхідно чітко на законодавчому рівні принаймні: визначити та прописати спектр реалізації права власності територіальної громади на природні об'єкти й ресурси; реанімувати юридичну основу фінансової дієздатності спеціального фонду Державного бюджету – Державного фонду охорони навколишнього природного середовища; анулювати бюджетні прописи, якими закріплено право витрачання надходжень від сплати екологічного податку за іншими статтями витрат, відмінними від природоохоронних; відновити вертикаль управління в сфері охорони навколишнього природного середовища. Зрозуміло, що запропонований перелік заходів щодо оновлення та формування законодавчого поля природокористування, адекватного завданням та цілям досягнення сталого розвитку, який задекларований численними програмами державотворення та відповідними нормативними актами, цим не вичерпується.

Окремих питань, що потребує тепер особливої уваги, постає активізація системи екологічної просвіти, починаючи з локального територіального рівня, яка занедбана жорсткими економічними реаліями сучасних трансформаційних процесів.

1. Веклич О.О. Удосконалення законодавчих прописів правомочності місцевого самоврядування в сфері природокористування та екологічної політики // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, 2016, № 1. – С. 42-51. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://instzak.rada.gov.ua/instzak/doccatalog/document;jsessionid=C2D79E4209136F80011FB1F13B95F68E?id=83083>.

2. Василь Голян: коли видобуток бурштину відбудуватиметься в інтересах місцевого населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/12132-vasil-golyan-koli-vidobutok-burshtinu-vdbuvatimetsya-v-nteresah-mscevogo-naselennya.html>.

3. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо цільового спрямування

екологічного податку : Закон України від 24.12.2015 р. № 918-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/918-19>.

4. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України від 28.12.2014 р. № 79-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19>.

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ ЧИННИКІВ НА ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ПОРТФЕЛЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

студент гр. М-41 **Вечесенко І.С.**

Сумський державний університет (Україна)

Цінні папери формують відносини між особами, які їх надають та які їх отримують. Вони засвідчують право власності та право участі у розподілі власності та капіталу. Портфель цінних паперів дає змогу керувати ними, як єдиним механізмом. Тому фондовий ринок забезпечує при формуванні збереження його вартості, ліквідність, зменшення ризикованості. Існує безліч чинників, які мають вплив на формування портфеля замовлення та його економічні показники. Основними з них є політичні чинники, які створюють середовище для реального обміну, купівлі, передачі цінних паперів, приймаючи закони, видаючи певні акти, що стосуються інвестиційного процесу та регулюють рух цінних паперів. Тому політичні чинники тісно пов'язані з економічними. При зменшенні прибутку за рахунок коливання курсу національної валюти, організація, що має цінні папери або інвестори, які готові вкласти власні гроші в певну справу втрачають доходи та відчують своє не вигідне становище на економічному ринку. Тому національний інвестиційний ринок втрачає вітчизняного інвестора та створює вигідні вкладення в бізнес іноземних країн з більш стійкою економічною та політичною ситуацією. Політична стабільність, відсутність політичних конфліктів створює стабільний попит на ринку акцій і не створює зниження вартості та цінності паперів. При певних суперечностях у владі, можливе закриття певних підприємств та знецінення їх акцій та втрату ліквідності та можливості відновити роботу. Прийняті закони, що стосуються сертифікації певних видів діяльності сертифікатів регулюється відповідними органами управління, тому підприємства чи підприємці, які отримують сертифікати, як цінний папери не повинні отримувати істотних збитків, які формують політичні чинники.

На даний момент Україна знаходиться в кризовому політичному та економічному стані, тому для даного етапу розвитку характерний спад на ринку цінних паперів. Основними причинами знецінення портфелів цінних паперів на українському ринку є розрив міжрегіональних зв'язків внаслідок військових дій на сході України та тимчасово окупованої території АР Крим, ускладнені торговельні відносини з Російською Федерацією, зниження купівельної спроможності населення внаслідок зменшення реальних доходів

населення; погіршення фінансових результатів підприємств, звуження кредитної активності, скорочення державного фінансування та високий рівень невизначеності [1]. Отже, політична ситуація, а саме збройний конфлікт має істотний вплив на бізнес даної території.

1. Проблеми розвитку грошової системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ifreestore.net/742/7/>

Науковий керівник: ас., к.е.н. Опанасюк Ю.А.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

аспірант **Гирба О.О.**

Українська академія банківської справи

Розвиток української економіки, що вважається малою відкритою економікою, тісно пов'язаний з тенденціями на світовому ринку. Однак протягом останніх років геополітичні ризики, центрами яких стала Україна та Близький Схід, зумовили послаблення світової економічної системи. Тому задля забезпечення фінансової стабільності вітчизняної та світової економіки необхідно зосередити увагу над шляхами мінімізації негативних наслідків тимчасової окупації території АР Крим, військових дій на Донбасі, торговельних війн з Росією, що тривалий час була основним торговельним партнером України, виснаженням міжнародних резервів тощо.

Внаслідок низки негативних внутрішніх та зовнішніх ризиків розвитку економіки України поглиблюються існуючі диспропорції, повільно відновлюється обсяг промислового виробництва та ВВП, знижуються обсяги освоєння капітальних інвестицій та об'єми зовнішньої торгівлі тощо. На тлі потужних девальваційних та інфляційних процесів, погіршення світової кон'юнктури, руйнування інфраструктури на сході України та фактичної втрати на невизначений термін кримських портів, через які перевалювалася значна частка експортоорієнтованої продукції, об'єми експорту суттєво знижуються, що зрештою впливає на зменшення притоку валютної виручки в країну. Крім того, погіршення інвестиційного клімату через посилення напруги в регіоні, внутрішні політичні проблеми та відсутність комплексного підходу уряду та відповідних державних структур до покращення макроекономічних показників, проведення реформ, спрямованих на полегшення ведення бізнесу через зниження рівня корупції та бюрократії призводять до гострої необхідності використовувати альтернативні способи забезпечення фінансової стабільності української економіки.

На нашу думку, забезпечити фінансову стабільність економіки України на даний момент можна лише при умові проведення зваженої відкритої економічної політики, у тому числі при активному посередництві

міжнародних організацій. Косметичні заходи наразі не дають бажаних результатів, а лише знижують зацікавленість потенційних іноземних інвесторів в українській економіці. Після підтвердження Україною європейського вектору розвитку у 2014 році актуальним стало питання приведення національних стандартів якості для вітчизняної експортної продукції до міжнародних правил та норм. Крім того, необхідно продовжувати політику щодо підвищення стресостійкості вітчизняного банківського сектору. Зокрема, ми переконані, що дії Національного банку України щодо приведення статутного та регулятивного капіталу банків у відповідність до мінімально встановленого розміру позитивно вплинуть на забезпечення фінансової стабільності економіки в цілому. І хоча вітчизняні норми ще не досягають рівня міжнародних стандартів банківської діяльності, однак вони цілком є виправданими з метою більш плавного переходу до жорсткіших правил ведення банківського бізнесу.

Розвиток та підтримка національного виробництва з боку держави – ще один спосіб забезпечення фінансової стабільності економіки. Надаючи перевагу у державних закупівлях вітчизняній продукції, підвищується не лише рівень завантаженості потужностей українських підприємств, створюються нові робочі місця, але це також дозволяє знизити рівень відпливу іноземної валюти з України.

Враховуючи високий рівень бюджетного дефіциту та неспроможності вітчизняної економіки до залучення приватного іноземного капіталу в країну, доцільним є подальша співпраця України з міжнародними організаціями, зокрема Групою Світового банку, Міжнародного валютного фонду, урядами інших країн тощо. Однак дана співпраця має носити обмежений та тимчасовий характер, оскільки це призводить лише до пролонгації вирішення боргової проблеми, фактичне втручання у внутрішню політику України тощо.

Таким чином, забезпечення фінансової стабільності економіки України є одним із основних завдань для структурних перетворень держави. Однак лише зважена та комбінована відповідна політика держави зможе виконати зазначене завдання.

1. Кулицький С. П. Про перспективи розвитку української економіки у 2016 р. [Електронний ресурс] / С. П. Кулицький // Резонанс. – 2016. – № 3. – С. 3–17. – Режим доступу: <http://nbuviap.gov.ua/images/rezonans/2015/rez3.pdf>. – Назва з екрану.

2. Щодо тенденцій розвитку економіки України у 2014-2015 рр. Аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень – Режим доступу до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1635>

3. Комплексна оцінка економічної ситуації в Україні у 2014-2015 рр. (частина 1: Загальна оцінка макроекономічної ситуації) [Електронний ресурс] // Free Voice Information Analysis Center – Режим доступу до ресурсу: <http://iac.org.ua/kompleksna-otsinka-ekonomichnoyi-situatsiyi-v-ukrayini-u-2014-2015-tr-chastina-1-zagalna-otsinka-makroekonomichnoyi-situatsiyi/>

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ

асистент Глізнуца М.Ю.

НТУ «Харківський політехнічний інститут» (Україна)

Теорія і практика підтверджують першорядне значення інтелектуального капіталу в стратегічному розвитку регіонів, галузевих комплексів та окремих підприємств. Тому в реальній практиці інноваційної політики, конкурентної боротьби та досягнення економічних успіхів кожна територія чи підприємство здійснює пошук своїх шляхів досягнення цілей. І перший крок в цьому пошуку полягає в тому, щоб «розібратися» в успіхах або невдачах аналогічних територіальних структур чи своїх конкурентів, визначити арсенал нових методів управління інноваційним розвитком, вибрати обґрунтовану позицію щодо ресурсів, здатних забезпечити бажані результати діяльності і розвитку господарчої системи, як конкретної оригінальної одиниці серед масиву учасників економічної діяльності.

Нова економічна політика сучасного підприємства віддає перевагу створенню добавленої вартості. Отримання добавленої вартості як результат використання інтелектуального капіталу передбачає апробований в практиці набір видів діяльності та рішень. При організації в потік або певну послідовність дій вибудовується інформаційно-технологічний процес, в якому необхідно систематично оцінювати свої нематеріальні активи і раціонально їх використовувати.

У різних господарчих об'єктів може бути свій власний підхід і спосіб розробки інноваційних ідей, власні перспективні стратегії, свої організаційні механізми для їх реалізації. Для багатьох компаній, що розробляють нові технології, інноваційний процес включає науково-дослідну та дослідно-конструкторську діяльність; в компаніях, що надають послуги, з іншого боку, часто є свій творчий відділ; інші компанії покладаються в створенні інноваційних ідей на своїх співробітників на місцях. Яким би не було джерело інновацій на конкретному підприємстві, в загальносистемному вигляді формується певний не рівноважний інноваційний процес.

Інноваційний процес охоплює складний вузол різнопланових проблем, що включають методи аналізу ситуації, пошуку резервів, визначення характеристик пріоритетних інновацій, забезпечення ресурсами. Більшість з цих складових сконцентровано в секторі знань, в організаційно-управлінських технологіях і в інструментах науково-технологічного і економічного проектування. Але все це має сенс, якщо вірно вибрана стратегія розвитку, визначені і дійсно підготовлені всі функціональні структури самого підприємства чи регіону до інноваційної діяльності, зроблені самооцінки свого потенціалу і конкурентів.

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ НА ВАЛЮТНИЙ КУРС

старший викладач **Жукова Т.А.**, студентка **Соловйова М.С.**
Сумський державний університет (Україна)

В умовах глобалізації економічних процесів, швидкої інтеграції національних фінансових ринків валютний чинник є одним з головних складових світової економіки. Практика показує, що його роль вже давно вийшла за межі обслуговування зовнішньо – торговельних операцій. Валютні курси формуються та регулюються під дією не тільки економічних, а й політичних чинників міжнародного та внутрішнього характеру. Вплив даних чинників став особливо відчутним в умовах фінансової кризи. У країнах з незрілими ринковими відносинами, серед яких є й Україна, зовнішні та внутрішні чинники викликали виникнення девальваційного шоку національних валют [3].

За визначенням, валютний курс являє собою звичайну ціну, за якою одна валюта конвертується в іншу. Насправді ж його значення набагато важливіше. Дякуючи тому, що він утворюється під впливом дуже великого ряду факторів – від економічних та політичних до психологічних – валютний курс є своєрідним барометром, що розкриває стан певної країни порівняно з іншими країнами та виступає зв'язуючою ланкою між національною і світовою економіками [3].

Основним чинником, що позначається на валютному курсі є стан платіжного балансу країни. Якщо він активний, то і курс національної валюти підвищується і, навпаки, якщо у країні пасивний платіжний баланс на світовому ринку, то це означає, що за деякий період її валютні витрати перевищують надходження з-за кордону. За даних умов пропозиція даної валюти країни на світових ринках зростає і коли вона перевищує попит, її курс падає. Такий процес називається девальвацією і є актуальним для України.

У 2014 році девальвація гривні становила більше 100%, причиною чому було багато факторів. Такого різкого зменшення курсу національної валюти в історії України ще не було, вартість одного долара зросла до 23,6 гривні у листопаді 2015 року. Окремі дослідники даної ситуації думають, що це було викликано політичною кризою, що досі не вирішилася в Україні. Проте стверджувати це неможна, бо водночас із гривнею девальвували й інші іноземні валюти.

Як приклад, якщо порівнювати з початком 2013 року, девальвація у листопаді 2015 року австралійського долару становила 34,07%, а шведської крони – 27,78%. Проте лідируючі позиції за цими показниками має Україна та Росія, девальвація національних валют яких на листопад 2015 року, якщо порівнювати із січнем 2013 року, становила 189,36% та 108,64% відповідно.

Можна виділити ряд причин такого різкого знецінення гривні в 2015 році:

-зменшення золото-валютних запасів України на 2015 рік майже в два рази, якщо порівнювати із показниками 2013 року;

-криза всіх сфер життєдіяльності (для зменшення девальвації треба вирішити глобальні економічні, політичні та фінансові проблеми);

-спекулятивні дії комерційних банків (банки беруть у НБУ гривню в борг, наприклад, під 18% річних. У перерахунку це становить 1,5% у місяць. На отримані кошти банки купують валюту, це спричиняє підвищення курсу. Якщо за місяць курс зростає більше, ніж на 1,5%, то банк заробляє, продавши валюту за більшим курсом та повернувши гривню НБУ);

- відсутність інформаційної політики НБУ;

-населення знаходиться у стані паніки (воно своїм надмірним попитом на іноземну валюту внесло свій вклад у зниження курсу гривні у відношенні до долара).

Взявши до уваги спекулятивний (у деякій мірі) характер різкого обвалу гривні, виникає ряд факторів, які обмежують можливість підвищення пропозиції іноземної валюти на валютному ринку України, серед яких критичне зменшення валютних резервів НБУ та зниження обсягів надходження валюти від експортних операцій та інвестицій, а ще політична нестабільність. Головними шляхами, що зможуть стабілізувати валютний ринок, є посилення валютного контролю та збільшення попиту на гривню.

Об'єктивно необхідним є державне валютне регулювання. Заходами, що допомогли б вийти з економічної кризи та стабілізувати валютний курс є:

–визначення граничних розмірів прибутку від операцій, що проводяться на валютному ринку;

–збільшення контролю за імпортними послугами;

–інтенсивніші перевірки виконання резидентами зобов'язань своєчасних розрахунків в іноземній валюті за експортними контрактами;

–інтенсивніші перевірки виконання нерезидентами зобов'язань в іноземній валюті перед державою.

1. Белінська Я. В. Девальвація гривні в Україні: умови, чинники і заходи подолання / Я. В. Белінська, Н. С. Глоба // Науковий вісник [Буковинського державного фінансово-економічного університету]. – 2014. – Вип. 26. – С. 152-163.

2. Минфин – все о финансах: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.com.ua/>

3. Особливості формування валютного курсу в період кризи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics/62926.doc.htm

ФІНАНСОВІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

**доцент Зайцев О. В., студент групи Ф-51 Бондаренко В. Ю.,
Сумський державний університет (Україна)**

Загальносвітова тенденція глобалізації економічних взаємовідносин породжує невідому до цього часу, нову за своєю сутністю, ключову для

ринкових відносин систему, що впливає на всіх суб'єктів економічних відносин не лише на макро- (держави та їх союзи) та макрорівнях (від корпорацій до малих підприємств), а й стосується пересічних фізичних осіб. Основні проблеми, що породжені процесами економічної глобалізації, це проблеми фінансової глобалізації. На початку XXI сторіччя виникає новий фінансовий глобальний механізм, який не має в собі загальної матеріальної вартісної основи. Тобто, золото перестало бути міжвалютним мірилом вартості. За домовленістю, наголошую, — саме за домовленістю, мірилом економічних відносин стали декілька валют провідних економік світу, а на практиці, — основною світовою валютою став долар США. Народжується нова глобальна полівалютна фінансова система. Ця нова глобальна фінансова дійсність у своєму розвитку стає все складнішою, що й породжує нові невідомі до цього часу проблеми. Саме її стихійна самопобудованість та недостатня вивченість є чинниками нестабільності фінансової системи, що й підвищує ризики та ймовірність розвитку загроз для економічної безпеки всіх країн. Важливого значення набуває підвищення нестабільності фінансового ринку і збільшення ризиків та загроз для економіки країн, що розвиваються, та особливо для країн з трансформаційною економікою, оскільки їх фінансові системи мають підвищену залежність від глобального фінансового ринку.

Економічній глобалізації, як загальносвітовому явищу, загрожує нестабільність фінансової системи, яка стала «де-факто» світовою, але функціонує одночасно у багатьох валютно-фінансових підсистемах. Це породжує коло проблем, що викликані загрозами регіональної або глобальної нестабільності. Вже стала очевидною взаємозалежність як регіональних та національних фінансових угруповань між собою так і регіональних і національних фінансових систем на світовому рівні. Окремі фінансові коливання або кризи в одному регіоні, що об'єднує певну кількість країн, або в окремо взятій країні можуть мати не тільки регіональні, а й, навіть, глобальні наслідки. Такі загрози стають реальністю. Влітку 1997 року у Таїланді почалася локальна фінансова криза, яка потім «перейшла» в інші країни Південно-Східної Азії, та згодом дійшла до Південної Кореї та Японії. Загрозливим глобальним проявом світової фінансової нестабільності стала криза ринку іпотеки 2006 — 2007 років у США. Такі факти свідчать про все зростаючий взаємозв'язок та про взаємну вразливість національних та валютно-регіональних фінансових систем. Основною загрозою фінансової глобалізації стає непередбачуваність її результатів для різних країн. Одна з основних проблем — хто саме виграє від глобалізації. Фактично, станом на сьогодні, основну частину переваг одержують багаті країни або найбагатші індивіди. Такий розподіл благ від глобалізації породжує загрозу конфліктів на регіональному, національному та інтернаціональному рівнях.

Питання розподілу переваг є одним із найважливіших у процесі глобалізації світових фінансів. Багато аналітиків сходяться на думці, що розвинені країни та міжнародні фінансові організації сформуvalи «боргову

кабалу» для країн, що розвиваються. За даними Світового банку, щорічні виплати країн, що розвиваються, лише за державним та гарантованим державою боргом стрімко зростали в останні десятиліття, становлячи у 1970 році 6,9 млрд дол., у 1980 році — 70,3, у 1990 році — 86,7, у 2000 році — 121,5, а у 2009 році — 176,5 млрд дол. [1].

Наслідком глобалізації є зниження внутрішньо-регуляторного впливу керівництва національних держав на свою фінансову систему при посиленні впливу на національні економіки наднаціональних утворень та міжнародних компаній. Росте кількість країн, що неспроможні поодиноці як регулювати, так і контролювати свою внутрішню фінансову сферу. Тому фінансові кризи поширюються як ланцюгова реакція, зачіпаючи велику кількість держав, бо чинники фінансових криз є наддержавними. Іншою проблемою сучасної фінансової глобалізації є зростання світової заборгованості країн за зовнішніми запозиченнями. Підвищення доступності міжнародних позикових коштів для використання у внутрішній економіці дало змогу країнам з ринками, що формуються, залучати додаткові ресурси з метою задоволення потреб національного господарства. Відтак, тенденцією останнього часу стало зростання зовнішньої заборгованості у світі.

Країни з трансформаційною економікою, такі як Україна, долучившись до глобалізаційних процесів, залучають кошти міжнародного фінансового ринку для покриття свого бюджетного дефіциту та врівноваження платіжного балансу. Проте, значна частка іноземних позик надходить до їх підприємницького сектора у вигляді дорогих комерційних кредитів, що створює загрози внутрішній фінансовій стабільності. Сукупність таких явищ експерти та науковці визначають як глобальну фінансову нестабільність. При цьому акцент робиться не на національних чи регіональних кризах, а на їх можливих міжнародних наслідках.

1. Міжнародні фінанси. Навчальний посібник / Д'яконова І. І., Макаренко М. І., Журавка Ф. О. та ін. — Київ: «Центр учбової літератури», 2012. — 548 с.

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

асистент **Коваленко Є.В.**, студент гр. Ем-51 **Малюга М. С.**
Сумський державний університет (Україна)

Поширення в Україні такого соціально-економічного явища, як тіньова економіка, є суттєвою перешкодою в забезпеченні сталого розвитку вітчизняної економіки. Масштаби тіньової економічної чинять суттєвий вплив на обсяги і структуру ВВП та призводять до спотворення офіційних даних про його величину, створюючи реальну загрозу національній безпеці. Високий рівень тінізації економіки, в свою чергу, вкрай негативно впливає на імідж країни, її конкурентоспроможність, ефективність структурних та

інституційних реформ.

Тіньова економіка, як макроекономічне явище, складна та багатогранна. На сьогоднішній день немає її чіткої дефініції і для визначення використовується досить широкий, різноплановий спектр понять: «підпільна», «секретна», «прихована», «сіра», «нелегальна» тощо. Тіньова економіка – це складне явище, представлене як сукупність неконтрольованих і не регульованих як протиправних так і законних економічних відносин між суб'єктами економічної діяльності, які мають на меті незаконне (неофіційне) отримання доходу за рахунок приховування доходів і ухилення від сплати податків [1].

Тіньова економіка спотворює структуру економіки держави. Українська офіційна статистика не враховує ціни тіньового ринку, кількість працюючих в тіньовому секторі, що призводить до заниження темпів інфляції, помилок в оцінці ситуації на ринку праці та політиці зайнятості, і, як наслідок, до завищення показників податкового навантаження, викривлення інформації платіжного балансу, зростання ризиків, погіршення інвестиційної привабливості та зниження попиту на інвестиційні ресурси.

На початку 2015 року в умовах поширення цінових та девальваційних шоків, ескалації військового конфлікту спостерігалось подальше суттєве зростання тіньової економіки, започатковане у 2013 році. За попередніми розрахунками Мінекономрозвитку у I кварталі 2015 року рівень тіньової економіки порівняно з відповідним періодом 2014 року збільшився ще на 5 в.п. до 47% від обсягу офіційного ВВП (Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні). Метод “витрати населення – роздрібний товарооборот” зафіксував збільшення рівня тіньової економіки до 56% [2]. Згідно з даними, до цього призвели військовий конфлікт на території України, фінансова дестабілізація (дефіцит платіжного балансу, цінові та курсові шоки, а також збитковість виробництва), збільшення адміністративного тиску та панічних настроїв у бізнес-середовищі.

При цьому в топ-5 найбільш "тінізованих" галузей економіки увійшли добувна промисловість, операції з нерухомим майном, переробна промисловість, транспорт і торгівля.

Внаслідок негативних тенденцій в економіці наша країна посідає останні місця в провідних світових економічних рейтингах. Бізнес середовище в Україні експертами оцінюється, як найгірше з постсоціалістичних країн. Відповідно до рейтингу Світового банку «Doing business», за легкістю ведення бізнесу у 2015 р. Україна посіла 96 місце з 189 країн [3].

Іншим світовим індексом, що характеризує місце країни у сучасному світі та демонструє, наскільки економіка тієї чи іншої держави відповідає ліберальним принципам, є рейтинг «Індекс економічної свободи», за яким Україна посіла 162 місце з 178 країн. При цьому, серед індикаторів економічної свободи України найбільш проблемними є показники: свобода від корупції (25 балів); захист прав власності (20 балів); свобода інвестицій

(30 балів) і фінансова свобода (37,55 бали) [4].

Таким чином, проблема тінзації економіки є вкрай актуальною, для України. Зовнішні кризові явища швидко призводять до масштабного вилучення капіталів із офіційної економіки, що поглиблює її кризовий стан. Довгострокові стратегії поступового зниження рівня тінзації економіки України потребують застосування жорсткого інструментарію, враховуючи стан економіки, соціо-політичні й юридичні умови в економічному середовищі.

1. Варналії З. С. Теоретичні засади детінізації економіки України / З. С. Варналії // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2014. – С. 46–53.

2. Офіційний сайт міністерства економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.me.gov.ua.

3. Doing business 2015. Report Economy Rankings [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.doingbusiness.org/EconomyRankings/>.

4. Индекс экономической свободы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/ratings/index-of-economic-freedom/index-of-economic-freedom-info#ukraine>.

ПРОБЛЕМИ ВРАХУВАННЯ ПРАВОВОГО ФАКТОРУ ПРИ ОЦІНЦІ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЕКТУ

аспірант **Колесник М.Є.**

Сумський державний університет (Україна)

На сучасному етапі інноваційного розвитку існує проблема врахування впливу на державні інноваційні проекти таких правових факторів як: корупція, якість законодавства в сфері інноваційного розвитку, кількість інноваційних установ, ефективність та незалежність судових установ в разі виникнення спірних ситуацій тощо. Але, при оцінці інноваційного проекту на загальнодержавному рівні в Україні не розраховують вплив вище наведених факторів на результат, тому пропонуємо розглянути наступні індекси:

1. Політична стабільність і відсутність насильства (Political Stability and Absence of Violence) - індекс включає показники, що вимірюють стабільність державних інститутів, імовірність різких змін, зміну політичного курсу, дестабілізації і повалення уряду неконституційними методами або із застосуванням насильства. Результат інноваційних проектів прямо пропорційно залежить від стабільності в країні.

2. Якість законодавства (Regulatory Quality) - індекс включає показники, що вимірюють здатність уряду формулювати та реалізовувати раціональну політику і правові акти, які допускають розвиток приватного сектора і сприяють йому. В рамках інноваційного проекту даний індекс може показувати якість інноваційного законодавства та залежність від рівня цін, банківських процентів тощо.

3. Стримування корупції (Control of Corruption) - індекс включає показники, що вимірюють сприйняття корупції в суспільстві (корупція розуміється як використання публічної влади з метою вилучення приватної

вигоди), ступінь використання державної влади в корисливих цілях, існування корупції на високому політичному рівні, ступінь участі еліт в корупції, вплив корупції на розвиток економіки і так далі.

На нашу думку, дані індекси потрібно використовувати для розрахунку ефективності реалізації державних інноваційних проєктів, оскільки успішність інновацій залежить не тільки від розрахунку фінансових показників, але й від політичної ситуації в країні, рівня впливу корупції на інноваційний розвиток та якості правових норм, згідно з якими впроваджують державні інновації.

1. Messner J. Fragile States Index 2015 [Electronic resource]/ J.J. Messner// The Found for Peace.- Mode of access: World Wide Web: <http://library.fundforpeace.org/library/fragilestatesindex-2015.pdf>

ІНВЕСТИЦІЇ У ВІДХОДИ ВИРОБНИЦТВА ТА ВТОРИННУ ПЕРЕРОБКУ СМІТТЯ

студентка гр. Е-31 **Литвинова І. В.**
Сумський Державний університет (Україна)

Відомий актор Чарлі Чаплін колись сказав, що «Ніщо не вічне в нашому грішному світі, навіть наші неприємності. Не можна не погодитись, адже запаси природних ресурсів, наявних на Землі, не безмежні, а великою «неприємністю» сучасного суспільства є накопичення відходів. Нераціональне використання природних ресурсів призвело до того, що на сьогодні ми витратили майже третину. Саме тому дуже важливо розпоряджатися ними економно, одночасно займаючись вторинною переробкою вже використаної сировини.

Однією з причин глобального потепління вчені вбачають накопичення промислового та побутового сміття. Люди викидають тонни поліетиленових пакетів, пластикових пляшок, побутової техніки та інших відходів, розкладання яких триватиме століттями. Тільки задумайтеся, паперовий пакет – період розкладу в землі 1 місяць, картонна коробка розкладається приблизно 1 рік, жерстяна банка – до 90 років, металічні вироби – 100 років і більше, електричні батарейки – до 100 років, пластикові пляшки – більше 100 років, поліетиленова плівка – 200 років, алюмінієві банки – 500 років, скло – більше 1000 років. Всі ці продукти суспільного користування є «бомбою повільної дії» для навколишнього середовища.

«Сміття потрібно утилізувати, а ще краще переробляти» - вважають вчені. Дійсно це краще для довкілля, а яка вигода для виробників, адже всі ці процеси несуть великі затрати. У першу чергу всі ці питання повинні вирішуватися на державному рівні, виробникам, які переробляють продукцію повинні надаватися певні пільги, наприклад, у системі оподаткування чи

користування комунальними послугами. Тобто розробити систему заохочення підприємців до вторинної обробки сировини.

По друге, звісно ж самі виробники, повинні розуміти, що використання вже обробленої сировини скорочує витрати на первинну обробку тільки здобутих матеріалів. Наприклад, у розвинених країнах переробляють до 75% непотрібних офісних паперів. Для виробництва паперу в світі щорічно вирубують сотні тисяч гектарів лісу. Процес виробництва паперу з дерева дуже трудомісткий і складний, первинна сировина проходить до 20-ти етапів виробництва, поки стане готовою до споживання продукцією. Виробництво того ж паперу з макулатури, по-перше скорочує кількість етапів у два рази, та по-друге наближує собівартість виготовленої продукції до мінімальної, адже вартість сировини дешевше у багато разів [4].

В нашій країні вже декілька останніх років намагаються впровадити систему сортування відходів, що значно полегшить процес утилізації чи переробки сміття. Даний досвід вже є у багатьох країнах Європи де діють доволі суворі правила щодо сортування сміття.

Економічна ефективність сортування, як підготовчої операції в процесі комплексної переробки відходів, пов'язана з тим, що, перерозподіляючи матеріальні потоки, сортування в 1,5-2 рази скорочує потребу в дорогому термічному і біотермічному обладнанні. У той же час капітальні витрати на саме сортування не перевищують 10-15% витрат на термо-і біообробку [3].

Найбільшого успіху досягла Швеція, де спалюють відходи, перетворюючи їх на електроенергію: це надзвичайно вигідно з економічної точки зору, а також покращує екологічну ситуацію в плані забруднення ґрунту. Швеція за рік спалює 2 млн тон сміття, чим забезпечує електроенергією 250 тис. будівель, а опаленням — 810 тис будинків. Цікавим фактом є також те що, переробка однієї банки з-під содової береже енергію, достатню для роботи телевізора протягом 3 годин.

У той же час Україна, як вторинні ресурси, використовує лише 5% відходів, що свідчить про недосконалість в питанні повторної переробки сміття. До того ж, враховуючи значну енергозалежність України, питання переробки відходів в тепло- та електроенергію є стратегічним для нашої країни. Досвідом переробки сміття в тепло можуть похвалитися лише кияни. Єдиний сміттєспалювальний завод в Києві забезпечує теплом близько 60 багатоповерхових будинків житлового масиву Позняки, при цьому скорочується споживання природного газу приблизно на 15 млн куб. м. [5].

Можемо зробити висновок, що переробка сміття є важливим елементом збереження навколишнього середовища, також вона може скоротити витрати підприємства на виготовлення продукції та зменшити використання природних енергоресурсів. В Україні тільки починається розвиток сміттєпереробки, і тому в нас є всі шанси, дивлячись на досвід країн Європи, грамотно розробити систему переробки, для збереження природних ресурсів нашої країни.

1. Савицький В.М., Хільчевський В.К., Чунар'ов О.В., Яцюк М.В. Відходи виробництва і споживання та їх вплив на ґрунти і природні води : Навчальний посібник / За ред. В.К. Хільчевського. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2007. – 152 с.

2. Мягченко, О. П. Основи екології: підручник / О. П. Мягченко. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 312 с.

3. Погрібний І. Я. Економіка управління відходами з урахуванням сучасних умов переробки / <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1609>

4. Цікаві факти про сміття / <http://newecolife.com.ua/news/31-ckav-fakti-pro-smtya.html>

5. Дослідження діяльності державного підприємства «Укресресурси» / <http://publicaudit.com.ua/en/reports-on-audit/doslidgennya-diyalnosti-dergavnogo-pidpryemstva-ukrecoresyrsy/>

Науковий керівник: доц. Лукаш О.А.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

студент гр. Ф-41 Новак К. С.

Сумський державний університет (Україна)

Україна активно інтегрується в світове економічне співтовариство, а тому їй потрібно встановити нові принципи впровадження природоохоронної діяльності та розробити політику, яка буде спрямована на зменшення забруднення навколишнього середовища. Екологічне страхування компенсує збитки страхувальникам, які виникають у результаті забруднення навколишнього природного середовища, також це додаткові фінансові ресурси для забезпечення екологічної безпеки за умови дотримання інтересів всіх сторін договору, а також зменшення суми платежів за забруднення.

Екологічне страхування поділяється на різні види страхування, це створює умови відповідальності страховика за ризики, які пов'язані з забрудненням довкілля. До них належать:

1. Страхування відповідальності на випадок аварійного забруднення навколишнього середовища.

2. Майнове страхування фінансових збитків, зумовлених аварійним забрудненням навколишнього середовища.

3. Особисте страхування життя, здоров'я, працездатності та пенсійного забезпечення громадян на випадок настання аварійного забруднення навколишнього середовища.

4. Страхування відповідальності власників танкерів за витік нафтопродуктів і забруднення ним вод і узбереж.

5. Страхування відповідальності підприємств за шкоду, заподіяну третім особам у процесі використання ядерної енергії.

6. Страхування відповідальності підприємств за забруднення ґрунтових вод, сільськогосподарських угідь, повітря.

7. Страхування відповідальності за шкоду від гірничодобувної діяльності підприємств тощо [1].

В Україні страхування є державним добровільним або обов'язковим та наявні інші види страхування громадян та їх майна, майна і доходів підприємств, установ і організацій на випадок завдання шкоди внаслідок забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів [2].

Страхування не має бути обов'язковим, повинні бути створені стимули щодо забезпечення зобов'язань щодо компенсації збитків унаслідок природних та техногенних катастроф, аварій. Створення оптимальних умов для розвитку екологічного страхування в Україні надасть можливість: краще контролювати діяльність з високим ризиком завдання шкоди природному середовищу та нівелювати негативний вплив підприємств шляхом підвищення фінансової відповідальності; забезпечити та проводити контроль за цільовим використанням коштів, які спрямовані на попередження та ліквідацію забруднень природного середовища.

На рис. 1 зображено розподіл бюджету за сферами. Видатки на екологічну складову станом на 01.03.2016 р. становлять 440,5 млн грн., що складає 0,60% від суми загальних витрат бюджету і є незначною сумою для забезпечення повноцінної природоохоронної діяльності, а тому потрібно сприяти розвитку екологічного страхування та надати достатнє економіко-правове забезпечення.

Рис. 1 – Витрати державного бюджету України (функціональна класифікація) в 2016 році (на 1 березня 2016, в млн. грн.) [3]

Отже, страхування запобігає наслідкам екологічних ризиків у процесі діяльності людини, а стимулювання його розвитку дає можливість: зменшити видатки підприємств щодо врегулювання відносин, пов'язаних з

відшкодуванням збитків, які були завдані забрудненим навколишнім середовищем; домогтися виконання функцій щодо контролю за дотриманням підприємствами заходів безпеки; фінансувати заходи забезпечення безпеки навколишнього середовища тощо.

1. Вовчак, О. Д. Страхова справа [Текст] : підручник / О. Д. Вовчак. – Київ : Знання, 2011. – 391 с. / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://pidruchniki.com/18340719/strahova_sprava/ekologichne_strahuvannya.

2. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища", ст. 49.

3. МінФін Фінансовий портал/[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/budget/expense/?2016>.

Науковий керівник: Кулик Л. А.

ВЕНЧУРНЕ ІНВЕСТУВАННЯ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДІЙНОСТІ

*студент гр. М-41 Пікуль А.
Сумський державний університет (Україна)*

Венчурне інвестування є, з одного боку, способом фінансування інноваційного вектора економіки, з іншого – інноваційною формою підприємництва. Головна мета венчурного фінансування полягає в тому, що грошові капітали одних підприємців та інтелектуальні можливості інших (оригінальні ідеї або технології) об'єднуються в реальному секторі економіки для того, щоб в новій компанії обома видами підприємництва принести прибуток.

Від того, наскільки успішно функціонує венчурний механізм, сьогодні багато в чому залежить швидкість комерціалізації нових перспективних наукових ідей і технологічних розробок, а отже, і конкурентоспроможність різних галузей національної економіки. Розуміння ролі венчурного інвестування в інноваційному секторі сприяє широкій підтримці венчурної індустрії з боку держави, що дозволяє ефективно освоювати цю форму інвестицій та стимулювати розвиток інновацій в економіці країни. Тому державні органи багатьох провідних промислово розвинених країн розглядають венчурний механізм як важливу складову частину національних систем нововведень і прагнуть до його більш широкого застосування в економіці. Визначення національних пріоритетів науково-технічного розвитку є рівною мірою політичним, економічним та науковим завданням. Одним із найважливіших його завдань є створення ефективної системи венчурного фінансування. Від цього залежатиме успішна робота механізму інновацій, відповідального за перетворення результатів наукових досліджень на комерційно вигідний, тобто затребуваний ринком продукт [3].

У якісному розумінні спостерігаються певні зміни, викликані впливом венчурних інвестицій: зростання інтелектуалізації праці, попиту на більш кваліфіковану робочу силу через краще та інтенсивніше використання

можливостей сучасного знання; збільшення кількості автоматизованих робочих місць (хоча в цілому проблему зайнятості венчурний капітал вирішити не може). Його роль визначається питомою вагою венчурних коштів у загальних обсягах інвестицій, в тому числі у сфері малого підприємництва. Вплив венчурного капіталу на становлення інноваційного типу розвитку суспільного виробництва виявляється в тяжінні венчурних інвестицій до високотехнологічних галузевих структур. Частка венчурних коштів, що направляються у високотехнологічні комплекси господарювання, у більшості країн зростає, тому що вони визначають конкурентоспроможність національної економіки. Основні ознаки венчурного інвестування наведено в табл. 1 [3].

Таблиця 1– Основні характеристики венчурного фінансування.

<p style="text-align: center;">ФУНКЦІЇ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Науково-виробнича функція. 2. Функція комерціалізації . 3. Функція інвестиційного забезпечення. 4. Функція гарантування економічної стійкості. 5. Функція структурного оновлення. 	<p style="text-align: center;">ПРИНЦИПИ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Організація венчурних фондів. 2. Організація відношень з інвесторами. 3. Організація фінансування різних проектів. 4. Організація діяльності щодо зменшення ризиків.
<p style="text-align: center;">ОСОБЛИВОСТІ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Венчурний капітал є довгостроковим та ризиковим. 2. Перевага в інвестуванні надається компанії, що не котирується на біржі. 3. Кошти можуть надаватися без забезпечення наявним майном та активами. 4. Спрямованість на малі високотехнологічні компанії. За невеликого штату управлінської компанії – низькі постійні затрати. 5. Інвестиції в обмін на частку або пакет акцій, як правило, на 5–7 років. 6. Посадання інвестицій та інформаційного забезпечення . 7. Орієнтація на приріст вартості підприємства. 	<p style="text-align: center;">ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Податкова політика. 2. Митна політика. 3. Адміністративна політика. 4. Лізингова політика. 5. Кредитна політика.

Заходи державного регулювання венчурного інвестування зводяться до основних груп:

1. Податкова політика: зниження ставки з податку на прибуток; ПДВ на готову продукцію; ставки з податку на землю; ставки з податку на майно; ставки з податкового кредиту; збільшення граничного розмір та строку податкового кредиту.

2. Митна політика: зниження розміру митного збору на іноземне обладнання, розміру ввізного ПДВ та акцизної ставки.

3. Адміністративна політика: збільшення кількості способів нарахування та зменшення строку корисного використання [1, 2].

1. Головінов О.М. Інституційний аспект розвитку венчурного підприємництва / О.М. Головінов // ВІСНИК ДонНУЕТю – 2012. - № 3(55). – С. 6-16

2. Кірик М.А. Генезис інноваційної діяльності на основі венчурного інвестування: міжнародний досвід/ М.А. Кірик// Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. - № 10 (161). – С. 84-86

3. Савченко В. Ф. Принципи організації та регулювання венчурного інвестування / В.Ф. Савченко, Д. В. Шатирко // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. - 2014. - № 4. - С. 190-202. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2014_4_29

Науковий керівник: асистент, к.е.н. Опанасюк Ю.А.

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ И ПРИНЦИПЫ ЭКОЛОГООРИЕНТИРОВАННОЙ РЕГИОНАЛЬНОЙ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ

доцент Похилько С.В.

Сумський державний університет (Україна)

Инвестиционное пространство рассматривается как ресурс в предложенной модели межсистемных взаимодействий, позволяющей реализовывать процесс устойчивого регионального развития через механизм инвестирования. Под ресурсом пространства в предложенной модели рассматривается инвестиционный пространство, под которым понимается совокупность направлений вложения капитала и комплекс факторов социально-экономического, экологического, институционального и организационно-правового характера, формирующие условия для реализации инвестиций, взаимодействие таких факторов выражается определенным уровнем инвестиционного риска.

В процессе инвестиционной деятельности, реализуемой на определенном этапе, формируются условия для стратегического распределения ресурсов определенного региона или территории, поэтому ориентация инвестиций на достижение наряду с чисто экономическими целями задач рационального природопользования может уменьшить инвестиционные риски этого региона (территории).

С целью обоснования наиболее адекватных инвестиционной среде и экологическим потребностям конкретного региона механизмов инвестирования предложено экологоориентированную региональную инвестиционную политику формировать, основываясь на следующих принципах: стратегической направленности; гибкости; инновационности; комплексности - предполагает формирование таких способов использования ресурсов в производстве, которые позволяют достигать максимально возможного эффекта с одновременной минимизацией негативных последствий их использования с обязательным учетом особенностей воспроизводственной структуры региона; синхронизованности - базовый

принцип, что означает согласованность динамических характеристик инвестиционного процесса в региональной эколого-экономической системе, качественную и количественную соответствие между отдельными характеристиками ориентированного на устойчивое развитие воспроизводственного процесса.

1. Фінансові механізми управління природокористуванням : монографія / за заг. ред. проф. В. М. Бороноса та доц. І. Д. Скляр. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – 350 с.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

к.е.н. **Салтикова Г.В.**, студентка гр. Ф-31 **Черкас І.Ю.**
Сумський державний університет (Україна)

На сьогоднішній день в Україні є достатні передумови розкриття інвестиційного потенціалу. Сумська область є промислово-аграрним регіоном та має значну сукупність інвестиційних можливостей. Здійснення інвестиційної діяльності та подальший її розвиток є неможливим без перспективного залучення інвестицій та їх ефективного використання.

Слід зазначити, що на інвестиційний потенціал регіону впливає низка чинників: виробничий, макроекономічний, ресурсно-сировинний, інвестиційний, соціально-трудоий, екологічний та інноваційний. Розглядати їх потрібно як окремо, так і з врахуванням взаємозв'язків .

Сумщина має недостатньо розвинений виробничий потенціал, оскільки рівень техногенного навантаження є середнім [1]. Обсяг реалізованої промислової продукції у 2015 році склав 32445,5 млн. грн., що становить 2,2% до всієї реалізованої продукції України [2]. Але важливо пам'ятати, що на Сумщині наявна виробнича база в машинобудуванні та хімічній галузі, яка є важливою сферою зайнятості населення.

Макроекономічний фактор несе за собою оцінку ВРП, який у 2013 році складав 26765 млн. грн., що в порівнянні з попереднім роком на 1832 млн. більше [2]. При цьому ВРП на одну особу становив 23517 грн. Сумщина за цим показником поступається іншим регіонам України та характеризується його низьким рівнем.

Ресурсно-сировинний фактор має безпосередній вплив на загальний показник інвестиційного потенціалу. Природно-заповідний фонд області налічує 102 заповідні території та об'єкти загальною площею більше 139,8 тис. га, які займають 5,9% території області [3]. Сумщина характеризується наявними природними ресурсами, зокрема корисними копалинами (нафта, газ), земельними, водними та лісовими. Також наявні вільні земельні ділянки для ведення бізнесу та інвестування.

Капітальні інвестиції є показником, який найбільш повно й достовірно характеризує потенціал зростання економіки на найближчу перспективу, маючи довготерміновий вплив на розвиток галузей. За даними Держкомстату України обсяг капітальних інвестицій у Сумську область за січень-грудень 2015 року становить 3508,8 млн грн. Варто наголосити, що у територіальному розподілі інвестиційних ресурсів існує міжрегіональна асиметрія, що говорить про недостатнє інвестування.

Привертає увагу той факт, що Сумська область має низький рівень впровадження інновацій у виробництві. Основним джерелом фінансування на цей час залишаються власні кошти, а фінансування за рахунок коштів державного бюджету має тенденцію до зниження [4].

Розглядаючи трудовий фактор, варто наголосити на розмірі середньомісячної заробітної плати, яка за період січень-грудень 2015 року становила 3449 грн на одного працівника, що не надто відрізняється від інших регіонів України.[2] Рівень безробіття за січень–вересень 2015 року складає 10,1% у віці 15-50 років до економічно активного населення відповідного віку [2]. Ці дані у порівнянні з іншими регіонами України є досить високими, що негативно впливають на інвестиційний потенціал регіону. Протягом останніх років відбувається відток працездатного населення та молоді, особливо в сільській місцевості.

На Сумщині наявні підприємства-забруднювачі навколишнього середовища. Обсяг викидів у 2014 році склав 70,4 тис. тонн, у той час як утворено - 938,2 тис. тонн, утилізовано - 245,4 тис. тонн, а спалено - 13,3 тис. тонн [2]. Дані з кожним роком мають тенденцію до зростання.

Можна дійти висновку про те, що формування інвестиційного потенціалу Сумської області неможливе без вирішення ряду проблем, які перешкоджають розвитку регіону. Слабкими сторонами та великими проблемами області вважають корупцію, інфляцію, нестабільність обласної влади та низький рівень інвестиційної діяльності. Варто ефективно використовувати сильні сторони регіону: географічний, економічний та людський капітал, мінімізувати слабкі сторони, збільшити зусилля для пошуку невикористаних ресурсів, сприяти створенню умов для залучення інвестицій, мінімізувати наявні ризики та посилити підприємницьку активність.

1. Оцінка рівня техногенного навантаження в Україні: регіональний вимір [Електронний ресурс]//Стратегічні пріоритети. – 2015. - №2. – Режим доступу: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/20-1448967949.pdf>

2. Державний служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Стратегічний розвиток Сумської області [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://list.sm.ua/sumy_strategia_2015.pdf

4. Вплив інноваційного потенціалу на розвиток регіону: фінансова складова [Електронний ресурс] / В.Г.Боронос// Вісник СумДУ. Серія «Економіка» – 2012 - №3 – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/29732/1/Boromos.pdf>

5

ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ FINANCE AND CREDIT ФИНАНСЫ И КРЕДИТ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ У ФІНАНСАХ

студент групи Ф-51 **Воробйов І. О.**
Сумський державний університет (Україна)

На сьогодні у фінансовій системі кожної країни є свої проблеми. Україна не є виключенням. Практично кожне підприємство знаходиться в ситуації невизначеності та невпевненості в завтрашньому дні, оскільки економіка країни є мінливою і ніхто не захищений від економічних ризиків. Одним із варіантів вирішення проблеми невпевненості в завтрашньому дні є фінансове планування. Воно може стати тією альтернативою, яка сприятиме економічному зростанню та відносній захищеності підприємств [1].

У фінансово-глобалізованому сучасному світі потреба реформування як національних так і наднаціональних фінансових систем стає все більш необхідною. Один із напрямів такого реформування – фінансове планування. Методологічні, методичні й організаційні питання фінансового планування досліджувалися зарубіжними науковцями, зокрема Р. Акоффом, І. Ансоффом, М. Алексєєвою, В. Бочаровим, Р. Брейлі, І. Брігхемом та ін. Із вітчизняних дослідників можемо зазначити М. Білика, Г. Висоцького, В. Корнєєва, О. Орлова, М. Чумаченко, І. Шестова та ін.

Успішне ведення підприємством своєї господарської діяльності передбачає, як передумову, фінансову стабільність. Саме тому підприємствам і організаціям необхідно постійно працювати у напрямку укріплення своєї фінансової стабільності і вживати заходи для її зміцнення, а запорукою стабілізаційних заходів виступають заходи фінансового планування.

Фінансове планування здійснюється, як правило, в межах чинних законодавчих актів і нормативних документів. Отже, недосконалість правового регулювання, а також, недоліки в законодавчій базі є об'єктивним підґрунтям похибок у фінансовому плануванні. З іншого боку, відсутність практичного досвіду у фахівців стає суб'єктивним фактором недолугого фінансового планування. Також, у сучасних умовах існує низка інших проблем, пов'язаних з організацією і дієвістю фінансової системи.

Загалом, суб'єкти економічного господарювання та в деякій мірі й пересічні громадяни, в останній час все частіше мають справу з розв'язанням загально-економічних фінансових проблем. До проблем, що мають місце в Україні можемо віднести: проблеми фінансового планування; проблеми фінансової децентралізації; проблеми фінансового забезпечення підприємств

малого бізнесу; фінансові проблеми місцевого самоврядування; проблеми фінансової стабілізації; міжгалузевий баланс між попитом і пропозицією; інфляція, криза, банкрутство, безробіття; збалансування фінансової системи; зростання та обслуговування державного боргу.

На сьогоднішній день майже кожен тим чи іншим чином має відношення до фінансової системи. Хтось складає закони та нормативи, а хтось їх дотримується. Але нажаль все рівно виникають проблеми у фінансовій сфері. І всі вони тісно взаємопов'язані між собою. Виникнення одних приводить до виникнення інших, тому, щоб ефективно боротися і долати їх, потрібно подолати первинні проблеми, що породжують нові. На мою думку однією з основних проблем, що потрібно вирішувати першочергово це проблеми фінансового планування. Тому що від правильного планування залежить прибутковість підприємств, що в свою чергу є одним з джерел наповнення місцевих і державного бюджетів.

Повертаючись до проблеми фінансового планування на мікрорівні, тобто на рівні підприємства, можемо погодитись із думкою, що значення фінансового планування полягає в тому, що воно дає можливість забезпечити господарську життєздатність підприємства за умов конкуренції [1] і хочемо доповнити, що фінансове планування є основним інструментом досягнення фінансової стабільності.

Фінансове планування на підприємстві забезпечує його майбутню господарську діяльність фінансовими ресурсами, вирішує існуючі фінансові суперечності у фінансових відносинах, здійснює контроль за дотриманням фінансової дисципліни, націлює на подальший розвиток підприємства, на досягнення його стратегічних цілей. Але ще на етапі планування при складанні фінансового плану можуть виникнути деякі проблеми, подолавши які підприємство може отримати в майбутньому на практиці і прибуток і вигідні умови співпраці [1]. Але на мій погляд, побудова ефективної системи фінансового планування підприємства неможлива без створення відповідної фінансової служби, що буде займатися розробленням та контролюванням виконання фінансових планів. Враховуючи обсяги і складність завдань, що постають перед підприємством, його фінансова служба може бути представлена фінансовим управлінням, — на великих підприємствах, або, — на малих підприємствах, — фінансовим директором чи, навіть, головним бухгалтером, який займається не тільки питаннями бухгалтерського обліку, але й питаннями фінансової стратегії.

Отже, на розвиток фінансової системи впливає чимало факторів, які потрібно вирішувати, щоб не допустити застою і кризових явищ. По-перше, — налагодити функціонування грошової, кредитної, банківської систем. По-друге, — всі сфери фінансів і їх ланок, діяльність органів та інститутів, які функціонують в сфері фінансів необхідно вдосконалювати. Підбиваючи підсумок, можна сказати що фінансова система України ще не досить розвинута, тому існує чимало проблем, які потребують вирішення.

Науковий керівник: доцент, к.е.н. **Зайцев О. В.**

ПОДАТКОВА СИСТЕМА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ

студентка групи Е-41/1у **Гаврило Ю.Я.**, доцент **Касьяненко Т.В.**
Сумський державний університет (Україна)

В кожній країні податкова система має значний вплив на формування та розвиток економічної системи. За допомогою системи податків не тільки формується бюджет держави, а й здійснюється економічний вплив на розвиток підприємницької діяльності. Ця проблема актуальна тим, що в Україні за останні 10 років податкова система пройшла значне реформування. І на сьогоднішній час вона в нашій країні недосконала, адже розвивається під впливом несприятливих соціально-економічних факторів.

Зарубіжні та українські автори зосереджуються на розвитку та функціонуванню Державної фіскальної служби. Вони в своїх роботах розкривають, аналізують недоліки та помилки сучасної податкової системи, вносять свої пропозиції щодо вдосконалення вже існуючої системи. Це, зокрема, праці таких учених, як: М. Вишневська, Г. Ісаншина, О. Бандурка, Н. Кучеряченко, І. Вакулич, О. Орлюк, В. Жеванюк, Г. Бех та ін.

Щодо української податкової системи, то вона має ряд недоліків, що заважає економічному розвитку суб'єктів оподаткування і держави в цілому. По-перше, це недоліки Податкового кодексу. Так, впровадження Кодексу передбачало запровадження однакових прав для платників податків, і, таким чином, підвищити рівень добровільної сплати податків та збільшити надходження до бюджетів усіх рівнів. Було скасовано значну частину податкових пільг, але це неоднозначно вплинуло на економіку, бо деякі пільги стимулюють підприємницьку активність, і скасовувати їх не доцільно. Наприклад, перепоною для малого бізнесу стала ліквідація відшкодування підприємствам податку на додану вартість. Негативно впливати на бізнес може також введення такої норми, як податковий арешт і податкова реалізація майна.

Наступним недоліком податкової системи України є її невідповідність принципам оподаткування. На сьогоднішній день в країні не поширене економічне стимулювання підприємницької діяльності та інвестиційної активності. В Україні надання податкових пільг, перетворилося на засіб нелегального зниження податкового тиску. Щоб уникнути цього, підприємцям слід надавати інвестиційні пільги, що повинні контролюватися податковими органами.

Також до проблем податкової системи України можна віднести ще й такі, як досить високе податкове навантаження, нерівномірність розподілу

податкового тягара, відносно низький рівень сплати податків. Всі ці чинники негативно впливають на формування економічного потенціалу держави. А їх ліквідація покращить економічне становище в країні.

Порівнявши нашу країну з країнами ЄС, то відсотки сплати основних податків в Україні є вищим або на рівні середнього ніж у країнах Європейського Союзу. Наприклад, ставка ПДВ в Україні - 20%, в ЄС - 19,4%; податок з прибутку - відповідно 25,0% і 27,4%; соціальні внески підприємств - 39,0% і 24,7%. Тільки за рівнем акцизних зборів, які є найефективнішими регулюючими податками, середні ставки в Україні (2,1% до ВВП) є нижчими, ніж в країнах ЄС (3,1%).

Також для порівняння важливо взяти Україну та нових членів Євросоюзу - так званої групи ЄС-10. Майже в усіх цих країнах корпоративний прибуток, індивідуальні доходи громадян, додана вартість, фонд зарплати підприємств оподатковуються за значно нижчими ставками, ніж в Україні. Якщо порівняти Україну з Ірландією, то ставка податку з корпоративного прибутку (12,5%) в цій країні вдвічі нижча, в Естонії вона взагалі дорівнює 0%. Ставка ПДВ в Іспанії, Німеччині, Великобританії, Люксембургу знаходиться у межах від 15% до 17%. Соціальний податок підприємств (роботодавців) становить 16,3 % у Нідерландах, 10,7% - у Ірландії, 9,9% - у Великобританії та 0,5 % - у Данії. Індивідуальні доходи громадян в країнах ЄС- 10 в середньому оподатковуються на рівні від 6% до 12%, в Португалії -5,6%, у Греції - 0,6% доходів [1].

Незважаючи на негативні сторони в українській податковій системі, наша влада намагається покращити систему оподаткування, вносячи податкові зміни. Так станом на 2015 рік кількість податків та зборів скорочено вдвічі (11 замість 22), відбулося реформування податок на прибуток, зміцнилась фінансова самостійність місцевих бюджетів, запроваджено електронне адміністрування податку, знизилася ставка для роботодавців з підвищенням відповідальності, знизилася ставка податку для малого бізнесу до 50%, підвищилось податкове навантаження на високорентабельний бізнес: видобувна діяльність, лотерейна, букмекерська діяльність.

Тож можна зробити висновки, що податкова система в Україні має багато недоліків і має більше обмежень для ведення підприємницької діяльності, порівняно з країнами ЄС. Але наша країна на шляху вдосконалення податкової системи. І щоб усунути низку проблем, держава повинна зробити перебудову системи оподаткування, вдосконалити Податковий кодекс, врахувати вимоги платників податків, усунути зниження загального податкового навантаження, змінити структуру рівня оподаткування, покращити податковий клімат, вдосконалити виконання фіскальної та регулюючої функцій податків тощо. Цим самим влада країни надасть можливість формування у суб'єктів господарювання конкурентоспроможності як на внутрішньому так і на міжнародному ринках. І за рахунок цього покращиться економічне становище у країні.

ПРІОРИТЕТНІСТЬ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

д.е.н., доцент **Гриценко Л.Л.**
Сумський державний університет (Україна)

Обмеженість фінансових ресурсів, які акумульовані в державному бюджеті на потреби інвестиційної діяльності, обумовлює необхідність дослідження пріоритетності фінансування інвестиційних проєктів. Дефіцитність державного бюджету та значний обсяг зовнішніх запозичень не дозволяють державі проводити інвестиційну діяльність, виходячи з наявних проблем у країні та принципу всестороннього фінансування різних галузей економіки. Враховуючи це, в нинішніх умовах політика країни повинна бути направлена на вкладання коштів у найбільш пріоритетні напрямки економіки, які забезпечують як економічний, так і соціальний ефект та підтримка яких у даний період часу створює основу подальшого поступального розвитку інших галузей держави.

Управління інвестиційними ресурсами в умовах взаємодії держави та бізнесу передбачає прийняття рішень щодо розподілу обмежених спільних фондів інвестиційних ресурсів приватних партнерів та держави з врахуванням інтересів всіх сторін, задіяних у такій співпраці. При цьому: повне бюджетне фінансування інфраструктурного проєкту програми державно-приватного партнерства можливе лише у випадку повної відповідності даного проєкту пріоритетам державної інвестиційної політики; для тих проєктів, які не повністю відповідають встановленим пріоритетам, існує можливість їх часткового фінансування за рахунок бюджетних коштів поряд з інвестуванням другої частини тими приватними партнерами, які отримують певний економічний ефект від реалізації даного проєкту. Як критерій максимальної частки бюджетного фінансування інфраструктурних проєктів у системі державно-приватного партнерства пропонується використовувати коефіцієнти відповідності проєктів пріоритетам державної інвестиційної політики.

Зауважимо, що при реалізації державної інвестиційної політики в Україні на засадах програмно-цільового підходу необхідно особливу увагу приділяти формуванню взаємоузгодженої системи пріоритетів, що дозволяють визначити ті напрямки вкладення ресурсів держави та бізнесу, підтримка яких в даний період створює найкращі умови для соціально-економічного зростання. При цьому важливою проблемою є обґрунтування оптимальної кількості пріоритетів державного інвестування, яка б, з одного боку – дозволила вирішити найбільш нагальні питання соціально-економічного розвитку країни, а з іншого боку – відповідала обмеженому обсягу

акумульованих ресурсів. На нашу думку, її розв'язання може бути досягнуто на основі диференціації пріоритетів державної інвестиційної політики на основні та додаткові.

Основні пріоритети – базові завдання, які державні органи влади та бізнес намагаються досягти в першу чергу, реалізуючи інфраструктурні інвестиційні проекти в залежності від галузевої специфіки. Поняття додаткових пріоритетів вводиться з позиції розподілу обмежених фінансових ресурсів держави як комплекс завдань, які можуть бути вирішені за допомогою спільної реалізації проектів, але виділення бюджетних коштів на їх фінансування здійснюється лише за умови повного забезпечення фінансових потреб в частині реалізації основних пріоритетів.

За результатами встановлення основних і додаткових пріоритетів створюється інформаційна база розрахунку загальної кількості пріоритетів. Сума пріоритетів хоча і виступає кількісною оцінкою пріоритетності державного фінансування інвестиційних проектів, але не є достатньо інформативною величиною в межах аналізу забезпечення інвестиційними ресурсами кожного із виділених напрямків державного інвестування.

В той же час слід зазначити, що фінансування проектів в рамках державно-приватного партнерства відбувається на паритетних засадах. Реалізація інфраструктурних інвестиційних проектів здійснюється за кошти держави і приватного бізнесу, акумульованих у певних пропорціях. При цьому держава має у своєму розпорядженні відповідну кількість фінансових ресурсів, щоб профінансувати свою частку у реалізації проектів в тій чи іншій галузі. Тому доцільно розраховувати такий показник як частка інвестиційних ресурсів для забезпечення інвестиційних проектів коштами державного фінансування. На основі даного показника можуть прийматися управлінські рішення при виборі галузевих пріоритетів; ранжуванні проектів у межах окремої інвестиційної програми; розподілі ресурсів місцевого бюджету між підприємствами, що вимагають фінансової підтримки; окресленні кола загальнонаціональних програм розвитку, що можуть бути реалізовані за наявності достатньої кількості альтернатив.

Отже, з метою подолання об'єктивних обмежень щодо обсягів державних інвестиційних ресурсів, які можуть бути спрямовані на вирішення пріоритетних завдань інвестиційного розвитку національної економіки, запропоновано розраховувати оптимальну частку інвестиційних ресурсів, що має бути використана на фінансування певного пріоритетного напрямку інвестування (проекту, виду економічної діяльності, галузі тощо). Концептуальні засади врахування основних та додаткових пріоритетів при державному інвестуванні, а також їх ресурсного забезпечення можуть бути застосовані для побудови економетричної моделі розподілу державних інвестиційних ресурсів між галузями національної економіки України.

ОБЛІК ТА УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

к.е.н., ст. викладач **Гуменна Ю.Г.**, студентка гр. Мк-31, **Конопелько Г.Н.**
Сумський державний університет (Україна)

Постійні зміни в економіці країни, непослідовність законодавчої бази спричиняють погіршення стану розрахунків між підприємствами. Зважаючи на те, що фінансовий стан підприємств значною мірою залежить від наявності та ефективності дебіторської заборгованості, на сьогоднішній день проблеми обліку та управління платежами з покупцями та замовниками особливо актуалізуються. Документальною базою регулювання цього виду заборгованості є П(С)БО «10» [1] та МСБО [2].

Дослідженням питань регулювання дебіторської заборгованості займалися як зарубіжні вчені, так і вітчизняні: С.Д. Батехіна, І.А. Бланка, Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, З.В. Гуцайлюк, Р. Димарі, В.П. Завгороднього та ін. Проте, на сьогодні питання обліку та управління дебіторською заборгованістю потребують удосконалення, регламентування та вироблення нових шляхів подолання цих проблем.

Виникнення проблеми дебіторської заборгованості пов'язано із несвоєчасною сплатою розрахунків підприємством перед іншими підприємствами або фізичними особами. Її можна віднести до одних із складних та суперечливих питань українського обліку. Адже, по-перше, на сьогоднішній день відсутній чіткий розподіл між довгостроковими та короткостроковими періодами дебіторської заборгованості в П(С)БО 10. Це є проблемою, тому що йдеться про різні рахунки: довгострокові зобов'язання – це необоротний актив, після сплати якого ми вже не зможемо використовувати гроші у подальшій реалізації або виробництві продукції; короткострокові – поточні зобов'язання, які є оборотними активами.

По-друге, майже повністю відсутній контроль за станом та обсягами сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості. Згідно П(С)БО «10», вона не повинна перевищувати на певну дату суму загальної дебіторської заборгованості. Проте, проблема криється у тому, що, по-перше, резервний фонд функціонує недостатньо ефективно, а по-друге, він може перевищувати норму або ліміт заборгованостей.

Ще однією проблемою дебіторської заборгованості є недостатність та недостовірність інформації про замовників в обсязі та вигляді, достатньому для проведення аналізу розрахунків з дебіторами та прийняття управлінських рішень. Вважаємо, що саме ця проблема може впливати на створення резервного фонду сумнівних боргів. Тобто, якщо підприємець володіє неправильно або недостовірною інформацією, то це призведе до можливих втрат прибутку або іміджу компанії.

Для подолання зазначених проблем варто, по-перше, розробляти звітність

згідно положень та норм МСБО, щоб уникнути подвійної роботи. Також потрібно створити ефективну систему контролю за якістю обліку розрахунків з дебіторами, яка вимагає розроблення чіткої та досконалої класифікації дебіторської заборгованості. Також можна внести зміни до П(С)БО, які б чітко розмежовували поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованості.

Вирішення проблеми уникнення або зменшення безнадійної заборгованості лежить у площині створення резервного фонду, що дозволить покривати збитки, пов'язані з дебіторами. Цей резерв надасть можливість підприємству функціонувати (не дійти до стадії банкрутства) та допоможе не погіршити власний імідж в очах інвесторів. Проте, на нашу думку, слід в майбутньому уникати дебіторів, які не виконують умов договору, наслідком чого стає втрата прибутку. Для цього, потрібно внести зміни в діюче законодавство для стимулювання створення підприємствами цього резерву. Якщо резерв створений, то потрібно затвердити перелік документів, що підтверджують та обґрунтовують визнання заборгованості сумнівною (безнадійною). Розрахунок слід проводити на підставі порівняння з минулими роками.

Щодо безпосередньо розрахунків з дебіторами, вважаємо, слід звернутись до міжнародних стандартів, у яких основними формами розрахунків виступають акредитиви, інкасо та відкриті рахунки. За допомогою цих документів підприємство залучає до співробітництва банки, які за(його) дорученням, здійснюють розрахунок з споживачами.

Отже, аналізуючи проблеми обліку та управління дебіторською заборгованістю, пропонуємо наступні шляхи її подолання: внесення змін до П(С)БО «10» щодо чіткого розмежування довго- та короткострокового періоду; вдосконалення методів визначення суми резерву сумнівних боргів та здійснити заходи щодо стимулювання створення цього резерву; забезпечення тільки достовірною інформацією; забезпечення ефективної роботи посередницької діяльності у формі "підприємство-банк-замовники".

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість», затверджений наказом МФУ від 08.10.99 р. № 237.

2. Міжнародний стандарт фінансової звітності 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання» чинна з 01.01.2014 року.

ОБЛІК ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

к.е.н., ст. викл. **Гуменна Ю.Г.** студ. гр.МК-31 **Миколаєнко М.С.**
Сумський державний університет (Україна)

З метою успішного розвитку країни, покращення політичного, економічного, соціального становища держави важливою й необхідною

справою уряду й політичних сил є розроблення та впровадження ефективного функціонування податкової системи. Держава застосовує податкову систему з метою економічного впливу на суспільне виробництво, як метод подолання негативних явищ ринку, як інструмент здійснення впливу на науково-технічний прогрес, як процес розвитку прогресивних галузей і ліквідації збиткових підприємств.

Актуальною проблемою сьогодення є спрямування політики державного уряду на виявлення проблем податкової системи, зміну законодавчої бази та вдосконалення системи сплати податку на прибуток, що сприятиме розвитку підприємницької діяльності, надасть перспективи соціально – економічному піднесенню країни.

Дослідженнями проблем бухгалтерського обліку та контролю нарахування й сплати податку на прибуток займалися такі вчені, як В.В. Бабіч, В. Я. Савченко. Однак, не вирішеними на сьогодні залишаються проблеми реформування податкової системи в Україні, зокрема в частині обліку податку на прибуток.

Метою ведення бухгалтерського обліку на підприємстві є відображення фінансової і податкової звітності. Податок на прибуток становить вагомe значення для формування державних доходів. Він є одним із основних джерел надходжень до державного бюджету та посідає третє місце, поступаючись податку на додану вартість та податку з доходів фізичних осіб. Так, за 2012 р. до державного бюджету України надійшло 55 349,7 млн. грн. при ставці 23%, за 2013- 54 318,4 млн.грн при ставці 19% за 2014 - 39 941,9 млн.грн при ставці 16%, на 10 місяць 2015- 30 205,8 млн.грн при ставці 18% [2].

Проблемою зменшення надходжень є те, що більшість підприємств, будучи не задоволеними нестабільною податковою системою, орієнтованою в основному на фіскальні функції, вдаються до «тіньової економіки», тобто надання неправдивої звітності стосовно бухгалтерської звітності підприємства. На сьогодні, тягар податкового тиску приймають підприємства, які є прибутковими і ведуть «прозору» фінансову звітність. Це призводить до того, що керівництво змушене шукати нові методи отримання податкових пільг. Як наслідок, привілеями пільгового режиму користуються підприємства, які мають всі перспективи для самостійного виходу з кризового стану. Таким чином, ті установи, які потребують фінансової підтримки для свого функціонування, змушені платити більшу частину податків. Невідповідність та необґрунтованість надання податкових пільг призвело до розвитку тіньової економіки. На 2012 р. інтегральний показник рівня тіньової економіки склав 32% ВВП, на 2013- 35%, на I квартал 2014 р.- 40% [2].

До основних напрямків поширення та прояву тіньової економіки України належать: тіньова політика, нелегальне виробництво товарів та послуг, корупція, надання неправдивої фінансової та статистичної інформації з боку

підприємств, розкрадання державної власності та шахрайство у фінансово-кредитній сфері.

Так, аналізуючи дану проблему, пропонуємо наступні шляхи її вирішення:

1. Поєднання у податковій системі фіскальної (стабільні і гарантовані надходження в бюджет) і регулюючої (можливість впливати на всі сторони економічного і соціального розвитку суспільства) функцій.

2. Створення стабільної податкової системи. Стягнення податків повинно діяти згідно з законом України «Про систему оподаткування».

3. Встановлення різних ставок оподаткування для великих, середніх та дрібних підприємств.

4. Забезпечення правових гарантій як платнику податку, так і податковим органам, чітке визначення об'єкта оподаткування для виключення подвійного оподаткування.

5. Прозорість сплати податків, що сприятиме зниженню корумпованості в податковій системі.

6. Оподаткування надприбутків компаній – монополістів на ринку, які використовують природні ресурси.

7. Впровадження єдиного бухгалтерського обліку, на якому ґрунтується фінансова, податкова, статистична та інші види звітності.

Отже, запропоновані нами удосконалення обліку податку на прибуток дозволять створити оптимальну систему оподаткування прибутку, що буде прийнятною для підприємців і гарантуватиме стабільні податкові надходження до бюджету. Виконання наданих пропозицій надасть стимул до усунення тіньової економіки, що в перспективі призведе до економічного розвитку країни.

1. Сайт «Національний банк України» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

2. Сайт «Державна служба статистики України» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ПОДАТКОВА СИСТЕМА ТА ПРОБЛЕМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

студент гр. МК-41 **Жиронкін К. Р.**, доцент **Касьяненко Т. В.**
Сумський державний університет (Україна)

Податкова система є невід'ємним елементом в функціонуванні економіки будь-якої країни. При цьому є помилковою думка, що вони необхідні лише для поповнення бюджетних коштів держави. Окрім оподаткування громадян як засобу безперервного забезпечення доходів, податки виступають інструментом контролю за економічним станом в країні та непрямим регулятором економічних відносин. Збільшення чи зменшення податкових ставок для різних галузей економіки може призводити до зміни кількості підприємств галузі та орієнтованості на певне виробництво. Окрім цього податкова

політика впливає на концентрацію населення та виробництва на певній території, наприклад стримування переселення в регіони з високою концентрацією населення і виробництва.

За роки незалежності податкова система України змінювалася та модернізувалася, була налагоджена система прямого та непрямого оподаткування. За результатами на 2015 рік, найбільшу частку доходів бюджету склали надходження від ПДВ, оподаткування фізичних осіб та акцизний податок. Але проблемою податкової системи в Україні є її переважно фіскальний характер, при тому що окрім поповнення бюджету податкова система повинна бути інструментом підвищення конкурентної спроможності держави, яким вона є в більшості західноєвропейських країн. Однак на створення податкової системи європейського рівня негативно впливає основана за радянським принципом система розподілу повноважень між державою та місцевим самоврядуванням. На даний момент в Україні запроваджена реформа децентралізації влади, на кінець 2015 року добровільно об'єдналися 794 сільські, селищні, міські ради, створивши 159 спроможних об'єднаних. Однак ідею децентралізації повністю не реалізовано. Причиною цього є відсутність бажання проведення даної реформи через страх виникнення корупції на місцях та некомпетентність місцевої влади у виконанні деяких покладених обов'язків. Через це більшість податкових надходжень йдуть до центрального бюджету, а не безпосередньо до місцевих бюджетів. Така система не дає можливості забезпечити фінансуванням районні міста та села тим самим перешкоджаючи розвитку економіки країни в цілому. Також на розвиток економіки України негативно впливає використання системи вирівнювання, оскільки вона не дає необхідний поштовх для розвитку регіону та його процвітання.

Податкові системи в різних країнах мають як спільні, так і відмінні риси. Прикладом є Німеччина, найбільш розвинена країна Європи. Найбільшу частку прибутків від податків складає сукупний дохід фізичної особи. Податки сплачуються на основі заповненої декларації або стягуються безпосередньо з джерела доходу, наприклад, податок із заробітної плати найманих працівників виплачується роботодавцем. Окрім цього в Німеччині активно використовується система пільг для різних за соціальним класом суб'єктів оподаткування. Доходи до бюджету Німеччини надходять від податків на прибуток, як з комерційних так і некомерційних іноземних компаній, існують окремі правила оподаткування контрольованих іноземних компаній, в тому числі і компаній країн ЄС. Відмінною рисою утворення ПДВ у Німеччині є пониження ставок податку для експорту, в тому числі і з країн ЄС. Розподіл доходів в Німеччині закріплений на загальнодержавному рівні, але повноваження управління податками закріплене за місцевими органами влади. В Німеччині діє чіткий розподіл повноважень між державою та місцевим самоврядуванням. При цьому в системі фінансування існує три ланки: держава, федеральні землі та громади. Держава займається питанням

соціального забезпечення, оборони, зовнішніх відносин та розвитку економіки. Федеральні землі піклуються про забезпечення шкіл вчителями, фінансують сферу охорони здоров'я, культуру та юстиції. Громади займаються реєстрацією громадян, інфраструктурою та будівництвом шкіл та дитячих садків, при цьому маючи можливість вводити власні податки. Дана система допомагає Німеччині розвивати власну економіку та забезпечувати фінансовою допомогою інші країни ЄС.

Розглядаючи досвід Німеччини можна зробити висновок, що для правильного та справедливого розподілу доходів бюджету необхідний чіткий розподіл повноважень між державою та місцевими органами влади. При підвищенні повноважень на місцях, та послабленні ролі загальнодержавної системи вирівнювання, кожний район, кожна громада матимуть стимул для розвитку. Саме такий підхід до розвитку економіки використовується майже в усіх розвинутих країнах Європи та у США. Це допомагає збільшувати кількість офіційних, зареєстрованих представників малого та середнього бізнесу, а отже збільшувати кількість доходів до місцевих бюджетів. Тому Україна повинна створювати систему оподаткування з найбільшою ефективністю та лояльним ставленням платників податків, та при цьому найменшим ризиком виникнення «тіньового» сектору економіки. Окрім прямих податкових надходжень необхідно поліпшувати систему непрямих податків, що будуть надходити до державної казни. Наприклад, в деяких країнах використовується лише система непрямих податків, що повністю забезпечує бюджет та виключає можливість махінацій з боку суб'єктів оподаткування. Окрім цього необхідно переглянути деякі нормативно-правові акти з питань оподаткування для уникнення суперечливих законодавчих норм. Оскільки чим простіша система оподаткування тим більш привабливою є країна для іноземних інвесторів. Але при цьому податкова служба повинна мати перш за все роль не засобу поповнення держбюджету, а органом, контролюючим та регулюючим економічні відносини між суб'єктами в країні та на міжнародному рівні.

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ В АУДИТІ

старший викладач **Жукова Т.А.**, студентка **Вакарчук В.В.**

Сумський державний університет (Україна)

Стрімкий розвиток ринкової економіки відзначається збільшенням кількості та складності господарських операцій. З огляду на це виникає необхідність використання аудитором сучасних інформаційних систем для вирішення актуальних задач дослідження. Також слід відзначити, що автоматизована обробка дозволяє ефективно планувати і проводити процес аудиторської перевірки, точно виявляти відхилення і диспропорції в показниках, що перевіряються.

Інтерес до розвитку теорії та практики автоматизації аудиту підтверджується дослідженнями низки науковців. Зокрема, цей напрям досліджували Н.М. Бойко, М.І. Гордієнко, Р. А. Вебер, Б.В. Кудрицький, С.В. Івахненко, А.О. Саюн, Л.О. Ходаківська, О.В. Шипунова та інших. Аналіз наукових статей свідчить про визнання різними авторами важливості автоматизації, а також наявності багатьох проблем, пов'язаних з комп'ютеризацією аудиту.

Як вже було зазначено, швидкий розвиток та повна автоматизація бухгалтерського обліку виявило необхідність запровадження автоматизації в сфері аудиту. Так як аудит, як вид діяльності знаходиться на стадії розвитку, тому на шляху впровадження інформаційних систем існує ряд проблем.

Науковцями виділені наступні проблеми:

- низький рівень розвитку аудиторського ринку;
- «професійне судження аудитора», що ґрунтується на досвіді та інтуїції аудитора є основою перевірки;
- необхідність розроблення методичних підходів реалізації трансформаційних процедур перетворення фінансових звітів по заданих форматах, не розголошуючи при цьому комерційну таємницю;
- розробка аудиторського програмного забезпечення є досить важким процесом, який потребує значних фінансових витрат [1].

Беручи до уваги зарубіжний досвід впровадження інформаційних систем в аудиті, слід зазначити, що в Європейських країнах комп'ютерний аудит є поширеним явищем. У своїй діяльності аудиторів використовують такі програмні пакети, як ACL або IDEA. IDEA (Interactive Data Extraction and Analysis) – програмний продукт, який був розроблений Канадським інститутом присяжних бухгалтерів спеціально для зовнішніх аудиторів. Варто зауважити, що подібна програма ACL (Audit Command Language) також розроблена у Канаді. Таке програмне забезпечення дозволяє аудиторам:

- знайти бухгалтерські проведення, що були введені в неробочий час або незвичайними користувачами;
- відфільтрувати операції, що є типовими для даного підприємства, з метою виявлення разових та нетипових проведення;
- розраховувати окремі підсумки за рахунками [1].

Розглядаючи Український ринок аудиторського програмного забезпечення зазначаємо, що він знаходиться ще в стадії розвитку. Проведений аналітичний огляд найбільш поширеного ліцензійного програмного забезпечення на прикладі програмних продуктів «ІТ Аудит: Аудитор», «ЕкспрессАудит: ПРОФ» і AuditXP «Комплекс Аудит» та української новинки "КІТ.Аудит" [2] дозволив зробити такий висновок, що найбільш ефективною інформаційною системою для здійснення аудиту на даний час є AuditXP «Аудит звітності», адже вона має в наявності понад 700 робочих

документів, сумісна з інформаційними системами обліку. Однак спільною перевагою усіх розглянутих інформаційних систем є автоматичне заповнення документів, що економить час аудитора під час перевірки, а також постійне оновлення версій, які є більш зручними у застосуванні.

Отже, підсумовуючи проведену роботу з розгляду інформаційних систем в аудиті можна стверджувати, що аудит в інтернет - середовищі – це новий рівень аудиту, що набуває чималої популярності і найближчим часом це стане не від'ємною частиною комплексної та точної перевірки. А нові комп'ютерні технології обробки інформації в аудиторському процесі забезпечать не тільки підвищення ефективності роботи аудитора та збільшення надійності та оперативності діяльності, а також зниження трудомісткості процесів використання інформаційних ресурсів.

1. Івахненко С.В. Комп'ютерний аудит: контрольні методики і технології. / С.В. Івахненко – К.: Знання, 2005. – 286 с.

2. С.А. Яремко Дослідження проблем впровадження сучасних інформаційних систем аудиту в контрольно-ревізійній діяльності / Яремко С.А., Коваленко В.В. // Науковий журнал «Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво». – 2014. - №14. – С. 179-182.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ РОЯЛТІ

старший викл. **Жукова Т.А.**, студент **Гаврилова В.В.**
Сумський державний університет (Україна)

Суттєві наукові розробки вимагають багато часу та значних фінансових вкладень, тому у сучасних умовах багатьом підприємствам (особливо малим та середнім) просто немає сенсу займатися науково-технічними дослідженнями. Досить часто для суб'єкта господарювання вигідніше не витратити ресурси на якісь фундаментальні дослідження, а просто купити право на використання готовою розробкою і отримувати від цього певний комерційний ефект. Фактично сьогодні перед кожним підприємством стоїть вибір: розпочати власні дослідження, прийнявши значний фінансовий ризик (оскільки, як засвідчує практика, ймовірність негативного результату є досить високою), чи укласти ліцензійний договір на використання конкретної розробки, що дозволить майже миттєво отримати найсучасніші технології.

Такий вид ліцензійної винагороди, як роялті, застосовується в більшості ліцензійних угод [1]. Саме роялті є однією з центральних проблем, яка постала перед багатьма платниками податків, що мають справу з об'єктами інтелектуальної власності, а також зі сплатою чи утриманням роялті.

У ПК прописаний механізм, за яким відбувається сплата роялті. Основними особливостями роялті є те, що цей платіж не обкладається податком на додану вартість й те, що отримання винагороди розтягується на весь строк дії ліцензійного договору. Для багатьох підприємств України виплати роялті сягають чималих сум, тож ціна помилки висока. Актуальним

постає питання: що є роялті, а що ні, з точки зору оподаткування.

Визначення роялті дає ПК, воно покладено в основу формування вектору податкових відносин. В пункті 14.1.225 статті 14 Податкового Кодексу України зазначено: «Роялті — будь-який платіж, отриманий як винагорода за користування або за надання права на користування будь-яким авторським та суміжним правом на літературні твори, твори мистецтва або науки, включаючи комп'ютерні програми, інші записи на носіях інформації, відео- або аудіокасети, кінематографічні фільми або плівки для радіо- чи телевізійного мовлення, будь-яким патентом, зареєстрованим знаком на товари і послуги чи торгівельною маркою...»

До 1-го січня 2015 року даний платіж був досить місткий. Фактично під визначення роялті можна було підвести більшість платежів за договорами ліцензії та комерційної концесії. 1-го січня 2015 року законодавством було введено ряд обмежень, відповідно до яких, в ПК чітко визначили платежі, які не є роялті. Законодавче впровадження таких обмежень в Україні було необхідним, оскільки вони уточнюють поняття роялті і виключають можливість подвійного тлумачення окремих операцій. Дані обмеження чітко розмежували, які платежі є роялті, а які пов'язані з оплатою специфічних послуг чи придбанням нематеріальних активів.

Якщо фіскальні органи визначають, що платіж роялті між юридичними особами насправді не є таким, отримувачу платежу нараховують ПДВ та штрафні санкції. Тобто, при неправильній ідентифікації платежів за об'єкти інтелектуальної власності, ті платежі, що були здійснені як роялті, будуть тлумачитися як комерційні.

Окрім того, що виплати роялті можуть здійснюватися між юридичними особами резидентами, можлива ситуація, коли виплата роялті здійснюється на користь фізичної особи-власника прав інтелектуальної власності. Якщо це фізична особа резидент, згідно ПКУ, обов'язково утримується податок на доходи фізичних осіб (оскільки в такому випадку особа, що виплачує роялті є податковим агентом), військовий збір, але роялті не оподатковуються ЄСВ.

Окремим випадком є ситуація, коли роялті виплачується на користь фізичної особи-підприємця. Відповідно до ст. 292 Податкового кодексу України, при цьому до доходу не включаються отримані такою фізичною особою пасивні доходи у вигляді роялті [2]. В такому разі, роялті оподатковується податком на доходи фізичних осіб.

Отже, сьогодні найпоширенішим видом платежу за продукти інтелектуальної праці є роялті. Оскільки виплати роялті сягають значних сум, то для суб'єктів господарювання ціна помилки у питаннях віднесення чи не віднесення відповідних виплат до роялті стає досить високою [3]. У господарській практиці підприємцям та бухгалтерам необхідно бути вкрай обережними з такими платежами й враховувати всі потенційні наслідки, приймаючи рішення про те, яким чином даний платіж буде кваліфікований.

1. Фурса В.М./Особливості оподаткування роялті відповідно до ПКУ/[Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.uipv.org/ua/Fursa_150413
2. База знань/Єдиний податок для фізичних осіб – підприємців (спрощена система оподаткування) [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://sta-sumy.gov.ua/ebpz/107--ediniy-podatok-dlya-fizichnih-osib-/5121.html>
3. Вісник/Оподаткування роялті /[Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/5961>
4. Податковий кодекс України /[Електронний ресурс] - Режим <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/>

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

студент гр. МК-41 **Захарченко Д.О.**, доцент **Касьяненко Т.В.**
Сумський державний університет

Фінанси домогосподарств є важливою складовою системи фінансів України. Вони не лише мають значний вплив на її функціонування, а й забезпечують економіку податками з доходів громадян та формують значну частину бюджетних надходжень.

Фінанси домогосподарств та їх особливості досліджені у працях Б.А.Карпінського, В.І.Оспішева, С.І.Юрія, В.М.Федосова, В.П.Кудряшова. Детальний розгляд фінансів домогосподарств, їх структури та залежності від зовнішніх факторів, а також сучасний стан та зміни за останні роки є мало дослідженими серед вітчизняних науковців. Тому зараз є актуальною тема сучасного стану фінансів домогосподарств.

Фінанси домогосподарств слугують для громадян засобом, який забезпечує створення та використання грошових ресурсів для задоволення особистих потреб. Заробітна плата, прибуток від реалізації продукції власного господарства, продажу особистого капіталу, доходи від здачі майна в оренду, відсотки від грошового капіталу, доходи від цінних паперів – усе це слугує джерелом фінансових ресурсів домогосподарств. Витрати фінансових ресурсів – це задоволення власних потреб та нагородження фінансів задля здійснення неможливих на даному етапі заходів.

Проведемо аналіз фінансового стану господарств за останні два роки (2013, 2014 рр) на основі даних, які доступні на сайті Держкомстату. Спочатку розглянемо структуру доходів домогосподарств. Сукупні ресурси в середньому за місяць у 2014 році збільшилися на 92,8 грн. Оплата праці зменшилася на 1,8%, доходи від продажу сільськогосподарської продукції зросли на 0,4%, пенсії, стипендії, соціальні допомоги зменшилися на 0,1%, грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи зросли на 0,8%, пільги та субсидії на оплату житлово-комунальних послуг знаходяться на одному рівні – 0,4%, пільги на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг зменшилися на 0,1%, інші надходження зменшилися на 1%, загальні доходи в гривнях збільшилися на 139,9 грн.

Далі розглянемо структуру витатків домогосподарств. Сукупні витрати в

середньому за місяць збільшилися на 228,6 грн. Споживчі сукупні витрати збільшилися на 1,4%, витрати на продукти харчування та безалкогольні напої збільшилися на 1,8%, витрати на алкогольні напої, тютюнові вироби зменшилися на 0,3%, споживання одягу і взуття зросло на 0,1%, витрати на житло, воду, електроенергію, газ і інші види палива зменшилися на 0,1%, витрати на поточне утримання житла залишилися на рівні 2,3%, витрати на охорону здоров'я зросли на 0,2%, на транспорт (4,3%) та зв'язок (2,8%) залишилися на тому ж рівні, відпочинок і культура зменшилися на 0,3%, витрати на освіту зменшилися на 0,1%, витрати на ресторани та готелі зменшилися на 0,2%.

Аналізуючи доходи та видатки домогосподарств, можна зробити висновок, що домогосподарства майже всі свої доходи витрачають на забезпечення першочергових потреб. Зовсім мало коштів залишається на духовний розвиток громадян, адже у структурі на відпочинок та культуру відводиться лише 1,8%, а на освіту – 1,1%. Це пов'язано з тим, що 52,9% витрачається на харчування та 36,3% на алкоголь.

Енгель вважав, що частка сімейних витрат на харчування є важливим показником економічного розвитку країни – чим менший відсоток цих витрат, тим вищим є рівень економічного розвитку. Наприклад, у Японії витрати на харчування становлять 15%, а в США – 10%.

Домогосподарства відіграють важливу роль у розвитку економіки країни. Тому державні органи зарубіжних країн докладають значних зусиль задля стимулювання їх діяльності у інвестиційному напрямку. Відомо, що заощадження населення Великої Британії, США та інших провідних країн світу заклали стабільний фундамент для розвитку економіки.

Україна не може цілком перейняти досвід зарубіжних країн, адже у кожного народу свій шлях, проте ми можемо взяти для себе корисні та дієві ідеї. У США поширеним методом допомоги сім'ї є різноманітні пільги. Узаконення шлюбу дає безліч переваг подружжю: менша ціна на купівлю медичної страховки, при спільній покупці авіаквитків, автомобіля, оплаті готелів і туристичних путівок, право на отримання пільгових кредитів при купівлі нерухомості. Багаторічний досвід Канади в забезпеченні динамізму економіки, сталої стабільності, високих темпів розвитку має позитивний вплив на доходи домогосподарств. Це досягається завдяки розумно спланованій, орієнтованій на ринок імміграційній політиці, яка забезпечує ефективне збільшення людського капіталу, що сприяє економічному зростанню.

Для того, щоб забезпечити розвиток економіки країни, необхідно стати на шлях покращення життя населення. Потрібно дати робочі місця громадянам, допомагати в працевлаштуванні молодим спеціалістам, відновити роботу підприємств та відкрити нові, зробити оплату податків відповідно до рівня різних верств населення: чим більший дохід, тим вищий податок. Також необхідно допомагати малозабезпеченому населенню та молоді шляхом

пільг, залучити не лише іноземний, а й людський капітал, зробити адекватним співвідношення між доходами та видатками.

ПРОБЛЕМА БЮДЖЕТНОГО ДЕФИЦИТА В УКРАИНЕ

к.э.н., доц. **Ильяшенко Т.А.**, студент гр. Ф-41 **Бойко А.Л.**
Сумский государственный университет (Украина)

В условиях нестабильной экономической и политической ситуации, в Украине все более актуальной становится проблема дефицита бюджета. Доказательством этого служат опубликованные Министерством финансов данные по государственному бюджету Украины (рис. 1) [1].

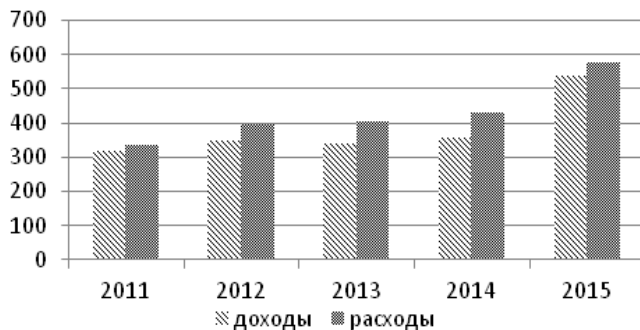

Рисунок 1- Государственный бюджет Украины в 2011-2015 гг., млрд. грн.

По диаграмме видно, что в Украине расходы бюджета в течение длительного периода превышают его доходы, т.е. возникает бюджетный дефицит. К основным причинам такого положения вещей в государстве, можно отнести следующие: военный конфликт; высокий уровень коррупции; снижение эффективности производства; неэффективность финансово-кредитных отношений, наличие значительного теневого сектора в экономике и другие.

Для уменьшения сальдо между расходами и доходами, необходимо провести ряд мероприятий: 1) урегулировать военный конфликт, что позволит сократить военные расходы, 2) создать условия для привлечения иностранных инвестиций, а так же инвестиций из личных сбережений населения, что позволит увеличить доходы бюджета, а так же 3) усовершенствовать нормативно-правовое обеспечение доходной части бюджета. По нашему мнению, эти мероприятия дадут возможность Украине выйти из экономического кризиса, стабилизировать бюджетную сферу и тем самым улучшить благосостояние страны и населения.

ЗОВНІШНІЙ БОРГ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

к.е.н., доц. **Ілляшенко К.В.**, студент гр. Ф-41 **Власенко А.В.**
Сумський державний університет (Україна)

Сучасний світ характеризується інтенсивною глобалізацією й розвитком міжнародних фінансів. На сьогоднішній день спостерігається тенденція значного зростання державних боргів країн, що розвиваються.

Держави запозичують фінансові ресурси через різні причини, основними з яких є: нестача власних коштів, яких не вистачає для того, щоб покрити дефіцит державного бюджету та виконувати боргові зобов'язання, негативний платіжний баланс.

Науковці дають нам визначення, що державний зовнішній борг України - це заборгованість за непогашеними зовнішніми позиками і невиплченими за ними відсотками на певну дату. Цей борг складається з боргових зобов'язань перед міжнародними фінансовими організаціями - МВФ, Світовим банком, ЄС, ЄБРР, іноземними країнами-кредиторами - Росією, Туркменістаном, Німеччиною, США, а також іноземними банками і корпораціями.

Для України дана проблема є по-особливому актуальною. Це пояснюється тим, що після розпаду Радянського Союзу розмежувалися фінансові активи і України при цьому отримала фактично «нульовий» резерв банківських активів. Тому наша країна не мала достатнього початкового капіталу для подальшого економічного розвитку. Це змусило уряд звертатися до кредиторів та позичальників. Це не єдина причина збільшення зовнішнього боргу України після розпаду СРСР. Цьому сприяло «обнуління» банківських рахунків у закладах колишнього Ощадного банку Радянського Союзу. Новостворена Україна повинна була повернути своїм громадянам знецінені заощадження фактично за рахунок Державного бюджету.

Не зважаючи на це, державний борг України з періоду отримання статусу незалежної країни поступово зростає. Цей факт пояснюється такими причинами: дефіцит платіжного балансу та державного бюджету, значна залежність від імпортих енергоресурсів, неефективність та нерациональність розпорядження залученими позиками та кредитами й відсутність необхідного контролю за цим, несприятливий інвестиційний клімат.

На сьогоднішній день важливими причинами збільшення зовнішнього боргу України стали нестабільність політичної ситуації, чутливість до змін у світовій економіці, витрати для підтримки національної валюти.

Дослідники вважають, що боргова політика нашої держави почала формуватися у 1994 – 1995 рр., коли державні запозичення набули масового

характеру, але взагалі початок було покладено міжурядовими позиками ще в 1992 р.

Різні джерела говорять нам про те, що з 1994 р. Україна стала одержувати кредити від міжнародних фінансових організацій, а з 1995 р. залучати кошти через комерційні позики на зовнішньому фінансовому ринку.

Невирішеною проблемою України є неправильне контролювання абсолютних та відносних показників зовнішнього боргу, вони мають короткострокову ліквідність – відношення платежів до наявних валютних резервів.

Україна на сьогоднішній день потребує здійснення радикальних економічних реформ. Тому для неї внутрішні позики та зовнішня фінансова допомога є необхідними для фінансування структурних перетворень, прискорення стабілізації економіки та економічного зростання.

Проте вплив запозичень на макроекономічну ситуацію України є неоднозначним. Структура державного боргу відображає використання залучених позик, вона свідчить про те, що державні запозичення у державі переважно спрямовувались на поточні економічні потреби держави, а саме: забезпечення стабільності функціонування грошово-кредитної системи, покриття дефіциту платіжного балансу і державного бюджету. І незначна їх частина була спрямована безпосередньо на розвиток економіки та прискорення економічного зростання.

Результатом нерациональних і зайвих зовнішніх позик для України можуть стати виникнення боргових зобов'язань перед нерезидентами, які в майбутньому значно обмежать незалежну економічну політику уряду.

Отже, одним з найважливіших завдань для України є зменшення боргового навантаження та вдосконалення системи управління державним боргом. Є необхідним вживання заходів щодо поліпшення боргового стану України. Це можна зробити наслідуючи приклад економічно розвинених країн: налагодити політичну ситуацію у країні, мінімізувати зовнішні запозичення, налагодити інвестиційний клімат, дотримуватися економічно безпечного дефіциту бюджету, удосконалити податкову політику, сприяти розвитку зовнішньоекономічної діяльності та збільшенню експорту України.

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

студент групи Ф-51 **Козловський В. Л.**
Сумський державний університет (Україна)

На сьогоднішній день проблема функціонування грошової системи є досить значимою в нашому житті. Безліч людей, професія яких пов'язана з фінансами, замислюються над тим, яким чином організувати грошову систему, щоб вона приносила максимально можливу користь людині та державі в цілому. Отже, вирішення проблеми функціонування грошової

системи є вкрай важливим питанням. У своїх тезах я хочу зазначити основні проблеми моєї теми і запропонувати методи їх вирішення.

Найзагальнішою і водночас найскладнішою проблемою функціонування будь-якої національної валюти є проблема конвертованості. Не менш важливим фактором для функціонування валюти є вибір нею валютного курсу. Світова практика підтверджує, що існують дві основні системи взаємодії різних національних валют:

- система взаємовідносин, що базується на механізмі фіксованих валютних курсів;

- взаємодія валют на основі плаваючих курсів [1].

Також в Україні на функціонування грошової системи дуже сильно впливають військові дії. Вони просто не дають змоги спокійно розвиватися грошовій системі, бо як відомо, «гроші люблять тишу». Ще велика проблема полягає в тому, що зараз процвітає підробка грошей, що само по собі заважає функціонуванню грошового обороту. Щоб вирішити цю проблему потрібно:

- посилити технічний захист купюр від підробки;

- поширення засобів контролю операцій з готівкою.

А загалом, на мою думку, щоб вирішити всі проблеми функціонування грошової системи України потрібно проводити дієві реформи в фінансовій галузі, здійснювати всебічний контроль за діяльністю фінансових органів і виходячи з політичної ситуації в країні знаходити максимально ефективні шляхи роботи грошової системи. Щоб дійсно мати європейське майбутнє українці повинні працювати з максимальною віддачею, а саме наші фінансові органи, які визначають грошову систему, повинні працювати над вирішенням недоліків і спрямовувати всі свої сили на підвищення рівня нашої країни.

Отже, підсумовуючи хотілось би сказати, що грошова система є вкрай важливим аспектом в нашому житті, тому потрібно максимізувати зусилля на подолання всіх проблем, які перешкоджають її функціонуванню.

1. Гриценко О. Гроші та грошово-кредитна політика./К.: Основи,-2008. 180 с.

Науковий керівник: доцент, к.е.н., **Зайцев О. В.**

АНАЛІЗ НАПРЯМКІВ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

к.е.н., доц. **Костель М.В.**, студентка гр. Ф.м-51 **Дмитренко Ю.В.**

Сумський державний університет (Україна)

В реалізації стратегії реформування економіки України одним з найважливіших завдань є забезпечення фінансової стабільності системи банківського посередництва. В сучасних умовах актуалізуються комплекс питань, що пов'язані з виведенням з ринку неплатоспроможних банків,

зупинкою відтоку фінансових ресурсів з банківської системи.

Щотижня Національний банк України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб повідомляють про початок процедури виведення з ринку чергового банку і, на сьогоднішній день, вже ліквідується 70 банків.

Сьогодні працює 116 банків і, згідно закону України, всі вони є учасниками ФГВФО. У порівнянні з попередніми роками їх кількість значно зменшилась. Також, через кризу, зменшилася сума вкладів фізичних осіб. Рік тому ця цифра складала 415,1 млрд. грн, зараз 362,3 млрд. грн.

Через падіння значної кількості банків навантаження на ФГВФО протягом останніх двох років збільшується, адже вкладникам кожного банку, згідно законодавства, необхідно відшкодувати вкладену в банк суму коштів у межах 200 тис. грн (рис.1) [2]. В таких умовах стабільно функціонуюча система гарантування вкладів фізичних осіб стає провідним фактором в утриманні коштів домогосподарств у банках.

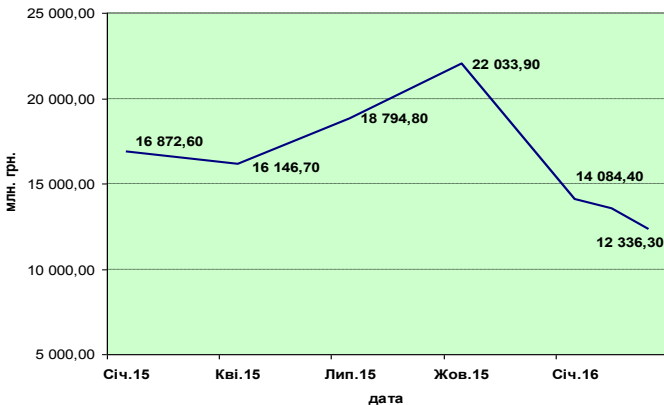

Рисунок 1 – Динаміка фінансових ресурсів ФГВФО

Аналізуючи динаміку фінансових ресурсів Фонду одразу можна помітити чітку зміну в об'ємі ресурсів. Через недостатність коштів у 2015 році Фонду повторно було надано допомогу від НБУ у вигляді кредиту. У зв'язку з падінням значної кількості банків і збільшення навантаження на Фонд для відшкодування вкладів динаміка грошових ресурсів Фонду значно падає, що впливає на його фінансову стійкість.

Одним із варіантів рішення питання про підвищення довіри до банків пропонується модель банківської системи, де підвищиться частка та, відповідно, роль державних банків, зобов'язання яких гарантує влада.

Кроки у реалізації цієї моделі вже робляться. Так Укргазбанк, Ощадбанк, Укрексімбанк отримує передбачені державним бюджетом грошові кошти на збільшення їх статутного капіталу, для забезпечення виконання вимог щодо мінімальної суми регулятивного капіталу, яка на сьогодні становить 500 млн. грн

та має бути сформована до 11 липня 2024 року [1]. Також активно дискутується в суспільстві та середовищі фінансових установ питання про розрахункове обслуговування держслужбовців виключно у державних банках.

Дану ситуацію можна розглянути з двох сторін. З одного боку, вкладники банків будуть повністю захищені, незалежно від того чи матимуть банки змогу виконувати свої прями зобов'язання, чи ні, бо необхідні кошти для покриття витрат будуть їм гарантовані. Так, це дозволить зміцнити довіру вкладників до банків.

Однак, з іншої сторони, зростає потенціал виникнення цілого ряду негативних наслідків:

- зменшення рівня конкуренції серед банків;
- дублювання та перетин функцій НБУ, ФГВФО та Кабінетом міністрів України щодо регулювання діяльності банків, організації виведення їх з ринку та виплати відшкодування вкладникам;
- зростання фінансового навантаження на Державний бюджет України, враховуючі «залповий» характер виникнення таких зобов'язань.
- зростання рівня так званого «морального ризику», що передбачає ймовірність сприйняття більшого ризику з розумінням наявності механізмів подолання негативних наслідків, у нашому випадку, з боку держави.

Враховуючи зазначене вище та існуючий світовий досвід організації банківських систем, вважаємо, що зазначені дії держави щодо підвищення довіри до банківської системи не досягнуть успіху, особливо у довгостроковій перспективі. На нашу думку, більш доцільним є удосконалення системи банківського регулювання і пруденційного нагляду та системи гарантування вкладів фізичних осіб.

1. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена Постановою Правління Національного банку України 28.08.2001 № 368.

2. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Офіційний сайт. Режим доступу : <http://www.fg.gov.ua/>

ОБЛІКОВА СИСТЕМА СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КРИТЕРІЇ ЇЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ

д.е.н., проф. **Левицька С.О.**

*Національний університет водного господарства та природокористування
(Україна)*

В умовах економічних трансформацій, збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку відображення господарської діяльності обумовлює необхідність пошуку ефективних форм організації інтегрованої системи обліку її результатів. Концептуальною інформаційною основою підготовки зовнішніх форм звітності є бухгалтерський облік.

Моніторинг складових збалансованості операційної діяльності обумовлює підвищення аналітичного рівня облікової інформації: актуалізується впровадження управлінського обліку. З урахуванням міжнародної практики, потреб менеджерів в достовірності та оперативності даних управлінський облік доцільно розглянути за двома складовими: внутрішньогосподарський облік, що здійснюється із збереженням методичної бази бухгалтерського (відповідно, деталізований з урахуванням потреб управління); обліково-аналітична інформація за результатами виконання заходів адміністрування операцій, напрямків діяльності в рамках центрів відповідальності (табл. 1) [3].

Таблиця 1 – Основні відмінності між управлінським та внутрішньогосподарським обліком (на прикладі центру відповідальності «Виробничі витрати»)

Критерії	Відмінності	
	Внутрішньогосподарський облік витрат	Управлінський облік витрат
Базисна теорія	Облік господарських операцій, що формують витрати, на рахунках бухгалтерського обліку	Облік фактів господарської діяльності, що впливають на формування виробничих витрат, а також процесів їх адміністрування
Звітність	Внутрішня	Внутрішня
Принципи обліку	Принципи П(с)БО 16 «Витрати»	В частині обліку витрат – принципи П(с)БО 16, в частині адміністрування витрат – результативність виконання управлінських рішень щодо проведення відповідних операцій та їх оптимізації
Критерії точності	Абсолютна точність	Можливі відхилення, попередньо обумовлені з керівництвом
Обмеження	Нормативні акти з питань бухгалтерського обліку фінансової та звітності, внутрішні розпорядчі документи	Внутрішні розпорядчі документи
Використання вимірників	Вартісні, натуральні	Вартісні, натуральні, якісні,

Неможливо ототожнювати поняття «облік», «ведення обліку», «організація обліку»: саме організації обліку властиво досягнення синергетичного ефекту через втілення так званої «організаційної синергії» [1; 2]. Враховуючи багатофункціональність даних бухгалтерського обліку, важливим є розкриття механізму його *організації як системного процесу*.

На основі врахування визначених рис інформаційної економіки сутнісні характеристики організації бухгалтерського обліку встановлено в дисертаційній роботі Рожелюк В.М. Автор формулює організацію бухгалтерського обліку як «...впорядковану, взаємопов'язану в часі

сукупність засобів і складових, включаючи працівників з відповідною професійною компетентністю, здатну до формування облікових даних та інформації, необхідної для забезпечення ефективності функціонування суб'єкта господарювання [5].

Узагальнюючи наведені вище елементи організації системи обліку, можна стверджувати, що її результативність - в комплексному регулюванні системи на трьох рівнях:

1. *Методологічному*. Вітчизняними науковцями метод бухгалтерського обліку визначається сукупністю восьми елементів (адитивний підхід): документування, інвентаризація, оцінка, калькулювання, рахунки й подвійний запис, баланс і звітність.

2. *Технічному* - способи обробки облікової інформації, ефективність яких визначають сучасні інформаційні технології.

3. *Управлінському* - системи адміністративного управління процесами ведення обліку та підготовки звітних форм.

Оптимізація підходів регулювання організації системи обліку потребує уточнення структури наказу про облікову політику суб'єкта в частині організаційних заходів (додатково Методичних рекомендації щодо облікової політики № 635 [4]).

Врахування розкритих в роботі організаційно-управлінських та методологічних підходів організації інтегрованої системи господарського обліку фінансово-господарської діяльності суб'єкта як інформаційної основи прийняття оперативних та стратегічних рішень дозволить забезпечити її варіативність, оперативність, а отже – корисність. В свою чергу, це уможливить ідентифікації такої облікової бази як інформаційного ресурсу (що є одним з характерних ознак становлення постіндустріального національного розвитку).

1. Ковальов А.В., Гальченко К. Синергія. Синергетичний ефект. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2012_03_15/ek1_kovalev.php

2. Капица С.П. Синергетика и прогнозы будущего / С.П. Капица, С.П. Курдюмов, Г.Г. Малинецкий. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 283 с.

3. Левицька І.О. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук на тему «Управлінський облік і аудит витрат на постачання та передачу електричної енергії енергопостачальних компаній України». Спеціальність 08.00.09. – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www http://kneu.edu.ua/ua/science](http://kneu.edu.ua/ua/science)

4. Методичні рекомендації щодо облікової політики № 635: Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 за № 635 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.kmu.gov.ua>

5. Рожелюк В.М. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук на тему «Організація бухгалтерського обліку діяльності підприємств з переробки сільськогосподарської продукції» Спеціальність 08.00.09. – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iae.org.ua/training/d2635002/mac02.html>.

6. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 278 с.

СПОСОБИ ЗДІЙСНЕННЯ ПЛАТЕЖІВ НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ

к.е.н., асистент **Легуновська Н.Є.**
Сумський державний університет (Україна)

Еволюцію послуг валютного ринку можна розглядати порівнюючи два основні типи платежів – трасування та ремітування. Вони, головним чином, набули розвитку в період Першої світової війни та частково 40-х років ХХ століття. Трасування, як термін, походить від назви перевідного векселя – тратти. За платежу за системою трасування кредитор здійснює випуску тратти на боржника у валюті останнього [1]. Для прикладу, якщо кредитор знаходиться в Японії, але висуває боржнику з Великобританії вимогу щодо сплати боргу не в єнах, а у фунтах стерлінгів. При цьому кредитор продає валюту, виписану векселедавцем, на своєму ринку за банківським курсом покупця. По суті, за умов трасування кредитор є активною стороною, так як продає вексель у валюті боржника, але на своєму валютному ринку. Навпаки, при ремітуванні активною стороною є боржник, так як він купує валюту кредитора на своєму валютному ринку за курсом продавця. Сторона, що має право вибору, закономірно завжди прагне сплатити менше та отримати більшу кількість валюти своєї країни за певний еквівалент іноземної [2]. Якщо розглянути ситуацію, коли український імпортер (платник) зобов'язаний сплатити польському експортеру 300 тис. злотих, а в момент платежу котирування валют було таким:

Київ на Варшаву – 6,2028 – 6,6012 грн за 1 злотий;
Варшава на Київ – 6,1123 – 6,5234 грн за 1 злотий (1)

При ремітуванні за курсом продавця 1 польський злотий еквівалентний 6,2028 українських гривень. При трасуванні польський експортер продає злотий за курсом покупця – 6,1123 грн/злотий. Платнику більш вигідно обрати ремітування, оскільки у такому випадку за 1 злотий він купить більше гривень.

Таким чином, вибір способу платежу напряму залежить від котирувань валют та визначається двосторонньою угодою між платником та боржником валютної операції.

1. Нуриев А.Д. Сущность валютных операций и определение методов их анализа [Електронний ресурс] / А.Д. Нуриев. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/13_EISN_2012/Economics/1_109758.doc.htm.

2. Иванов В.М. Финансовый рынок : конспект лекций / В.М. Иванов. – К. : МАУП, 2001. – 112 с.

ДО ПРОБЛЕМИ ЗРОСТАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ В УКРАЇНІ

ст. викл. **Лисиця В. І.**, студентка гр. Ф-41/1у **Миргородська В. С.**
Сумський державний університет

На сьогодні проблема зростання обсягу державного боргу для України є актуальною, оскільки для побудови фінансово-економічної стратегії розвитку держави важливе значення мають його аналіз і прогнозування. Ще з 1991 р. розпочалося нагромадження державного боргу держави, у 2015 р. ця цифра зросла 1,5 трильйона гривень і зрівнялася з номінальним ВВП країни.

За структурою державний борг поділяється на: гарантований державою зовнішній борг – 903.144.516,53 тис. грн. (63,72% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 42.911.185,71 тис. дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 514.293.012,02 тис. грн. (36,28%) або 24.435.649,60 тис. дол. США станом на 30 квітня 2015 року. При цьому оцінка зовнішнього державного боргу проводиться у іноземній валюті, внутрішнього – у національній валюті.

Таблиця 1 – Витрати бюджету на погашення та обслуговування державного боргу за 2013-2015 рр.

	01.10.2013 р.			01.01.2014 р.			01.10.2015 р.		
	Річний план, млрд. грн.	Факт, млрд. грн.	Виконання, %	Річний план, млрд. грн.	Факт, млрд. грн.	Виконання, %	Річний план, млрд. грн.	Факт, млрд. грн.	Виконання, %
Платежі за держ. боргом усього, у т. ч.:	93,4	92,3	98,8	116,2	114,2	98,3	158,3	104,2	65,8
за внутрішнім	-	-	-	67,3	65,7	97,6	102	67,8	66,2
за зовнішнім	-	-	-	48,9	48,5	99,0	55,6	36,4	65,3
Платежі з погашення держ. боргу, у т.ч.:	68,9	68,1	98,8	81,1	79,8	98,5	109,2	70,8	64,9
внутрішнього	38,0	38,0	100,0	43,0	41,8	97,2	67,7	44,9	66,4
зовнішнього	30,9	30,1	97,4	38,1	38,0	99,7	41,5	25,9	62,4
Видатки на обслуговування держ. боргу, у т.ч.:	24,5	24,2	98,8	35,2	34,4	97,7	49,1	33,4	68,0
внутрішнього	-	-	-	24,3	23,9	98,4	35,0	22,8	65,7
зовнішнішнього	-	-	-	10,9	10,5	96,6	14,1	10,6	73,7
Питома вага платежів за держ. боргом у витратах бюджету, %	18,4	19,6	-	22,0	23,3	-	27,8	27,9	-

Проаналізувавши дані вищезазначеної таблиці 1, можна зробити висновок що за 2013-2015 рр. планові показники не виконувалися, що негативно

впливало на кредитні рейтинги держави та співробітництво з кредиторами.

На сьогодні вагомими кредиторами залишаються Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції і розвитку, Міжнародний банк реконструкції і розвитку. Однією з вимог ключового кредитора України – Міжнародного валютного фонду є реструктуризація державного боргу, щоб досягти необхідного співвідношення між обсягом державного боргу і валового внутрішнього продукту на рівні не більше 71%. Проте Міжнародний валютний фонд не відмовляється від фінансування нашої держави і без виконання цього завдання.

Також відмітимо основних власників українських облігацій: американський фонд Franklin Templeton, американську інвестиційну компанію BlackRock, німецьку страхову компанію Allianz і американську фінансову корпорацію Fidelity. При цьому, одним із найпроблемніших кредиторів України, на думку експертів, є Росія, виходячи з відсутності ефективної взаємодії, неготовності сторін йти на компроміси тощо.

Нагальною проблемою можна назвати й той факт, що Україна не в змозі самостійно знизити рівень боргового навантаження навіть з урахуванням допомоги Міжнародного валютного фонду та інших нечисленних донорів. Незважаючи на це, у 2014 році Кабінетом Міністрів України було запропоновано прийняти мораторій на виплату зовнішніх боргів України. На думку експертів, прийняття подібних рішень можна розцінювати як інструмент тиску на кредиторів, які відмовляються йти на поступки Україні і списувати частину боргу.

Найбільші утримувачі українських цінних паперів не погоджуються на списання основної суми боргу, вважаючи, що заявлений масштаб скорочення виплат, який має становити приблизно 15 млрд. дол. за чотири роки дії програми EFF, є занадто великим. Звернемо увагу, що програма EFF (Extended Fund Facility) є більш масштабною та довгостроковою програмою розширеного кредитування Міжнародного валютного фонду.

Враховуючи оцінки провідних вітчизняних і міжнародних експертів, можна стверджувати, що в Україні вирішення наявної «боргової» проблеми здійснюється переважно шляхом проведення реструктуризації боргу і затягування з проведенням процедури, що в підсумку призведе до припинення фінансування за програмою EFF.

Отже, підсумовуючи вище сказане, вважаємо, що для зниження боргового навантаження в Україні, необхідно виконати ряд запропонованих Міжнародним валютним фондом реформ та досягти домовленостей з кредиторами, орієнтуючись не на списання боргів, із яким цілком об'єктивно не погоджуються кредитори, а на довший строк розстрочки заборгованості та зниження відсоткової ставки за кредитами.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

студент гр. Ф-41 **Новак К.С.**

Сумський державний університет (Україна)

Для розвитку національної економіки та забезпечення економічної рівноваги невід'ємною складовою є розвиток страхового ринку. Але у сучасних умовах становлення страхування в Україні супроводжується організаційними, нормативними, кадровими та економічними проблемами.

Сучасний рівень розвитку страхування є занижким в умовах ринкового господарювання. Це викликано такими проблемами:

- недосконала нормативно-правова база для регулювання страхової діяльності
- низька фінансова стійкість страхових компаній
- високий рівень інфляції в країні
- мала кількість та невисока якість страхових послуг
- низька прибутковість деяких видів страхування
- нестача кваліфікованих страховиків
- велика кількість економічних, соціальних та технологічних ризиків
- низька поінформованість населення щодо процесу страхування

Забезпечити сталий розвиток страхового ринку в Україні можливо за умов:

- забезпечення прозорості даних щодо структури та стану страхового ринку;
- інтеграція страхового ринку України до міжнародних ринків;
- удосконалення податкової системи у страховій сфері, введення податкових стимулів;
- забезпечення однакових умов для різних страхових компаній;
- підвищення конкурентоспроможності страхових компаній України;
- надання більшого об'єму інформації населенню про стан страхового ринку та найбільш привабливих страхових компаній, переваги отримання страхових послуг;
- покращення системи захисту споживачів страхових послуг;
- створення структури оптимальної взаємодії різних форм страхування;
- подолання бар'єрів для залучення фінансових ресурсів, інвестицій.

Отже, розвиток страхування в Україні дозволить забезпечити захист майнових прав населення країни та підприємств, стабільність національної економіки, знизити соціальну напругу, воно стане можливим джерелом нагромадження коштів, які можуть бути використані як джерело інвестицій в економіку.

Науковий керівник: **Ілляшенко Т.О.**

РАЗВИТИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КРЕДИТНЫХ СОЮЗОВ В УКРАИНЕ

студентка гр. Ф-22р **Нтумба Н.К.**, доцент **Похилько С.В.**
Сумський державний університет (Україна)

Актуальность данной темы диктуется тем, что кредитная кооперация на протяжении многих лет существует и пользуется большим спросом среди субъектов хозяйствования, хотя наряду с ней существует множество альтернативных институтов. Кредитный союз - это организация, не созданная для осуществления прибыльной деятельности, основателями которой являются физические лица, профессиональные союзы для удовлетворения потребностей членов союза в кредитовании за счет аккумуляции денежных средств его участников, а также предоставлении финансовых услуг другим лицам. Кредитный союз создается решением учредительных сборов. Количество участников кредитного союза должна превышать 50 человек, которые есть членами кредитного союза, и при этом быть объединенными следующими признаками: либо совместное место учебы работы, либо отношение к определенному профессиональному союзу или объединению союзов, религиозной организации, общественной организации или иметь общее место проживания в одном и том же городе, районе [1].

Кредитный союз основывает свою деятельность на равноправии членов кредитного союза, возможности самоуправления, добровольного вступления и свободного выхода из кредитного союза, гласности. Статус финансового учреждения кредитному союзу предоставляет национальная комиссия по государственному регулированию в сфере рынков финансовых услуг, внося в реестр государственных финансовых учреждений соответствующую запись. Механизм функционирования кредитных союзов объединяет систему материального стимулирования кооперативной деятельности и систему управления, источником которых есть паевые взносы членов союза. Участники данного союза могут принимать участие в ведении дел кредитного союза, избираться в его правление, получать от кредитного союза кредиты, получать данные о результатах работы кредитного союза, быть ознакомленными с годовыми балансами и прочими финансовыми документами кредитного союза, а также исходя из размера своего паевого взноса рассчитывать на доход от участия в кредитном союзе [1,2].

Экономические преобразования и законодательных изменения в Украине начиная с 2015 года отразились и на деятельности кредитных союзов, которые стали относиться к списку субъектов хозяйствования, которым разрешено осуществлять деятельность только при наличии кассовых аппаратов и были причислены к прибыльным организациям, а следовательно требуют уплаты налога на прибыль как самого союза, так и налога с доходов физических лиц его членов. Множество союзов прекращают свою деятельность, хотя по мнению экспертов, это исключительно те субъекты,

которые не приемлют прозрачные схемы работы в качестве прибыльных организаций, так называемый «серый» сектор. Так, например, во время кризиса 2009 года около 15% кредитных союзов исчезли с рынка, не вернув вкладчикам их средства. Верховной Раде Украины был предложен и зарегистрирован проект Закона Украины "О Фонде гарантирования вкладов кредитных союзов", предполагавший создание Общегосударственного фонда гарантирования вкладов физических лиц - членов кредитных союзов, который не был принят (2010 год) [2]. В связи с тем, что экономическая ситуация значительно ухудшилась, в Украине наблюдается падение рынка кредитной кооперации. Начиная со второго квартала 2015 года на 17% уменьшились объемы вкладов по сравнению с 2014 годом, на 20% — объемы кредитов, а членов кредитных союзов стало меньше на 20%, при этом на 10% возрос процент просроченной задолженности по кредитам. Падение рынка связано со сложной политической ситуацией также и невозможностью прогнозирования будущего. Активы союзов уменьшаются по причине повышения требований к заемщикам, и как результат происходит увеличение процентной ставки по займам как минимум на 2%, что составило от 32-37% годовых (в 2015 году) [3].

Надзор и регулирование деятельности кредитных союзов возложен на Уполномоченный орган о финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг в соответствии с законодательством Украины. Для обеспечения финансовой стабильности в течение длительного периода необходимо внести ясность в нормативные документы, регулирующие деятельность союзов, постоянно следить за финансовым состоянием организаций, изучать причины изменения их стабильности, не допускать внедрения теневых, непрозрачных вариантов осуществления хозяйственной деятельности.

Результаты нашего исследования свидетельствуют о необходимости усиленного внимания со стороны государства к этому сегменту кредитного рынка, дабы избежать уклонения от налогообложения и, как следствие, значительных потерь при наполнении бюджета.

1. Про кредитні спілки : закон України від 20.12.2001 № 2908-III // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 14. – С. 1–8.

2. У кредитных союзов украинцы одалживают деньги на обучение, лечение и покупку техники <http://www.eadr.com.ua/news/815.htm>

3. Обзор юридических вопросов деятельности кредитных союзов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pzv.net.ua/?p=4485>

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ И ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ РЕФОРМЫ: ПОКАЗАТЕЛИ И МЕТОДЫ ОЦЕНКИ

профессор **Павлов К. В.**

*ЧОУ ВПО «Камский институт гуманитарных и инженерных технологий»
(Российская Федерация)*

Социально-экономическая реформа, нацеленная на формирование развитой рыночной среды во многих бывших социалистических странах, в том числе и в России, в значительной степени не оправдывает возлагавшихся надежд. Постсоциалистическая экономика ряда государств переживает острейший кризис, проявляющийся в значительном спаде производства, в снижении жизненного уровня трудящихся, в росте безработицы, обнищании масс, ухудшении экологической ситуации и пр. Но важнейшим негативным следствием осуществляемых преобразований, основанных на монетаристских принципах, является, на наш взгляд, снижение уровня интенсификации общественного воспроизводства, являющийся, как известно, материальной основой повышения экономической и экологической эффективности. Учитывая долговременный характер последствий действия такого рода негативной тенденции, а также то, что она свидетельствует об усилении отставания научно-технического потенциала российской экономики от мирового уровня, можно достаточно обоснованно прогнозировать дальнейшее снижение эффективности производства и ухудшение социально-экономической ситуации в стране.

Все это свидетельствует о необходимости серьезной корректировки стратегии осуществляемых преобразований, в связи с чем становится все более очевидной актуальность разработки проблемы об устойчивости реформы [1, С. 129]. Что же следует понимать под устойчивостью социально-экономических преобразований в обществе?

В этой связи вначале следует отметить, что, как правило, кардинальная трансформация общественной системы проходит очень болезненно, что проявляется, как уже отмечалось, в росте безработицы, снижении жизненного уровня и пр. Однако иногда эти негативные проявления при осуществлении реформационных преобразований не носят долговременного характера, и через определенный промежуток времени наступает стабилизация и подъем. В этом случае очевидно, что социально-экономические преобразования, нацеленные на рост общественного благосостояния, носят, в конечном счете, устойчивый характер, несмотря на определенное временное падение жизненного уровня. Если же и через достаточно продолжительный период времени уровень жизни будет продолжать падать, а стабилизация все никак не будет наступать, то говорить об устойчивом характере реформы, очевидно, не приходится (в этой связи весьма актуальна разработка проблемы о максимально возможном и максимально длительном снижении жизненного уровня).

Таким образом, анализируя вопрос об устойчивости радикальных социально-экономических преобразований, об устойчивости реформы, прежде всего, необходимо выделить временной аспект [3, С. 214]. Это означает, что при анализе данной проблемы необходимо рассматривать достаточно длительный временной интервал, ибо только тогда будет видно, насколько реформа устойчива. Учитывая, что реформа важна не сама по себе, а прежде всего с точки зрения влияния трансформационных преобразований на социально-экономическую и экологическую эффективность, анализ вопроса об устойчивости реформы в значительной мере можно свести к анализу проблемы о влиянии реформационных преобразований на устойчивость функционирования общественных систем, на их эффективность. Понятно, что в этой связи при изучении проблемы об устойчивости реформы важен выбор системы показателей, на основе которых можно и целесообразно давать характеристику о том, насколько долговременны и устойчивы ее социально-экономические последствия, насколько эффективны ее конечные результаты. В связи с этим можно предположить, что в обозримой перспективе в экономической статистике появится новый раздел, в котором будут рассматриваться вопросы оценки устойчивости и эффективности реформы.

Важно учитывать также следующее. Вполне возможна ситуация, когда мероприятия по реформированию экономики после достаточно продолжительного периода времени хотя и дадут существенный позитивный эффект, однако в определенной точке этого периода жизненный уровень снизится столь существенно, что это приведет к необратимым социальным последствиям и даже к социальному коллапсу – вряд ли в этом случае можно говорить об устойчивости реформ [2, С. 156]. Таким образом, анализируя проблему об устойчивости реформы, необходимо выделять, как минимум, три ее различных аспекта.

Во-первых, необходимо предложить систему показателей, характеризующих в различных аспектах устойчивость осуществляемой реформы. Понятно, что один какой-то показатель вряд ли способен охарактеризовать столь сложное понятие как устойчивость реформы, поэтому для этого необходимо использовать группу разнородных показателей (точнее, систему, включающую несколько групп показателей, характеризующих различные стороны понятия устойчивости реформационных преобразований). Во-вторых, необходимо при осуществлении анализа рассматривать эти показатели в динамике, причем на протяжении достаточно продолжительного временного периода. В-третьих, при анализе устойчивости реформы следует разработать критерии, позволяющие определять пороговые, критические значения различных показателей, характеризующих понятие устойчивости реформы, например, максимально возможное снижение жизненного уровня вследствие проводимых реформ с учетом доли населения, оказавшейся за чертой

бедности; максимально возможная длительность этой негативной тенденции, предельно допустимые концентрации вредных веществ и т.п. Таким образом, разработка критериев устойчивости реформы предполагает изучение как динамических критериев, характеризующих пороговые временные показатели, так и статических, характеризующих различные направления и составляющие понятия устойчивости реформы.

Если анализировать проблему устойчивости процесса осуществления реформы по параметру (показателю) уровня жизни, то очевидно, что об устойчивости реформы можно говорить лишь тогда, когда её значения в процессе проведения реформы не ниже нижнего порогового значения, а при достижении временного порогового значения наблюдается как минимум его стабилизация или, еще лучше, рост. Во всех иных случаях смело можно утверждать, что процесс осуществления реформы по показателю уровня жизни протекает неустойчиво (т.е. или в отдельных точках временного порогового интервала этот показатель принимает значения меньше, чем нижнее пороговое значение, или после достижения временного порогового значения как минимум стабилизация показателя уровня жизни не наступает). Аналогичные выводы можно сделать и тогда, когда будет подвергнут анализу вопрос об устойчивости реформы по показателю удельного веса жителей страны, живущих за чертой бедности, ибо и в этом случае значения этого показателя на протяжении временного порогового интервала не должны быть меньше нижнего порога, а после значения этого показателя должно существенно снизиться.

При исследовании вопроса об устойчивости реформы по определенному параметру на основе предложенной графической схемы следует иметь в виду следующее. Далеко не для любых показателей следует определять как верхнее, так и нижнее пороговые значения параметра; какой из них (или может быть оба варианта) выбрать – следует определять исходя из экономической целесообразности (например, для анализа вопроса об устойчивости реформы по показателю уровня жизни нет необходимости определять верхнее пороговое значение, тогда как нижнее пороговое значение определять просто необходимо; с другой стороны для такого показателя, как уровень безработицы, наоборот, целесообразно определять верхнее пороговое значение).

Что касается категориального аппарата концепции экономической и экологической устойчивости реформы, то, разумеется, учитывая новизну предмета исследований, подходы к определению отдельных терминов вряд ли могут претендовать на то, чтобы быть истиной в последней инстанции. Так, вполне можно понятия верхнее и нижнее пороговые значения заменить терминами максимальный и минимальный пороги. Точно также следует учитывать и то, что как верхнее, так и нижнее пороговые значения далеко не всегда могут быть одинаковыми в любой точке временного порогового интервала – весьма вероятно, что в разных точках они будут существенно

различаться. Что касается конкретных значений верхнего и нижнего порогов, то они зависят от многих факторов – от самого параметра, от конкретных условий (в т.ч. региональных и отраслевых) общественного воспроизводства, от конкретной точки временного порогового интервала и пр. Так, естественно, что пороговые значения показателей уровня жизни и степени безработицы существенно различаются. Точно также пороговое значение степени безработицы существенно различается в разных странах, в разные периоды времени и т.д.

Предложенное нами определение эколого-экономической устойчивости реформы по какому-то параметру в целом соответствует традиционному пониманию проблемы устойчивости определенных процессов. Добавим также, что предложенный нами подход позволяет решать вопрос об устойчивости любого варианта реформирования, а не только реформы монетаристского типа. При таком понимании вполне возможна ситуация, когда по определенным параметрам имеет место устойчивость реформы, тогда как по другим параметрам об устойчивости реформы говорить не приходится. В этом случае необходимо сначала выявить значимые параметры, т.е., иначе говоря, проранжировать показатели с точки зрения важности их для нормального функционирования общества, а уже из значимых выявить те показатели, по которым реформа неустойчива; и уже если найдется хотя бы один такой значимый показатель, то в целом следует считать, что реформа неустойчива. Таким образом, реформа в целом устойчива тогда и только тогда, когда она устойчива по каждому значимому параметру. В этой связи необходимо рассмотреть группу параметров (показателей), имеющих существенное значение для эффективной реализации социально-экономических преобразований.

1. Павлов К.В. Патологические процессы в экономике. М.: Магистр, 2009. 461 с.

2. Халевиная Е.Д. Мировая экономика и международные экономические отношения. Учебник. М.: Экономист, 2004. 303 с.

3. Государственное финансирование научно-технического прогресса в развитых капиталистических странах/ А.В. Жемчужникова, А.В. Толкушкин, И.А. Кравченко и др. М.: Финансы и статистика, 1989. 239 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

професор Рекова Н.Ю.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» МОН України

В структурі джерел формування фінансового потенціалу місцевого бюджету виділяються три складові: бюджетна – потенціальні ресурси у вигляді безпосередньо податків, неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом, трансфертів; інвестиційна – потенціал збільшення

доходів від інтенсифікації господарської діяльності в рамках адміністративно-територіальної одиниці; кредитна – потенціал збільшення доходів місцевих бюджетів від збільшення споживання і виробництва за рахунок розширення кредитування в рамках адміністративно-територіальної одиниці.

Бюджетна політика є формою ситуативної та суб'єктивно обумовленої реалізації певних владних повноважень і відповідних заходів.

Стратегічною метою бюджетної політики на місцевому рівні є забезпечення розвитку фінансового потенціалу територіальних утворень та підвищення соціальних стандартів рівня життя їх населення, а тактична мета бюджетної політики на місцевому рівні полягає в забезпеченні збалансованості доходів і витрат місцевих бюджетів, а також досягнення ефективності управління їх дефіцитом.

Реалізація бюджетної політики відбувається через бюджетний механізм. Що стосується механізму реалізації бюджетної політики, то слід відзначити, що він ґрунтується на виділенні бюджетних коштів, які використовуються державою для досягнення її цілей з метою забезпечення належних умов економічного та соціального розвитку суспільства, що не суперечать програмам стратегічного розвитку країн, а також суспільний контроль за використанням ресурсів бюджету.

У зв'язку з науково-методологічними підходами щодо розмежування доходів і видатків між державним і місцевими бюджетами в контексті реформування міжбюджетних відносин пропонуються кардинально нові система та механізм функціонування бюджетів розвитку місцевих бюджетів, які передбачають створення в кожному регіоні регіонального фонду підтримки розвитку територій [1].

Реалізація зазначених підходів залежить від інституційної архітекτονіки бюджетної системи або бюджетного устрою, який, в свою чергу, визначається моделлю державного устрою, зокрема, співвідношенням повноважень центральних та місцевих органів влади.

На сьогоднішній день в економічній літературі прийнято виділяти три основні моделі організації місцевого самоврядування, які у свою чергу впливають на місцеві фінанси:

- англосаксонська (Великобританія, США, Канада);
- континентальна (Бельгія, Іспанія, Італія, Франція, країни Латинської Америки, Близького Сходу);
- змішана (Австрія, Німеччина, Японія).

Чинні системи бюджетів у зарубіжних країнах можна згрупувати, як пропонує Карпінський Б., у три основні моделі: 1. Модель системи бюджетів базується на повному розподілі окремих податків між різними адміністративними рівнями влади й на закріпленні їх за відповідними рівнями системи бюджетів у законодавчому порядку. Така модель частково характерна для США.

2. Модель пайового розподілу основних податків між різними адміністративними рівнями влади, що відображено в законодавчих актах, і відповідне закріплення цих часток за рівнями системи бюджетів. Подібна модель частково характерна для Німеччини.

3. Модель застосування спільної бази оподаткування різними рівнями влади. При цьому кожен рівень влади встановлює власну ставку на основі однієї бази оподаткування, а загальна ставка оподаткування є сумою відповідних податкових ставок різних рівнів влади [2].

Фіскальна децентралізація – це процес розподілу функцій, фінансових ресурсів і відповідальності за їх використання між центральним і місцевими рівнями управління. Основою ідеї фіскальної децентралізації був американський економіст Тібу Ч.. Загальне поняття фіскальної децентралізації включає політичні, економічні та інституціональні аспекти організації міжбюджетних відносин і охоплює багато сфер діяльності – від ефективності функціонування державних інститутів та розвитку стабільної фінансової інфраструктури до вдосконалення механізмів фіскальних трансфертів і підтримки системи соціального страхування.

Децентралізація тісно пов'язана з організацією системи державного управління. Вона сприяє побудові ефективних взаємовідносин між центральним урядом і органами управління на локальному рівні.

Проводячи політику фіскальної децентралізації, необхідно: по-перше, чітко сформулювати цілі; по-друге, визначити роль держави в цілому та органів місцевого самоврядування, зокрема у здійсненні економічної політики країни; по-третє, врахувати, що фіскальна децентралізація може посилити прагнення територій з більш потужним економічним потенціалом до більшої автономності. Цілями фіскальної децентралізації є справедливе надання послуг, ефективний розподіл видатків, макроекономічне зростання та стабільність [3].

Децентралізація фінансових ресурсів місцевими бюджетами України є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади, тому це сьогодні виходить на перший план, адже: децентралізація процесів управління фінансовими ресурсами та ухвалення рішень щодо їх формування, напрямів використання, міжбюджетних трансфертів збільшує можливості участі місцевої влади в розвитку підконтрольної їй території; фінансова децентралізація та її нарощування сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з місцевими потребами і соціально-економічними програмами розвитку територіально-адміністративної одиниці [4].

Власне кажучи, необхідність існування місцевих бюджетів зумовлюється передусім потребою в децентралізації публічних фінансів для усунення негативних ефектів при неоднотайному прийнятті бюджетних рішень в умовах представницької демократії. При цьому забезпечення максимального

задоволення преференцій індивідів в умовах демократичної держави можливе за умов децентралізації повноважень з прийняття бюджетних рішень з дотриманням інституційної конгруентності. Тобто формування місцевих бюджетів в умовах демократії має ґрунтуватись на таких засадах автономії, за яких забезпечується інституційна симетрія. Необхідність автономії місцевого самоврядування визначається і політично-правовою природою останнього, і необхідністю дотримання інституційної конгруентності з метою забезпечення репрезентативності бюджетних рішень в умовах демократії 5].

В цілому варто зазначити, що управління місцевими бюджетами існує у формі тієї частини заходів бюджетної політики, які передбачають визначення нормативно-правових, організаційних, методичних засад формування, виконання і контролю місцевих бюджетів в фінансовій системі країни, реалізації та розвитку їх фінансового потенціалу, його мобілізації.

Аналітичне обґрунтування збільшення фінансового потенціалу місцевих бюджетів передбачає: визначення поточного стану і динаміки місцевих бюджетів; оцінку пропорцій співвідношення їх з державним бюджетом та оцінку пропорцій міжбюджетного руху грошових коштів; аналіз досвіду функціонування місцевих бюджетів в зарубіжних країнах та виявлення зв'язку між ефективністю їх формування і використанням та рівнем фіскального федералізму; виявлення на підставі попередніх етапів аналізу групування передумов неефективності формування фінансового потенціалу місцевих бюджетів і пріоритетів бюджетної політики України; розробка методичних положень до оцінки фінансового потенціалу.

Формування фінансового потенціалу місцевих бюджетів виступає значущим інструментом державного регулювання соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, оскільки дозволяє вірогідно оцінити обсяг фінансових ресурсів, які можуть бути залучені в місцеві бюджети для виконання ними власних функцій та розв'язання завдання щодо збільшення фінансового потенціалу місцевих бюджетів та його використання в умовах фіскальної децентралізації.

1. Шаталова Н. О. Місцеві бюджети і міжбюджетні стосунки як основа ресурсного забезпечення планування розвитку міста: автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04 «Міське самоврядування» / Н. О. Шаталова ; Донец. держ. ун-т упр. – Донецьк, 2010. – 20 с.

2. Карпінський Б. А. Основи збалансованості фінансової системи держави / Б. А. Карпінський, О. В. Герасименко // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 77–81.

3. Карпинский Б. А. Стратегиология развития экономической системы государства: основы, финансовые вызовы, диспропорции // Финансовое управление развитием экономических систем: монография / О. О. Ардасова, Д. А. Демин, Б. А. Карпинский и др. / под общ. ред. С. С. Чернова. – Новосибирск: СИБ-ПРИНТ, 2012. – 217 с.

4. Дем'янчук О. І. Децентралізація фінансових ресурсів місцевими бюджетами України / О. І. Дем'янчук // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Економіка. – 2013. – Вип. 21. – С. 139-143.

5. Чікіта І. Б. Місцеві бюджети в умовах демократизації суспільства: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 «ґроші, фінанси та кредит» / І. Б. Чікіта ; Нац. банк України, Ун-т банк справи. – К., 2010. – 20 с.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ

доцент **Рубанов П.М.**, студентка гр. Ф-21 **Карабець К. М.**
Сумський державний університет (Україна)

Сучасний кризовий стан банківської системи України актуалізував проблему підвищення прозорості діяльності фінансово-кредитних установ.

Одним з важливих аспектів забезпечення прозорості банків для різних зацікавлених сторін є доступність інформації щодо наявних фінансових ризиків, величина яких може визначатися, у тому числі, за результатами рейтингових оцінок спеціалізованими агентствами.

В Україні доволі незначна кількість банків охоплена системою рейтингування. Враховуючи значну кількість малих і середніх банків, для яких, як правило, об'єктивно взагалі відсутня потреба і зацікавленість у фінансуванні витрат на визначенні свого рейтингу, рейтингування, за таких обставин, охоплює здебільшого великі банки, що користуються інструментами залучення капіталу на фінансовому ринку.

Більш глобальною проблемою, актуальною не лише для вітчизняних банків, є неповна порівнюваність і співставність рейтингових оцінок, отриманих банками у різних рейтингових агентствах. Різні рейтингові агентства використовують по-своєму унікальні методики оцінювання, дещо відмінні шкали оцінок, несинхронізовані строки і періодичність присвоєння рейтингів. Ще більші відмінності у підходах і результатах рейтингових оцінок можна спостерігати у міжнародних і національних рейтингових агентствах.

З одного боку, закритість систем оцінювання рейтингових агентств і неможливість отримання доступу зацікавлених сторін до детального опису методики рейтингування можна правомірно обґрунтувати, наприклад, захистом рейтинговим агентством власних методичних розробок з проведення рейтингування від несанкціонованого використання іншими конкуруючими агентствами; намаганням унеможливити використання цієї інформації для підлаштування з боку потенційних клієнтів; обмеженням попереднього відбору потенційним клієнтом саме тієї методики присвоєння рейтингу (і відповідного РА), яка забезпечить найвищий рейтинг оцінюваного суб'єкта серед усіх доступних рейтингових агентств.

З іншого боку, закритість рейтингових систем оцінювання викликає певні негативні наслідки:

- неможливість перевірки об'єктивності призначеного рейтингового рівня (упередженість може обумовлюватись об'єктивно існуючою комерційною зацікавленістю рейтингових агентств у присвоєнні завищеного рейтингу для задоволення інтересів своїх клієнтів);

- неможливість достовірного зведення рейтингових оцінок різних банків,

отриманих від різних агентств, до загальнонаціонального рейтингу, що унеможливило обґрунтований порівняльний аналіз усіх надавачів банківських послуг на основі єдиної для усього ринку рейтингової шкали;

- можливість внесення змін рейтинговим агентством до власної методики без відповідного інформування про це користувачів або корегування у „ручному режимі” отриманих попередніх розрахункових результатів, що викривлятиме динаміку рейтингових оцінок;

- неточність інтерпретації коментарів і дескриптивних оцінок від експертів рейтингових агентств за наслідками оцінки рейтингу, оскільки викривлення викликають як самі описові методи аналізу, так і можлива зацікавленість згладити і обійти увагою найбільш проблемні кількісні результати і показники;

- складність оцінки збалансованості і системності конкретної рейтингової методики, у т.ч. для внесення власних поправок і доповнень з боку користувачів аналізу у відповідності до їх потреб.

Проведений аналіз методик рейтингового оцінювання на основі аналізу наборів врахованих у них показників засвідчив, що не існує всеохоплюючої і універсальної системи рейтингування банків. Кожна система має свою специфічну цільову спрямованість і відповідні внутрішні обмеження у застосуванні та використанні отриманих результатів.

Доцільним є підхід, що передбачає групування аналізованих банків за схожими базовими характеристиками з подальшим виокремленням оптимальних значень показників умовного еталонного банку, які будуть виступати мірою оцінки для усіх банків з аналізованої сукупності.

Дієвість та об'єктивність такої рейтингової оцінки буде забезпечуватись лише за умови охоплення даних максимальної кількості банків. Це, у свою чергу, потребує організації процесу рейтингового оцінювання на базі єдиного аналітичного центру, який може бути сформований під управлінням НБУ.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НЕРІВНОСТІ ДОХОДІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

аспірантка гр. АСП-54екю/1ек **Самоїленко І.В.**
Сумський державний університет (Україна)

Збільшення нерівності доходів є викликом нашого часу. У промислово розвинутих країнах розрив між багатими і бідними дуже великий. В країнах з перехідною економікою і країнах, що розвиваються цей «розрив» менший; а в деяких країнах спостерігається навіть зниження нерівності, але залишається широко поширена нерівність в доступі до освіти та медицини. Тож не дивно, що питання про рівень нерівності, її причини, наслідки та методи подолання стали одними з найбільш гаряче обговорюваних питань серед політиків і дослідників сьогодення.

Для вирішення цієї проблеми необхідно звернути увагу на наступне:

Зосередити увагу на бідному та середньому прошарках населення. Розподіл доходів сам по собі має велике значення, та саме бідний і середній класи мають найбільший вплив на розвиток економіки за допомогою цілого ряду взаємопов'язаних економічних, соціальних і політичних каналів.

Технологічний прогрес та викликане ним підвищення оплати висококваліфікованої праці і зниження деяких секторів ринку праці сприяють нерівності в країнах з розвинутою економікою, в країнах з перехідною економікою та країнах, що розвиваються.

Політика, яка зосереджена на бідному та середньому прошарках може зменшити нерівність. Незалежно від рівня економічного розвитку, покращення та спрощення доступу до освіти, медичного обслуговування і цілеспрямована соціальна політика, що заохочує різні сектори ринку праці не погіршувати становище бідних, може допомогти збільшити частку доходів для бідного та середнього прошарків населення.

Та немає однієї формули, що підходить для вирішення проблеми нерівності для всіх. Характер відповідної політики залежить від основних факторів і політики в конкретній країні. У країнах з розвинутою економікою, політика повинна бути спрямована на реформи, щоб збільшити людський капітал і навички, в поєднанні зі створенням більш прогресивної системи оподаткування. У країнах з перехідною економікою і країнах, що розвиваються, розвиток фінансового ринку, проведення фінансової інтеграції і створення додаткових стимулів для працівників матиме важливе значення. У більш загальному плані, взаємодоповнюваність між цілями зростання і рівності доходів показує, що політика спрямована на підвищення середнього рівня життя також може впливати на розподіл доходів і забезпечити процвітання економіки в країні.

СИСТЕМА ІНДИВІДУАЛЬНОГО КРЕДИТУВАННЯ І ПРОБЛЕМИ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ В УКРАЇНІ

студент групи Ф-51 **Харченко В.К.**
Сумський державний університет (Україна)

На сьогоднішній день проблема функціонування кредитної системи є досить значимою у приватному житті. Безліч людей, які хочуть почати свій бізнес або купити речі, на які не вистачатиме коштів, будуть звертатися до банків, щоб взяти кредит. Отже, вирішення проблеми функціонування кредитної системи для індивідуального кредитування є важливим питанням.

Досвід країн із розвинутими ринковими відносинами свідчить про те, що створення ефективної економіки можливе лише за умови функціонування адекватної ринковим умовам кредитної системи. Хочу показати проблемні напрямки у банківській діяльності і можливі шляхи їх подолання.

Перший напрямок, на наш погляд, пов'язаний із питаннями цільового призначення кредитів. Попре те, що темпи приросту обсягів надання довгострокових кредитів фізичним особам за останні роки були вищими порівняно з кредитуванням юридичних осіб, зростання обсягів довгострокових кредитів мало переважно побутово-споживче призначення, — придбання побутової техніки та меблів тощо.

Другий напрямок характеризується тим, що споживче кредитування населення активізується, як правило, принаймні в Україні, за умов існування тіньових доходів у значної частини населення та застосування банками системи кредитного скорингу з метою оцінки платоспроможності позичальників. Така практика кредитування знижує об'єктивність оцінки платоспроможності позичальника та призводить до підвищення ризику банків у неповерненні кредитів.

Третій проблемний напрямок сформувався в результаті незбалансованості кредитних позик, наданих у валюті та валютних депозитів [1].

З метою забезпечення доступності житла для всіх категорій громадян пропонується створення такого фінансово-кредитного механізму:

— надання банками середньострокових кредитів (до 1-1,5 року) на будівництво житла забудовникам;

— створити умови для залучення в будівництво приватних інвестицій;

— надання банками довгострокових кредитів (на 10-25 років) на придбання індивідуальних будинків [2].

Отже, кредитна система є важливою частиною нашого життя, тому потрібно направити всі зусилля для поліпшення ставок як на короткі так і на довгострокові кредити або приватні інвестиції для населення.

1. Чайковський Я. М., Сучасний стан та перспективи розвитку банківського кредитування / Я. М. Чайковський // Банківська справа. — 2005. — № 2. — С. 26-34.

2. Падалко О.А., Формування ціни банківського кредиту / О. А. Падалко // Фінанси України. — 2003. — № 3. — С. 51-67.

Науковий керівник: доцент, к.е.н. **Зайцев О.В.**

6

МІЖНАРОДНА ТА НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА INTERNATIONAL AND NATIONAL ECONOMY МЕЖДУНАРОДНАЯ И НАЦИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА

MANAGEMENT SYSTEMS PECULARITIES WITHIN FOOD AND BEVERAGE INDUSTRY IN THE U.S.

student of the group M - 23 **Drobnytskyi A.D.**
Sumy State University (Ukraine)

Restaurant business in a lot of countries is important and ponderable kind of activity in small and large businesses. A share of restaurant business by the end of 2016 is estimated to be about 4% of U.S. GDP, in the same time the restaurant sales will be expected to grow up to \$790 billion [1]. Recently, sales within the industry are growing that causes an interest for researching different approaches to this kind of activity.

The management system in the U.S. is represented by complex scheme with complex approaches to HR, marketing, controlling etc. There are small independent restaurant establishments (coffee shops, restaurants etc.) as far there are a lot of major food corporations – restaurant groups which contain a chain of different establishments classified by sorts of production (coffee, pastries, from fast food spots to upscale fine dining restaurants) with the different logos and names, different organizational structures: *laisses-faire* type, MBWA type, functional or linear. Each establishment differs from another not only by system of production and management control but those have different vibe and atmosphere within the spots. The examples of such corporations in Chicago, IL can be: Levy Restaurants [2] which was created about 30 years ago and now it unites 30 restaurants with different names, type of food and which are spread all over the city; Lettuce Entertain You Ent. [3] contains about 35 restaurants, coffee shops or bars which share the major part of restaurant business in Chicago.

An innovative point about this type of activity is designing a business plan in accordance of knowledge, experience and practice of working and training in such kind of sphere and appliance it for designing some major restaurant groups in Ukrainian cities and towns, in which there will be united norms and standards of food safety, quality control, customer service with the purpose of development of dining culture in Ukraine.

1. Industry Impact. Online recourse: <http://www.restaurant.org/Industry-Impact/Employing-America/Economic-Engine>
2. Online recourse: <http://www.levyrestaurants.com>
3. Online recourse: <http://www.leye.com>

Supervisor: PhD senior lecturer **Myroshnychenko Iu.O.**

ИНОСТРАННОЕ ИНВЕСТИРОВАНИЕ В УКРАИНЕ

студентка гр. Ф-41 **Бойко А.Л.**

Сумской государственной университет (Украина)

В условиях нестабильной социально-экономической и политической ситуации, в Украине остается актуальной проблема оттока иностранного капитала. Доказательством этого служат данные международного рейтинга оценки инвестиционного климата стран International Business Compass, согласно которому Украина занимает 89 место из 174. Такая же ситуация сложилась и в большинстве стран СНГ: Грузия – 43 место, Азербайджан – 65, Беларусь - 85, Молдова - 87, Таджикистан - 135 [1].

Динамика прямых иностранных инвестиций в Украину приведена на рис.1[2].

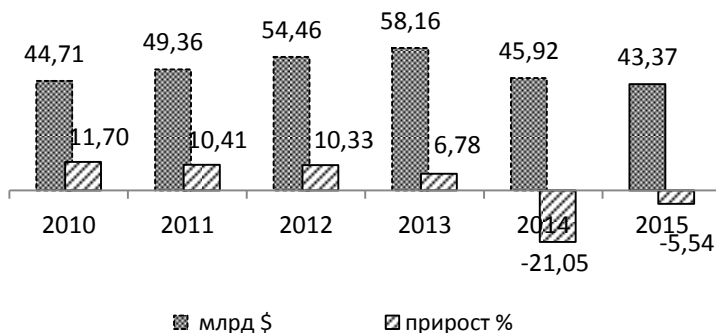

Рис.1 – Прямые иностранные инвестиции в Украину

Согласно анализу данных, можно сделать вывод, что до 2013г. наблюдается тенденция роста объема иностранного капитала, с 2013г. происходит резкий спад. Среди основных причин сокращения иностранного инвестирования, можно выделить следующие:

1. опасение инвесторов заходить на внутренний рынок страны в связи с ухудшениями ее макроэкономических показателей деятельности, вследствие наличия военного конфликта;
2. отсутствие политической ответственности правительства, а так же отсутствие гарантий обеспечения возврата вложенных средств.

На сегодняшний день основные страны-инвесторы Украины представлены на рис. 2. [2]

Наибольший объем инвестиций в экономику Украины поступило из Кипра в размере 11744,9 млн. долл., из Голландии – 5610,7 млн. долл., Германии - 5414.3 млн. долл.

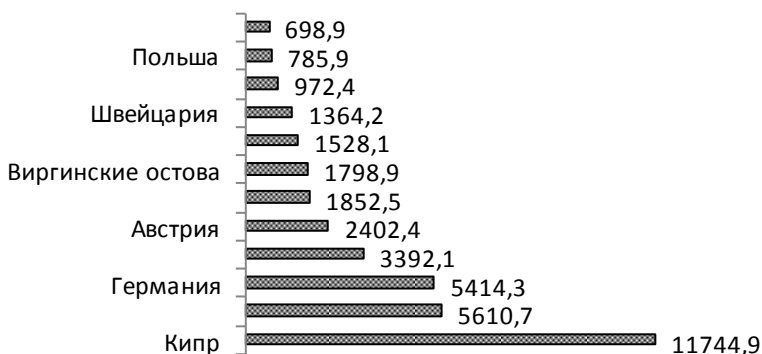

Рис. 2 – Основные страны-инвесторы и их инвестиции в экономику Украины за 2015г., млрд. долл.

Для улучшения инвестиционного климата страны необходимо, в первую очередь, стабилизировать политическую ситуацию, что позволит быстрее и эффективнее проводить ряд критически необходимых социально-экономических реформ, направленных на стабилизацию и рост макроэкономических показателей.

Привлечение иностранного капитала даст возможность отечественным предприятиям обновить технику-технологическую базу, что повысит их конкурентоспособность на мировом рынке, и тем самым улучшит благосостояние страны в целом.

1. Международным рейтинг International Business Compass [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://focus.ua/country/346087/>

2. Прямые иностранные инвестиции в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://insiders.com.ua/spravochnik/inostrannye-investitsii>

Научный руководитель: ассист. Дедова О.П.

ТОРГОВО-ПОСЕРЕДНИЦЬКІ ОПЕРАЦІЇ В ЗОВНІШНІЙ ТОРГОВЛІ

студент гр. М-31 **Бойко М. С.**

Сумський державний університет (Україна)

Посередницькі зовнішньоторговельні фірми – це фірми або компанії що виконують за дорученням виробників-експортерів товарів функції посередників на міжнародних ринках.

В наш час значна частина зовнішньої торгівлі здійснюється через торгове посередництво. Воно включає широке коло послуг з імпорту та експорту: у

тому числі по підготовці і здійсненню торгової операції, кредитуванню сторін, здійсненню транспортно-експедиторських і страхових операцій, виконанню митних формальностей, також рекламних та інших заходів щодо просування товарів на ринки [1].

Залежно від характеру функцій, виконуваних торговим посередником, розрізняють декілька видів торгово-посередницьких операцій: дилерські, комісійні, агентські і брокерські. Торгові фірми здійснюють комерційні операції, за свій рахунок і від свого імені та мають справу з постійною клієнтурою.

Підприємства можуть виходити на зовнішній ринок та самостійно здійснювати весь комплекс заходів, пов'язаних з реалізацією та просуванням товарів. Але в цьому випадку підприємство затрачує чимало засобів, та потрібно мати власну сервісну та збутову службу, необхідно мати висококваліфікованих працівників, організацію реклами та мати досвід роботи.

У використанні посередників є декілька переваг, котрі необхідно врахувати при проведенні зовнішньоторговельних операцій. Посередник спеціалізується на просуванні товарів на зовнішній ринок, тому він має зв'язки на ринку, має власну збутову і сервісну службу, володіє інформацією.

Посередники іноді виступають у вигляді спеціалізованих фірм також організацій або окремих осіб.

Посередник-консигнатор – це особа котра передає певний товар посереднику-консигнатору на невизначений термін для подальшої її реалізації. Договір консигнації полягає на тривалій термін. Власник товару за договором консигнації є консигнант (експортер-продавець). За договором вирішується термін продажу товару.

Після закінчення терміну реалізації непридатний товар повинен бути повернутий власнику, перейти у власність посереднику-консигнатору, котрий потім його продає, частково повернутий власнику, або частково куплений посередником (залежно від умов договору).

Торгові доми операції здійснюються по продажу посередниками від свого імені і за свій рахунок. Між власником та посередником полягає агентська угода, в якій регулюються права та обов'язки сторін.

Брокер – окрема фірма або особа, що займається що займається посередництвом при висновку операцій на товарній, фондовій або валютній біржах. Брокери укладають угоди за рахунок фірми або по дорученню, вони можуть діяти як за рахунок довірительів так і від свого імені. Посередницькі операції скоюються головним чином через брокерські фірми [2].

Отже, посередництво є видом підприємницької діяльності, у процесі якої підприємець сам не виробляє, а виступає у ролі ланки, яка зв'язує в процесі обміну товарів зацікавлені сторони і тим самим сприяє товарному обігу. Тобто усі особи котрі функціонально знаходяться між виробником і кінцевим споживачем, відносяться до посередників. Тому основний критерій

віднесення до посередницької діяльності це функціональне розміщення між виробником продукту і його кінцевим споживачем.

Головне завдання і предмет посередницької діяльності - поєднати дві чи більше зацікавлених у взаємній угоді сторін. З цього виходить, що посередництво полягає у наданні послуг кожній з цих сторін. За надання таких послуг зрозуміло що посередник отримує прибуток та дохід.

Таким чином зрозуміло що посередництво є такий вид підприємницької діяльності в основному в сфері послуг, який полягає у сприянні налагодженню зв'язків поміж виробниками і кінцевими споживачами продукції з метою прискорення і полегшення руху (обігу) сировини, матеріалів, готової продукції, інформації, грошей, валюти, споживчих товарів, послуг, цінних паперів.

1. Кириченко О. А. Зовнішньоекономічна діяльність: Навчальний посібник - 3-тє вид., перероб. і доп. - К.: Знання-Прес, 2002. - 384 с.

2. Луцишин З.О. Міжнародні валютно-фінансові відносини. Тернопіль, 2007.

3. Бедринець М. Д. Франчайзинг: світовий досвід і перспективи розвитку в Україні. - Фінанси України. -2008.- №2.- С. 96 – 104

Науковий керівник: доц. Лукаш О. А.

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У ЧАС ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

студентка гр. Ф-41 **Ганус І.С.**

Сумський державний університет (Україна)

В умовах економічної кризи виникає потреба в створенні такої податкової системи, яка б дозволила ефективно здійснювати управління економікою, при цьому враховувати інтереси як держави, так і суб'єктів господарювання. Головним елементом податкової системи є податки та збори, за допомогою яких здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів.

Для аналізу використання бюджетних коштів розглянемо основні макроекономічні показники України (табл.1).

Таблиця 1 – Динаміка основних макроекономічних показників України за 2012-2015 рр., млн. грн. [1]

Показник	Рік			
	2012	2013	2014	2015
ВВП	1408889	1454931	1566728	1979458
Всього видатків державного бюджету	395681,5	403403,2	430108,8	576848,3
Всього доходів державного бюджету	346054,0	339180,3	357084,2	534648,7
Дефіцит державного бюджету	-53445,2	-64707,6	-73024,6	-45150,5
Рівень інфляції, %	-0.2	+0,7	+24,4	+18,4

З даних табл. 1 видно, що зберігається тенденція до збільшення дефіциту

бюджету. Таке зростання є наслідком нераціонального розподілу витрат бюджету, збільшення внутрішнього та зовнішнього боргу країни, спаду виробництва, неефективної податкової політики, збільшення частки тіньової економіки в країні, небажання влади проводити реформи. Зменшення дефіциту держбюджету у 2015 році загалом було зумовлене запозиченням коштів, державні запозичення склали 107100 млн. грн., на внутрішньому ринку було залучено 19400 млн. грн., від зовнішніх джерел надійшло запозичень на суму 87600 млн. грн. [1]. За оцінкою Міністерства економічного розвитку і торгівлі України у 2015 році тіньова економіка складала 45-47% від ВВП, що на 13% більше ніж у 2012 році. Також спостерігається різкий стрибок інфляції, яка стала слідством початку економічної кризи.

Задля більш повного аналізу прослідкуємо зміни у структурі доходів бюджету за 2012-2015 рр.

Таблиця 2 – Структура доходів зведеного бюджету України за 2012-2015рр., млн грн. [1]

Показник	Рік			
	2012	2013	2014	2015
Податкові надходження	274700	262800	280178,3	409417,5
Неподаткові надходження	68300	72900	68355,2	119960,3
Доходи від операцій з капіталом	1200	255,4	888,1	171,4
Цільові фонди	692,1	678,4	161,7	155,0
Всього	346054	339180,3	357084,2	534648,7

Як бачимо, у 2013 р. податкові надходження до бюджету зменшились, проте тенденція останніх років показує стрімке збільшення надходжень від податків та зборів у бюджет країни. Причинами таких змін є збільшення бази оподаткування, зменшення пільг для платників податків, поява нових статей зборів у зв'язку зі складною воєнно-політичною ситуацією, збільшення ставок акцизного податку та посилення податкового тиску на аграрний сектор, що в свою чергу призводить до збільшення цін. Також зростання податкових надходжень може бути наслідком неспроможності країни наповнити бюджет за рахунок інших джерел.

Податок на доходи фізичних осіб у 2014р. складав 15% та 17%, у 2015р. ці ставки змінилися на 15% та 20% відповідно, а на 2016р. зафіксована єдина ставка -18%. Акцизний податок на бензин у 2014р. складав 198 євро/тонну, а на 2016р. запланована ставка більша на 15% . ПДВ та податок на прибуток з 2014 по 2016 р. залишаються на рівні 20% та 18% відповідно.

Таким чином, щоб забезпечити рівномірне наповнення доходної частини державного бюджету, надходження мають йти з різних джерел, тобто треба приділити увагу таким сферам доходів як операції з капіталом та цільові фонди. Також необхідно знизити податковий тиск на підприємства, що дасть змогу розвиватись малому та середньому бізнесу та зменшить відсоток

тіньової економіки в країні. На сьогодні існує гостра необхідність реформувати податкове законодавство, щоб у майбутньому підприємства мали можливість ефективно функціонувати, а економіка України перейшла на стадію зростання.

1. Міністерство фінансів України. <http://minfin.com.ua/> - електронний ресурс.

2. Бачо Р., Иллар Е., Бачо С.,- Стан формування доходної частини бюджету України в сучасних кризових умовах - Науковий вісник Ужгородського університету 2014- 6с.

Науковий керівник: асист. Дєдова О.П.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПОБУДОВИ МОДЕЛІ ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ

к.е.н., ст. викладач **Гуменна Ю.Г.**, студент групи МК-31, **Старків І.Л.**

Сумський державний університет (Україна)

Ми живемо у світі, що динамічно розвивається. На сьогодні поширеними явищами є глобалізація економіки, а також стрімкий розвиток міжнародних відносин. З метою кращого усвідомлення цих подій актуалізується питання розуміння особливостей бухгалтерського обліку на міжнародному рівні для подальшого створення єдиної облікової системи.

Питанням класифікації облікових систем вчені зацікавились ще у ХХ столітті. Перші спроби були зроблені вченим Г. Хетфіндом, який виділив 3 групи систем. Наступним, хто зацікавився даною проблемою, був Матлер, який довів існування 4 груп облікових систем. Дослідження з виокремлення різних моделей тривали впродовж всього століття і продовжуються донині.

Системи бухгалтерського обліку існують у всіх країнах і є унікальними з огляду на особливості розвитку національної економіки, джерела фінансування, що чинять значний вплив на модель обліку, характерну для кожної держави.

В залежності від різних факторів дослідники виділяють шість моделей облікових систем:

1. Британо-американська (облік орієнтується на інформаційні вимоги кредиторів та інвесторів; джерелом фінансування є ринок цінних паперів);

2. Континентальна (бізнес тісно пов'язаний з банками та державою, які і виступають джерелами фінансування, облік в основному задовольняє вимогам уряду);

3. Південноамериканська (облік орієнтується на державні планові органи, а фінансова звітність необхідна для стеження за виконанням податкових розпоряджень);

4. Ісламська (облік здійснюється під впливом богословських ідей);

5. Інтернаціональна (розвиток облікової системи спричинений необхідністю її узгодження на міжнародному рівні);

6. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) [1].

З перелічених вище моделей можна виділити Міжнародні стандарти

фінансової звітності як еталонну модель облікової системи, що використовується розвиненими європейськими країнами. Всі країни намагаються дотримуватись вимог та рекомендацій даної моделі, та адаптують свої системи бухгалтерського обліку відповідно до умов їхнього розвитку. В основі побудови МСФЗ лежать основні принципи та правила, які мають використовуватися країнами при веденні обліку. Порівняння відповідності представлених облікових систем з МСФЗ дозволяють зробити наступні висновки: в країнах британо-американської моделі стандарти мають рекомендаційний характер; в країнах континентальної моделі стандарти ведення обліку розробляються здебільшого законодавчими органами під впливом професійних організацій та мають нормативний характер; в країнах південноамериканської моделі основні стандарти визначаються державою; в країнах ісламської моделі спостерігається повна невідповідність МСФЗ, оскільки правила ведення обліку запроваджуються під впливом релігійних ідей.

На нашу думку найбільш наближеною до МСФЗ є британо-американська модель. Вхідження цієї облікової системи до єдиної супроводжуватиметься найменшими змінами в існуючій структурі моделі.

В результаті проведених досліджень можна зробити висновок, що країни, які мають спільні соціально-економічні умови відповідно мають спільні характеристики систем обліку. Так, ключовими факторами вибору системи ведення фінансової звітності є: економічна та політична ситуація в країні та групи користувачів інформації. Адже цілі, які перед собою ставить політична партія мають прямий вплив на економіку країни і визначають основних користувачів фінансової звітності. Поки що складно говорити про єдність обліку, тому що у кожній країні свої пріоритети щодо напрямків подальшого розвитку. Створенню єдиної системи перешкоджає і те, що уникнути проблеми мовного бар'єру основних норм фінансової звітності не вдасться. Існує необхідність перекладу з однієї мови на іншу, що зумовлює погіршення точності передачі мови оригіналу.

Отже, експерти стверджують, що нині спостерігається процес створення міжнародної системи обліку та об'єднання регіональних систем в єдину систему ведення обліку і звітності. Проте порівнюючи системи бухгалтерського обліку зарубіжних країн можна сказати, що із запровадженням єдиної системи виникнуть деякі проблеми, адже кожна країна має особливості, у всіх різний ступінь історичного, економічного, політичного та географічного розвитку. Проте з упевненістю можна сказати, що ввести єдину систему є цілком можливим. Як приклад можна привести європейський досвід, хоча до Європейського союзу входить значна кількість країн, але поступово їх бухгалтерський облік уніфікується. Тому сподіваємось, що у недалекому майбутньому бухгалтерський облік усіх країн світу буде повністю відповідати міжнародним стандартам.

FOREIGN INVESTMENT IN TANZANIA: CURRENT STATE, PROBLEMS AND PERSPECTIVES

доцент Дерев'янюк Ю. М., студент гр. М-32а Мбвана Л. Б.
Сумський державний університет (Україна)

The Government of Tanzania (GOT) has a favourable attitude toward foreign direct investment (FDI) and has had considerable success in attracting FDI. Tanzania is a preferred destination for foreign investment in Africa and is by far the top destination for investors to the East African Community. In 2014, the country received the third highest amount of FDI in Africa, after Kenya and Uganda. FDI covered half of the country's current account deficit and approximately 6.5% of its GDP. In 2015 the Doing Business report ranked Tanzania at 131 out of 189 countries (up 14 spots from the previous year). Favourable economic sectors for investment in Tanzania are following: Telecommunication and ICT, Environment, Energy, Logistic and warehousing, Real estate, Agribusiness, Mining etc. The majority of foreign investments are in the mining sector, the oil/gas industry, as well as the primary agricultural products sector (coffee, cashew nuts and tobacco). The United Kingdom, China, South Africa, the European Union and Canada are the country's primary investors. Information on the FDI influx to this region can be found in the Global Investment Trade Monitor published by the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) [4].

Table 1 – Country Comparison for the Protection of Investors [4]

Index	Tanzania	Sub-Saharan Africa	USA	Germany
Index of Transaction Transparency*	3.0	5.0	7.0	5.0
Index of Manager's Responsibility**	4.0	4.0	9.0	5.0
Index of Shareholders' Power***	8.0	5.0	9.0	5.0
Index of Investor Protection****	5.0	4.5	8.3	5.0

Source: *Doing Business - 2014*.

Note: *The Greater the Index, the More Transparent the Conditions of Transactions. **The Greater the Index, the More the Manager is personally Responsible. *** The Greater the Index, the Easier it will be for Shareholders to Take Legal Action. **** The Greater the Index, the Higher the Level of Investor Protection. Will Be for Shareholders to Take Legal Action. ***** The Greater the Index, the Higher the Level of Investor Protection.

Challenges facing foreign investors in Tanzania: Inadequate regulatory framework for investment, regulatory restrictions to agricultural trade, difficult access to land for large-scale agricultural investors, weak land tenure security for smallholders, poor

enabling infrastructure, weakly defined strategies to promote business linkages.

Recommendation for improving the foreign investment situation in Tanzania:

Table 2 – Foreign Direct Investment in Tanzania [4]

FDI	2012	2013	2014
FDI Inward Flow (million USD)	1,800	2,131	2,142
FDI Stock (million USD)	12,740.9	14,871.8	17,013.4
Number of Greenfield Investments***	36.0	25.0	20.0
FDI Inwards (in % of GFCF****)	15.0	16.2	14.5
FDI Stock (in % of GDP)	32.7	34.0	35.5

Source: UNCTAD - 2014

Note: * The UNCTAD Inward FDI Performance Index is Based on a Ratio of the Country's Share in Global FDI Inflows and its Share in Global GDP. ** The UNCTAD Inward FDI Potential Index is based on 12 Economic and Structural Variables Such as GDP, Foreign Trade, FDI, Infrastructures, Energy Use, R&D, Education, and Country Risk. *** Green Field Investments Are a Form of Foreign Direct Investment Where a Parent Company Starts a New Venture in a Foreign Country by Constructing New Operational Facilities from the Ground Up. **** Gross Fixed Capital Formation (GFCF) Measures the Value of Additions to Fixed Assets Purchased by Business, Government and Households Less Disposals of Fixed Assets Sold Off or Scrapped.

1. Investment policy: Rationalise and make easily accessible investor rights and obligations; Review special preferences of domestic investors and any regulations limiting the possibility or share of foreign ownership across all sectors of the economy; Strengthen institutional framework for monitoring and enforcing intellectual property rights (IPRs).

2. Land policy: Revise the land legislation and strengthen land management decentralization; Clarify and strengthen the land administration.

3. Infrastructure development: Clearly affirm the government stance with regards to private participation in infrastructure; Increase competition in infrastructure provision; Clarify performance and reporting standards across infrastructure regulators.

4. Investment promotion and investment policy, strengthen investment data collection and performance monitoring of investment policy, strengthen consultations among TIC, government and investors.

Therefore, as it was explained above, the situation with foreign investment in Tanzania is favourable and profitable due to fast growth of the economy of the recent years.

1. Tanzania Investment Centre, www.tic.co.tz

2. Bank of Tanzania, www.bot.go.tz

3. National Bureau of Statistics, www.nbs.go.tz

4. FDI in Figures, https://en.santandertrade.com/establish-overseas/tanzania/investing-3?&actualiser_id_banque=oui&id_banque=0&memoriser_choix=memoriser#haut

ІНТРАПРЕНЕРСТВО ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО: ПОДІБНОСТІ ТА ВІДМІННОСТІ

доцент **Дерев'янюк Ю. М.**, доцент **Лукаш О. А.**
Сумський державний університет (Україна)

Для сучасного вітчизняного бізнес-середовища і навіть для академічної науки поняття інтрапренерство залишається досить новим. Більше того, значна кількість фахівців не знайома з даним поняттям а ні у теоретичному, а ні у прикладному сенсі. На відміну від англійської мови дане поняття (intrapreneurship) українською (як і російською) мовою не має такого досить очевидного зв'язку із давно знайомим усім «підприємництвом» (entrepreneurship).

Основна відмінність між цими двома типами інноваторів у їх контексті – інтрапренер (intrapreneur) діє (працює) в рамках вже існуючої організації. Більшість організацій буде визначати, що інтрапренер повинен питати дозволу перш ніж намагатися реалізувати свої бажання на практиці. Інтрапренер більш схильний в першу чергу діяти, а вже потім просити вибачення, ніж питати дозволу, перш ніж діяти. Інтрапренер також зазвичай працює внутрішньоорганізаційно у напрямку інновацій та змін і працює на збереження статус-кво та веде боротьбу задля зміни системи саме зсередини. Це зазвичай створює певні внутрішньо організаційні конфлікти. Взаємоповага потрібна для того, щоб гарантувати, що такі конфлікти можуть бути позитивно спрямовані. Таким чином, інтрапренер це той, хто працює як підприємець, але має підтримку організації [1].

Серед подібностей між інтрапренерством та підприємництвом можна назвати: вимагають унікальної концепції бізнесу, яка приймає форму продукту, процесу чи послуги; приводяться в дію індивідуальним ініціатором (людиною), яка працює з командою, щоб довести концепцію до кінцевого результату; вимагають, щоб підприємець був у змозі збалансувати власні бачення з управлінськими здібностями, пристрасть з прагматизмом і ініціативність з терпінням; пов'язані поняття, які є найбільш уразливими в стадії формування, і які вимагають адаптації з плином часу; тягнуть за собою спектр можливостей, завдяки яким концепція може бути успішно реалізована на практиці; ґрунтуються на створенні цінностей і відповідальності перед клієнтом; тягнуть за собою ризик і вимагають стратегії управління ризиками; потребують підприємця для розроблення стратегії для мобілізації ресурсів; пов'язані значною невизначеністю; вимагають розроблення стратегії реалізації досягнутого.

В той же час, виокремлюють і такі важливі відмінності: у підприємницьких стартапах, підприємець бере на себе ризик, а у інтрапренерстві компанія приймає на себе усі ризики; в стартапах індивідуальний підприємець є власником концепції і бізнесу, а в

інтрапренерстві компанія, як правило, володіє концепцію і інтелектуальними правами, в той час як індивідуальний підприємець має мало прав або немає власності в спільному підприємстві взагалі; в стартапах потенційні вигоди для індивідуального підприємця теоретично необмежені, а у інтрапренерстві організаційна структура знаходиться в місці, щоб обмежити нагороди/відшкодування підприємцю/працівнику, при запуску підприємства, одна стратегічна помилка може означати негайну відмову, а у інтрапренерстві організація має велику гнучкість управлінських помилок; у стартапах підприємець підлягає або більш сприйнятливий до зовнішніх впливів; у інтрапренерстві організація більш ізольована від зовнішніх сил або впливу [2].

1. Global Entrepreneurship and Intrapreneurship, Challenges and Opportunities in International Business, P. 554–611, 2012books.lardbucket.org.

2. Maier, V & Zenovia, Pop Cristiana (2011). “Entrepreneurship versus Intrapreneurship,” Review of International Comparative Management, 12, 5, 971–976.

CHALLENGES FACING ENTREPRENEURSHIP IN GHANA

доцент **Дерев’янюк Ю. М.**, студент гр. М-32а **Філіпс П.**
Сумський державний університет (Україна)

Below are some of the most common challenges that entrepreneurs face or are likely to encounter in Ghana:

Human resources. Many of the entrepreneurs spoken to complain of problems with finding the human resources for their business and those that run such businesses may not possess the requisite skills to manage their enterprises [3].

Capital and Funds. This is one of the most important challenge facing entrepreneurs. Most of them go into business with inadequate capital hoping to secure more when the business begins to grow. Such business-people often struggle to obtain loans from banks or grants from organizations and investments from individuals or funds [1].

How to plan business. Business planning getting negative attention in the technology space in recent years, and its strongly negative to advise people to write a formal business plan unless that is a requirement by some institution [2].

Brand Equity. As a new business, building brand equity poses one of the most challenging question of business. If you do not have a tangible track-record of setting up other businesses or having handled similar projects, many people may not trust you and your company as you have not built up your reputation.

Locating market. Also important is the challenge of finding good customers. In the process of building a business from scratch, you will come to find out that there are good and bad customers [1].

Inability to market their business. One of the common difficulty people faced is no great idea of how to market and promote their company or product. Too often

people's idea of a marketing strategy is to post about their business on social net or hand out flyers. While those things are okay to do, do a marketing strategy must absolutely be much more refined, savvy, and cover many more options [2].

Risks. We have a lot of risk types of entrepreneurship. You often gamble with your livelihood, other people's money, your employees', job-security and reputation in the business. Risks often transform into worries for the businessperson, who then has the extra challenge of rising above these stresses [1].

1. Challenges of the entrepreneur, <http://www.newsghana.com.gh/challenges-of-the-entrepreneur/>.

2. Biggest Issues Faced by First Time Entrepreneurs When Starting a Business, <https://www.thesocialmediahat.com/blog/5-biggest-issues-faced-first-time-entrepreneurs-when-starting-business-05312013>

3. Entrepreneurship Challenges and Prospects in Ghana, <http://tekedia.com/47347/entrepreneurship-challenges-and-prospects-in-ghana/>.

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ГАРМОНІЗАЦІЇ АКЦИЗНОЇ ПОЛІТИКИ В РАМКАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС

старший викладач **Жукова Т.А.**, студент **Бавикіна А.Ю.**
Сумський державний університет (Україна)

Чималий резонанс з ухваленням податкових змін викликало чергове підвищення акцизних зборів на алкоголь та тютюн у 2016 році. Нагадаємо, що акцизи являють собою непрямі податки на деякі товари, що закладені до ціни товару й сплачуються покупцями. Ці податки встановлюються на товари, що є дефіцитом, на високорентабельні товари, а також на продукцію державних монополій. Для України відсоток доходів до бюджету від акцизного податку з вироблених підакцизних товарів складає 6,1% та 5,9% у 2014 і 2015 роках відповідно.

Підписавши Угоду про асоціацію з ЄС наша держава зобов'язана гармонізувати акцизи на алкоголь і тютюнові вироби у відповідності до Європейського законодавства. Новації податкового законодавства, прийняті наприкінці грудня минулого року в Україні стосуються зростання ставки акцизного податку на алкоголь та тютюнові вироби. Зокрема, з 1 січня 2016 року акциз за специфічною ставкою на тютюнові вироби зріс на 40%. Підвищення акцизу на алкогольні вироби у Податковому кодексі наразі передбачено здійснити протягом весни 2016-го. Так, акцизний податок на пиво із солоду, ігристі та кріплені вина, вермути має зрости у два рази, на лікєро-горілчані вироби – в половину. На слабоалкогольні ж напої акциз має зрости аж на 300%.

Попри намагання уряду поповнити бюджет акцизними надходженнями і змусити українців відмовитися від шкідливих звичок (це і є основні причини обраної акцизної політики) експерти впевнені, що постійне підняття цін на алкоголь та тютюн не дасть очікуваних результатів, а лише збільшить кількість "кустарної" продукції на ринку. Як видно з рисунка 1 акцизи на

тютюн і алкоголь з року в рік стрибкоподібно підвищуються, але на практиці, коли ставки акцизу досягають т.зв. "неприпустимої межі", податкові надходження до бюджету помітно скорочуються. У пошуках альтернатив споживачі переходять на дешевші сигарети та алкоголь з меншим податковим навантаженням і навіть починають купувати нелегальний товар. Так, наприклад, нелегальний ринок тютюну в Україні зріс від 0.6% ринку тютюну у 2009 році до 8.8% у 2013 році. Виробники ж лікєро-горілчаного галузі запевняють, що результатом такої акцизної політики стане падіння виробництва в 2 рази, протягом 2016 року половина підприємств даної галузі припинять роботу, а майже півмільйона людей будуть звільнені.

Невдалий досвід різкого підвищення акцизів отримали і деякі країни Центральної та Східної Європи. Такі країни, як Литва, Болгарія, Румунія через певні свої особливості не змогли виконати вимоги стрімкого підвищення акцизних ставок на тютюн, що сприяло пом'якшенню акцизних вимог до них з боку ЄС та перегляду термінів виконання Директиви. Економіка Литви постраждала найбільше від агресивного підвищення акцизів на тютюн. Так, в Литві протягом року споживання контрабандної продукції виросло на 10% [1].

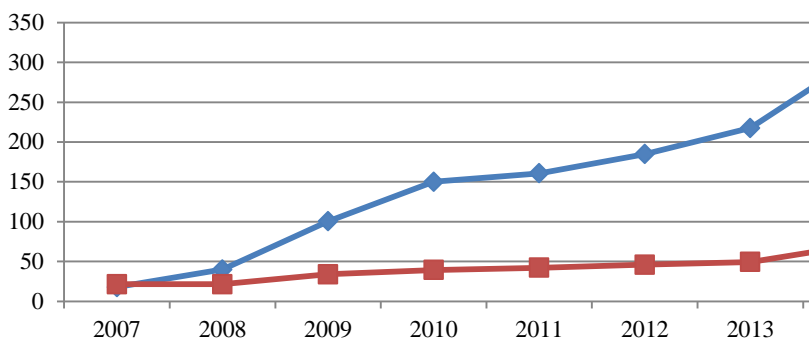

Рисунок 1 – Акцизні ставки для деяких товарів в Україні, грн

На нашу думку, існує два основні шляхи гармонізації акцизної політики в Україні відповідно до європейської:

- наближення акцизів до середнього регіонального рівня зважаючи на девальвацію, що відбулася у 2014 – 2015 роках і подальше зростання обсягів нелегальної експортної продукції. Підвищення ж рівня акцизів має здійснюватися поетапно в унісон з країнами регіону;

- орієнтація на рівень доходів населення. У бідних країнах, де заробітків вистачає тільки на харчі, суспільство переходить до споживання більш дешевих товарів, в т.ч. тютюну та алкоголю (на відміну від розвинених країн). У цьому контексті важливо звернути увагу, що для України може бути доречним використовувати механізм «ескалатора», тобто підвищувати

акцизи трохи швидше, ніж ростуть доходи. Так, за підрахунками експертів період гармонізації акцизної політики в Україні має скласти 18 років (що навіть менше ніж це відбулося в нових країнах-членах ЄС). У такому випадку середньорічний приріст величини акцизу буде дорівнювати 16%.

1. Боярчук Д., Лещенко Н. Сигарети, контрабанда і акцизи: європейські практики гармонізації акцизних ставок [Електронний ресурс] / Боярчук Д. // В рамках діяльності Бізнес-ради «Ціни держави».

РИНОК ФРАНЧАЙЗИНГОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

студентка гр. УО-31 **Кухарєва І.І.**
ХНУ ім. В.Н.Каразіна (Україна)

Франчайзинг представляє собою високоефективну форму організації діяльності, що характеризується низьким рівнем ризику та високим рівнем прибутку. Необхідність франчайзингу в Україні зумовлена гальмуванням економічного зростання, втратою ринків збуту багатьма вітчизняними підприємствами в умовах загострення конкуренції на внутрішніх ринках, відсутністю достатніх фінансових можливостей для запровадження нових технологій у процес виробництва, неконкурентоспроможністю порівняно з іноземними фірмами, ускладнення відносин з основними торговельними партнерами.

Зазначену проблематику у різні роки досліджував цілий ряд науковців, зокрема: Суковатий О.В., Рикова І.В., Колесников В.В., Григоренко Т.М., Гвоздецька І.В., Крайніков І.М, Кузьмін О.Є, Левченко Ю.Г. та інші.

Станом на 1 червня 2014 року на території України функціонувало 425 франчайзингових компаній, які розширювали свої мережі за рахунок відкриття як власних, так і франчайзингових об'єктів, та 145 компаній, які мали тільки власні точки (знаходились в активному пошуку партнера - франчайзі або зовсім недавно стали учасником на ринку франчайзингу) [4].

Протягом 2014 року у процесі розвитку франчайзингу в Україні значно поглибилися негативні тенденції: нестабільна політична ситуація та затяжні військові дії на сході країни обумовили низький зовнішній та внутрішній попит; зниження купівельної спроможності населення та відтік інвестицій.

На ринку франчайзингу в Україні з'явилося нове явище – так звані «франчайзі-переселенці» - економічно активні підприємці, котрі намагалися знайти прийнятні варіанти для переміщення власного бізнесу з території сходу країни і Криму. Це призвело до збільшення активності вибору франшиз і з'явилися угоди на покупку нерухомості, використовуваної під бізнес. Ще одна тенденція - поява невеликих мобільних франшиз.

Однією з найважливіших проблем розвитку франчайзингу в Україні є відсутність стабільності, що полягає у постійних стрибках розвитку економіки країни, що призводить до різких коливань попиту на усі види

товарів, регулярних переділах власності тощо. Ситуація ускладнюється ще й дефіцитом західних інвестицій в українську економіку, що можна пояснити несприятливим інвестиційним кліматом [1].

На відміну від норм міжнародного права в українському законодавстві відсутнє поняття «франчайзингу», натомість існує поняття «комерційна концесія» як вид договорів, за якими здійснюється комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності. Франчайзингові правовідносини регулюються Господарським Кодексом України і Цивільним Кодексом України.

Податковий кодекс України обмежує перспективи розвитку малого бізнесу, змушуючи підприємців шукати обхідні шляхи у здійсненні платежів «роялті» та «паушальний платіж» своїм партнерам [2]. Серед інших проблем: висока вартість франшизи порівняно з низькою купівельною спроможністю покупців, недостатня кількість вітчизняних кваліфікованих спеціалістів, складні умови та бар'єри організації та ведення бізнесу, відсутність відповідних консультативних структур, жорсткий адміністративний та податковий тягар, високий рівень витрат для експортерів, відсутність у більшості потенційних франчайзі необхідного стартового капіталу.

Група соціально-психологічних факторів включає: відсутність у вітчизняних підприємців належного досвіду у сфері франчайзингу і взагалі розуміння ведення бізнесу за західними зразками, відсутність належної поваги до інтелектуальної власності інших суб'єктів ринку, боязнь потенційних франчайзі втратити самостійність унаслідок «надмірного» контролю з боку франчайзера, небажання надавати партнеру повну і достовірну інформацію [3].

В майбутньому в Україні очікується розширення франчайзингових мереж, задіяних у сфері надання послуг. Однак, для реалізації перспектив франчайзингової форми співробітництва в Україні необхідно створити наступні умови: внести систему розвитку франчайзингу до складу урядових програм підтримки малого підприємництва; лобювати у Верховній Раді створення спеціальних законів про франчайзинг; створити систему податкових пільг для франчайзі; надати можливість для франчайзі застосовувати спрощену систему бухгалтерського обліку та звітності; створити мережу навчально-консультативних центрів із франчайзингу.

1. Гвоздецька І.В. Франчайзинг у діяльності українських підприємств / І. В. Гвоздецька // Економічні студії. – 2014. – №1 (01). – С. 79 – 82.

2. Кац Р.Б. Франчайзинг: построение предприятия, бухгалтерський учет, правовые аспекты / Р.Б. Кац. – М.: Наука, 2010. – 180 с.

3. Проблеми і перспективи впровадження франчайзингу як нового підходу до ведення бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4158/1/>

4. Рынок франчайзинга в Украине и за рубежом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://franchisegroup.com.ua>

Науковий керівник: викл. Калюжна А.Б.

РЕГІОНАЛЬНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

к.е.н., с.н.с. **Луцків О.М.**

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

Розглядаючи досвід ЄС, слід відзначити, що інноваційні процеси в цих країнах здійснюються за наступними напрямками: розробка єдиного антимонопольного законодавства; використання системи прискореної амортизації обладнання; пільгове оподаткування НДДКР; заохочення розвитку малого інноваційного бізнесу; фінансування новітніх технологій; стимулювання співробітництва університетської науки і фірм, які виробляють інноваційну наукомістку продукцію.

Сучасна політика ЄС у сфері науки та інновацій підпорядкована загальній стратегії його розвитку, що була сформульована у 2000 р. на лісабонській сесії Європейської ради (яка складається з глав держав та урядів країн-членів Євросоюзу й голови Європейської комісії). З 2014 року в ЄС запущена восьма Рамкова програма «Горизонт 2020» яка розрахована на 7 років.

У Великобританії, наприклад, регіональна інноваційна політика направлена на переорієнтацію і перерозподіл надмірних і мобільних капіталів і робочих місць з районів прискореного розвитку (районів-донорів) в депресивні райони (райони-реципієнти) як основний механізм стимулювання економічного розвитку депресивних районів і усунення регіональної незбалансованості.

Основною метою інноваційної політики Польщі є розвиток національної та регіональних інноваційних систем, які сприяють: впровадженню інновацій; переорієнтації науково-дослідного сектору на задоволення потреб виробників; посиленню взаємозв'язків між науково-технічним сектором, органами влади, громадськими організаціями, навчальними закладами та виробництвом.

Вище наведені заходи в Польщі реалізуються із застосуванням таких інструментів, як: навчання працівників, підвищення кваліфікації та перекваліфікації, розвиток науки на основі залучення грантових коштів, національних дослідних програм; розбудова інфраструктури підтримки інноваційної діяльності; інформаційні осередки і мережі; позики, податкові пільги, гарантії по кредитах; правове регулювання; охорона інтелектуальної власності [1].

На сьогоднішній день, наприклад, витрати Німеччини на науково-дослідні роботи становить 2,5% ВВП, що є вище ніж в цілому по ЄС (1,9%). Слід відзначити, що в Німеччині великі підприємства вносять основний вклад у проведення НДР. Так, наприклад, із 2,5% ВВП бізнес-сектор покриває 1,7-1,8%. Біля 85% цих витрат припадає на провідні галузі промисловості, такі як машинобудування та хімічну. Значні інвестиції вкладаються також і в

наукоємні сфери біо-, нано- і інформаційних технологій [2].

У Фінляндії налагоджено перехресні зв'язки між наукою, університетами, підприємствами, промисловими асоціаціями й державними агенціями шляхом стимулювання різноманітних партнерств між ними. Це дозволило досягти пріоритетності інвестицій у НДДКР, ефективної системи координації та співробітництва між розробниками й інвесторами.

Важливу роль в інноваційних процесах відіграють податкові пільги. У зарубіжній практиці накопичений достатньо великий досвід їх застосування. При цьому концепція відповідного податкового стимулювання все більше пов'язується з активізацією приватної ініціативи і підприємництва через загальноекономічні та ринкові регулятори. У країнах Західної Європи використовуються такі податкові пільги, як екстраконцесії (за їх рахунок фірми можуть фінансувати зі своєї податкової бази понад 100 % інноваційних витрат) та податковий кредит, що дозволяє фінансувати лише певний відсоток інновацій. Наприклад, в ЄС використовують такі форми пільг як дотації створення фондів впровадження інновацій з урахуванням можливого ризику (Німеччина, Франція), зниження державного мита для індивідуальних винахідників (Німеччина, Австрія). В країнах ЄС держава, збираючи податки з приватних підприємств і з доходів населення є одночасно і інструментом розподілу одержаних коштів. При цьому здійснювана державою регіональна політика направлена на згладжування регіональних диспропорцій як усередині окремих країн, так і між окремими регіонами (наприклад, в рамках Європейського співтовариства в Західній Європі). В Німеччина та Австрії використовуються й такі форми стимулювання інноваційної діяльності, як дотації створення фондів впровадження інновацій з урахуванням можливого ризику, зниження державного мита для індивідуальних винахідників [2].

1. Polityka innowacja w Polsce, jako jeden z czynników poprawy konkurencyjności gospodarki: Retrieved from [http:// www.mgip.gov.pl/GOSPODARKA/innowacyjność.htm](http://www.mgip.gov.pl/GOSPODARKA/innowacyjność.htm)

2. Луцкив Е.Н. Региональная инновационная политика ЕС: цели, приоритеты, новые направления / Е.Н. Луцкив // Journal «L' Association 1901 "SEPIKE"», 2013. Norderstedt, Deutschland Poitiers, France. – S. 262-265.

ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

доцент **Некрасенко Л.А.**

Полтавська державна аграрна академія (Україна)

Сучасні ринкові відносини та зміни в міжнародній обстановці вимагають від держави надзвичайної уваги до стану національної безпеки. Однією з основних складових національної безпеки є економічна безпека - такий стан національної економіки, за якого забезпечуються захист національних

інтересів, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до розвитку та захищеність життєво важливих інтересів людей, суспільства, держави, які забезпечують існування і прогресивний розвиток особистості, суспільства, держави. В свою чергу складовим показником у структурі як національної так і економічної безпеки є екологічна безпека. Г.А.Пастернак-Таранущенко вважає, що екологічна безпека – це «напрямок забезпечення економічної безпеки держави, призначений для створення населенню країни найбільш сприятливих умов (навколишнього середовища) існування та плідного життя» [2].

Економічна безпека оцінюється за певними показниками-індикаторами, які вимірюються у % від ВВП країни. Найважливішими з них є: структура ВВП, обсяг і темпи розвитку промисловості, обсяг і динаміка інвестицій; природно-ресурсний виробничий і науково-технічний потенціали країни; ефективність використання ресурсів; конкурентоспроможність економіки на внутрішньому та зовнішньому ринках; темпи інфляції; рівень безробіття; якість життя, ступінь диференціації доходів, забезпеченість населення матеріальними благами й послугами; дефіцит бюджету та державного боргу; енергетична залежність; інтегрованість у світову економіку.

Індикатори та порогові значення індикаторів, передбачено Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України, яка затверджена Наказом Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007 р. [2]. Показником, який характеризує стан виконання бюджету, є державний дефіцит або профіцит. За роки незалежності Україна мала профіцит бюджету (на кінець року) лише 2002 р. – 0,6 %, інші роки – дефіцит державного бюджету. Проаналізуємо динаміку бюджетного дефіциту за 2009 – 2015 рр. (табл. 1) [3].

Таблиця 1 – Динаміка показників економічної безпеки в Україні, 2009 – 2015 рр. (станом на кінець року)

Роки	Дефіцит бюджету		Внутрішній борг		Зовнішній борг	
	млн. грн	у % до ВВП	млн. грн	у % до ВВП	млн. грн	у % до ВВП
Порогові значення		< 3 %		< 30 %		< 20 %
2009	35517,2	-3,89	105133	11,51	211752	23,18
2010	64265,5	-5,94	155490	14,36	276746	25,56
2011	23557,6	-1,79	173708	13,19	299414	22,74
2012	53445,2	-3,79	206511	14,66	309000	21,93
2013	64707,6	-4,45	284089	19,53	300025	20,62
2014	78070,5	-4,98	488867	31,20	611697	39,04
2015	45150,5	-2,30	529461	26,75	1042305	52,66

Таким чином, за останні роки державний бюджет України мав значне недофінансування, при цьому найбільший дефіцит Україна мала у 2010 році

у зв'язку з поглибленням світової економічної кризи. Аналіз державного боргу за останні шість років свідчить про неухильну тенденцію до зростання цього показника (табл. 1).

Екологічна безпека також має показники, які є віддзеркаленням рівня екологічної політики в державі. До системи показників оцінки стану екологічної безпеки входять наступні показники [4]: державні витрати на охорону навколишнього середовища, у % до ВВП; ресурсоємність економіки (витрати природних ресурсів на одиницю валової доданої вартості); рівень енергоємності ВВП (кг умовного палива/грн); інвестиції в основний капітал, спрямовані на будівництво і реконструкцію природоохоронних об'єктів, придбання обладнання для реалізації заходів екологічного характеру, у % до ВВП; рівень економічних збитків від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, у % до ВВП.

Запропонований перелік показників (індикаторів) може бути використаний для оцінки стану національної безпеки в екологічній сфері. Але на жаль не всі з них є можливістю оцінити. На думку експертів, значення енергоємності ВВП за 2015 рік розрахувати не вбачається можливим з огляду на відсутність енергетичного балансу за цей же рік, який буде підготовлено Держстатом в кінці 2016 року [5].

Видатки на охорону навколишнього середовища виділяються з доходів які формуються від ресурсно-екологічних податків. Тому ми вважаємо, що обсяг їх надходжень є визначальним показником при здійсненні видатків на охорону навколишнього середовища. За останні п'ять років питома вага ресурсно-екологічних платежів у структурі доходів бюджету в Україні має тенденцію до зниження (табл. 2) і є нижчою ніж в постсоціалістичних країнах-членах ЄС.

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗОВНІШНЬО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

студент гр. М–31 **Перепека Є. І.**
Сумський державний університет (Україна)

Ефективність – це важлива та одна з найголовніших умов здійснення зовнішньоекономічної операції та діяльності в цілому. Економічна ефективність ЗЕД трактується у широкому значенні, а саме на рівні національної економіки, та у вузькому розумінні, тобто на рівні підприємств та окремих проектів. Зміст економічного ефекту на народногосподарському рівні розглядається як зіставлення доходів і витрат від зовнішньоекономічних операцій. Виділяють прямий і непрямий ефекти [3].

Прямий ефект проявляється в момент, коли відбувається економія національних витрат на виробництво експортної продукції, а саме в той час якщо ці витрати є нижчими, ніж світові, а також економії від імпорту, якщо

витрати на імпорт менші, чим могли б бути виходячи з умов власного виробництва аналогічної продукції.

Непрямий ефект виникає при позитивному впливі ЗЕД на економічний розвиток країни, тобто при прогресивних структурних зрушеннях, підвищенні рівня технічного забезпечення виробництва та промислового потенціалу.

В узагальненому розумінні під ефективністю ЗЕД розуміють співвідношення сукупності затрат і доходів від цієї діяльності. Для того, щоб досягти найбільшої економічної ефективності ЗЕД необхідно покращити виробництво експортної продукції, і тоді буде змога одержати найбільшу виручку на одиницю затрат, та імпортувати саме ті товари, власне виробництво яких викликало б найбільші затрати на одиницю вкладених валютних коштів [1].

Розглядаючи систему показників, що впливають на економічну ефективність ЗЕД, то можна розділити їх на дві групи, а саме:

1) показники ефекту – це абсолютні величини, що виражаються у відповідних грошових одиницях як різниця між результатами та витратами.

2) показники ефективності, виражені співвідношенням результатів до витрат (у відносних одиницях).

Принципи при розрахунку показників дають змогу правильно виявити економічну ефективність. Існують такі принципи:

- принцип найбільш повного обліку всіх складових витрат і результату. Якщо є неповний облік витрат та отриманих результатів, то рішення можуть бути невірними;

- принцип порівняння з базовим варіантом. Неправильний вибір бази порівняння призводить до неточних оцінок;

- принцип приведення витрат і результатів у порівнянний вигляд за якістю, періодом часу, обсягом та іншими параметрами;

- принцип приведення різночасних витрат і результатів до одного моменту часу [2].

Стратегія ЗЕД, що включає в себе внутрішні можливості підприємства та ринкові умови, в яких знаходиться підприємство забезпечує конкурентоспроможність підприємства на зовнішньому ринку. Щоб розробити ефективну стратегію необхідний повний та чіткий аналіз діяльності підприємства, а саме такі дії:

- провести систематичний аналіз ефективності ЗЕД на умовах фінансово-економічного аналізу та розробити матрицю SWOT;

- зробити аналіз зовнішнього середовища, який включає в себе оцінку постачальників, конкурентів та споживачів, аналіз пропонуваного підприємством та конкурентами товарів для виявлення етапи життєвого циклу товару та можливості його зміни;

- розробити матричний аналіз, що дасть змогу визначити ринок привабливості ЗЕД підприємства;

- скласти систему стратегій із розрахунком вірогідності їх запровадження для досягнення мети [4].

Таким чином, для того, щоб забезпечити ефективне функціонування підприємства потрібно оцінити та проаналізувати економічну ефективність ЗЕД цього підприємства, що допоможе оцінити структуру, можливості та напрямки зовнішньоторгового обороту підприємства. Показники ефективності ЗЕД підприємства виявити вигідність зовнішньоекономічних операцій з імпорту і експорту.

1. Піддубний І. О. Міжнародний менеджмент. Навчальний посібник/ І. О. Піддубного. – 2-е видання. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. - 252 с.

2. Криченко О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : підручник / О.А. Криченко - 2-е вид., перероб. і доп. - К. : Знання, 2008. - 518 с.

3. Шкурупій О.В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навч. посіб./ О. В.Шкурупій, В. В. Гончаренко, І. А. Артеменко - К.: Центр учбової літератури, 2012. - 248 с.

4. Рум'янцев А.П. Зовнішньоекономічна діяльність/ А. П. Рум'янцев, Н. С. Рум'янцева / 2-ге вид. перероб. та доп. - К.: Центр учбової літератури, 2012. - 296 с

Науковий керівник: доц. Лукаш О. А.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

студентка гр. Мк-31 **Прокопенко М.О.**

Сумський державний університет (Україна)

Світові процеси розвитку міжнародних економічних відносин пов'язані з стрімкою науково-технічною революцією, інтенсифікацією міжнародних господарських зв'язків, глобалізацією економічних процесів, інтеграцією країн до світового співтовариства.

Україна знаходиться в досить вигідному географічному положенні (проходить багато транзитних шляхів між країнами Європи та Азії, є море, тобто можливо транспортувати продукти кораблями в інші країни) та клімату, що сприяє розвитку сільського господарства та міжнародної спеціалізації на ньому.

Однак, є досить багато проблем розвитку міжнародних економічних відносин України. Одним з найбільших факторів, що є причиною виникнення проблем, є зона АТО. Вона «відлякує» інвесторів через нестабільне політичне та економічне положення регіонів, тому вкладання коштів та капіталу в країну є ризикованим і далеко не всі готові піти на такий ризик.

Іншою проблемою є демографічна проблема. Україна є країною, що розвивається та має розвинутих країн-сусідів з Європейського союзу. Тому в країні від'ємне сальдо міграції, адже люди емігрують в країни, де вони матимуть більшу заробітну плату за легшу роботу, ніж робота в Україні. Окрім цього, розвинені країни є магнітом для науковців та дослідників, які

мають набагато більші перспективи розвитку при переїзді до іншої країни, яка має новітнє обладнання та в декілька разів більшу заробітну плату, кращі умови життя.

Через низку факторів, в Україні нестабільне економічне положення – постійні стрибки валютного курсу, що призводить до постійних змін вартості виробництва та ціни на продукти, тобто зміну попиту та пропозиції на ринку, що має прямий вплив на розвиток міжнародних економічних відносин країни.

Таким чином, міжнародні економічні відносини України мають як перспективи розвитку, так і проблеми та загрози, які уповільнюють та ускладнюють розвиток. Останні декілька років в країні приймаються реформи, що повинні покращити умови для розвитку і виходу України на новий рівень розвитку.

Науковий керівник *к.е.н. Домашенко М.Д.*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

студент групи М-31 **Пустовар Н. Ю.**

Сумський державний університет (Україна)

Сьогодні зовнішня торгівля розвивається досить динамічно. Зовнішня торгівля є важливою сферою економіки країни. Вона впливає на економічний розвиток країни, конкурентоздатність, популярність держави на міжнародних ринках.

З отриманням незалежності, Україна почала орієнтуватися на ринок і відкритість її економіки почала зростати. На сьогодні Україна є частиною світового господарства.

Вплив зовнішніх ринків на економіку України досліджували такі вчені: Батченко Л. В. [1], Гвоздь В. С.[2], Мостовий І. Г. [3] та інші.

Сальдо зовнішньої торгівлі в Україні практично завжди від'ємне. Ми завжди більше ввозимо товарів з-за кордону, ніж вивозимо за межі країни.

За економічним потенціалом Україна входить до першої шістки країн Європи. Об'єктивно це мало б визначити істотну роль нашої країни у міжнародному територіальному поділі праці. Проте частка України у світовій торгівлі досі не надто висока [4].

Українські товари добре відомі на ринках розвинутих країн і країн, що розвиваються. Основними торгівельними партнерами України на зовнішньому ринку, стосовно обсягів експорту є Росія, Туреччина, КНР, Єгипет та Італія, а стосовно обсягів імпорту – Росія, Німеччина, КНР, Білорусь, Польща [6].

Чинники, що негативно впливають на ЗЕД України:

- Частка сировинної групи експорту переважає у загальній його структурі;

- домінантно-монопольна залежність від практично одного імпортера таких енергоносіїв, як нафта й газ;
- українська економіка в минулому була однією з частин побудованої системи радянської економіки, і була позбавлена самостійності [5];
- висока відкритість економіки, що тягне за собою небезпеку для вітчизняної економіки;
- низька конкурентоспроможність українських товарів;
- нестабільна політична та економічна ситуація в Україні;
- відсталість технологічної бази більшості галузей народного господарства;
- велика залежність від імпорту енергоносіїв, проміжної продукції , машин та устаткування;
- невиправдане ввезення багатьох споживчих товарів;
- фактично відсутність фінансової, організаційної та інформаційної структури державної підтримки експорту, слабкий експортний та валютний контроль.

Рекомендації, щодо покращення становища України у ЗЕД:

- створення сприятливих умов для експортної діяльності українським підприємствам;
- перегляд законодавства, щодо митного регулювання;
- удосконалення системи імпорту;
- налагодження сприятливих торгово-політичних відносин із пріоритетними країнами у ЗЕД;
- підвищення конкурентоспроможності продукції українських товаровиробників;
- залучення іноземних інвестицій для модернізації вітчизняних підприємств;
- вдосконалення імпортного тарифу;
- валютний контроль, експортно-імпортний контроль і регулювання вивозу стратегічних видів сировини та завезення продукції критичного імпорту;
- покращення політичної ситуації в Україні.

Отже, сьогодні в зовнішньоекономічній діяльності є безліч проблем, які потребують вирішення. Для покращення економічної ситуації в Україні ці проблеми потрібно вирішувати.

1. Батченко, Л. В. Кон'юнктура світового ринку і тенденції розвитку зовнішньоекономічного діяльності регіонів України [Текст] / Л. В. Батченко, О. Г. Ткаченко // Актуальні проблеми економіки. - 2010. - №8. - С. 197-206.

2. Гвоздь, В. С. Оцінка впливу зовнішніх ринків на економіку України [Текст] / В. С. Гвоздь // Формування ринкових відносин в Україні. - 2011. - №2. - С. 14-18.

3. Мостовий Г. І. Концепція вільної торгівлі між Україною та ЄС [Текст] / Г. І. Мостовий, І. Г. Савченко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - 2011. - № 1. - С. 27-31.

4. “Проблеми структурної перебудови економіки України”. Національна академія наук

України. Київ 2004р., с.59

5. Україна на зовнішньому ринку: жодної стратегії [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://ua.racurs.ua/319-ukrayina-na-zovnishnomu-rynku-jodnoyi-strategiyi>

6. Зовнішня торгівля України [Електронний ресурс] : Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Зовнішня_торгівля_України

Науковий керівник: доц. Лукаш О. А.

ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

доцент **Сабадаш В. В.**, студент гр. Е.м-51 **Гонтар Д. А.**
Сумський державний університет (Україна)

Одним із інструментів збереження економічного потенціалу фірми є процедури злиття й поглинання (*mergers and acquisitions, M&A*). У міжнародному бізнес-середовищі вони є досить поширеними, а в українському M&A поки залишаються досить рідкісним явищем (особливо, якщо оцінювати ринок M&A у грошовому виразі).

Міжнародні угоди M&A за участі транснаціональних корпорацій – це ключовий чинник глобалізації бізнесу. Сьогодні такі угоди – це форма прямих іноземних інвестицій, яка за обсягами залучених коштів значно випереджає інвестиції у нові підприємства (нетто-інвестиції, *«greenfield» investments*).

Найбільшими за обсягами угод M&A у 2015 р. і впливу на світовий ринок можна назвати такі угоди, як купівля компанією Royal Dutch Shell компанії BG Group за 69,8 млрд дол. США, Charter Commun компанію Time Warner Cable за 56,8 млрд дол. США, H.J. Heinz компанію Kraft Foods Group за 53,8 млрд дол. США, та компанія Anthem компанію Signa за 51,9 млрд дол. США. Угоди M&A в Україні не набули широкого використання у практиці корпоративного управління. У разі злиття активи, права та зобов'язання всіх або деяких учасників злиття переходять до правонаступників. Згідно українського законодавства, злиття в Україні можуть здійснюватися двома шляхами: консолідації (при якому дві або більше компаній створюють нову єдину компанію) або приєднання (при якому одна компанія приєднується до іншої компанії, припиняє своє існування, і всі активи, права та зобов'язання передаються існуючій компанії) [1].

Економіко-правові реалії українського бізнес-середовища зазнали суттєвих змін за останні декілька років, через економічну кризу й військової агресії з боку Росії на Сході України (з 2014 р. і дотепер) і тимчасово окупованої території АР Крим. Відбулися серйозні зрушення у структурі й формах українських бізнес-активів, структурі їх власності та корпоративного управління.

Верховна Рада України внесла поправки до Закону України «Про захист економічної конкуренції». Документ передбачає дворівневу модель контролю за концентраціями: перший рівень контролює участь великих українських

компаній, сумарний оборот або сумарна вартість активів в Україні принаймні двох з яких перевищує 4 млн євро, а сукупний оборот або вартість в світі більше ніж 30 млн євро; другий рівень полягає у придбанні іноземними компаніями, світовий оборот яких перевищує 100 млн євро українських підприємств, показник обсягу реалізації яких перевищує еквівалент 8 млн. євро в Україні (вартість активів при цьому не береться до уваги) [2].

Ключові економічні прогнози на 2016 р. для ринків, що розвиваються (до яких відносимо й український ринок): незначне економічне зростання (близько 3,5%), але таке зростання значно нижче потенціалу ринків, що розвиваються; подальше зниження цін і попиту на сировину (особливо, мінеральну, внаслідок уповільнення темпів зростання розвинених економік), яка є основою експорту і національних бюджетів країн, що розвиваються; очікування низької доходності за активами з фіксованим доходом, пов'язані зі зміцненням долару й низькими цінами на сировинні матеріали; тенденція відтоку капіталів з ринків, що розвиваються, продовжиться у 2016 р.; збереження високої інфляції в економіках, що розвиваються (Україна, Білорусь, Росія, Венесуела, Бразилія, країни Африки й Близького Сходу). До знакових угод М&А на українському ринку можна віднести такі: влітку 2015 р. турецька телекомунікаційна компанія «Turkcell» офіційно оголосила про повний викуп акцій Euroasia Telecommunications Holding, якому належить український мобільний оператор «Астеліт», у фінансово-промислової групи «СКМ» (сума угоди склала близько 100 млн дол. США); у липні 2015 р. за 92,1 млн грн американський фонд NCH придбав на аукціоні «Астра Банк» [3].

Стан і перспективи українського ринку М&А має спонукати до інституціональних змін і спрощення процедур М&А, що може підвищити шанси на залучення інвесторів/акціонерів у банківські, енергетичні, ін. активи. Каталізатором процесів можуть стати такі чинники: 1) бажання власників продати активи через неможливість її контролювати внаслідок зміни політичних/владних еліт в країні; 2) готовність інвесторів купувати українські активи, які знаходяться на економічному дні, і брати їх на баланс з урахуванням перспективи подальшого зростання внаслідок нових економічних і політичних змін, а також перспективи виходу на ринки ЄС; 3) здатність економічно стабільних українських компаній отримувати додаткове фінансування й використовувати його в якості бюджету для укладання угод М&А і подальшого нарощування економічного потенціалу. Але не слід очікувати досить швидкої дії згаданих чинників – політична й економічна стабільність стануть реальністю не скоро, а, відповідно, й активізація ринку М&А поки що відкладається як мінімум до кінця 2016 р. – початку 2017 р.

Таким чином, перспективними напрямками науково-методичних і практичних розробок у досліджуваній сфері мають бути подальше удосконалення правових аспектів процедур М&А у відповідність із європейським і світовим досвідом, забезпечення транспарентності механізмів

M&A і підвищення економічної і юридичної культури імплементації процедур M&A у національне бізнес-середовище.

1. Біла Т.Ю. Економічні концепції сутності злиття та поглинання в умовах економіки України [Електронний ресурс] : Режим доступу: http://www.confcontact.com/2008dec/1_bila.php

2. ВР посилює контроль за економічними концентраціями [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://biz.nv.ua/ukr/economics/vr-posilila-kontrol-za-ekonomichnimi-kontsentratsijami-93510.html>

3. Підсумки-2015: ТОП-10 знакових угод року [Електронний ресурс] : Режим доступу: <https://galfinance.info/ekonomika-ta-biznes/2015/12/30/pidsumki-2015-top-10-znakovix-ugod-roku>

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОГРАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ

к.е.н., ст. викл. **Салтикова Г.В.**, студент гр. Ф-31 **Сергієнко Ю.В.**
Сумський державний університет (Україна)

З метою забезпечення належного інвестиційного клімату, розвитку соціальної й ринкової інфраструктури розробляються інвестиційні програми.

Враховуючи розрізненість і неповноту ринкових механізмів інвестування, жорсткі ресурсні обмеження, державну політику в даній галузі слід формувати з пріоритетністю точково-обмежених напрямів інвестування, підвищення контролю й управління інвестиційним процесом, за допомогою збільшення комплексності та обґрунтованості певних заходів.

У зв'язку з наявністю різного рівня програм та проектів національного масштабу ускладнюється низка управлінських проблем щодо неоднорідності такої ділянки програмування. Тобто, йдеться про роздробленість видатків держави і складність прояву та прозорості системного ефекту для широкого загалу.

Отже, покладаючись на вищезазначені проблеми та можливі шляхи їх рішення, основними критеріями відбору національних проектів є:

- наявність єдиної, цілісної системи впливу на економіку;
- довготривала реалізація та протяжність досягнутого ефекту;
- орієнтація на удосконалення економічної, соціальної систем тощо, шляхом здійснення певних реформ;
- вагомість та помітність результатів проекту для поліпшення життя населення;
- наявність можливості об'єднання зусиль держави та бізнесу і т.д.

Взагалі, політика реалізації національних проектів була введена у 2010 р. Відповідним органом із управління національними проектами було Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України (Держінвестпроект), створений в травні 2011 р., проте, згідно до п. 2 постанови КМУ від 10.09.2014 № 442 "Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади" урядом прийнято рішення ліквідувати Держінвестпроект, поклавши його функції на Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (Мінекономрозвитку) [1].

Станом на 2015 р. перелік національних проектів містить 5 пріоритетів, в рамках яких виділено 12 національних проектів [2].

Заходи щодо втілення національних проектів здійснюються в Україні з різною інтенсивністю. Результати такої діяльності протягом останніх років засвідчують, що більшість проектів знаходяться на початкових етапах реалізації, перші практичні кроки втілені за проектами у соціальній сфері, інші перебувають на стадії узгодження супутніх документів та розробки ТЕО.

У цілому, відповідно з розподілом видатків Держбюджету України на 2016 рік призначено 485 000,0 тис. грн. на підтримку державних та регіональних інвестиційних проектів. Також, затверджено перелік кредитів (позик), що залучаються державою до спеціального фонду Держбюджету України на 2016 рік від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проектів, загальна сума яких складає 15 000 000,0 тис. грн. [3].

Разом з тим, наявні такі проблеми та протиріччя, пов'язані з втіленням проектів:

- помітна незібраність управлінських зусиль та роздільність коштів на реалізацію проектів, внаслідок зростання їх кількості та роз'єднання на складові частини;

- копіювання нацпроектів державних цільових програм;
- технічний різниці національних проектів з профільними міністерствами, що у свою чергу, зумовлює закономірність внесення певних змін на початку реалізації проектів;

- відсутність маркетингових досліджень ринку тощо.

Отже, все це свідчить про наявність великої кількості невирішених проблемних питань та недостатню ефективність використання даного інституту.

Виходячи з такої особливості національного програмування є потрібним та невідкладним перетворення наявної моделі управління національними проектами у нову досконалішу ступінь шляхом:

- встановлення відповідних фінансовій можливості держави важелів, інструментів фінансової участі у проектах;
- усунення розбіжностей, протиріч у системі органів державної влади за здійсненням державного програмування;
- формування та висунення цілей на основі суспільного ефекту.

1. Постанова КМУ "Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF>

2. Постанова КМУ "Про затвердження переліку проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку (національні проекти)" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1256-2010-%D0%BF>

3. Закон України "Про державний бюджет України на 2016 рік" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/928-19>

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

студент гр. М-31 **Сірик Г. М.**
Сумський державний університет (Україна)

Невід'ємною частиною діяльності підприємств, а отже і управління ними, є ризики. Ризиків господарської діяльності практично неможливо усунути, однак можливо і необхідно враховувати у процесі господарської діяльності. Особливої гостроти набуває питання визначення ризиків у разі здійснення підприємством діяльності на зовнішньому ринку.

Вирішенню питань оцінки ризиків приділяється значна увага, про що свідчить дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних учених-економістів. Серед вітчизняних учених питання оцінки фінансових ризиків в зовнішньоекономічній діяльності розглянуто в роботах В. В. Вітлінського, І. В. Зайцевої, І. Р. Бузько, В. В. Лук'янової, А. Б. Камінського, Л. Л. Маханець [1].

Фінансовий ризик – це ризик не отримати задовільний фінансовий результат. Оскільки прибуток є основним фінансовим результатом будь-якої підприємницької діяльності, фінансовий ризик можна трактувати як невизначеність в отриманні майбутніх прибутків. Виходячи з вище зазначеного варто розрізнити чотири основні групи ризиків у зовнішньоекономічній діяльності: ризик країни; банківський; валютний; ризик контрагента.

При торгівлі з економічно несприятливими країнами у світовій практиці використовується більш короткий термін виконання протилежною стороною зобов'язань за контрактом. Додаткові проблеми можуть виникати у зв'язку з істотними відмінностями в економічних структурах, юрисдикціях, діловій та банківській практиці в різних країнах. Ризик банку пов'язаний з втратами, які можуть виникати через його недостатню фінансову надійність, неналежну організацію управління банком. На діяльність банку як фінансової структури впливає ціла низка чинників: навколишнє політичне та економічне середовище, конкуренція, акціонери, якість персоналу, технічне обладнання тощо. Валютні ризики - загроза втрат у результаті зміни курсів валют під час виконання контракту. Такі втрати виникають, зокрема, при змінах курсу валюти ціни відносно валюти платежу в період між підписанням зовнішньоторговельного або кредитного контракту і здійсненням платежу за ним [4].

Також виділяють такі причини виникнення ризиків [3]:

1. Постійна нестабільність економічних процесів у країнах світового співтовариства.

2. Недостатня поінформованість про економіки країн світу.

3. Відсутність чітких цілей діяльності суб'єкта ЗЕД.

4. Наявність комерційної таємниці про діяльність суб'єкта ЗЕД.

Разом із загальними існують конкретні джерела виникнення фінансових ризиків у зовнішньоекономічній діяльності. До них належать:

1. Фінансові умови ризиків ЗЕД.
2. Економічні фактори, які обумовлюють ризики ЗЕД.
3. Ризики, пов'язані з управлінням ЗЕД.
4. Політичні фактори ризиків в ЗЕД.

Ступінь можливості виникнення фінансових ризиків залежить від країни, з якою передбачається укладання зовнішньоекономічного контракту. Для зменшення фінансових ризиків за укладеними зовнішньоекономічними контрактами слід попередньо перевірити потенційного партнера – оцінити ефективність його функціонування та зробити конкретні висновки щодо його надійності та платоспроможності для мінімізації можливих ризиків.

Ризик контрагента прийнято поділяти на два види: ризик неплатежу та ризик невиконання контракту. Ризик неплатежу виникає для експортера, якщо імпортер неспроможний або не бажає здійснити платіж за контрактом. Ризик невиконання контракту полягає в невиконанні сторонами умов контракту.

Отже, подолання фінансових ризиків ведення зовнішньоекономічної діяльності повинно передбачати визначення первинного джерела їх походження, ступеню впливу на зовнішньоекономічну діяльність та альтернативного набору шляхів їх подолання. Суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності доцільно поряд з плануванням зовнішньоекономічної діяльності здійснювати попередній аналіз таких планів на наявність джерел ризиків та визначати можливі шляхи їх подолання [2].

1. Ризики в ЗЕД та їх страхування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/54/3969.html>

2. Ризики зовнішньоекономічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.best-work.com.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1971&Itemid=83

3. Рум'янцев А.П. Зовнішньоекономічна діяльність: навч. посіб./А.П.Рум'янцева, Н.С.Рум'янцева. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С.192-193

4. Сміяна Л.С. Правові основи зовнішньоекономічної діяльності./ Л.С. Сміяна // Основи зовнішньоекономічної діяльності. - К.:КНТ, 2008. - С.56-58

Науковий керівник: доц. Лукаш О. А.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

студентка гр. М-31 *Харченко Ю. А.*
Сумський державний університет (Україна)

Міжнародний трансфер технологій – це специфічна і досить динамічна сфера інноваційної та зовнішньоекономічної діяльності. Дослідженням трансферу технологій присвячені роботи українських вчених Ю. Бажала,

В. Денисюка, П. Іжевського, Ю. Капиці, А. Філіпенка, С. Якубовського. Багато досліджень приділяли увагу оцінці внеску університетів у розвиток приватного сектору через процес трансферу технологій. Проте, на даний час немає методичних основ для оцінки ймовірності успіху трансферу технологій до розробки продукту на її основі та проведенні необхідних досліджень [1].

Проблеми міжнародного трансферу технологій для України заключаються в тому, що неефективно та недоцільно використовується потенціал країни. Підтвердженням цього слугують факти про надходження застарілої продукції. За даними українських дослідників щодо імпорту технологій в Україну на основі ліцензійних угод, майже всі розглянуті ліцензійні технології не належали до останніх науково-технологічних досягнень і надходили в Україну з не менш як 10- річним запізненням. Впродовж тривалого часу закріплюється технологічна відсталість національних галузей і вітчизняних виробництв. За результатами сертифікації навіть невеликих обсягів товарів, що надходять в Україну, бракується від 10 до 15 % з них [2].

За результатами спостережень можна виділити проблеми, що постали на шляху до інтеграції України до міжнародних ринків технологій:

1. Внутрішня та зовнішня міграція науковців;
2. Неконкурентоспроможність багатьох видів товарів;
3. Недоліки в законодавчій та нормативно-правових базах щодо трансферу технологій;
4. Недостатнє фінансування інноваційної діяльності та маркетингових досліджень;
5. Недостатня захищеність та розвиток інноваційної інфраструктури з боку держави;
6. Відсутність спеціалістів у сфері світового технологічного бізнесу;
7. Слабо координований зв'язок «освіта – наука – виробництво – споживання».

Ці причини можуть зумовити ряд негативних наслідків: подальше технологічне відставання України, втрати доходів країни через неконтрольований витік результатів інтелектуальної власності за кордон без патентного захисту; подальше зниження частки високотехнологічної продукції [3].

Для того, щоб усунути подані вище проблеми, необхідно провести групу заходів щодо покращення становища України на міжнародній арені. Першочерговими заходами повинні бути: розгляд, опрацювання та внесення змін та доповнень до нормативно-правових актів; збільшити фінансування; вдосконалити організаційну роботу інноваційної діяльності.

Проблеми державного регулювання міжнародного трансферу промислової власності в Україні обумовлена, насамперед, намаганням України стати на шлях динамічного економічного та соціального розвитку на основі сучасних інновацій. Інноваційний розвиток можливо здійснити за рахунок запозичення технологій та створення їх власними силами. Але для цього потрібно активно

працювати у глобальному науково-технічному та інвестиційному середовищі, залучати до країни необхідні інновації та інтелектуальну власність, пропонувати світу власні досягнення, тобто здійснювати взаємовигідний обмін інтелектуальною власністю та інноваційними технологіями і продуктами через міжнародний трансфер технологій та його складову – трансфер промислової власності. На жаль, Україна сьогодні слабо задіяна у цьому процесі, але проводиться наполеглива робота щодо поліпшення позицій країни на світовому ринку інтелектуальної власності і, зокрема, промислової [4].

1. Омельяненко В.А. Методичні основи оцінки потенціалу трансферу технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/29790/1/metod.pdf>

2. Щедрина Т. І. Розвиток міжнародного трансферу технологій в Україні / Т. І. Щедрина // Зовнішньоекономічна діяльність. – 2000. - №5. - С.109 – 116.

3. Участь України у процесах міжнародного трансферу технологій в контексті забезпечення конкурентних переваг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1502/15pamuuu.pdf>

4. Якубівська Ю. Є. Державне регулювання міжнародного трансферу промислової власності в Україні/ Якубівська Ю. Є.// Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата

5. економічних наук. - 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/825/1/дис_Якубівська.pdf

Науковий керівник: доц. Лукаш О. А.

АНАЛІЗ РИЗИКІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

асистент Шевлюга О.Г., студент гр. МК-31 Макаренко Є.В.
Сумський державний університет (Україна)

Значна частина українських ВНЗ зіштовхнулася з проблемами зниження кількості студентів, дублювання підготовки фахівців, зростанням обсягів державних коштів, що витрачаються на їх утримання, зниженням конкурентоспроможності випускників на вітчизняному та закордонному ринках праці. Вища освіта потребує системи менеджменту, орієнтованої на зниження загроз та викликів.

До потенційних економічних ризиків в освіті можна віднести: вивільнення суттєвої частини висококваліфікованого персоналу; закриття навчальних закладів; втрату контингенту; скорочення або втрату фінансових ресурсів. Суттєвий вплив можуть мати також соціальні ризики (посилення процесів соціальної селекції й ослаблення функції соціальної мобільності, значні диспропорції на ринку праці – безробіття серед висококваліфікованих працівників і низький рівень оплати праці), педагогічні ризики (неефективність навчальних технологій, недостатній рівень загальної освіченості або компетентності випускників), політичні ризики (відсутність престижу національної системи освіти через її неефективність або

корумпованість, низькі показники цієї системи в рейтингах, її непривабливість для іноземних студентів) тощо [3].

Процес підвищення якості освіти передбачає вдосконалення механізмів контролю. Згідно з новим законодавством, МОН надає не чіткі вимоги до освітніх програм, а лише перелік компетенцій, відтак одним із головних інструментів забезпечення якості є акредитація. Але новий законопроект передбачає й таке явище як неакредитовані освітні програми [1]. В тексті проекту зазначено: «за неакредитованою освітньою програмою заклади освіти виготовляють і видають власні документи про освіту в порядку та згідно зі зразком, що визначені колегіальним органом управління цього закладу» [2].

Фактори ризику, які чинять вплив на систему освіти в Україні:

1. Внутрішні фактори: низька кваліфікація персоналу, низький рівень підготовки абітурієнтів, невідповідність між набором освітніх послуг, які в змозі запропонувати виші, та потребами ринку.

2. Зовнішні фактори:

– економічні: нестача фінансових ресурсів є головною загрозою функціонуванню як окремих вишів, так і системи вищої освіти в цілому;

– політичні: до нестабільності політичної ситуації в країні, корумпованості державних структур та освітньої сфери в цілому додалися ще й ризики, що виникли через ситуацію на сході країни (для донецьких та луганських вишів цей чинник став руйнівним та створив низку проблем);

– правові: головним чином пов'язані з недосконалістю законодавчої бази освіти та з низьким рівнем якості впровадження вже наявних змін в законодавстві в цій сфері;

– демографічні: фінансово-економічна стабільність вишів як окремих структур значною мірою залежить від кількості студентів, та, відповідно, і від рівня народжуваності в країні загалом;

– технологічні: стрімкий розвиток науково-технічного прогресу змушує виші бути на рівні з ним, щоб витримувати конкуренцію та бути актуальними для населення. Виші повинні бути готові до змін, які настають з розвитком та поширенням інноваційних технологій.

Загалом для освітніх закладів типовим став високий рівень невизначеності, наразі вони змушені боротися за студентів та постійно акцентувати увагу на конкурентних перевагах, залишаючись єдиною взаємопов'язаною мережею. Тобто на перший план виходить діяльність вишів як окремих підприємств, а не як загальної державної освітньої структури.

Загрози, що впливають на систему освіти, вимагають більш гнучкого реагування на виклики часу, зокрема врахування ризиків у процесі прийняття рішень, особливо у зв'язку з модернізацією й реформуванням вітчизняної освіти. Модернізація освіти є одним із методів зниження низки ризиків, пов'язаних із механізмом управління, технологією викладання та

інформацією, яка втратила свою актуальність, але викладається в навчальних закладах. Її завдання полягає у створенні механізму стійкого розвитку системи освіти на основі збереження його фундаментальності та відповідності актуальним і перспективним потребам суспільства.

Одна із популярних нині ідей, яку віднедавна почали застосовувати і в Україні – це оптимізація мережі навчальних закладів. У цьому випадку необхідно здійснити не тільки зовнішню їх оптимізацію (об'єднання декількох вузів в один), але й забезпечити внутрішню ефективну організацію новоствореного ВНЗ. Отже, серед існуючих методів зниження ризику в сфері освіти можна використовувати наступні: розподіл ризику між учасниками освітньої діяльності, зниження ризиків шляхом збору додаткової інформації, об'єднання ризиків. Тому ключовою метою діяльності у напрямку зменшення ризиків у сфері освіти є модернізація системи вишів шляхом їх укрупнення. Ця реформа покликана створити великі регіональні університети.

1. За рамками якості та рівного доступу: ризики закону про освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://evtuh12.ucoz.ua/news/za_ramkami_jakosti_ta_rivnogo_dostupu_riziki_zakonu_pro_osvitu/2015-12-17-338.

2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>
Ицковиц Г. Тройная спираль: Университеты – предприятия – государство. Инновации в действии : моногр. / Г. Ицковиц ; пер. с англ. / под ред. А. Ф. Уварова. – Томск : Изд-во Томск. гос. ун-та систем упр. и радиоэлектроники, 2010. – 237 с.

ГЛОБАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ В ЕКОНОМІЦІ

доцент **Школа В.Ю.**, студент гр. ІН-21 **Вікулова Д.С.**
Сумський державний університет (Україна)

Для української економічної науки поняття «глобальне управління» є досить розмитим через низку причин. Найменш значимою є причина, що ця фраза досить важко піддається точному перекладу з англійської мови «Global Governance» і тому трактується неоднозначно.

Англomовне слово «governance» не має точних аналогів в українській мові і тому виникають складності з його трактуванням. Його можна перекласти і як «управління», і як «влада», і як власне «політичне управління».

На думку Рордена Уілкінсона і Стіва Хьюза, «про глобальне управління кажуть як про щось прийдешнє, або ж про щось, на що не варто звертати увагу. Глобальне управління може трактуватися функцією міжнародного розподілу влади або ж це результат поведінкових практик, норм, правил і процесів прийняття рішень, які склалися за певний період часу».

Глобальний простір – це арена конкуренції за прийняття рішень, за доступ до розподілу світових багатств, за вплив.

Під поняттям глобального управління слід розуміти мережу зв'язків між

впливовими політико-економічними гравцями, що є формою управління, яка відрізняється від традиційної тим, що заперечує ієрархію і вітає множинність груп управління, які ведуть між собою діалог, конструктивні відносини, які йдуть до консенсусу.

На систему глобального управління впливають процеси інтеграції країн та їх національних політик, створення зон вільної торгівлі, митних союзів, спільних ринків, економічних та політичних союзів. Сьогодні існують більше 100 видів регіональних угруповань. Основними суб'єктами системи глобального управління є міжнародні організації, ТНК, регіональні міждержавні інтеграційні об'єднання та уряди окремих країн.

Серед дослідників, що зробили спробу концептуалізувати теорію «глобального управління» варто відзначити Роберта В. Кокса та Стівена Джилла. Сучасний етап світового розвитку Р. В. Кокс характеризує як гіперлібералізм на протигагу державному капіталізму, а основними акторами називає ключові міжнародні фінансові інститути, тоді як С. Джилл основними акторами глобального управління вважає «глобалізовані еліти».

Основними перевагами глобалізації є обмін досвідом, підвищення рівня життя та забезпечення світової безпеки. Недоліками глобалізації є знищення національного розмаїття та системі легше пристосовуватись до змін та умов існування.

МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВИХ ПЛАТЕЖІВ, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

студент **Щебетько Н.П.**, доцент **Котенко Н.В.**
Сумський державний університет (Україна)

Податкове планування на підприємстві, по праву, можна вважати одним з основних завдань. Раціональний розподіл у часі податкових платежів дозволяє більш ефективно використовувати грошові кошти підприємства.

Існують певні моделі поведінки платників податків: повноцінна сплата податків з дотриманням всіх вимог законодавства; здійснення податкового планування; обхід законодавства через його недосконалість та здійснення ухилень від сплати податків або ж їх неналежна сплата.

Податкова оптимізація може здійснюватися у вигляді зменшення суми самого платежу (не повинно протирічити законодавству); використовуючи відстрочення або розстрочення податкових платежів, умови яких зазначено у Податковому кодексі України [1]. Проте отримання податкової вигоди не повинне стати основною метою для ведення на підприємстві діяльності з оптимізації податкових платежів.

Налічується багато схем мінімізації податкових платежів у світовій практиці. Всі вони у тій чи іншій мірі є наслідком, з одного боку, глобалізації, а з іншого механізму уникнення подвійного оподаткування.

Серед методів цього механізму найпоширенішими є податковий кредит, податковий залік, податкове вирахування та податкове звільнення [2].

Однією з найбільшвідомих та дискусійних схем міжнародного податкового планування можна вважати проведення операцій імпорту та експорту через офшорні компанії. Досить поширена думка, що офшори – це «відмивання» грошей. Важливо розділяти поняття оптимізації податкових платежів та ухилення від сплати податків. Роботу з офшорними компаніями не можна назвати незаконною. Однак, існують випадки зловживання цим механізмом. Компанія, завдяки офшорним зонам, має змогу переносити об'єкт оподаткування у клімат, більш сприятливий для нарахування податків. Для країни, в якій фізично функціонує підприємство, цей хід подій не прийнятний через те, що вона не отримує фінансування у вигляді податкових внесків.

В наш час юридичні та фізичні особи можуть розміщувати свої кошти за кордоном. Однією з можливих схем оптимізації податкових навантажень можна вважати роботу з фірмами, які створюються за кордоном. Привабливими можна назвати країни з більш пільговим податковим кліматом.

У разі виникнення у податкових органів підозр щодо законності ведення операцій компанією, вони можуть здійснювати відповідні перевірки. Однак, ці перевірки не завжди дають змогу виявити факти правопорушень. У ситуаціях, коли податкове законодавство країн, у межах яких здійснюються господарські операції, дуже складне, може бути неможливим довести факт зловживання податковими пільгами.

Зменшення податкових сум може бути досягнуто виходячи за правові межі. Приховування об'єкта оподаткування, порушення у веденні бухгалтерського обліку, незаконне користування податковими пільгами. Основним критерієм щодо дій з податкової оптимізації можна назвати законність.

Існує метод, згідно до якого платник податку може зменшити суму нарахованих платежів за допомогою, так званих, «сірих» фірм. Підприємство, у своїх намірах оптимізувати суму податкових платежів, може перераховувати кошти на рахунки фіктивних фірм. За допомогою цього методу компанія має змогу збільшити податковий кредит, отримати вільні готівкові кошти. Цей метод є нелегальним і він може бути виявлений податковими органами. Відповідальність може бути у вигляді донарахування суми податку, або ж і зовсім дійти до кримінальної.

Важливо пам'ятати, в основі поняття мінімізації податкових платежів знаходяться законні методи, які не суперечать податковим нормам. Оптимізувати бізнес звісно варто, якщо існує подібна можливість, але діяти необхідно в межах правового поля. Ухилення від сплати податків неприпустиме. Мінімізація податкових платежів повинна ставити на меті не механічне зменшення податкових сум, а ведення ефективної системи

управління на підприємстві.

1. Податковий кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

2. Лютова И. И. Международное налоговое планирование (проблемы двойного налогообложения) / И. И. Лютова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mosgu.ru/nauchnaya/publications/professor.ru/Ljutova/>

СОСТОЯНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИННОВАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ БЕЛАРУСИ И НАПРАВЛЕНИЯ ЕЕ РАЗВИТИЯ

заведующий кафедрой **Яшева Г.А.**, студент **Тюрин Г.А.**
Витебский государственный технологический университет
(Республика Беларусь)

Инновационная модель развития стала господствующей для многих стран мира, в том числе и для Республики Беларусь. Анализ текущего состояния национальной инновационной системы (НИС) позволяет выделить ряд факторов, ограничивающих её развитие.

1. Слабость основных структурных компонентов или подсистем НИС. Особенно проблемной является подсистема финансирования, которая во многом обуславливает неэффективность остальных сегментов НИС. Уровень наукоёмкости ВВП в среднем за период 2005-2013 гг. остался на уровне 0,69 %, что на 2,3 % ниже значения данного показателя в странах-лидерах инновационного развития и на 1,4 % ниже уровня, достигнутого в 1990 г. Для обеспечения экономической безопасности страны этот показатель должен быть более 2,0 %. Наукоёмкость ВВП Беларуси в 2014 году составила 0,69 % [1, с. 40].

2. Отсутствие эффективного налогового стимулирования инновационных процессов.

3. Низкая эффективность кадровой составляющей инновационной деятельности в Республике Беларусь. Численность исследователей в расчете на 1000000 жителей в Республике Беларусь составила 3052 чел., что более чем в 2 раза ниже, чем в странах Европейского Союза [1, с. 23]. Негативным фактом также является снижение удельного веса исследователей с учеными степенями в общей численности исследователей. По показателю «новые степени кандидатов и докторов наук (МСКО) на 1000 человек в возрасте 25-34 лет, в %» Беларусь (0,4 %) значительно отстаёт от лидеров стран ОЭСР (Швейцария – 3,4 %, Швеция – 3,2 %, Финляндия, Португалия – 3,0 %) и близка к группе «догоняющих стран» (Мальта – 0,2 %, Турция – 0,3 %, Сербия – 0,5 %, Польша – 0,9 %) [1, с. 149-151].

Кадровая составляющая и уровень материально-технической базы науки при существующем уровне финансирования не позволяет ориентироваться на

лидирующие позиции в глобальном экономическом и технологическом пространстве.

4. *Ограниченность взаимодействия между основными субъектами НИС*, что обусловлено неразвитостью инновационной инфраструктуры, в частности, таких субъектов как научно-технологические парки, центры превосходства, экспериментальные центры, центры знаний и др. Субъекты инновационной инфраструктуры на сегодняшний день немногочисленные, их развитие сдерживает ряд проблем: несовершенство законодательных основ их деятельности.

5. *Низкая результативность инновационной деятельности*. Доля инновационно-активных предприятий - 21,7 % от общего количества организаций промышленности [1, с. 114]. Для сравнения - в Австрии показатель инновационной активности - 49,9 %, Бельгии - 58,9 %, Германии - 69,8 %, Ирландии - 56,7 %. Удельный вес организаций, осуществляющих инновации в общем числе организаций сферы услуг в Беларуси в 2013 г. составил - 19,2 %, тогда как в Австрии - 86,4 %, Мальте - 80 %, Эстонии - 86,7 %. [1, с. 114].

Показатель «доля новой продукции в общем объеме производства» имеет невысокое значение по сравнению с другими странами - 17,8 %, тогда как доля новой продукции для мирового рынка продукции в общем объеме отгруженной продукции (работ, услуг) организаций очень незначительна - 0,6 % [1, с. 10]. Доля экспорта средне- и высокотехнологичной продукции в общем объеме экспорта продукции в Беларуси составила 36,95 % и имеет средний статус среди таких «догоняющих стран», как Болгария (26,12 %), Латвия (30,46 %), Литва (31,50 %), Хорватия (41,63 %), Польша (51,06 %), Венгрия (66,43 %). В развитых странах этот показатель значительно выше: в Германии - 62,13 %, Великобритании - 51,85 %, Финляндии - 52,31 %, Швейцарии - 64,43 % [1, с. 155-156].

Национальная инновационная система (НИС) Республики Беларусь находится в процессе формирования и совершенствования.

Наиболее эффективной моделью НИС является не модель треугольника, где главная роль принадлежит одному из элементов НИС, а модель «тройной спирали» (TripleHelix), в которой инновации рождаются на основе активного взаимодействия определенных институтов (власти, бизнеса и науки) на каждом этапе создания инновационного продукта. Это динамическая модель межорганизационных взаимодействий, возникающая в ходе эволюции экономики и общества. Анализ состояния основных субъектов инновационной системы в Беларуси и инструментов, используемых правительством для налаживания связей между ними, позволяет сделать вывод, что пока существуют и развиваются только «двойные», а не «тройные спирали» отношений. Для реформирования инновационной системы Беларуси на основе концепции тройной спирали каждый из ее элементов должен выполнять новые задачи.

Для достижения целей, определённых Концепцией НИС, следует разработать для Республики Беларусь *специфические направления инновационного развития*, необходимые для встраивания в международную систему разделения труда:

1) расширение перечня прямых и косвенных инструментов финансирования НИР (гранты, налоговые льготы и кредиты);

2) развитие и укрепление институтов: частной собственности, информационного и интеллектуального права, гражданского общества, судопроизводства, экспертного сообщества и других;

3) формирование системы государственного заказа на отечественные инновационные разработки;

4) ускоренное развитие в стране транспортных и телекоммуникационных сетей с выходом в наиболее развитые страны (страны Европы, Китай, США и др.) и предоставления им соответствующих услуг;

3) повышение качества образования, укрепление собственной сферы НИОКР (в первую очередь в естественных и технических науках), создание достойных условий для ученых и инженеров; развитие сети виртуальных производств, предприятий и организаций, в том числе с зарубежными компаниями, развитие робототехники, автоматизации производства;

4) широкое участие в создании открытых систем, позволяющих эволюционно развивать информационные системы, продавать IT-продукты на мировом рынке, использовать информационные ресурсы, имеющиеся в других системах;

5) развитие механизмов государственно-частного партнерства (ГЧП) в инновационной сфере. ГЧП в инновационной сфере представляет собой совокупность организационно-правовых отношений и действий государства и частного бизнеса, направленных на достижение целей инновационного развития на макро-, региональном и микроуровне посредством реализации проектов и программ в инновационной сфере. Партнерство государства с частным сектором является важным компонентом новой инновационной политики Беларуси. Оно обеспечивает получение более широких преимуществ от капиталовложений в государственные исследования, создавая благоприятные предпосылки для устойчивого инновационного развития, являющегося стратегическим фактором экономического роста.

1. Наука и инновационная деятельность в Республике Беларусь: статистический сборник / редкол. В. И. Зиновский, И. А. Костевич, В. А. Богущ, И. С. Кангро, Е. И. Кухаревич. // Статистический ежегодник. [Национальный статистический комитет Республики Беларусь](#) [Электронный ресурс]. – 2014. – Режим доступа : <http://www.belstat.gov.by>. – Дата доступа: 15.05.2015.

7

БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ BUSINESS ADMINISTRATION БИЗНЕС-АДМИНИСТРИРОВАНИЕ

BENCHMARKING INNOVATIVE PRODUCTS OF ENTERPRISES

Dr. of E. S., Associate Professor **Taraniuk L. M.**,
student gr. E-22a **Shimko V. Y.**, student gr. E-22a **Marchenko T.**
Sumy State University (Ukraine)

Benchmarking as the direction of the modern economy is a fusion of methods and technologies of management and marketing, and is one of the fundamental business processes of modern companies, allowing a systemic approach to identify key targets for its development and enhance the effectiveness of the corporate management [1].

Experience shows, the companies that promote electric vehicles in the world markets for the users, there is a number of characteristics by which consumers evaluate and buy the new car and using the method of scores, we define a leader in the industry of the Ukrainian market 1, where 3 – is excellent; 2 - is good, 1 - a bad mark (table 1).

Table 1 – Evaluating the potential competitors by some characteristics

Characteristic	Nissan Leaf [2]	balls	Renault Fluence ZE [3]	balls	BYD e6 [4]	balls	Coef- ficient of weight
Maximum speed, km/h	145	3	135	1	140	2	0,05
The power reserve, km	228	2	160	1	300	3	0,25
Full-charge time, hours	9	1	8	2	6	3	0,2
Speed set time (from 0 to 100 km/h), sec	10	2	13,4	1	9	3	0,05
Power, kW (l/s)	90 (110)	2	70 (90)	1	100 (121)	3	0,2
Torsional moment, H·m	280	2	226	1	450	3	0,05
Number of seats, seats	5	3	5	3	5	3	0,1
Dimensions (length, width), mm	4445· 1770	1	4748· 1813	3	4560· 1822	2	0,1

The choice of the vehicle with the best technical specifications will be implemented by calculating the integral index technical specifications for each car:

$$I = \sqrt[l]{\prod_{i=1}^n b_i^{v_i}} \quad (1)$$

where n – number of indicators consisting of integral index; b_i – value of i -th index; v_i – weight of i -th index in system of indices, at provided $\sum v_i = l$.

Criterion election of the car with the best characteristics is the highest value of the integral index of the analyzed vehicles.

The calculation of the integral index of the technical characteristics of cars to determine the leader:

$$I_{\text{Nissan}} = \sqrt{3^{0,05} \cdot 2^{0,25} \cdot 1^{0,2} \cdot 2^{0,05} \cdot 2^{0,2} \cdot 2^{0,05} \cdot 3^{0,1} \cdot 1^{0,1}} = 1,31 \quad (2)$$

$$I_{\text{Renault}} = \sqrt{1^{0,05} \cdot 1^{0,25} \cdot 2^{0,2} \cdot 1^{0,05} \cdot 1^{0,2} \cdot 1^{0,05} \cdot 3^{0,1} \cdot 3^{0,1}} = 1,20 \quad (3)$$

$$I_{\text{BYD}} = \sqrt{2^{0,05} \cdot 3^{0,25} \cdot 3^{0,2} \cdot 3^{0,05} \cdot 3^{0,2} \cdot 3^{0,05} \cdot 3^{0,1} \cdot 2^{0,1}} = 1,68 \quad (4)$$

According to this table and calculating the integral index technical characteristics of cars, we can conclude that the leader for technical specifications among available on the Ukrainian market electric vehicles is BYD e6. This model is the best electric vehicle according to its characteristics. It can be a good example and ground for the development of our domestic car. Our Ukrainian automobile industry should create a new car that will be better than its competitors using features of the car above. Therefore, taking as an example of a leader for technical specifications (BYD e6), CJSC «Zaporizhia Automobile Building Plant» is necessary to develop a draft of its electric vehicle, which will please Ukrainians. Through benchmarking enterprise`s leaders will be able to consider all the consequences of decisions, not only short-term effects associated with the change of models of products.

1. Davis D. Benchmarking: a manual for Australian Universities / D. Davis, K. McKinnon, S. Walker. – Canberra: AusInfo, 1999. – 167 p.

2. Сайт «InfoCar. Nissan Leaf» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nissan-leaf.infocar.ua>.

3. Сайт автотрейдера «Renault» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.renault.ua/ru/models/passenger/fluence/fluence/>.

4. Сайт автотрейдера «BYD» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://byd.iproaction.com/ua/vehicle/e6.htm>.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ: ПИТАННЯ АУДИТУ ТА СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

студентка гр. Ф-21 Вакарчук В.В., студентка гр. Ф-21 Оголь О.О.
Сумський державний університет (Україна)

Останнім часом, в економіці провідних західних країн значних темпів набувають нематеріальні активи, як основні ресурси додаткової вартості

підприємства. Тому, з боку власників, інвесторів, кредиторів є зацікавленість до цих активів та вони потребують об'єктивного, незалежного підтвердження правової захищеності наявності цих активів, їх можливості генерувати майбутні економічні вигоди. Отже питання бухгалтерської експертизи та аудиту нематеріальних активів на сьогодні є досить вагомим та потребує подальших досліджень.

Виходячи з аналізу дефініцій «експертиза», «бухгалтерська експертиза», «судова експертиза», «аудит», та відмінних ознак аудиту та судово-бухгалтерської експертизи, дійшли висновку, що принциповою відмінністю судово-бухгалтерської експертизи від аудиту є те, що судово-бухгалтерська експертиза пов'язана з процесуальними відносинами, які виникають при впровадженні цивільних або кримінальних справ, в той час, як аудиторська перевірка здійснюється на відносинах рівноправності сторін та регулюється нормами цивільного права. Проте при проведенні аудиту можуть залучатися бухгалтер-експерти.

Користувачам, при прийнятті управлінських рішень, необхідна впевненість щодо об'єктивності інформації, яка наведена у бухгалтерській звітності підприємства. Рівень такої впевненості зростає, якщо така інформація підтверджена бухгалтером експертом або аудитором.

На сьогодні у зарубіжній практиці існують підходи щодо аудиту нематеріальних активів, а саме інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності, аналіз яких вказує, що існуючі підходи, не можуть використовуватися у вітчизняній практиці, так як вони недостатньо адаптовані до українського законодавства та облікової системи та більше спрямовані на англо-американську систему бухгалтерського обліку. Вітчизняні фахівці теж мають напрацювання підходів до аудиту нематеріальних активів, систематизація яких дозволила процес організації аудиту нематеріальних активів представити за такими етапами:

1 Ідентифікація об'єктів інтелектуальної власності - здійснюємо вибір критеріїв визнання, до яких відносять: можливість ідентифікувати нематеріальні активи; здатність приносити підприємству економічні вигоди у майбутньому; можливість використання протягом тривалого часу; можливість надійно оцінити вартість активу.

2 Перевірка документації підприємства щодо наявності об'єктів інтелектуальної власності та наявності охоронних документів, які підтверджують права на об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ). Аудитор, на цьому етапі, звертає увагу на документальне оформлення господарських операцій з об'єктами інтелектуальної власності; правильність відображення на облікових рахунка та правильність розрахунку вартості тощо.

3 Аналіз вартісної оцінки нематеріального активу (у тому числі й об'єктів інтелектуальної власності). При цьому необхідно виходити з того, що ринковий підхід передбачає використання методу порівняльних продажів, але, враховуючі унікальність кожного ОІВ, то знайти аналогічний ОІВ

практично не можливо, звідси такий підхід застосовується рідко. Витратний підхід визначає поточну вартість витрат на відтворення або заміщення ОІВ. Дохідний підхід ґрунтується на встановленні зв'язку між функціональними якостями ОІВ.

4 Групування виявлених помилок і порушень - проводиться компонування та узагальнення інформації, що передбачає висловлення незалежної думки аудитора.

В Україні спостерігається тенденція до збільшення кількості спорів щодо порушення прав інтелектуальної власності та відшкодування збитків, особливістю яких є те, що вони не можуть бути, як правило, вирішені без залучення фахівців-експертів у тому числі і бухгалтерів-експертів, якщо потрібно економічні експертні дослідження у тому числі й при визначенні предмета доказування у справах про притягнення до відповідальності за систематичне неправильне відображення на рахунках бухгалтерського обліку і в звітності операцій з нематеріальними активами. Враховуючі, що судово-бухгалтерська експертиза (СБЕ) нематеріальних активів має певні особливості, пропонуємо підрозділити її на СБЕ: *інтелектуальної власності* - винаходів, корисних моделей, промислових зразків, товарних знаків, «ноу-хау», програм ЕОМ і баз даних, авторських і суміжних прав тощо; *майнових прав* - прав користування природними ресурсами (землею, водними ресурсами, надрами тощо) й майном (будівлями, спорудами, обладнанням); *відкладених (капіталізованих) витрат* - організаційних витрат, витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи тощо.

Подальшого дослідження потребує розгляд підходів щодо оцінки нематеріальних активів (у тому числі й об'єктів інтелектуальної власності) в обліку, методики проведення аудиту та бухгалтерської експертизи, а також продовження досліджень щодо відображення ОІВ у звітності підприємства.

Науковий керівник: к.е.н., доц. Плікус І. Й.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

с.н.с. Габрель М.С

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України»

Аналіз структури за правом власності суб'єктів економічної діяльності дозволяє констатувати, що організаційна структура економіки Львівської області в цілому характеризується як ринкова з домінуванням недержавного сектору економіки. За організаційно-правовими формами господарювання домінуючими в економіці області є приватні підприємства (24,3% від загальної кількості підприємств). Частка фермерських господарств складає 2,4%, комунальних – 1,5%, державних – 0,46%, іноземних – 0,3%, а казенних, що розповсюджені в основному в індустріальному секторі економіки лише

0,002%. Частки суб'єктів ЄДРПОУ за правовим статусом розподілились на підприємства (15,8%) та на фізичні-особи підприємці (84,2%).

Оцінюючи розвиток організаційної структури економіки Львівської області, слід відмітити про наявність певних коливань в динаміці за показником щільності суб'єктів економіки господарювання в розрахунку на 10 тис. населення у 2010-2014 рр. Даний показник варіюється в межах від 291 одиниці у 2011 році до 464 одиниці у 2014 році [3]. За цим ж показником область серед регіонів України посіла 12 місце. Значне збільшення частки суб'єктів господарювання у Львівській області відбулося завдяки перереєстрації значної кількості підприємств з Донецької та Луганської областей, а також АР Крим. Це пов'язано в основному з військовим конфліктом, який відбувається на Сході країни та відповідно спадом підприємницької активності у цих областях. Варто зазначити, що спостерігаються також відмінності у щільності великих, середніх та малих підприємств області. Зокрема, щільність малих підприємств на 10 тис. населення варіюється від 62 одиниць у 2010 році до 70 одиниць у 2014 році [2]. За цим показником серед регіонів України Львівська область посіла 10-е місце.

Окрім цього, аналізуючи структуру малого підприємництва варто вказати, що існують розбіжності у щільності малих підприємств за територіальною ознакою. У 2014 році найбільша концентрація кількості малих підприємств на 10 тис. населення зосереджувалась м. Львові (128 од./10 тис. осіб), м. Трускавці (122 од./10 тис. осіб), м. Моршині (98 од./10 тис. осіб) та Пустомитівському районі (86 од./10 тис. осіб), що перевищувало загальнообласний аналогічний показник. Найменша щільність малих підприємств на 10 тис. населення була у м. Червонограді (42 од./10 тис. осіб) та м. Новому Роздолі (36 од./10 тис. осіб). В територіальному розрізі Львівщини більше половини реалізованої продукції (товарів, послуг) малих підприємств (17,85 млн.грн) сформовано в обласному центрі. Значні обсяги реалізації продукції малих підприємств припадали на Пустомитівський район (2,4 млн. грн) та Жовківський район (1,3 млн.грн) [2].

Слід відмітити, що частка малих підприємств в загальних обсягах реалізації продукції області є найменшою у порівнянні із часткою середніх та великих підприємств. У 2010-2014 рр. дана частка коливалася від 19,4% та 20,7%. Водночас у 2014 році малі підприємств реалізували продукції, товарів та послуг на 31016,4 млн. грн., що на 63,1% більше відносно 2010 р. Отже, як бачимо, певні диспропорції спостерігаються у просторово-організаційній структурі підприємництва за показником реалізованої продукції серед великих, середніх та малих підприємств. Зокрема, вагому частку від загального обсягу реалізованої продукції у регіоні в розрізі суб'єктів господарювання займають великі та середні підприємства. Так, у 2014 році за обсягами реалізованої продукції великими підприємствами Львівської області зростання відбулося на 24,6% у порівнянні з 2010 р. Натомість за цей період

часу зменшилась частка великих підприємств в загальних обсягах реалізованої продукції (товарів, послуг) області, а саме з 38,1% до 31,2% [1]. Необхідно також відмітити, що у 2014 році на середніх підприємствах обсяги реалізації продукції зросли на 72,7% у порівнянні з 2010 р. Водночас відбулось зростання частки середніх підприємств в загальних обсягах реалізованої продукції з 42,5% до 48,1%.

Відповідно доходимо висновку, що розвиток підприємництва у регіоні може стати ефективним стимулятором структурних змін, оскільки підприємницький сектор є головною ланкою активізації економічного розвитку. Зокрема розвиток малого і середнього підприємництва дозволяє швидко долати такі негативні явища, як безробіття й неповна зайнятість, сприяє підвищенню конкурентоспроможності пріоритетних секторів економіки регіонів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, оскільки дозволяє у короткі терміни та гнучко провести залучення людських, фінансових та виробничих ресурсів у необхідні види економічної діяльності.

1. Статистичний щорічник Львівської області за 2014 рік / Головне управління статистики у Львівській області. Львів : Державна служба статистики України, 2015. – Ч. II. – 260 с.

2. Статистичний щорічник Львівської області за 2014 рік / Головне управління статистики у Львівській області. Львів : Державна служба статистики України, 2015. – Ч. I. – 365 с.

3. Діяльність суб'єктів господарювання : статистичний збірник / Головне управління статистики у Львівській області. Львів : Державна служба статистики України, 2015. – 150 с.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА РЕГІОНАХ

к.е.н. Домашенко М.Д., студент гр. Е-41/у Шиян А.С.
Сумський державний університет (Україна)

Для ефективного розвитку регіонів України важливим є забезпечення не лише економічної складової, але і рекреаційної. В сучасних умовах економічної невизначеності туризм є одним з секторів економіки, який активно розвивається, стимулює економічний прогрес у країнах, створює робочі місця.

В Україні існують всі передумови для розвитку туристичної сфери. Зручне географічне розміщення, сприятливий клімат, різноманітний рельєф, унікальні природні умови, пам'ятки історичного розвитку – всі ці фактори сприяють розвитку туризму, як однієї з найбільш прибуткових галузей країни. Проте, потенціал для розвитку даної сфери в Україні є не розкритим. За даними Міжнародної туристичної організації частка туризму в світовому ВВП становить близько 9 % та близько 30 % в світовому експорті послуг та 6 % від обсягів світової торгівлі. В Україні частка туризму у ВВП країни складає лише 1,5 – 2,5%, що значно менше за світові показники. Згідно з даними Держтуризмкурорту у 2013 році Україну відвідало 25,7 млн. туристів, а вже у 2014 році 13,1 млн. осіб, що на 49% менше за попередній рік [1].

Основні недоліків туристичної сфери в Україні:

- ✓ низький рівень надання послуг та рівень комфорту;
- ✓ нерозвинута туристична інфраструктура;
- ✓ повільні темпи зростання інвестицій у туризм;
- ✓ несприятлива політична ситуація в країні;
- ✓ незацікавленість держави у розвитку туризму.

Варто відзначити, що курортні та рекреаційні території нашої держави становлять близько 9,1 млн. га, тобто 15 % території. На державному обліку в Україні перебуває понад 130 тисяч пам'яток, із них 57206 – пам'ятки археології (418 з яких національного значення), 51364 – пам'ятки історії (142), 5926 – пам'ятки монументального мистецтва (44), 16293 – пам'ятки архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтні (3541). У нашій державі функціонує 61 історико-культурний заповідник. В Україні налічується 1230 закладів готельного господарства (загальна кількість місць – 104 тисячі), які щороку обслуговують близько 4 млн. людей (17,5% із них – іноземці). 3,3 тисячі санаторно-курортних і оздоровчих закладів загальною місткістю близько 481 тисячі ліжок щороку приймають майже 3,2 млн. відпочиваючих (14% – іноземці) [1].

Якщо аналізувати регіони України, то найбільш сприятливими для розвитку туризму є Західна Україна, зокрема місто Львів, Київ та Одеса.

У Львові туризм є однією із пріоритетних галузей економіки міста, значною мірою через його потенціал до розвитку, що підтверджують наступні дані (табл 1).

Таблиця 1 – Статистика іноземних туристів у місті Львів [1]

Рік	Річна кількість відвідувачів в тис. осіб
2007	700
2008	830
2009	700
2010	900
2011	1000
2012	1400
2013	1700
2014	1700

Ці дані підтверджують розвиток міста у сфері туризму. Влада міста щороку фінансує різноманітні заходи для залучення туристів. Як наслідок середні витрати туриста в місті у 2014 році склали 198€, що приносить значні прибутки місту.

Що стосується Києва, то у 2015 році місто відвідало 824 тис. туристів, що на 17,5 % більше за показники 2014 року. Найбільша кількість відвідувачів столиці приїхала з Росії (142,4 тисячі), на другому місці - Ізраїль (89,3 тисячі), а за ними Білорусія (63,8 тисячі) і Сполучені Штати Америки (58,5 тисячі) [1].

Отже, розвиток туристичного бізнесу в Україні та регіонах перебуває на початковому рівні. Незважаючи на велику кількість рекреаційних територій та пам'яток, туризм не має значного розвитку через низький рівень послуг та нестабільну політичну ситуацію в країні.

1. Державне агентство України з туризму та курортів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://urconsul.com.ua/derzhavne-agentstvo-ukrayini-z-turizmu-ta-kurortiv/>

УСТАНОВЛЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ ЦІНИ НА ТОВАР

доц. **Карінцева О.І.**, доц. **Харченко М.О.**, студент гр. Е-21 **Кальченко С.О.**
Сумський державний університет (Україна)

Формування ціни на конкретний товар є найважливішою складовою товарної політики підприємства. Існує ціла система методів визначення ціни. Виділяють витратні методи ціноутворення, методи з орієнтацією на попит, параметричні методи та інші. Отримана в результаті застосування будь-якого методу ціна не обов'язково є кінцевою, у багатьох випадках вона потребує додаткового коригування, зокрема до неї можуть бути застосовані інші методи ціноутворення [1].

На практиці ціну зазвичай визначають водночас кількома методами, а потім здійснюють вибір остаточної, оптимальної ціни. Це пояснюється великою кількістю факторів, які необхідно врахувати, щоб кінцева ціна реалізації товару була конкурентоспроможною, покривала витрати підприємства і забезпечувала йому бажаний рівень прибутку, а також, що немаловажливо, була прийнятною для споживачів. Тільки у такому випадку ціну можна вважати оптимальною. Можливі три варіанта встановлення рівня ціни: мінімальний, оптимальний і максимальний рівень.

Оптимальна ціна має бути в межах між надмірно низькою ціною, яка не покриває витрати і не дає прибутку, і надмірно високою, яка стримує попит. Тому мінімально можлива ціна визначається собівартістю продукції, а максимальна — наявністю унікальних властивостей товару. Ціни товарів конкурентів обумовлюють середній рівень, на який треба спиратися при встановленні ціни.

Процес ціноутворення, як правило, починається з витратного методу ціноутворення, оскільки за допомогою даного методу підприємство визначає мінімально можливий рівень ціни. Кінцева ціна повинна бути вищою або, в крайньому випадку, дорівнювати мінімальному рівню, тобто хоча б покривати витрати, необхідні для виробництва і реалізації даного товару.

В окремих випадках встановлена підприємством ціна може бути нижчою за мінімальний рівень, тобто навіть не покривати витрати виробництва і реалізації товару. Дана стратегія ціноутворення може бути доцільною при входженні підприємства на ринок. Метью Стефан, президент компанії

«Imprinsic Marketing Group», говорить про доцільність зниження цін при входженні на ринок так: «Дізнайтеся ціни ваших конкурентів і потім встановіть вартість свого товару на 50-75% нижче, ніж у них. Ви отримаєте клієнтську базу, а конкуренти втраять частину доходу. Коли ви сформуєте достатню базу клієнтів, підвищуйте ціну, одночасно додаючи додаткову цінність до вашого товару чи послуги» [2].

Важливим чинником при формуванні оптимальної ціни є ціни конкурентів. Тому вивчення цін головних конкурентів на аналогічний товар є важливим етапом ціноутворення. Ребекка Кімблер, керуючий директор компанії «Create» радить підприємцям при встановленні ціни наступне: «Уважно стежите за тим, що роблять ваші конкуренти. Дивіться на те, скільки вони вимагають, і вирішіть для себе, що ви будете робити з цими знаннями: чи є ви лідером за вартістю або ж ви обираєте якість, яке вимагає великих вкладень? Ваші продажі і маркетингова стратегія повинні формувати вашу позицію в цьому питанні» [2].

Поряд з необхідністю врахування цін конкурентів при формуванні ціни на власний товар Ребекка Кімблер зазначає, що встановлення ціни як у конкурентів не єдиний вихід для підприємства. Тобто, не варто встановлювати ціну виключно через конкурентні фактори. Підприємству не слід боятися вимагати більше, якщо його товар має переваги серед товарів-аналогів, вигідно виділяється завдяки своїм характеристикам, властивостям.

Ціна на думку споживачів (ціна попиту) – це така вартість товару, яку покупець згоден віддати за продукт, враховуючи основні характеристики, властивості і переваги товару. Чим краще підприємство зможе донести до споживача цінність товару, його переваги і пояснити як це пов'язано з ціною, тим вищим буде максимальний рівень ціни і, відповідно, тим більшим можливий діапазон ціни на даний товар.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що при встановленні ціни необхідно орієнтуватися на витрати, які підприємство понесе при виробництві і реалізації товару, закладаючи при цьому в ціну і бажану норму прибутку, враховувати ціни конкурентів, а також відношення до ціни можливих покупців. Оптимальною ціну можна вважати тільки в тому разі, якщо вона покриває витрати, необхідні для виробництва і реалізації товару, забезпечує підприємству бажаний рівень прибутку і поряд з цим забезпечує попит на товар, є прийнятною серед споживачів.

1. Мазур О. Є. Ринкове ціноутворення: навчальний посібник / О. Є. Мазур. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 480с.

2. Як правильно оцінити свій товар [Електронний ресурс]: стаття. – Режим доступу: <http://ehow.com.ua/money/yak-pravilno-otsiniti-sviy-tovar.html>.

3. Мельник Л.Г. Маркетингова цінова політика: навчальний посібник / Л.Г. Мельник, Старченко Л.В., Карінцева О.І. – С.: ВТД «Університетська книга», 2007. – 240с.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ЗАЛУЧЕННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ

д.е.н., професор, **Комеліна О.В.**, асистент **Чайкіна А.О.**

*Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
(Україна)*

Мале та середнє підприємництво у європейській спільноті відіграє не останню роль у розвитку громади, її економічної підтримки, реалізації територіальних пріоритетів розвитку, крім цього, соціальна відповідальність бізнесу стала невід'ємною частиною його існування. Проте в Україні цей процес поки що набуває розвитку. Разом з тим, форми та методи відповідальності великого та малого бізнесу різні у розвитку територій, реалізація їх пріоритетів значно відрізняються. Якщо великий бізнес в рамках корпоративної соціальної відповідальності здійснює підтримку громади постійно шляхом законодавчо визначених інструментів, через які відбувається підтримка соціальних, енергоефективних, екологічних та інших проєктів, то для малого підприємництва в основному притаманна така допомога переважно через благодійну діяльність, яка носить, як правило, локальний, але у той же час цільовий характер.

Досліджуючи досвід європейських країн, зокрема Польщі, відмітимо, що малі та середні підприємства, займаючи, як і в Україні майже 90% від усієї кількості підприємств, стали вагомим ринковою інституцією з підтримки громади та суспільства, виступають гравцями однієї команди та мають одну ціль – розвиток регіону. Одним із пріоритетних напрямів такої підтримки є екологічна підтримка регіону та територіальної громади.

Польські підприємства, які інвестують у захист навколишнього середовища та запроваджують енергоефективні програми, мають право на фінансову допомогу (субсидії). Як правило, центральні органи влади надають такі субсидії під довготривалі енергоефективні проєкти, які дають змогу створити нові робочі місця, забезпечують створення нового територіального продукту (товару, послуги), створення та реалізація якого супроводжується на загальнодержавному та регіональному рівні зниженням споживання енергоресурсів та ін. Підприємець, що інвестує в розвиток екологічно чистих технологій, при подачі відповідної заяви, може розраховувати на допомогу загальнодержавних і регіональних фондів захисту навколишнього середовища та управління водними ресурсами [1]. Розмір фінансування залежить від конкретного проєкту. Під проєкти з тривалим терміном реалізації, зазвичай пов'язані зі створенням робочих місць або капітальним будівництвом, можна отримати урядові довгострокові прямі субсидії.

В окремих країнах Європи, зокрема у Польщі, за активне просування ідей соціальної відповідальності у рамках запровадження енергоефективних

технологій, екологічної допомоги громаді запроваджено різноманітні нагороди, відзнаки та фінансову підтримку, які частіше за все надаються державними органами або організаціями, що певним чином пов'язані із соціальною відповідальністю бізнесу. Наприклад, щорічно нагороджуються престижною премією «Лідер польської екології» підприємці і компанії за значні досягнення у сфері захисту навколишнього середовища. Такі змагання, які були організовані ще починаючи з 1996 р., сприяють широкому запровадженню інновацій в сфері енергоспоживання та енергоефективності, високій якості продукції та екологічній етиці. Починаючи з 2001 р., основними номінаціями таких змагань є «підприємство» і «товар». У номінації «підприємство» звання присуджується компаніям, що спеціалізуються на виробництві продукції та наданні послуг, які у своїй діяльності використовують чисті технології, зводять до мінімуму різноманітні викиди в навколишнє середовище, зменшують споживання природних ресурсів і викиди токсичних речовин, тобто завдають якомога меншої шкоди довкіллю. У номінації «товар» премія присуджується за трьома додатковими номінаціями: технологія, товар і обладнання – інноваційні, бережливі до навколишнього середовища та економічно ефективні [2].

На жаль в Україні малі та середні підприємства роль малих та середніх підприємств у реалізації аналогічних програм екологічної підтримки громади залишається вкрай малою. Найвідомішим прикладом такого підприємства, можна зазначити відкрите у Львові громадське кафе «URBAN SAFE», головною метою діяльності якого є надання послуг у сфері харчування, а також здійснювати ревіталізацію індустріального простору, проводити промоцію «зелених міст», створювати креативний дизайн вулиць, реалізовувати екологічні програми (місто з меншою кількістю машин) та багато іншого.

Просуванню нових методів та форм реалізації регіональних пріоритетів розвитку є міждержавні програми та проекти. Зокрема в рамках Програми транскордонного співробітництва «Польща – Білорусь – Україна» (2012–2020 рр., бюджет –186 млн. євро) [3] головними пріоритетами було визначено: створення кращих умов для підприємництва; розвиток туризму та покращення доступу до регіону; регіональне та місцеве транскордонне співробітництво; розбудова потенціалу та ініціатив місцевих громад.

Отже, європейський досвід свідчить про нові форми та методи залучення малого та середнього підприємництва до реалізації суспільно значимих проектів із залученням територіальної громади на засадах взаємодії та співпраці між даними інституціями.

1. Komelina O.V., Chaikina A. O. Scientific principles of modeling entrepreneurial potential of the region / O. V. Komelina, A. O. Chaikina // Actual Problem of Economics. – 2015. – P. 38–45.

2. Рибак Я., Шаповал В. Становлення соціальної відповідальності бізнесу в Польщі та тенденції її розвитку в умовах кризи / Я. Рибак, В. Шаповал // Вісник Академії митної служби

України. Сер. : Економіка. – 2009. – № 2. – С. 69–75. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2009_2_10

3. Інвестиційні пропозиції (Програми підтримки бізнесу). Торгово-промислова палата України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://invest.ucci.org.ua/ua/business/programs>

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

ст. викладач **Мартинець В.В.**, студент гр. М-21 **Тітов В.С.**
Сумський державний університет (Україна)

Малий бізнес – це один із елементів ринкової економіки. Оскільки діяльність малих підприємств орієнтована на внутрішній регіональний ринок, малий бізнес є однією з складових формування соціально-економічної структури розвитку регіону. Саме малий бізнес створює нові робочі місця, швидко насичує ринок товарами і послугами, сприяє розвитку конкуренції та ринкової структури.

В Україні розвиток малого підприємництва пов'язаний з низкою проблем та перешкод. Серед основних проблем і перешкод розвитку малого бізнесу та забезпечення прибутковості малих підприємств слід відзначити наступні:

- недосконалість та нестабільність законодавчої бази розвитку малого бізнесу;
- неспроможність виконання законів України на регіональному рівні;
- недосконалість державної підтримки та регіональної політики розвитку малого підприємництва;
- нестабільність податкового законодавства та надмірний податковий тиск;
- відсутність сприятливого бізнес-середовища розвитку малого підприємництва та залучення інвестицій у розвиток малих підприємств;
- нестача внутрішніх фінансових джерел та обмеженість доступу до зовнішніх джерел фінансування;
- прояви опортуністичної поведінки державних службовців;
- високі транзакційні витрати подолання адміністративних бар'єрів розвитку малого підприємництва;
- обмеженість інформаційного та консультаційного забезпечення;
- неефективна система мотивації персоналу малих підприємств;
- низька продуктивність праці на малих підприємствах;
- застаріле технічне і технологічне оснащення малих підприємств, що в свою чергу супроводжується низькою конкурентоспроможністю товарів (послуг) порівняно з товарами (послугами) середніх і великих підприємств.

Діяльність малих підприємств повинна бути спрямована на забезпечення прибутковості і конкурентоспроможності підприємств, що в свою чергу має позитивний вплив на соціально-економічний розвиток регіону.

Провідну роль у розв'язанні проблем розвитку малого бізнесу повинен

відігравати інститут держави. В умовах формування соціально-орієнтованої національної економіки саме ефективне інституціональне середовище визначає правила і норми поведінки суб'єктів бізнес-середовища та забезпечує умови розвитку малого підприємництва. Одним з завдань інституційних перетворень, що відбуваються в Україні є створення дієвих економічних, політичних (правових) та соціальних інститутів. Діяльність яких спрямована на вдосконалення інституціонального механізму підтримки та розвитку малого бізнесу в Україні.

З метою підвищення ефективності функціонування малих підприємств та їх розвитку необхідно зосередити увагу на наступних напрямках:

- удосконалення законодавчої та податкової бази розвитку малого бізнесу;

- інституційна підтримка та створення дієвих регіональних програм підтримки і розвитку малого підприємництва;

- створення бізнес-об'єднань для підтримки розвитку підприємств малого бізнесу;

- удосконалення фінансово-кредитної політики підтримки малого бізнесу на державному та регіональному рівнях;

- формування системи державних замовлень і створення територіальних маркетингових систем, завдяки чому підприємства малого бізнесу матимуть можливість виходу на нові ринки збуту та спрямувати отриманий прибуток на розвиток підприємства;

- формування соціальної відповідальності та бізнес-культури вітчизняного підприємництва.

На основі проведеного дослідження можна зробити ряд висновків:

- на сьогоднішній день відсутнє ефективне інституціональне середовище розвитку малого підприємництва в Україні і саме держава – має стати найпотужнішим інститутом з забезпечення сприятливого бізнес-середовища та визначення основних стратегій розвитку малого бізнесу;

- малі підприємства в структурі ринкової економіки України виконують дві основні функції: соціальну і економічну. Отже, розвиток малого бізнесу сприяє економічному зростанню як окремих регіонів так і країни в цілому.

1. Азурова О.С. Моніторинг сучасного стану малого бізнесу України: Проблеми та перспективи розвитку/О. С. Азурова//Чернігівський науковий часопис. Серія 1, Економіка і управління.– 2014.–№ 1 (5)– С.85-92

2. Марченко О.І. Розвиток малого бізнесу: вітчизняний і зарубіжний досвід/ О.І. Марченко// Фінансовий простір.– 2015.– № 1.– С. 190-193

3. Сімків Л.Є., Побігун С.А. Тенденції розвитку малого підприємництва в Україні в умовах диспропорційності економічного зростання [Електронний ресурс] / Л.Є. Сімків, С.А. Побігун / Глобальні та національні проблеми економіки.– 2015.– С. 560-564.– Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/archive/3-2015/116.pdf>

БІЗНЕС-МОДЕЛІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

студент гр. Е-22а **Марченко Т.В.**
Сумський державний університет (Україна)

Процеси бізнес-моделювання активно розпочались порівняно доволі недавно, на початку ХХІ ст. Світ постійно змінюється, а з ним розвивається і підприємництво, яке дало поштовх до народження такого поняття як бізнес-модель. В даний час методологія вивчення та аналізу бізнес-моделей ще не набула чіткої форми, проте активно до цього прямує. Відомими зарубіжними дослідниками в даній сфері стали Дж. Джестон, Й. Неліс, Ф. Буссеймейкер, Т. Бруїн, Б. Пауер, М. Розманн та ін. Сучасна практика формування бізнес-моделей вітчизняними підприємствами базується практично на зарубіжному досвіді. Тому дана тема потребує всебічного аналізу та більш детального вивчення.

Бізнес-процес визначається як логічно завершений ланцюжок взаємопов'язаних і повторюваних видів діяльності, в результаті яких ресурси підприємства використовуються для переробки об'єкта (фізично чи віртуально) з метою досягнення певних результатів або створення продукції для задоволення потреб внутрішніх або зовнішніх споживачів. В якості клієнта бізнес-процесу може виступати інший бізнес-процес. У ланцюжок зазвичай входять операції, які виконуються за певними бізнес-правилами. Під бізнес-правилами розуміють способи реалізації бізнес-функцій у рамках бізнес-процесу, а також характеристики та умови виконання бізнес-процесу.

Створюючи бізнес-процес дії можуть виконуватися людьми (вручну або із застосуванням комп'ютерних засобів чи механізмів) або бути повністю автоматизовані. Порядок виконання дій і ефективність роботи того, хто виконує дію, визначають загальною ефективністю бізнес-процесу. завданням кожного підприємства, що прагне до вдосконалення своєї діяльності, є побудова таких бізнес-процесів, які були б ефективні і включали тільки дійсно необхідні дії [1].

Термін моделювання криє в собі два основних значення. По-перше, під моделюванням розуміють процес побудови моделі як якогось уявлення(образу) оригіналу, що відображає найбільш важливі його риси і властивості. Якщо ж модель вже побудована, то моделювання - це процес дослідження (аналізу) функціонування системи, а якщо бути більш точним, її моделі. Базовою метою моделювання бізнес-процесів є опис реального ходу бізнес-процесів компанії. При цьому необхідно визначити, що є результатом виконання процесу, хто є виконавцем і які дії ним виконуються, який їхній порядок, який має бути рух документів в ході виконання процесу, а також на скільки процес надійний (ймовірність невдалого виконання) і як він може бути розширений чи модифікований в майбутньому. Забезпечити прозорість ходу бізнес-процесів важливо тому, що тільки в цьому випадку власник

бізнес-процесу (співробітник компанії, керуючий ходом бізнес-процесу чи особа, яка відповідальність за його результати та ефективність), бізнес-аналітик, керівництво та інші зацікавлені сторони матимуть чітке уявлення про те, як організована робота. Розуміння ходу існуючих бізнес-процесів дає можливість судити про їх ефективність та якість. Успішна розробка прикладних систем, які забезпечують підтримку виконання бізнес-процесів від початку до кінця, можлива лише тоді, коли самі процеси детально зрозумілі [2]. Моделлю бізнес-процесу називається його формалізоване (графічне, табличне, текстове, символічне) описання, що відображає реально існуючу або передбачувану діяльність підприємства. Модель, як правило, містить наступні відомості про бізнес-процеси: набір складових процесів бізнес-функцій; порядок виконання бізнес-функцій; механізми контролю та управління в рамках бізнес-процесу; виконавців кожної бізнес-функції; вхідні та вихідні документи чи інформацію; ресурси, необхідні для виконання кожної бізнес-функції; документацію та умови, що регламентують виконання кожної бізнес-функції [3]. Для моделювання бізнес-процесів можна використовувати різні методи. Метод або методологія моделювання включає в себе послідовність дій, які необхідно виконати для побудови моделі, тобто процедуру моделювання, і застосовувану нотацію (мову). Найбільш популярною методологією бізнес-моделювання є ARIS, але також відомі Catalyst компанії CSC, Business Genetics, SCOR (Supply and Chain Operations Reference), POEM (Process Oriented Enterprise Modeling) та ін. Мова моделювання має свій синтаксис (умовні позначення різних елементів і правила їх поєднання) і семантику.

1. Самуїлов К.Є., Серебреннікова Н.В., Чукарін А.В., Яркіна Н.В. Основи формальних методів опису бізнес-процесів: Підр. допомога. - М.: РУДН, 2008. - 130 с.

2. Андерсен Б. Бізнес-процеси: інструменти вдосконалення. - М., 2008.

3. Дж.Джестон. Управління бізнес-процесами. Практичний посібник з успішної реалізації проектів. – Перекл. з англійської. – СПб Символ-Плюс. 2008. – 512 с.

Науковий керівник: к.е.н., доц. Кубатко О. В.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ: МЕТОДИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПІДХОДИ ОБЛІКУ

доцент **Осадча О.О.**

*Національний університет водного господарства та природокористування
(Україна)*

Облікову систему, яку ми використовуємо сьогодні, розроблено для потреб індустріальної ери. Процеси інтеграції фінансової та нефінансової інформації в системі господарського обліку – невід’ємна умова результативності обліково-аналітичного забезпечення менеджменту суб’єкта. Вимоги часу передбачають розширення об’єктів обліку (в т.ч. операцій, що

формують статті капіталу) за рахунок так званих «постіндустріальних об'єктів», серед яких - інтелектуальний капітал.

На основі диференціації форми та особливостей функціональної цінності інтелектуального капіталу в міжнародній обліковій практиці виділяють в його складі окремими об'єктами обліку: людський капітал; соціальний (часто ототожнюють з інтелектуальним капіталом); комунікативний капітал.

Соціальний капітал - позначення соціальних зв'язків, що можуть виступати ресурсом отримання суб'єктом економічних вигод. Для соціального капіталу характерно:

- є продуктом суспільного виробництва, матеріальною базою, засобом досягнення групової солідарності;

- виступає не тільки і не стільки причиною економічних вигод, скільки проявом соціально-економічних умов та обставин;

- ідентифікується як груповий ресурс і не може бути вимірний на індивідуальному рівні.

Елементи інтелектуального капіталу - нематеріальні активи, що ідентифікують свою корисність через генеруванні економічної вигоди та/або соціально-економічного ефекту в результаті господарської діяльності. Заслугує на увагу пропозиція польського науковця Петера Фредеріка використовувати для оцінювання інтелектуального капіталу методи соціального обліку:

Соціальний чистий прибуток = Виручка - Витрати (комерційний облік) + Споживчий надлишок + Значення позитивних зовнішніх ефектів - Надлишок виробника внаслідок змін на ринках факторів виробництва - Величина негативних зовнішніх впливів (дані соціального обліку) [3].

Специфіка організаційно-правових форм господарювання (як і використання інтелектуального капіталу) передбачає визнання доходів через оцінку:

- матеріальної вигоди (економічна вигода) - одержаної/нарахованої економічної вигоди за операціями господарської діяльності;

- соціально-економічного ефекту (CEE) – корисного результату, вираженого у вартісній оцінці; потенціалу корисності видів (операцій) діяльності суб'єкта, пов'язаного, першочергово, з виконанням заходів соціально-економічного розвитку, оціненого як вартісними, так і якісними характеристиками тощо [2].

З урахуванням специфіки використання досліджуваних активів доцільно розглянути ще один критерій корисності – дохід через зменшення трансакційних витрат. Протягом 2000–2011 рр. сума трансакційних витрат суб'єктів господарювання (крім банків та суб'єктів малого підприємництва), відображена у фінансовій звітності, зросла у 9 разів – від 50 млрд. грн. до 453,2 млрд. грн. [1]. Можна виділити ряд основних трансакційних витрат, пов'язаних із забезпеченням господарської діяльності: трансакційні витрати маркетингової діяльності, трансакційні логістичні витрати по переміщенню

матеріальних виробничих ресурсів, трансакційні виробничі витрати, трансакційні витрати на ведення бухгалтерського обліку і формування фінансової звітності.

Висновки і перспектива подальших досліджень. На етапах трансформації національної економіки інтегровану звітність доцільно посилити в питаннях розкриття нематеріальних активів через оцінку факторів їх впливу на фінансові результати суб'єкта господарювання. Інтелектуальний капітал є досить складним, проте, важливим об'єктом сучасної обліково-аналітичної системи суб'єкта господарської діяльності. Реформація облікових концепцій вимагає злагодженої, глибокої та наполегливої роботи науковців, адже від цього залежить ефективне існування бізнесу (в першу чергу, великого), а отже - всього суспільства.

1. Канцуров О.О. Інституціональні засади розвитку бухгалтерського обліку : автореф. дис ... д-ра екон. наук: 08.00.09 /Олег Александрович Канцуров . – Київ, 2015 . – 33 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.univer.kharkov.ua/OpacUnicode>

2. Левицька С.О. Фінансові результати господарської діяльності як об'єкти бухгалтерського обліку та менеджменту. Науково-практичний журнал «Бухгалтерський облік і аудит» .- №12, 2015.- с.2-10

3. Friedrich P. Determining Social Capital by Social Accounting / Peter Friedrich // Institute of Economic Research Working Papers. The paper submitted to VIIIth International conference on applied economics contemporary issues in economy under the title Market or government? – 2015. – №. 1.

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ФРАНЧАЙЗИНГУ В УКРАЇНІ

студент гр. М-31 **Поважна А. І.**
Сумський державний університет (Україна)

Франчайзинг – підприємницька діяльність, при якій за допомогою договору правовласник передає користувачеві за винагороду на певний строк комплекс виключних прав на використання ім'я компанії, її репутації, послуг, товарів, спеціалізованого обладнання, комерційної інформації, яка є під захистом закону, а також інших об'єктів виключних прав, передбачених договором.

В усьому світі франчайзинг уже давно є невід'ємною частиною економіки. У розвинених країнах за допомогою франчайзингу здійснюється більше 40 % усіх продажів. Проте в Україні ця бізнес-технологія тільки починає знаходити своїх прихильників.

Найбільш відомими франчайзерами у світі є McDonald's, Xerox, Coca-Cola, Ford, Hilton, Zinger, Kentucky Fried Chicken, Perkits Yogurt, Great American Cookie, Holliday Inn, Kodak, Benetton, Pepsi Co, в Україні - ТМ «Піцца Челентано», Форнетті, Дім кави, Картопляна хата, ТМ «Михайло Воронін», Джинси Суперціна, ТМ «ZARINA», Галопом по Європам, Наша ряба тощо. [1]

Нині, на мою думку, франчайзинг в Україні не набув широкого

поширення, хоча потенційні можливості його впровадження досить широкі. Розвиток франчайзингу в нашій країні стримує певна низка проблем, яку можна систематизувати з причин їх появи:

Організаційно-правові проблеми. Правова сфера в Україні насамперед стримує розвиток франчайзингу. Ці проблеми пов'язані з тим, що в нашій країні майже повністю відсутнє правове забезпечення франчайзингу. Гарним поштовхом для підвищення ефективності та розвитку франчайзингу в Україні буде внесення змін в законодавство. За допомогою цього кроку, можна досягти наступні цілі:

- механізмами реалізації товарів будуть створені домовленості для реальної конкуренції франчайзингових систем, що вже сакраментально склалися;

- учасники франчайзингової системи забезпечуються зручністю застосування законодавчих актів;

- створення прозорості для контролюючих органів наданої системи та її складових.

Ці заходи можуть допомогти франчайзингу України (законодавство, термінологія) бути на світовому рівні. Важливою особливістю є створення систем, в які буде задіяний капітал інших країн.

Економічні проблеми. Франчайзинг є економічним інструментом. Для його впровадження необхідні відповідні економічні передумови, які в Україні на жаль не сформувалися або взагалі, або частково:

- нестабільність розвитку економіки України. Франчайзингові схеми вимагають стабільності та передбачуваності економіки;

- відсутність у більшості підприємців - потенційних франчайзі - необхідного стартового капіталу для входження до франчайзингової системи;

- складність отримання кредитів для створення стартового капіталу [2].

Соціально-психологічні проблеми. Соціально-психологічними проблемами нашої країни є: відсутність у вітчизняних франчайзерів досвіду та високий ризик ведення ділової активності суб'єктів франчайзингової системи; відсутність належної поваги до інтелектуальної власності; страх втрати самостійності та «обличчя». Для останнього десятиріччя, протягом якого почався прискорений розвиток франчайзингу в Україні, характерні відсутність стабільності економіки країни, постійні стрибки в її розвитку, що призводить до відповідних різких коливань попиту на всі види товарів, регулярних перерозподілів власності, які не можуть не впливати на франчайзі [3].

Підсумовуючи проблеми франчайзингу, виникає певний висновок. А саме: розвиток франчайзингу в Україні має широкі перспективи розвитку. Але щоб цей розвиток відбувся, треба створити певні умови, до яких відносяться:

1. Організація певних центрів з франчайзингу, які займалися наукою а також проводили консультації. Місцезнаходженням яких будуть не лише

найбільші міста (розташування по всій країні).

2. Організація певної системи податкових пільг, на початковій стадії розвитку треба відводити особливо увагу.

3. Програма підтримки малого підприємництва має включити систему розвитку франчайзингу.

4. Надання альтернативи застосування спрощеної системи бухгалтерського обліку.

1. Суковатий О.В Особливості реалізації франчайзингу в Україні // Проблеми науки. - 2007. - №2. - С.14-18

2. Данніков О.В Проблеми побудови та функціонування франчайзингових систем в Україні //Маркетинг в Україні. - 2008. - №5(51). - С.62-69

3. Львова І. Франчайзинг в Україні // Все для бухгалтера в торгівлі. - 2007.- №9. - С.6-8

Науковий керівник: доц. Лукаш О. А.

РОЗВИТОК ПОСЛУГ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ З ДОВІРЧОГО УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ

доц. Рубанов П.М., студентка гр. Ф-21 Мурай В.Є.
Сумський державний університет (Україна)

Сучасний етап розвитку вітчизняного ринку фінансових послуг характеризується значними фінансовими ризиками як для фізичних, так і юридичних осіб. При цьому особливістю управління фінансовими активами в умовах фінансово-економічної кризи є наявність фінансових ризиків не лише в результаті здійснення будь-яких операцій на фінансовому ринку, але й у разі відсутності такої активності економічних суб'єктів. Зокрема, проблеми збереження і примноження реальної вартості активів незважаючи на високі інфляційні і валютні ризики, потребують здійснення ефективних заходів ризик-менеджменту для нейтралізації макроекономічних ризиків на мікроекономічному рівні.

Одним із варіантів захисту від знецінення, девальвації, тимчасової недоступності або навіть втрати тимчасово вільних грошових коштів окремих підприємств та домогосподарств може стати використання ними фінансових послуг з довірчого управління активами. Послуги з довірчого управління фінансовими активами здійснюються професійними фінансовими посередниками тобто управителями (фінансово-банківськими установами або компаніями з управління активами) на персональній чи колективній основі.

Інструментами інвестування фінансових активів в рамках довірчого управління можуть бути депозитні вклади і депозитні сертифікати, акції, корпоративні, муніципальні або державні облігації, єврооблігації, депозитарні розписки українських підприємств, ф'ючерси, опціони, угоди РЕПО з цінними паперами.

Особливостями колективних форм довірчого управління (які реалізуються купівлею паїв пайових інвестиційних фондів або акцій корпоративних

інвестиційних фондів, що знаходяться під контролем і управлінням компанії з управління активами) є наступні: уніфікація умов у інвестиційній декларації і проспекті емісії цінних паперів інвестиційного фонду, обмеження ризиковості і видів доступних об'єктів інвестування, фіксація рамкової структури інвестиційного портфелю.

Основними обмеженнями і ризиками використання колективної форми довірчого управління є:

- консервативність і незмінюваність стратегії інвестування при наявних різких змінах ринкових умов, обмеженість набору інструментів інвестування (що погіршує можливості якісної диверсифікації активів);

- кількісні обмеження структури портфеля (що погіршує гнучкість і унеможливає повний вивід інвестицій з найбільш ризикових та швидко знецінюваних активів або 100-відсоткове зосередження інвестицій на обмеженому наборі найбільш високодохідних чи надійних на поточний момент фінансових інструментів);

- зменшений рівень потенційної доходності через націленість на широку диверсифікацію фінансових інвестицій і меншу ризиковість використовуваних інструментів (що є цілком обгрунтованим, але в умовах стабільних, високоліквідних і смних фінансових ринків, до яких не можна віднести вітчизняний фінансовий ринок). Законодавчо обумовлені обмеження доходності інститутів спільного інвестування (зادля зменшення ризиковості інвестицій) в кризових умовах не дозволяють довірцелям компенсувати макроекономічні (інфляційні і девальваційні) ризики.

Основними перевагами індивідуального довірчого (трастового) управління є:

- більш висока потенційна доходність;
- максимально широкий вибір об'єктів інвестування;
- формування інвестиційного портфеля з урахуванням побажань довірцеля щодо припустимої ризиковості та цільової доходності;

- професійний контроль і управління активами згідно узгодженої інвестиційної стратегії;

- вищий рівень зацікавленості управителя у результатах (підвищений відсоток преміальної винагороди, прив'язаний до досягнутого рівня рентабельності інвестицій);

- можливість оперативного перегляду інвестиційної стратегії відповідно до прогнозованої зміни ринкової кон'юнктури;

- розширена аналітична підтримка і консультування, індивідуальні умови інформування про поточний стан портфеля клієнта.

Обмеженнями і ризиками використання цієї форми є: більш висока мінімальна сума вкладених коштів та більш високий відсоток винагороди (фіксованої комісії та преміальних за досягнення певного рівня доходності), наявність ризиків конфлікту інтересів (між різними клієнтами одного довірчого управляючого), маніпуляції з вартістю активів в управлінні і

результатів управління за звітний період для максимізації управителем отримуваної винагороди.

Розвиток довірчого управління активами потребує вирішення наступних актуальних проблем: розширення доступних інструментів валютного інвестування, підвищення ліквідності і обсягу ринку цінних паперів, підвищення прозорості і обмеження можливостей з маніпуляції ринковими цінами на фінансові активи в управлінні, забезпечення захисту прав власників фінансових активів тощо.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ЕЛФІБР»)

студентка гр. АМ.м-51 **Сингуб А.В.**
Сумський державний університет (Україна)

Успішне функціонування сільськогосподарського підприємства залежить від вдало розробленої стратегії розвитку. Таким чином питання формування і реалізації стратегії розвитку сільськогосподарського підприємства набуває все більшої актуальності.

В сучасних умовах господарювання існує ряд проблем, що перешкоджають розвитку і економічному зростанню сільськогосподарських підприємств. Серед основних проблем доцільно зосередити увагу на наступних проблемах: відсутність збалансованої державної політики розвитку і підтримки сільськогосподарських підприємств, недосконала нормативно-правова база, несприятливе інституціональне середовище для залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій в агропромисловий сектор економіки України, застаріла техніко-технологічна база сільськогосподарських підприємств, високі ціни на ресурси та сировину для сільськогосподарських підприємств, низька конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції, невідповідність сільськогосподарської продукції міжнародним стандартам якості.

В теорії та практиці стратегічного управління виокремлюють три основних види стратегій розвитку підприємства:

– стратегія зростання використовується підприємствами, які тільки починають свою діяльність і прагнуть розвиватись шляхом розширення виробництва, ефективного використання ресурсів, виходу на нові ринки, освоєння нових видів продукції, розширення діяльності за допомогою поглинання або злиття підприємств;

– стратегія стабілізації притаманна для великих підприємств, які є лідерами на ринку та мають стабільний обсяг продаж та прибутку. Кожне підприємство намагається як можна довше перебувати у такому стані та не допустити порушення стабільності підприємства шляхом ощадливого використання ресурсів, постійного пристосування до зовнішніх змін та підтримки іміджу підприємства;

– стратегія виживання використовується підприємствами, що перебувають в кризовому стані. Формують антикризову стратегію, яка представляє комплекс заходів спрямованих на стабілізацію фінансового стану підприємства та його розвиток.

Основою формування стратегії ТОВ «Еліфібр» є Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року [1] та Стратегія регіонального розвитку Сумської області на період до 2020 року [2].

При розробці стратегії розвитку ТОВ «Еліфібр» доцільно враховувати ряд специфічних факторів, а саме: природно-кліматичні умови, світову політику ціноутворення на ресурси та продукцію, попит на сільськогосподарську продукцію, техніко-технологічну оснащеність сільськогосподарських підприємств, сезонність діяльності.

Метою впровадження стратегії розвитку ТОВ «Еліфібр» є підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Для досягнення стратегічних цілей необхідно взяти ряд заходів:

- підвищити родючість ґрунту через науково обґрунтовані сівозміни, використання ґрунтозахисних технологій обробки, органічні способи удобрення (розширення посівів сидеральних культур та використання на добриво побічної продукції рослинництва);

- підвищити показники урожайності за рахунок природної родючості ґрунту та сучасних технологій вирощування, правильного підбору посівного матеріалу, підживленням орґано-мінеральними добривами, фунгіцидною обробки посівів;

- сформувати ефективну комплексну систему управління якістю сировини, матеріалів та готової продукції яка поєднувала б технологічні, організаційні, економічні, соціальні і правові аспекти;

- диверсифікувати виробництво за рахунок організації системи насінництва сільськогосподарських культур, концентрації ресурсів на селекційних програмах, пріоритетний розвиток виробництва продукції що користується підвищеним попитом;

- модернізувати фінансову систему: впровадити систему ефективного управління фінансовими потоками підприємства, знизити собівартість продукції, підвищити рентабельність виробництва;

- застосувати ефективні методи мотивації праці: матеріальне та нематеріальне стимулювання, створити диференційовану систему винагород, запровадити соціальний пакет послуг та компенсацій для працівників підприємства.

1. Лупенко Ю.О. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року /за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2012. – 182 с.

2. Стратегія регіонального розвитку Сумської області на період до 2020 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gue.sm.gov.ua/images/docs/strategiya/1_Strategiya2020_plan2015-2017.pdf

Науковий керівник: ст. викладач Мартинець В.В.

ГЛОБАЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА, ЯК НОВІ СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

доцент **Шацька З.Я.**

Київський національний університет технологій і дизайну (Україна)

Кожна епоха розвитку людської цивілізації обумовлює певні особливості в веденні бізнесу. На основі досліджень еволюційності розвитку бізнесу у 1964 р. Р. Робертсоном було запропоновано концепцію періодизації бізнесу і формування глобального мислення. Періодизація Робертсона враховує принципово важливі події наукового, правового, соціального, релігійного та інших сфер життя людства, що відбулися починаючи з XV століття. Згідно концепцією Р. Робертсона людська цивілізація знаходиться на п'ятому періоді ведення бізнесу, яку він назвав «ера невизначеності». Це період активних космічних досліджень, інформаційної революції, посилення ролі прав людини в житті суспільства, формування міжнародних організацій з етнічної, расової, половой належності. Відбувається розробка єдиних норм міжнародного життя.

Геополітичні трансформації, що розпочалися на початку 80-х років XX сторіччя, спричинили руйнацію світового порядку та зумовили прискорення глобалізаційних процесів у світі. З подальшим посиленням процесу глобалізації, спричиненого інтеграцією та регіоналізацією світового господарства, стрімко змінюються і умови ведення бізнесу. Якщо в комерційну еру функціонували окремі торговельні підприємства, то в подальшому відбулося формування великих промислових підприємств масового виробництва. В сучасних умовах на перший план вже виходить не окреме велике промислове підприємство, а інтеграція підприємств, що формують міжнародний бізнес по всьому світі. Міжнародний бізнес – система ділових взаємовідносин та господарських операцій, які здійснюються суб'єктами господарювання двох або більше країн з метою отримання прибутку. Міжнародний бізнес має складну структуру економічних відносин (МЕВ), в якій задіяні держави та її установи, міжнародні організації, інтеграційні об'єднання, міжнародні підприємства (фірми).

Прискорення процесу глобалізації впливає на розвиток світового господарства та систему міжнародних економічних відносин. В результаті чого світова економіка поступово перетворюється у цілісний глобальний організм, поєднаний гігантською виробничо-збутовою мережею, глобальною фінансовою системою, планетарною інформаційною мережею та переходить у якісно новий стан глобальної економіки. Таким чином, основними дійовими особами глобальної економіки стали міжнародні як приватні, так і державні структури. Зазначені трансформації світової економіки

спричиняють формування і вихід на світовий ринок нових суб'єктів міжнародного ринку. На думку одних дослідників такими новими суб'єктами є метанациональні компанії, які будуються на основі нових унікальних конкурентних переваг. Такі переваги полягають у виявленні, компетентній оцінці, мобілізації та багатократному використанні світових знань, постійному застосуванні інновацій шляхом навчання. Прикладами метанациональних компаній вони вважають «Дженерал Електрик», «Проктер енд Гембл» (США), «Нокія», «Као» (Японія).

На думку інших дослідників на світовому ринку утворюються глобальні організації. Глобальна організація – форма міжнародної організації, відповідно до якої менеджмент підприємства планує виробництво продукції або виробничі потужності, маркетингову політику, фінансові потоки і системи матеріально-технічного постачання у всесвітньому масштабі.

Однак, в сучасних умовах реальний контроль над процесами глобалізації все більше переходить до світової промислово-фінансової еліти в особі транснаціональних корпорацій і міжнародних банків. Транснаціональні корпорації створили розвинуту мережу виробничої, науково-технічної, інвестиційної, торгової та культурної взаємозалежності країн, сформувавши основи глобальної економіки. На початок ХХІ століття обсяг міжнародного виробництва товарів і послуг ТНК становив 7% світового ВВП. На сьогоднішній день ТНК контролюють 50% міжнародної торгівлі. За даними журналу Forbes, який щорічно складає рейтинг 500 найвпливовіших компаній світу, 500 найкрупніших ТНК реалізують 95% фармацевтики, 80% електроніки та хімії, 76% продукції машинобудування. Саме транснаціональні корпорації слід вважати глобальними підприємствами, що поступово витіснять з міжнародного ринку інших суб'єктів світового господарювання. За прогнозами експертів, через 20-25 років міжнародні ТНК будуть об'єднуватися і керуватися єдиною глобальною стратегією незалежно від власника.

Таким чином, можемо зробити висновок, що глобальне підприємство – це глобальна самостійна організаційно-економічна мегасистема, що складається з інтеграції декількох ТНК, які здійснюють міжнародне виробництво товарів та послуг на основі прямих іноземних інвестицій та мають прямий контроль над своїми зарубіжними фірмами. Таке інтеграційне утворення потребуватиме нового глобального топменеджменту, організаційна структура буде удосконалюватись, уточнюватимуться функції його структурних підрозділів(філій), права і відповідальність персоналу. Саме глобальні підприємства забезпечать подальший розвиток науково-технічного прогресу, розробку нових технологій, товарів та послуг і сприятимуть сталому розвитку світового суспільства.

STRATEGIC PLANNING OF DEMATERIALIZATION CHANGES AT THE ENTERPRISE

Assistant **Goncharenko Olexii**

Odessa national polytechnic university (Ukraine)

Ass. Prof., **Chortok Yulija**

Sumy State University (Ukraine)

The development of science and technology, information society causing rapid changes in the market and internal environment of and enterprises. Rapid changes in production technologies and product types and modifications entail additional costs to businesses associated with the moral deterioration of equipment, the need to improve product designs and so on. Accumulation of waste in the environment, depletion of natural resources, globalization of environmental problems are the environmental effects of this "race".

One of the perspective directions out of this ambiguous situation is the increase of internal efficiency of enterprises on the basis of dematerialization, which provides simultaneous achievement of environmental and economic goals by optimizing material flows. In this regard, forming strategies of companies' dematerialization is an urgent task for modern ecological and economic research.

The aim this research is to develop theoretical and conceptual bases of of strategic planning of dematerialization of business taking into account environmental factors. According to the principles of dematerialization strategic plan solves the following main tasks of the company:

- 1) reduction of harmful emissions into the atmosphere by reducing the material flow at the "input";
- 2) optimization of material resources, taking into account the economic benefits of the entity and the impact of production on the environment;
- 3) using of new approaches in the use of packaging;
- 4) reduction of waste using non-waste and low-waste technologies;
- 5) the minimum destructive impact of the company on the environment as a whole;
- 6) forming a favorable environmentally oriented image of goods in consumer;
- 7) increasing environmental and economic efficiency of business entity.

The one a universal method of developing a strategic plan for dematerialization

of the company does not currently exist. This document usually includes the following sections:

- 1) general summary, which demonstrates the essence of dematerialization strategy, says its relationship with other areas of economic activity;
- 2) the purpose of dematerialization in the organization, indicators of activity and methods of measurement;
- 3) description of the process how the dematerialization can achieve its goals as a whole, the changes before and the description of management;
- 4) description of certain functions of dematerialization contributing to the plan, a description of the related changes and the process of integration of all operations;
- 5) plans covering the resources, necessary to perform the dematerialization strategy;
- 6) plans for the cost of the dematerialization measures and their financial indicators;
- 7) description of how the dematerialization strategy will affect the business as a whole, especially in terms of its targets, contribution strategy in getting value for customers and satisfaction of their requests.

It should be noted that the considering environmental factors in the development of dematerialization strategic plan of the company has its own characteristics that influence the approaches used to its formation. In this case, in our opinion, it is advisable to use process-system approach that ensures the forming an integrated complex of strategic environmental and economic activities and includes several stages.

The first stage examines the impact of businesses on the environment. At the second stage the level of products dematerialization achieved at the enterprise is being turned. At the third stage, the goals and objectives of the strategic plan of dematerialization are being determined. The fourth stage specifies the areas of dematerialization transformation and the success factors are being evaluated. The fifth stage ecological and economic mechanism of dematerialization at the enterprise is being developed. The sixth stage involves evaluating the effectiveness of the strategy and its adjustment if necessary. The seventh stage is the implementation of the strategic plan. Difficulties of implementation of this document may be due to the complexity and contradictions of relationships between numerous companies included in the goods movement chain.

Thus, the introduction of these seven stages of developing and implementing the dematerialization strategy of the enterprise provides comprehensive document creation. Its applying in the production and company relations with the external environment compliance ecological principles. Also it contributes to the implementation of relevant environmentally oriented management solutions, gradually approaching business entities to achieve sustainable development goals.

СУТНІСТЬ КОМПЕНСАЦІЙНОГО ПАКЕТУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

к.е.н., доц. **Аграмакова Н. В.**, к.е.н., доц. **Литовченко І. В.**
*Харківський національний економічний університет
імені С. Кузнеця (Україна)*

Основою ринкової економіки повинні стати соціально відповідальні підприємства (СВП), оскільки кожне з них є носієм певної системи цінностей і суб'єктом економічної активності. Приймаючи рішення про реалізацію бізнес-ініціативи, СВП покладає на себе відповідальність за результат своїх дій перед суспільством, персоналом, споживачами, бізнес-партнерами, державою. Одним із ефективних інструментів управління СВП є компенсаційний пакет, який, в найбільшій мірі, сприяє задоволенню інтересів персоналу, як одного з головних стейкхолдерів СВП.

Компенсаційний пакет сприяє формуванню інноваційного погляду на такі складові, як оплата праці, стимулювання працівників та їх соціальне забезпечення. На сьогоднішній день відсутність єдиного трактування поняття «соціальна відповідальність», а також розуміння взагалі необхідності її використання, ускладнює впровадження даної концепції в практику українського бізнесу, хоча проблематика соціальної відповідальності вже тривалий час досліджується в працях зарубіжних вчених: Х. Боуен, А. Керрол, М. Фрідман тощо. Вітчизняні вчені також стурбовані впровадженням як соціальної відповідальності в практику ведення бізнесу, так і питаннями організації оплати праці, мотивації, серед них: О. Амоша, Д. Богиня, О. Гоголя, О. Грیشнова, В. Данюк, А. Колот, В. Крикун, Е. Лібанова, Н. Лук'яненко, І. Новак, В. Новіков, В. Орлова, Н. Сарай, Г. Хоружий, А. Хімченко, С. Цимбалюк, В. Шаповал та інші.

Метою даної роботи є дослідження сутності компенсаційного пакету як інструменту управління соціально відповідальним підприємством.

Що ж стосується сутності поняття «компенсаційний пакет», то дослідивши різноманітні точки зору науковців та практиків на зазначену дефініцію, автори даного дослідження пропонують під компенсаційним пакетом розуміти інструмент задоволення інтересів персоналу (як головного стейкхолдера) СВП, який включає набір компенсацій або відшкодувань підприємством фізичних і розумових зусиль, що витрачаються працівником, і винагород, які їм надаються, з метою більш повного задоволення якості їх трудового життя та підвищення ефективності праці.

При дослідженні сутності компенсаційного пакета необхідно звернути особливу увагу на його структуру. На наш погляд, більш доцільно його структуру розглядати ураховуючи поняття «заробітна плата» та її елементи відповідно до Закону України «Про оплату праці». Отже, на думку авторів, структура компенсаційного пакета має наступний вигляд: 1) фінансові

компенсації (основна заробітна плата; додаткова заробітна плата; інші заохочувальні та компенсаційні виплати); 2) нефінансові компенсації (нефінансові винагороди та соціальний пакет).

Що ж стосується поняття «нефінансові винагороди», то на наш погляд, слід виділяти організаційні та морально-психологічні нефінансові винагороди. При такому підході до нефінансових винагород останні задовольняють не тільки потреби приналежності та соціальної взаємодії, пошани та визнання з боку оточуючих, але й потреби в самоповазі, в службовому зростанні, статусі, престижі, реалізації потенційних можливостей людини, розвитку власної особистості.

Найбільш актуальною та найменш дослідженою на сьогоднішній день є остання складова компенсаційного пакета – соціальний пакет. Соціальний пакет позитивно впливає на рівень життя працівника, показує, що організація піклується про нього та відноситься до його праці з повагою. Формування соціального пакета вигідне і для працівника, і для самого підприємства, тому що останнє може придбати для всього колективу будь-яку послугу за ціною, яка нижче від тієї, яку за неї заплатив би сам співробітник, якби купував її для себе одного.

Таким чином, використання компенсаційних пакетів у практичній діяльності СВП надасть можливість більш диференційовано задовольняти потреби працівників у соціальному захисті, виявляти турботу керівників щодо інтересів кожної людини, сприяти зростанню та процвітанню підприємства.

1. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995р. № 108/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

2. Сарай Н. І. Компенсаційний пакет підприємства: сутність та структура / Н. І. Сарай // Сталий розвиток економіки. - 2013. - № 4. - С. 110-114.

3. Цимбалюк С. Компенсаційний пакет: сутність, структура, вимоги щодо формування / С. Цимбалюк // Україна: аспекти праці. - 2011. - № 1. - С. 3-10.

ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

докторант **Антонюк Н.А.**

Сумский государственный университет (Украина)

Одной из основных причин низкой конкурентоспособности украинской экономики является её сырьевая направленность и как результат невысокая доля добавленной стоимости в конечном продукте. Отметим, что величина добавленной стоимости производимой продукции входит в основные международные рейтинги конкурентоспособности компаний.

Несмотря на проведение ряда реформ в разных сферах, направленных на скорейшее членство Украины в ЕС, на сегодняшний момент отсутствует формирование комплекса государственных мероприятий по улучшению

инвестиционного климата и усилению промышленного потенциала страны. А именно потеря статуса конкурентоспособного производителя исключит возможность восприятия Украины как полноценного партнёра на международных рынках и экономически интересной страной-участницей для членов ЕС. А страна с отсутствием конкурентоспособного промышленного сектора может быть вовлечена в международное партнёрство исключительно как месторасположение производств с низкооплачиваемой рабочей силой, сырьевая база или рынок сбыта продукции экономически развитых стран.

С целью повышения своей конкурентоспособности украинские промышленные предприятия, прежде всего, должны направить свои усилия на повышение части добавленной стоимости (ДС) в конечном продукте производства. При этом смежными целями на сегодня для предприятий должны выступать ориентация на энергосберегающие технологии и повышение уровня заработной платы, что является неременным условием развитие человеческого капитала и, несомненно, фактором усиления его конкурентных позиций.

Следует отметить, что указанные цели несколько не противоречат одна другой, а полностью соответствуют комплексу мероприятий, направленных на усиление конкурентных позиций предприятия. Очевидно, что увеличение части вновь созданной стоимости не должно привести к повышению цены продукции, т.к. это может привести к снижению ценовых конкурентных позиций на рынке соответствующей продукции. Нежелательным есть и снижение нормы прибыли. Таким образом, увеличение ДС должно происходить путём использования энергосберегающих технологий, обновления основных фондов, позволяющих пересмотреть нормы расходов материалов, увеличить процент выхода годности, снизить процент брака и т.д., т.е. сократить часть приобретаемого на стороне для вовлечения в производственный процесс.

Одновременно с контролем изменения доли рынка производимой продукции, её качества и основных финансово-экономических показателей (чистая прибыль, капитал предприятия, его обязательства и активы, объём продаж, включая относительные: рентабельность активов, рентабельность продаж, ликвидность, деловая активность, финансовая устойчивость) объектом оперативного анализа предприятия должны выступать его вновь созданная стоимость и динамика структуры её элементов.

В сегодняшних реалиях вовлечения украинской промышленности в евроинтеграционные процессы, а также ограниченности свободных финансовых ресурсов и дороговизне «долгих» кредитных денег первоочередным шагом в реанимации украинской промышленности и повышении её конкурентоспособности на международных рынках должно быть эффективное перераспределения структуры добавленной стоимости предприятий на принципах формирования адекватного человеческого капитала (персонала предприятия).

Очевидно, что создание добавочной стоимости к приобретённым на стороне активам, с одной стороны, является сутью любой производственной деятельности, направленной на получение прибыли, а с другой, величина и структура добавленной стоимости определяют финансовые результаты деятельности предприятия, а также могут характеризовать его особенности функционирования в данный момент.

Основные направления политики увеличения ДС производимой продукции украинским промышленным сектором могут быть реализованы через механизм социального инвестирования на основе венчурной филантропии.

Несмотря на то, что сегодня как на приоритетных направлениях акцентируется внимание именно на корпоративной филантропии и tech-филантропии как новых приоритетных направлениях, но, на наш взгляд, это скорее направления, а не формы этого вида деятельности. По нашему мнению, механизмом реанимации социального инвестирования промышленных предприятий Украины целесообразно рассматривать именно венчурную филантропию, которая сочетает в себе частные инициативы в интересах общества с частными инициативами, способствующими накоплению личных богатств.

Дальнейшие исследования в контексте проблемы повышения конкурентоспособности украинских промышленных предприятий на международных рынках связано с разработкой конкретных механизмов реанимации социального инвестирования как основы обеспечения устойчивого развития украинской промышленности.

ВПЛИВ ШКІДЛИВИХ РЕЧОВИН НА ОРГАНІЗМ ПРАЦІВНИКІВ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

д.е.н., професор **Божкова В.В.**, методист ФПКВ **Носонова Л.В.**
Сумський державний університет (Україна)

Викиди промислових підприємств (у т.ч. машинобудівної галузі) – одна з найактуальніших проблем для провідних, економічно розвинених країн світу взагалі і України зокрема. Шкідливі речовини здатні проникати в організм людини через органи дихання і травлення, а також через шкіру та слизові оболонки, спричиняючи негативний вплив на імунну систему в цілому та окремі органи. Працівники на виробництвах зі шкідливими умовами праці починають відчувати наслідки їх руйнівної дії через певний період, тривалість якого залежить від індивідуальних особливостей організму, виду та концентрації шкідливих речовин.

Урахування та мінімізація впливу шкідливих речовин на організм працівників машинобудівних підприємств дозволять зменшити кількість пропущених робочих днів через професійні захворювання, а отже –

збільшити об'єми виробленої (і в подальшому реалізованої) продукції.

Основним шляхом потрапляння промислових шкідливих речовин в організм людини є їх надходження через органи дихання – більшість речовин знаходиться у газоподібному стані та легко випаровуються. Велика всмоктувальна поверхня легенів (понад 90 м²) сприяє потраплянню шкідливих речовин безпосередньо у кров. Клінічні прояви таких процесів часто не мають специфічних симптомів, і лише відомості про умови праці дозволяють встановити належність виявленої патології до категорії професійних хвороб.

Список професійних захворювань в Україні затверджується в законодавчому порядку. Єдиної класифікації професійних захворювань не існує. Найбільш прийнята класифікація заснована на етіологічному принципі (в залежності від причин і умов, що викликають хвороби). Виділяють професійні захворювання, що викликаються дією:

- промислового пилу;
- хімічних виробничих факторів;
- фізичних виробничих чинників;
- біологічних виробничих факторів;
- перенапруженням.

Вплив шкідливих речовин на організм працівників машинобудівних підприємств залежить від технологічної специфіки процесу виробництва (табл.1).

Для оцінки стану атмосферного повітря встановлюються нормативи – гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин (ГДК). Також важливу роль відіграє регулювання й нормування гранично допустимих викидів, що перебувають в атмосфері (ГДВ). Нормативи ГДВ затверджуються територіальними органами Міністерства екології та природних ресурсів України і органами санітарного нагляду України. Показники ГДВ є основою для планування і проведення екологічної експертизи з метою попередження забруднення атмосфери.

Контроль за викидами здійснюється автоматично приладами та інструментальними методами виміру. У процесі контролю визначаються:

- концентрація забруднюючих речовин у газовому потоці;
- швидкість;
- температура;
- вологість і тиск газоподібної суміші.

До економічних методів управління процесом природокористування належать платежі за шкідливі викиди в атмосферу забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (підприємствами).

Розміри платежів встановлюються на підставі лімітів викидів, що визначаються для підприємств з урахуванням ГДВ для кожного інгредієнта в тоннах. Ліміти розміщення відходів у навколишньому середовищі визначаються для підприємств як фізичний обсяг відходів за класами їх

токсичності. Встановлюють їх органи Міністерства охорони навколишнього середовища України у формі видачі дозволів на викиди забруднюючих речовин. Ліміти викидів встановлюються на рік. За понадлімітні викиди (понад ГДВ) встановлюються штрафні платежі – підвищений розмір оплати порівняно з базовими нормативами.

Таблиця 1 – Професійні захворювання, викликані дією шкідливих речовин основних цехів машинобудівних підприємств

Основні цехи машинобудівних підприємств	Джерела виділення шкідливих речовин	Шкідливі речовини	Професійні захворювання
Ливарні цехи	Варганки, електродугові, індукційні печі, дільниці складування, переробки шихти і формування матеріалів	Пил (SiO ₂ , CaO, Al ₂ O ₃ , MnO), CO, NO, NO ₂	Хронічний та астматичний бронхіт, бронхіальна астма, емфізема легенів
Ковальсько-пресові та прокатні цехи	Полум'яні печі	Пил, CO, SiO ₂ , NO, масляні аерозолі, кислоти	Звуження дихальних шляхів, набряк легенів, порушення функцій ЦНС і серцево-судинної системи
Термічні та гальванічні цехи	Нагрівальні печі, ванни, дробострумнинні камери, гальванічні ванни з паровим чи електричним підігрівом	HCl, H ₂ SO ₄ , HCN, Cr ₂ O ₃ , NO ₂ , NaOH	Розлади функцій органів дихання, порушення функцій органів дихання і ЦНС
Цехи механічної обробки металів	Верстати для механічної обробки (токарні, фрезерні, свердловальні)	Пил, стружка, туман мастил та емульсій, пари хімічних речовин і сполук (фенол, формальдегід, стирол)	Порушення функцій нервової системи, кровообігу і дихання
Зварювальні цехи	Апарати зварювання	HF, CO, NO, NO ₂ , стирол, ацетофенол, толуол	Головні болі, розлад травлення, пароксизмальний кашель, задишка

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел (підприємств) по м. Суми свідчить про те, що обсяги забруднюючих речовин поступово знижуються (табл. 2).

Це є позитивною тенденцією. Але, враховуючи збільшення кількості професійних захворювань на підприємствах м. Суми (у 2012 р. – 89 осіб, у 2013 р. – 95 осіб, у 2014 р. – 193 осіб) керівництво підприємств має більше приділяти уваги стану навколишнього середовища робочих місць працюючих, використовуючи пилогазоочисне обладнання та системи вентиляції, забезпечуючи працюючих необхідними засобами індивідуального захисту тощо.

Таблиця 2 – Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел (підприємств) по м. Суми

Показник / роки	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Обсяг викидів від стаціонарних джерел (підприємств) по м. Суми, т	10930	9856	8855
Частка від загального обсягу викидів від стаціонарних джерел (підприємств) по Сумській обл., %	36	32	33
Обсяг викидів від стаціонарних джерел (підприємств) по м. Суми у розрахунку на 1 особу, кг	40,6	36,6	32,9

Примітки: дані по обсягу викидів взяті з сайту Державної служби статистики України [1] та Головного управління статистики у Сумській області [2].

Працівники, у яких виявлено професійні захворювання, впродовж великого проміжку часу працювали на шкідливих ділянках виробництва, у більшості працюючих (52,8 %) стаж роботи в даних умовах перевищує 25 років і вони продовжують працювати у шкідливих умовах, тим самим погіршуючи стан свого здоров'я та отримуючи професійні захворювання [3].

Отже, що крім заходів, направлених на зменшення шкідливих викидів в атмосферу робочої зони (оновлення очисного обладнання, придбання більш ефективного і енергоекономного обладнання тощо), керівництву підприємств машинобудівної галузі необхідно приділяти більшої уваги:

- проведенню медоглядів працівників (профоглядів) у лікарняних закладах та своєчасному виведенню працюючих з початковими проявами захворювань зі шкідливих ділянок;
- проведенню профілактичних заходів щодо попередження випадків професійних захворювань;
- контролю за дотриманням норм санітарного виробництва;
- дотриманню раціонального режиму праці і відпочинку для робітників, які задіяні на ділянках зі шкідливими умовами праці;
- придбання більш ефективних засобів індивідуального захисту працівників.

Це дозволить підвищити виробничі показники, що в подальшому призведе до збільшення доходів і зменшення витрат підприємств.

1. Сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Сайт Головного управління статистики у Сумській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sumy.ukrstat.gov.ua/>

3. Сайт Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України в Сумській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social.sumy.ua/news/260-pro-stan-profesynih-zahvoryuvan-u-m-sumi.html>

РОЗВИТОК НПФ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ

ст. викладач **Жукова Т.А.**, магістрант **Скрипка Я.В.**
Сумський державний університет (Україна)

В сучасних умовах економічних трансформацій гостро постає питання проблеми пошуку і мобілізації додаткових джерел фінансування соціально-економічного розвитку. Створення і ефективне функціонування фінансових інститутів, як показує світовий досвід є ключовим чинником нарощення інвестиційних ресурсів, що забезпечують економічне зростання в країні.

Потенційними інститутами мобілізації довгострокових ресурсів для фінансування проектів розвитку виступають такі інституційні інвестори як недержавні пенсійні фонди (НПФ).

Недержавний пенсійний фонд (НПФ) – це неприбуткова організація, яка проводить свою діяльність з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників НПФ та здійснення для них пенсійних виплат [1].

Таблиця 1 – Стан розвитку НПФ на третьому рівні пенсійної системи в Україні за 2011 – 2015 роки

Показники	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Кількість НПФ, одиниць	97	97	88	80	72
Кількість учасників НПФ, тис. осіб	576,1	588,5	840,6	837,7	833,5
Загальна сума пенсійних активів в НПФ, млн.грн	857,9	1144,3	1386,9	1520,5	1831,9

В Україні кількість НПФ з кожним роком зменшується (табл.1). Це зменшення зумовлене ліквідацією деяких з них, що не здійснювали свою діяльність, та злиттям, тобто для підготовки до запуску другого рівня пенсійної системи засновники багатьох НПФ намагаються вирішувати проблему відповідності вимогам допуску до накопичувальної системи саме шляхом об'єднання.

Основними мінусами недержавних пенсійних фондів є те, що:

1) якщо ви забажаєте отримати свої накопичення до настання зазначеного пенсійного віку, то зробити це буде дуже проблематично, крім надзвичайних ситуацій (критичний стан здоров'я, настання інвалідності);

2) пенсійний накопичувальний рахунок відкривається тільки в національній валюті, для того щоб кошти вкладника не знецінилися, а отже сума основних ваших заощаджень не зміниться.

3) основним мінусом є недосвідченість приватних пенсійних фондів. Не кожна особа довірить свої гроші структурі, яка має невеликий досвід роботи на ринку [2].

Пенсійне забезпечення в Україні знаходиться в стадії кардинальних змін.

Чинна пенсійна система, успадкована з часів планової економіки, виявила неспроможність забезпечити достатні виплати пенсіонерам, використовуючи однорівневу модель державного пенсійного страхування. Чітка побудова сучасної європейської моделі пенсійної системи, яка відповідає вимогам ринкової економіки, є основою подальшого розвитку соціальної сфери держави.

Проаналізувавши роботу недержавних пенсійних фондів в Україні можна запропонувати такі шляхи вдосконалення недержавного пенсійного забезпечення:

1. Перш за все необхідно вдосконалити відповідну законодавчу базу, спираючись на вже отриманий досвід впровадження НПФ.

2. Для збільшення вартості інвестованих активів НПФ та активізації їхньої діяльності на інвестиційному ринку необхідно вжити ряд заходів організаційного й законодавчо-правового характеру, а саме: переглянути законодавчо встановлені нормативи інвестування пенсійних активів;

3. З метою підвищення рівня управління інвестиційним портфелем фонду необхідно в законодавстві запровадити загальні положення про управління ризиками та запровадити обмеження на частки акціонерного капіталу, які утримує НПФ.

4. Запровадити обов'язкове використання суб'єктами НПЗ міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) з метою вирішення питання щодо низького рівня прозорості НПФ в Україні.

5. Безумовно, необхідно проводити роботу як серед працюючого населення, так і серед роботодавців із роз'яснення умов функціонування та соціального забезпечення учасників НПФ. Ця робота матиме як соціальні (підвищення рівня пенсійного забезпечення населення України), так і економічні (зростання обсягів пенсійних активів, що дасть змогу інвестувати ці кошти в економіку України).

1. Закон України „Про недержавне пенсійне забезпечення” від 09.06.2003 р. № 1057-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Панченко І.В. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: стан і перспективи розвитку // Управління розвитком. - 2011. - № 5 (102).- С. 43-44.

СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНЕ ІННОВАЦІЙНЕ ІНВЕСТУВАННЯ ЯК ФАКТОР СВОРЕННЯ СУСПІЛЬНОЇ ЦІННОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ СТЕЙКХОЛДЕРСЬКОГО ПІДХОДУ

доцент **Захаркін О.О.**

Сумський державний університет (Україна)

Сучасні умови господарювання вимагають від підприємств переорієнтації від забезпечення приросту виключно своєї ринкової вартості до додаткового створення «суспільної цінності», тобто задоволення певних соціальних,

екологічних, етичних потреб суспільства у вигляді формування позитивних ефектів або мінімізації негативних впливів. Такий підхід дозволить заручитися підтримкою місцевих громад, держави та інших зовнішніх стейкхолдерів за рахунок спільної реалізації стратегічних довгострокових проєктів, державно-приватного партнерства тощо.

Проте не завжди підприємства зацікавлені у реалізації соціально-відповідальних інновацій або істотно їх обмежують, оскільки розглядають їх виключно з точки зору додаткових витрат, що негативно впливають на показники фінансових результатів діяльності підприємства. У такому випадку зростає доцільність та необхідність державного втручання у стимулювання інноваційної діяльності, та перш за все – соціально-відповідальних інновацій.

Державне регулювання зовнішніх ефектів діяльності підприємств може здійснюватися у вигляді впровадження обмежень негативних впливів або заохочення їх інтерналізації підприємствами.

Законодавче регулювання, запровадження стандартів і нормативів на сьогодні є одним із найбільш поширених методів державного впливу для обмеження обсягів забруднення та гарантування достатнього рівня якості продукції. Поряд із цим у міжнародній практиці розвитку набуває й інша категорія стандартів, що стосуються впровадження принципів соціальної відповідальності під час ведення бізнесу. Так, у 2010 році був прийнятий стандарт соціальної відповідальності ISO 26000, в якому значна увага приділена співпраці зі стейкхолдерами компанії, методам визначення кола таких осіб, важливості залучення стейкхолдерів у діяльність компанії, а також випадкам, коли така форма роботи недоречна [1].

Недоліком сучасної системи державного впливу на інноваційну діяльність підприємств є фактично однобічне застосування податкових інструментів – податки відіграють роль «санкцій» для негативних екстерналій, тоді як не застосовуються податкові стимули у вигляді повного або частково звільнення від оподаткування підприємств, які запроваджують принципи соціально-відповідальних інновацій.

Незважаючи на зростання відповідальності бізнесу та визнання компаніями необхідності компенсації негативних зовнішніх ефектів, створюваних підприємницькою діяльністю, а також на проведення відповідної державної політики і розроблення міжнародних документів, що покликані стимулювати розвиток інновацій у даному напрямку, на сьогодні показники негативних екстерналій підприємств перебувають на дуже високому рівні. Як засвідчує дослідження, проведене компанією KPMG [2], за 11 ключовими галузями промисловості у світовому масштабі рівень негативних екологічних ефектів у вартісному вираженні становить близько 41 % від показника EBITDA (фінансового результату до сплати податків, відсотків та нарахування амортизації).

На основі поданих статистичних даних, окрім висновку про істотний

негативний вплив, що чинять підприємства на довкілля, можна сформулювати також таке твердження: на поточному етапі, незалежно від обсягів інноваційної діяльності, здебільшого підприємства не можуть самостійно відшкодувати або нейтралізувати створювані ними негативні зовнішні ефекти. Наприклад, підприємства галузі харчової промисловості взагалі залишаються без прибутку, якщо вони будуть змушені покривати повну вартість зовнішніх негативних ефектів, спричинених їх діяльністю.

Виходячи з цього, при розробленні та реалізації інноваційної діяльності, що має екологічну чи соціальну спрямованість, доцільною є співпраця підприємств із державою в особі її уповноважених органів або з органами місцевого самоврядування.

Найбільш поширеним у світовій та вітчизняній практиці підходом до організації такої співпраці є державно-приватне партнерство – довготривале співробітництво на основі відповідної угоди між державним партнером (органи державної влади; органи місцевого самоврядування) та юридичною особою чи фізичною особою-підприємцем.

Отже, при реалізації підприємством інноваційної діяльності, яка передбачає орієнтацію на досягнення не лише фінансових, але й позитивних екологічних, соціальних та інших ефектів, найбільш прийнятною є широка модель управління, що полягає у залученні до інноваційного процесу всіх стейкхолдерів підприємства (інвесторів, працівників, споживачів, постачальників і партнерів, ЗМІ, місцевих громад). Важливу роль у стимулюванні і реалізації соціально-відповідальних інновацій повинна відігравати держава шляхом застосування різних стимулювальних та обмежувальних методів і інструментів впливу, а також участі у державно-приватному партнерстві.

1. Саприкіна М. Діалог зі стейкхолдерами: рекомендації компаніям / М. Саприкіна, Д. Каба. – К. : ТОВ «Фарбований лист», 2011. – 475 с.

2. Expect the Unexpected: building business value in a changing world [Electronic resource] // KPMG International Cooperative. – 2012. – 56 p. – Access mode : <http://www.kpmg.com/TW/zh/Documents/ccs/expect-the-unexpected-part3.pdf>.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

доцент **Захаркіна Л.С.**, студентка гр. Ф-21 **Мурай В.Є.**
Сумський державний університет (Україна)

Фінансове забезпечення суб'єктів господарювання є цілісним процесом, що охоплює власне фінансове забезпечення, можливості нагромадження і відтворення фінансових ресурсів, а також його регулятивний потенціал. Економічну основу фінансового забезпечення становлять фінансові ресурси [1, с.79].

Система фінансового забезпечення включає джерела фінансування та організаційні форми фінансування.

Теоретично будь-яка компанія може фінансувати підприємство або новий бізнес за рахунок власних фінансових коштів, або за рахунок залученого капіталу. Самофінансування є оптимальним варіантом для початку розвитку діяльності, оскільки характеризується такими перевагами: простота залучення; відсутність боргів і зобов'язання виплачувати відсотки; незалежність від партнерів по бізнесу, а значить вільний вибір при прийнятті рішень; немає необхідності віддавати частку прибутку співвласникам; ризикувати власним капіталом краще, ніж залученим.

Єдиним недоліком і головною перепорою для підприємців-початківців зазвичай є відсутність достатньої суми власного капіталу і чималий строк для його накопичення. А отже, існує необхідність у залученні додаткового капіталу.

Принципова відмінність власного і позикового капіталу – різний рівень необхідної прибутковості, що пов'язане з різним рівнем ризику для власників цього капіталу.

Таким чином, підприємство, що використовує тільки власний капітал, має найвищу фінансову стійкість (його коефіцієнт автономії дорівнює одиниці), але обмежує темпи свого розвитку і не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал.

На сьогодні існують різні інструменти залучення капіталу. Серед основних виділяють:

- 1) традиційні (державне фінансування та банківський кредит);
- 2) інноваційні/альтернативні (самофінансування (бутстрепінг); модель 3F; бізнес-ангели; венчурні фонди; краудфандинг; мезонінний кредит; IPO (первинне публічне розміщення акцій))

1. Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку. Ірпінь: Національна академія ДПС України. – 2004. – 434с.

ОСОБЛИВОСТІ КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ХЛІБОПЕКАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

доц. **Карінцева О.І.**, доц. **Харченко М.О.**, студент гр. Е-21 **Соловйова М.С.**
Сумський державний університет (Україна)

В останній час підвищується роль управлінського обліку в управлінні підприємством, і особливо собівартості, як основного показника діяльності. Облік цього показника необхідно для: а) визначення собівартості всієї продукції та її окремих видів; б) встановлення ціни на продукцію [1,2].

Є багато методів калькулювання собівартості але на підприємствах хлібопекарної промисловості найчастіше використовують попроцесний метод. Саме цей метод застосовується для підприємств з виробництвом однорідної продукції. За попроцесною методикою не потрібно пов'язувати матеріальні ресурси, трудові та накладні витрати з окремим замовленням

покупця. У даному разі витрати акумулюються у виробничих підрозділах і їх розподіл відбувається на всі одиниці, що пройшли через підрозділ на протязі певного періоду.

Для реформування на хлібопекарних підприємствах системи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції бажано запроваджувати такий метод калькулювання собівартості продукції, який дозволить найбільш точно розподілити витрати між всіма видами продукції. Так, розрахунок собівартості окремих продуктів на хлібопекарних підприємства можна провести за допомогою розподілу за нормою виходу, а у деяких випадках можна застосувати розподіл витрат відповідно до сукупних споживчих властивостей. Крім того, при застосуванні попроцесного методу підприємствами хлібопекарського виробництва можуть використовуватися елементи нормативного методу. А саме, це систематичне виявлення відхилень фактичних витрат від діючих норм та нормативів, а також виявлення зміни цих норм [1,2]. За рахунок цього, можливо своєчасно визначити економію ресурсів, таким чином оптимізувати собівартість продукції і підвищити ефективність діяльності в цілому.

1. Ковтун С. Управление затратами. / С. Ковтун, Н. Ткачук, С. Савлук. – Х.: Фактор, 2007. – 272 с.

2. Іванюта П. В. Управління ресурсами і витратами: навч. посіб. / П. В. Іванюта, О. П. Лугівська ; За ред. Іванюти С.М. – К. : ЦУЛ, 2011. – 320 с.

ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОРТФЕЛЕМ ПІДПРИЄМСТВА

д.е.н., доцент **Кобушко І. М.**, студентка гр. Ф-21 **Алексєєва С.О.**
Сумський державний університет (Україна)

Розвиток підприємства будь-якої галузі практично неможливий без ведення активної і в той же час раціональної інвестиційної політики. Через ефективне інвестування коштів або їх залучення відбувається максимізація прибутку, впровадження новітніх технологій, розширення господарської діяльності та інвестиційного потенціалу підприємства, що призводить до підвищення конкурентоспроможності. Ключовим завданням для ведення виваженої та ефективною інвестиційної діяльності є формування, оптимізація та управління портфелем інвестицій господарюючого суб'єкта.

У процесі формування інвестиційного портфеля необхідно забезпечити реалізацію основної мети – розробка і рух згідно інвестиційної стратегії через підбір найбільш ефективних інвестиційних проектів та фінансових інструментів. Постановка конкретних локальних задач у межах інвестиційної стратегії, визначення бажаного рівня ризику та доходу дозволяє обрати тип інвестиційного портфелю і відповідні фінансові інструменти. Основні задачі формування інвестиційного портфелю: мінімізація ризиків, забезпечення ліквідності та отримання запланованого рівня прибутку.

Управління інвестиційним портфелем, крім процедури його формування, включає оцінку дохідності обраних фінансових інструментів, оперативне управління та оцінювання результативності прийнятих управлінських рішень.

Оптимізація інвестиційного портфеля дає змогу мінімізувати ризики та отримати достатній рівень доходу, за умови урахування специфіки ринку та діяльності підприємства. Тому доцільно, з огляду на загальні рекомендації та програми, формувати кожній господарюючій одиниці власну інвестиційну стратегію і тактику, і в ході її реалізації встановлювати контрольні точки, на яких буде оцінюватися передусім кореляція обраних інструментів інвестування та ефективність сформованого портфелю. З огляду на відсутність єдиного підходу до будови системи управління інвестиціями і наявність великої кількості окремих критеріїв і практичних поглядів аналітиків важливим завданням є дослідження і систематизація знань і досвіду в даній сфері та розробка методичної бази, що б забезпечила можливість перспективного бачення та прорахунок успішної реалізації інвестиційних програм.

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

аспірант **Моргуненко Р. М.**, студент гр. Ф-41 **Новак К. С.**
Сумський державний університет (Україна)

Постійний обіг коштів є основою функціонування будь-якого підприємства. Він забезпечується процесом витрачання ресурсів, отриманням, розподілом та використанням доходів. Прибуток характеризує ефективність діяльності підприємства та є його основною метою.

Він формується під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників. Внутрішні формуються у процесі діяльності підприємства (співвідношення між рівнем доходів та витрат, цінова політика, ефективність залучення та використання ресурсів, продуктивність діяльності підприємства). Зовнішні проявляються не у процесі діяльності підприємства, вони залежать від державної політики та економічної ситуації в країні (податкова система, регулювання цін державою, вартість необхідних послуг з різних галузей народного господарства, рівень інфляції, процес кредитування, рівень облікової ставки).

Рівень прибутковості можна підвищити двома способами:

- 1) збільшити прибуток, але зберегти суму витрат на попередньому рівні;
- 2) одночасно зменшити суму витрат та підвищити прибуток.

Для підвищення рівня прибутковості підприємству потрібно проводити такі заходи:

- покращувати виробничу структуру підприємства;
- реструктурувати виробництво;
- покращити організаційну структуру управління;

- оновити технологічну базу;
- покращити якісні характеристики виробів;
- налаштувати масове виробництво;
- здійснювати продаж непотрібного обладнання або здавати його в оренду;
- більш раціонально використовувати природні ресурси;
- удосконалити систему оплати праці;
- прискорити обіг оборотних коштів;
- підвищити ціни за умов збереження витрат при виробництві продукції;
- зменшити суми загальних витрат.

Отже, потрібно планувати заходи на підприємстві з метою збільшення прибутку за рахунок впровадження змін почергово, у певній послідовності: організаційна складова, технічна, економічна.

УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАВОК ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

к.е.н., старший викладач **Сагер Л.Ю.**, к.е.н., асистент **Сигида Л.О.**
Сумський державний університет (Україна)

У сучасних умовах нестабільного та мінливого середовища функціонування вигреш у конкурентній боротьбі уже не визначається наявністю високотехнологічного обладнання чи інноваційних розробок тощо, додатково підприємства мають володіти інформацією та відповідати за діяльність бізнес-партнерів з метою більш досконалого обслуговування кінцевого клієнта.

Відтак у підприємств виникає необхідність координації й регулювання діяльності бізнес-партнерів. Вирішенню цього питання і сприяє розвиток концепції управління ланцюгами поставок.

Перш за все, необхідно зазначити, що єдиного підходу до трактування як системи управління ланцюгами поставок, так і власне ланцюга поставок не існує. Ланцюг поставок ототожнюється з інтегрованим управлінням переміщеннями товарів та інформації від первинного постачальника до кінцевого клієнта [3]; з фізичною мережею, що проходить від початкового постачальника до клієнта (охоплює розвиток товару, постачання, виробництво, фізичну дистрибуцію, післяпродажні послуги та поставки, що реалізуються зовнішніми надавачами пропозицій) [4]; діями та процедурами, перетворенням матеріалів і послуг, необхідних для виготовлення товару або пропонування послуги [3] і т.д.

Саму концепцію управління ланцюгами поставок (Supply Chain Management, SCM) [1-4] можна визначити як координацію та інтеграцію усіх бізнес-процесів, матеріальних, фінансових, інформаційних потоків між постачальником та виробником, роздрібним торговцем та споживачем, а

також всередині підприємства.

Усі методи та інструменти SCM направлені на досягнення двох основних ефектів [3]:

- збільшення доходу від продажу продукції за рахунок підвищення рівня сервісу, точності постачання і прогнозування попиту;
- скорочення витрат за рахунок зниження рівня запасів, скорочення накладних та транзакційних витрат у закупівлях, складуванні та збуті, а також покращення використання виробничих і логістичних потужностей.

Концепція SCM у сучасному виконанні стає ефективним інструментом ведення бізнесу, надаючи підприємствам ряд можливостей, що дозволяють отримувати перевагу в конкурентній боротьбі (рис. 1).

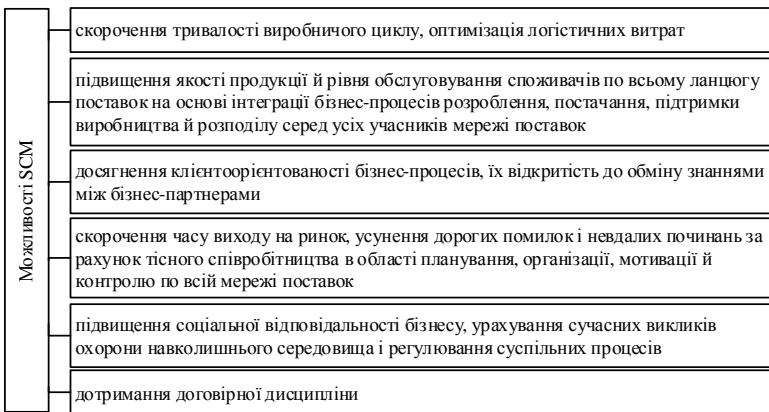

Рисунок 1 – Можливості, що надаються підприємствам у процесі реалізації концепції SCM

Відтак, ефективне впровадження концепції управління ланцюгами поставок підприємства відкриває перед ним широкі можливості для розвитку, зокрема: інтеграція бізнес-процесів розроблення, постачання, підтримки виробництва й розподілу серед усіх учасників мережі поставок сприяє підвищенню якості продукції й рівня обслуговування споживачів по всьому ланцюгу поставок; зниження логістичних витрат дозволяє збільшувати рентабельність проектів, а значить підвищувати ефективність бізнесу в цілому; відкритість усіх бізнес-партнерів допомагає знижувати ризики і невизначеність при виконанні нових для підприємства проектів, а також дозволяє гнучко і швидко змінювати структуру підприємства, виходити на нові ринки з новими продуктами, виводити зі складу підприємства неефективні; оптимізація розподілу ресурсів забезпечує більш ефективну і продуктивну роботу підприємства і т.д. Відповідно сукупність усіх цих можливостей чи використання окремих з них є основою підвищення конкурентоспроможності підприємства.

1. Антипенко Є.Ю. Проектно-орієнтована організаційна структура управління ланцюгами поставок як метод підвищення конкурентоспроможності підприємства / Є.Ю. Антипенко, О.В. Воронцова // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2013. - №2(18). – С. 109-113.

2. Меджибовська Н.С. Сучасні тенденції управління ланцюгами поставок / Н.С. Меджибовська // Праці Одеського політехнічного університету. – 2011. – № 1(35). – С. 283-288.

3. Овчаренко Г.С. Управління ланцюгами постачання підприємства на основі системи SCM / Г.С. Овчаренко, О.А. Рудківський // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. - №3. – Т.1. – С. 138-142.

4. Чухрай Н.І. Формування ланцюга поставок: питання теорії та практики : монографія / Н.І. Чухрай, О.Б. Гірна. – Львів : Інтелект-Захід, 2007. – 232 с.

ОСНОВНІ ЗАСОБИ ТА ЇХ РОЛЬ У ПРОЦЕСІ ВИРОБНИЦТВА

студент гр. Е-22а **Світко П. В.**

Сумський державний університет (Україна)

Матеріальною основою виробничого процесу виступають, насамперед, засоби праці, які характеризують технічний та економічний рівень розвитку суспільства й виступають необхідним елементом виробництва, обігу та надання послуг. На підприємствах сукупність застосовуваних засобів праці набуває економічної форми основних виробничих засобів. Основні фонди – одна з найважливіших частин і засобів виробництва.

Розглядаючи основні засоби, слід зазначити, що основні виробничі засоби – це частина постійного виробничого капіталу, яка виступає у формі засобів праці, поступово (протягом багатьох виробничих циклів, що повторюються) зношується, не змінюючи своєї натуральної форми, частинами переносить свою вартість на виготовлений продукт [1].

В економічній літературі існує багато пояснень терміну «основні засоби».

На думку В. Бабича, основні засоби підприємства – це сукупність матеріально-речових цінностей, що діють у натуральній формі протягом тривалого часу як у сфері матеріального виробництва, так і в невиробничій сфері й вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним та моральним зносом [2].

С. Покропивний визначає основні фонди як засоби праці, які мають вартість; функціонують у виробництві тривалий час, у своїй незмінній споживчій формі; їх вартість переноситься конкретною працею на вартість продукції, що виробляється (на платні послуги), частинами в міру зношення [3].

Однак у класичному політекономічному визначенні основних засобів немає обмежень у розмірі їх вартості в грошовому виразі. Важливо, що вони беруть участь у виробничому процесі багаторазово й переносять свою вартість на виготовлений продукт частинами.

Критерії визнання основних засобів аналогічні критеріям визнання, які застосовуються для всіх активів, а саме: об'єкт основних засобів визнається активом, коли існує ймовірність того, що підприємство отримає в

майбутньому економічні вигоди, пов'язані з використанням цього об'єкта, і його вартість може бути достовірно визначена.

Крім того, у визначенні основних засобів наведені такі критерії їх визнання, як:

– матеріальність (мають матеріальну форму);

– призначення (утримуються з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій);

– термін корисного використання (більше року або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Об'єкт основних засобів – це закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього або окремих конструктивно відокремлених предметів, що призначений для виконання певних самостійних функцій, чи відокремлений комплекс конструктивно об'єднаних предметів одного або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно або інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється підприємством [4].

Якщо один об'єкт основних засобів складається з частин, що мають різний строк корисного використання, то кожна з цих частин може визнаватися як окремих об'єкт основних засобів.

Аналіз наявності і стану основних засобів підприємства дає можливість розраховувати показники та шляхи підвищення ефективності їхнього використання, прогнозувати необхідність залучення коштів для придбання нових основних засобів у зв'язку з фізичним зношенням наявних.

Вивчення основних засобів підприємства дуже важливе для аналізу та пошуку шляхів підвищення ефективності виробництва. У результаті можна зробити припущення щодо їх домінуючої частки в загальній вартості активів і діяльності підприємства.

1. Екологічна економіка [Текст]: підручник / Л. Г. Мельник. — 3-е вид., випр. і доп. — Суми: Університетська книга, 2006. — 367 с. — 32-00.

2. Економіка праці [Текст]: навч. посіб. / О. І. Карпіщенко, О. В. Прокопенко, І. М. Сотник, Т. О. Карпіщенко. — Суми: СумДУ, 2002. — 132 с. — 3-04.

3. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: Підручник / С. Ф. Покропивний. — К.: КНЕУ, 2001. — 528 с.

4. Економіка підприємства [Текст]: конспект лекцій; навч. посіб. / Л. Г. Мельник, О. І. Карінцева. — Суми: Університетська книга, 2004. — 412 с.

Науковий керівник: доц. Лукаш О. А.

АНАЛІЗ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛА СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

старший викладач **Скрипник Н.А.**, професор **Харічков С.К.**
Одеський національний політехнічний університет (Україна)

Сучасна загальноцивілізаційна соціально – економічна парадигма сталого розвитку визначає цілі розвитку глобального суспільства. Трансформаційні зрушення в національній економіці України, на всіх ієрархічних рівнях її побудови - від макроекономічного до мікроекономічного, мають бути спрямовані на переформатування її у систему, яка прогресивно розвиватися згідно принципів сталості. Саме це є єдиним шляхом України у XXI столітті.

Впровадження основних засад сталого розвитку, які базуються на принципі системної інтеграції його економічної, соціальної та екологічної складових, має відбуватися із врахуванням їх складних і сильних взаємозв'язків. Досягнення сталості означає становлення справедливого економічного і соціального зростання, впровадження сталих структур споживання та виробництва, скорочення нерівності, раціональне та стале природогосподарювання [1].

Ідеологія переходу України до сталого розвитку передбачає системність рішення проблеми на всіх рівнях національної економічної системи: держава, її регіони, сектори національної економіки, підприємства як основні організаційно - економічні ланки реального сектору економіки тощо. Саме визнання та сприйняття такого підходу обумовлює необхідність поглиблення досліджень проблематики розвитку підприємств в координатах сталого розвитку, зокрема окремих аспектів створення передумов їх сталого розвитку на основі мобілізації усієї множини складових потенціалу підприємств як складних полісистем, що мають ознаки економічних, соціальних, організаційних, технічних та похідних від них систем, здатних до інтеграції та взаємодоповнення.

Згідно з працею [2] під стійким розвитком розуміється «така поступальна якісна зміна в діяльності організації, яка не підриває основ майбутнього розвитку підприємства». У сучасному стані економіки країни, супроводжуваному зростанням невизначеності, однією з умов стійкого розвитку виробничого потенціалу підприємства повинно стати «якісне зростання його кадрової складової, що здійснюється за допомогою реалізації ефективної системи управління» [2].

Для підтримки темпу розвитку підприємства менеджменту необхідно приділяти особливу увагу професійній підготовці персоналу, формуючи стабільний склад КП. Тому в системі управління кадровим потенціалом підприємства повинні стояти завдання планування і координації професійної кар'єри працівників. Саме від професійного кадрового складу залежить результати діяльності всього підприємства.

Аналіз попередніх напрацювань дозволяє сформулювати основний вектор напрямків досліджень авторів: використання системного підходу і апарату системотехніки, теорії множин та теорії графів для аналізу КП промислових підприємств як складної багаторівневої динамічної системи. Його метою є створення підходу до моніторингу та формування необхідних змін компонентів структури КП на кожному з рівнів, що забезпечують досягнення підприємством найбільшого прибутку при найменших витратах по реорганізації КП.

У презентованій роботі одним з найбільш перспективних автори визначають підхід до аналізу КП сучасних підприємств з використанням апарату системотехніки, де КП підприємства розглядається як багаторівнева ієрархічна динамічна система у координатах сталого розвитку.

Запропоновано використання структурної ієрархічної моделі КП промислового підприємства у вигляді наборів орієнтованих графів, де елементами є одиниці КП (відповідні фахівці), а дугами графів є відповідні зв'язки між ними. Показана необхідність формування простору ознак одиниць КП та відповідних станів, де за наслідками періодичного автоматизованого моніторингу формуються траєкторії динаміки станів фахівців та динаміки якості виробничих відносин - як у окремому підрозділі (внутрішні зв'язки), так і між підрозділами (зовнішні зв'язки).

Ця інформація буде накопичуватися та оброблятися у спеціалізованих базах даних КП, що, забезпечить можливість формування оперативних керуючих впливів на елементи та підсистеми КП.

В підсумку доцільно зазначити, що практичне використання наведеного підходу на практиці має сприяти не лише оптимізації КП сучасних підприємств, а й надасть можливість підприємствам забезпечувати свій розвиток в координатах сталого розвитку України.

1. Аналіз системного розвитку: глобальний і регіональний контекст: монографія (міжнародна рада з науки (ICSU) та ін.; наук. кер. проекту М.З.Згуровский: - К.: НТУУ «КПІ», 2014. – 4.2. Сучасне в індикаторах сталого розвитку (2013) – 172с.

2. Э. В. Бардасова, М. А. Зотов, А. С. Поникарова. Управление развитием кадрового потенциала предприятия, как инструмент достижения его устойчивого развития в инновационной экономике [Текст] / Э. В. Бардасова. // [Вестник Казанского технологического университета](http://vestnik.kazanskogo-universiteta.ru/article/n/upravlenie-razvitiem-kadrovogo-potentsiala-predpriyatiya-kak-instrument-dostizheniya-ego-ustoychivogo-razvitiya-v-innovatsionnoy) № 1.Т.15, 2012 // [Электронный ресурс]. – Режим доступа к ресурсу: <http://http://cyberleninka.ru/article/n/upravlenie-razvitiem-kadrovogo-potentsiala-predpriyatiya-kak-instrument-dostizheniya-ego-ustoychivogo-razvitiya-v-innovatsionnoy>

3. Харичков, С. К., Скрипник, Н. А. Формирование пространства признаков кадрового потенциала предприятия для решения задачи распознавания его уровня / Харичков С.К., Скрипник Н.А // Вісник Хмельницького національного університету. Збірник наукових праць. - 2014. - №3 - С. 60-64

4. Анфилатов В. С., Емельянов А. А., Кукушкин А. А. Системный анализ в управлении. – М.: Финансы и статистика, 2002.- 368 с.

5. Скрипник Н.А. Анализ кадрового потенциала предприятия как сложной многоуровневой динамической системы / Н.А. Скрипник // Міжнародний науковий журнал. Механізми регулювання економіки (МНЖ "МРЭ"). ISSN 1726-8699 – Суми: СумГУ – 2014. – № 4 – С. 162-174. Режим доступу: http://mer.fem.sumdu.edu.ua/index.php?cmd=view_article&article_id=362&issue_id=23

ЕКОНОМІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА НА ГІРНИЧОРУДНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

асистент **Тимошенко О.О.**

ДВНЗ «Національний гірничий університет» (Україна)

Виходячи з стратегії сталого розвитку, масштаби господарської діяльності гірничорудного підприємства мають бути збалансовані з можливостями природного середовища до самовідновлення, обґрунтованого вилучення з надр ресурсів та мінімізації їх втрат у процесі виробництва. Все це повинне відбуватися на тлі зниження загального техногенного пресу на довкілля. Однак загальні тенденції до зменшення вмісту корисного компоненту та збільшення глибини розробки залізорудних родовищ, обумовлюють зростання техногенного впливу навіть при зниженні обсягів виробництва. При цьому, на думку авторів [1], особливого значення набуває врахування характеру взаємодії факторів впливу природного середовища з економічними результатами діяльності гірничодобувного підприємства.

Технічний рівень більшості виробництв України, як зазначає Н. М. Андреева [2], відстає від рівня розвинутих країн якнайменше на 50 років, а пріоритети щодо технічного переозброєння і модернізації, які фактично сформувалися в Україні останніми десятиліттями, не відповідають вимогам часу та потребам навколишнього природного середовища. При збільшенні глибини експлуатації родовища спостерігається не тільки зношування основних засобів, більшою мірою, технологічного устаткування, але й погіршення умов виробничих процесів, що призводить до зниження обсягів залізорудної продукції та підвищення її собівартості. При цьому Р.С. Каренов [3] акцентує увагу на вичерпанні можливостей раціонального використання надр традиційними технологіями.

Значна кількість підприємств, передусім, гірничо-металургійного комплексу, котрі на сьогодні мають сильно зношені основні засоби, потребують інвестиційних вкладень. Існуюча наукова база достатньо розвинута на рівні загальних підходів до визначення обсягів та порядку інвестування з урахуванням мінливості середовища функціонування підприємства. Загалом, по мірі поглиблення робочої зони кар'єру та за часом експлуатації родовища залізорудним підприємствам дедалі важче становиться долати труднощі щодо підтримання обсягів та конкурентоспроможності своєї продукції. Вирішення названої проблеми, у першу чергу, пов'язане з впровадженням інноваційних технологій, які ґрунтуються на новітніх досягненнях науки. Отже, у ході виробничо-господарської діяльності гірничо-збагачувальний комбінат має формувати інвестиційні ресурси для підтримання продуктивності основних засобів виробництва. Стосовно відкритої розробки родовища інвестування коштів має передбачати не тільки розширене відтворення основних засобів

виробництва, але й забезпечувати еколого-економічну ефективність використання експлуатаційних запасів рудної сировини. Втілення науково обґрунтованих управлінських рішень щодо оновлення техніки, технології і організації виробництва, які будуть передбачати раціональне використання природних, насамперед, мінерально-сировинних ресурсів, і охорону надр, спрямовуються на забезпечення екологізації господарського використання надр.

Протягом часу та при поглибленні кар'єру умови експлуатації родовища погіршуються, знижується вміст заліза в сирій руді, і це зумовлює погіршення зазначених вище показників діяльності підприємства з видобування й перероблення рудної сировини, призводить до втрат запасів руди. Щоб цього не сталося, воно повинне своєчасно вирішувати низку завдань, пов'язаних з підтриманням виробничої потужності та якості продукції. Значить, у ході операційної діяльності гірничо-збагачувальний комбінат має здійснювати постійно відновлюваний цикл формування інвестиційних коштів на підтримання продуктивності основних засобів виробництва на основі впровадження інноваційних рішень. У циклі виділяються чотири стадії [4]: 1) отримання додаткового прибутку від операційної діяльності; 2) інвестування розвитку виробничого потенціалу; 3) формування внутрішнього середовища підприємства; 4) виробництво і реалізація металургійної сировини.

Що стосується гірничо-збагачувального комбінату, то додатковий прибуток від операційної діяльності передбачається отримувати за рахунок підвищення обсягів виробництва та якості продукції шляхом використання залізних руд більш високої якості, що буде досягатися у результаті цілеспрямованого управління режимом гірничих робіт на першій стадії етапу відпрацювання кар'єру. Таким чином підприємство спочатку накопичує гроші на інвестування розвитку виробничого потенціалу, а саме, розширене відтворення основних засобів, а потім за рахунок цих засобів доробляє запаси бідних руд (зниженої якості). Внутрішнє середовище підприємства формується, як зазначає Н.Г. Метеленко [5], у відповідності до технології та організації виробництва, його інфраструктури, ступеня розвитку економіки та менеджменту підприємства, кваліфікаційного рівня трудового потенціалу, корпоративної культури підприємства, менталітету власників тощо. При цьому поміж вище зазначених факторів визначальними для гірничорудного підприємства є виробничо-технічні фактори, що включають всю сукупність машин, обладнання, інструментів, пристосувань, рудної сировини, матеріалів, технології виробництва залізородної продукції. Від прогресивності, рівня фізичного та морального зносу, інтенсивності застосування основних виробничих засобів, технології і організації виробництва багато в чому залежить корисний результат діяльності гірничо-збагачувального підприємства, а саме: кількість і якість залізородної продукції, рівень рентабельності та розмір прибутку.

Відтворення засобів виробництва пов'язане, у першу чергу, із поглибленням робочої зони гірничотранспортного устаткування, що призводить до значного зниження його продуктивності, та зниженням якості рудної сировини, що обмежує здатність збагачувальної техніки до виготовлення металургійної сировини потрібної якості. Вирішення цього питання базується на створенні технічних засобів і технології гірничозбагачувального виробництва більш високого рівня у міру прискорення науково-технічного прогресу внаслідок дії фактору часу.

У плані зазначеної циклічності розвитку виробничого потенціалу забезпечуються, як потенційні запаси нарощення обсягів продукції, так і потенційні можливості основних засобів щодо використання рудної сировини. Джерелами фінансування інвестицій у розвиток потенціалу можуть бути кошти, вилучені з додаткового прибутку, а також амортизаційних відрахувань й ресурсів, що мобілізуються в самому виробництві (прибуток і економія від зниження вартості гірничозбагачувальних робіт, виконуваних за допомогою інноваційного устаткування). Розширене відтворення засобів виробництва відповідно до глибини робочої зони кар'єру, як один з факторів формування внутрішнього середовища підприємства, має забезпечити реалізацію додаткового обсягу продукції підвищеної якості.

Серед інших факторів, що будуть визначати умови та обмеження на обсяги і якість продукції, слід розглядати управління режимом гірничих робіт й контроль рівня використання запасів рудної сировини, виділених на цьому етапі експлуатації. З одного боку, більш повне використання запасів дозволяє знизити собівартість гірничозбагачувальних робіт за рахунок умовно постійних витрат, з іншого, – таким чином розв'язується екологічне завдання щодо можливого скорочення втрат корисної копалини в надрах.

Отже, гірничозбагачувальне підприємство, відповідно до циклу відтворення основних засобів виробництва, підвищує обсяг та якість своєї продукції (металургійної сировини), реалізація якої забезпечує отримання додаткового прибутку від операційної діяльності. У першому періоді етапу експлуатації кар'єру підприємство досягає значного прибутку за рахунок видобування та збагачення багатой руди, а потім, у другому та третьому періодах, – воно отримує прибуток завдяки використанню інноваційних засобів виробництва, які виготовляють продукцію з руди зниженої якості. Спочатку етапу експлуатації кар'єру виробничі процеси виконуються за наявними у підприємства технічними й технологічними засобами в сприятливих гірничо-геологічних умовах, потім – удосконаленими засобами, здатними адаптуватися до умов експлуатації, погіршених у міру поглиблення кар'єру.

1. Бардась А.В. Побудова прогностичної моделі оцінки впливу природного середовища шахти на економічні показники / А.В. Бардась, Д.В. Бабець // [Економічний вісник Національного гірничого університету](#). – 2009. – № 3. – С. 88-96. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evngu_2009_3_13.pdf

2. Андреева Н.М. Сучасні аспекти екологізації інноваційної діяльності України в умовах трансформації вітчизняної економіки/ Н.М. Андреева, О.М. Мартинюк // Вісн. Хмельницьк. нац. університету. – 2014. – № 3. – Т. 3. – С. 65–68.

3. Каренов Р.С. Геотехнологические методы добычи полезных ископаемых как основа интенсивного освоения минерально-сырьевой базы Казахстана / Р.С. Каренов – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/30_NNM_2010/Economics/73080.doc.htm

4. Tymoshenko O. Investment activities for the restoration of the main production funds suitability in respect to deepening mining open pits zone / О.О. Tymoshenko, V.I. Prokopenko // Економічний вісник НГУ. – 2014. – № 2. – С. 76-85.

5. Метеленко Н.Г. Виробничий потенціал як фактор забезпечення розвитку внутрішнього господарського механізму промислових підприємств / Н.Г. Метеленко // Ефективна економіка – 2010 – №7 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=261>

ВПЛИВ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ НА ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ ПІДПРИЄМСТВА

к.е.н., доц. **Троян М.Ю.**, студентка гр. Ф-41 **Миргородська В.С.**
Сумський державний університет (Україна)

Кожна компанія повинна періодично переглядати свої позиції на ринку, якщо хоче зберегти їх в постійно мінливих ринкових і технологічних умовах.

По-перше, функції товару мають задовольняти потреби споживача з урахуванням науково-технічного прогресу, що має вияв у введенні інновацій підприємствами країн світу. Це підтверджується рейтингом країн світу за глобальним інноваційним індексом (ГІ) за 2015 рік, котрий щорічно складається Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, Корнелльського університету та міжнародною бізнес-школою INSEAD. За допомогою цього показника розглядається вплив заходів стимулювання інновацій на економічне зростання і розвиток. Як країни з високим рівнем доходів, так і країни, що розвиваються намагаються досягти зростання за допомогою різних інноваційно-орієнтованих стратегій. Не всі країни здатні однаково успішно сприяти зростанню потенціалу в галузі інновацій.

Значення ГІ варіюється в залежності від рівня диференціації доходів: найвищий ГІ мають країни з високим рівнем доходу, зокрема Швейцарія, Великобританія, Швеція, Нідерланди і США тощо.

Розвиток науки і техніки є головним чинником економічного розвитку підприємств і країн, на території яких знаходяться ці підприємства. Нова техніка замінює стару, від якої вона відрізняється скороченням питомих витрат праці, матеріалів і енергії, а також капіталу. Таким чином, товар має еволюціонувати разом з потребами споживачів, постійно змінюватись з часом, оскільки життя – це постійний рух уперед.

По-друге, не менш важливе значення має підтримка популярності товарів і послуг за допомогою запровадження інновацій, а також нагадування споживачам про важливість і необхідність придбання пропонованого товару.

Тобто виробник товару повинен орієнтуватися на конкретний сегмент споживачів, яким збирається продавати товар, з'ясувати їхні потреби, просувати на ринку товар, який якомога повніше задовольняє їхні потреби і викликав би бажання придбати його.

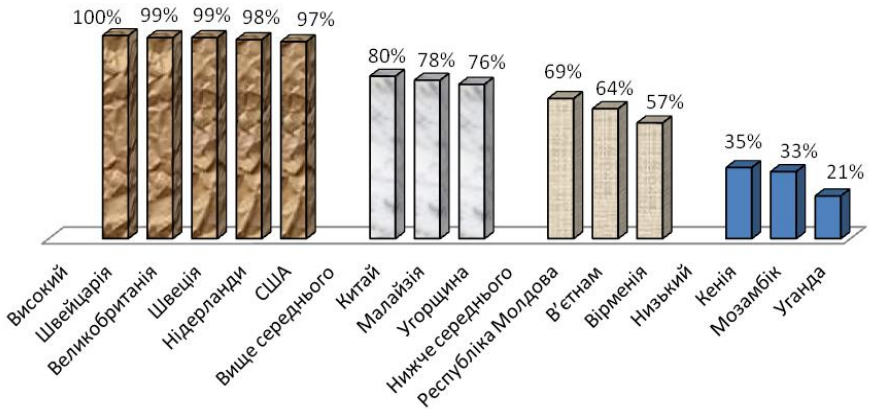

Рис. 1 Рейтинг ГП лідерів серед країн світу за рівнем доходу у 2015 році [1]

Якщо ж товар, виготовлений фірмою, не є предметом першої необхідності, то споживання такого товару має нерегулярний характер, і компанії необхідно постійно нагадувати споживачеві про необхідність купити товар. А якщо товар є абсолютною новинкою і представляє нову категорію продуктів в галузі, то споживач абсолютно не знайомий з перевагами і особливостями такого продукту. У таких випадках метою комунікаційної маркетингової стратегії компанії має стати завдання «сформуувати потребу, цікавість, бажання купити новий продукт».

По-третє, також важливе значення має життєвий цикл товару - час з моменту першої появи продукту на ринку до припинення його реалізації на даному ринку, який характеризується зміною показників обсягу продажів і прибутку за часом і складається з наступних стадій: початок продажів (впровадження на ринок), зростання, зрілість (насичення) і спад [2, с.465]. Особливу увагу слід звернути на таку стадію життєвого циклу товару як спад. Її характерною особливістю є ситуація зниження попиту. Коли попит на даний товар чи послугу нижче рівня попереднього періоду, то при відсутності заходів, спрямованих на переорієнтацію ринку і зміну пропозиції, він може в майбутньому ще більше знизитися. Попит, що знижується потребує поживлення.

Можна зробити висновок, що кожен продукт користується попитом на ринку протягом певного часу. Рано чи пізно його замінює інший, більш досконалий, створений за допомогою інноваційних технологій. Однак тривалість часу та рівень продажів товару має значні відмінності залежно від

специфіки продукту і ринку. Перехід від стадії до стадії відбувається досить плавно, тому маркетингологи компанії повинні уважно стежити за змінами обсягу продажів і прибутку, щоб вловити межі стадій і відповідно внести зміни в програму маркетингу.

1. <https://www.globalinnovationindex.org/content/page/data-analysis/>
2. Кислицяна В.В. Маркетинг: учебник для вузов./ Кислицяна В.В. – Киров: Изд-во ВятГГУ, 2011. – 489 с.

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

к.е.н. **Тютюник І.В.**, студент гр. Ф-21 **Карабець К.М.**
Сумський державний університет (Україна)

Функціонування підприємства в сучасних умовах господарювання знаходиться під дією сукупності різноманітних факторів як внутрішнього, так і зовнішнього прояву, що обумовлюють певний алгоритм управління даним підприємством з метою забезпечення стійкості та ефективного його розвитку в ринковому економічному середовищі. Сукупність таких факторів впливу як: політико-економічна ситуація в країні, ступінь науково-технічного прогресу, потенціал конкурентів, насиченість ринків збуту, фінансова нестабільність, розвиток глобалізаційних процесів, кредиторська, дебіторська заборгованість, інвестиційна політика, внутрішня конкурентоспроможність виробництва тощо, – вводять підприємство в стан невизначеності та ризику.

Однією з основних та необхідних умов забезпечення ефективного функціонування та розвитку підприємства виступає інвестиційна діяльність, обов'язковим компонентом якої є наявність інвестиційного ризику. Причинами виникнення невизначеності є переважно довгострокові терміни окупності інвестиційних проектів, часткова непередбачуваність результатів, неправильно вибрана ефективна альтернатива з множини потенційних варіантів капітальних вкладень та ін. Подолання, часткове чи повне уникнення, а також нейтралізація ризику стають можливими лише за умови провадження ефективного та економічно обґрунтованого ризик-менеджменту в розрізі інвестиційних проектів підприємства.

Для зниження ступеню інвестиційного ризику обов'язковою є правильна ідентифікація кожного з них. Як правило, ефективне управління тими чи іншими видами ризиків можливе тільки після їх ґрунтовного аналізу, якісної та кількісної оцінки, яка досягається за рахунок використання різних формул та економіко-математичних методів (статистичний метод, метод експертних оцінок, імітаційне моделювання, аналіз чутливості, метод сценаріїв, метод аналогій тощо).

До найбільш поширених методів нейтралізації інвестиційних ризиків належать: уникнення ризику, страхування, самострахування, диверсифікація,

лімітування, хеджування та розподіл інвестиційних ризиків [2, с. 19].

Уникнення ризику є одним із найважчих для здійснення методом, оскільки означає радикальну відмову від будь-якої ризикованої діяльності та реалізації інвестиційних проєктів, а отже, майже повну відмову від стрімкого інтенсивного розвитку та суттєвого зниження показників конкурентоспроможності підприємства. Тож застосування даного методу може бути прийнятним тільки в умовах виникнення катастрофічного ризику, який може стати причиною банкрутства та ліквідації підприємства.

Під страхуванням мається на увазі комерційне страхування, за яким страхувальник передає частину свого ризику за певну плату, яка дозволяє частково нейтралізувати підприємству інвестиційний ризик при імовірному настанні страхового випадку та отримання прибутку страховиком в результаті його відсутності. На сьогоднішній день страхування набуло неабиякого поширення серед інших методів нейтралізації ризиків і застосовується не лише при реалізації інвестиційних проєктів, а й для компенсації втрат від зміни рівня ціна конкурентному ринку, отримання сировини від постачальників, одержання прибутку тощо.

Механізм самострахування дозволяє за рахунок резервного капіталу забезпечувати нейтралізацію негативних фінансових наслідків від неефективної реалізації інвестиційних проєктів та покриття потенційно можливих, але непередбачених видатків. Характерною відмінною рисою даного методу від комерційного страхування є відсутність страхових посередників, і як наслідок, зменшення залежності від інших суб'єктів.

Диверсифікація характеризує зменшення рівня сукупного ризику внаслідок розподілу фінансових ресурсів інвестування між різними складовими активами вкладення.

Подібним до страхування методом, але з суттєвими критеріями відмінності є хеджування, яке, як правило, передбачає використання похідних фінансових інструментів (опціонів, ф'ючерсів), що дозволяють застрахувати одну інвестицію, здійснюючи іншу.

Аналізуючи сутність та шляхи здійснення управління та нейтралізації інвестиційних ризиків на підприємстві, можна дійти висновку, що даний процес є досить складною та надважливою системою заходів, які можуть знайти своє ефективне вираження тільки в комплексному застосуванні усіх вищенаведених методів, а також якнайточнішої якісної та кількісної оцінки імовірності настання ризиків в умовах невизначеності. Але не зважаючи на складність здійснення ризик-менеджменту, ефективна його реалізація є базою для забезпечення високої стійкості та конкурентоспроможності в ринковому середовищі, передумовою вдалої превентивної інвестиційної політики та запорукою утримання лідерських позицій на будь-якому рівні господарських зв'язків.

1. Дука А. П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування: навч. посібник / А. П. Дука - К.: Каравела, 2007. – 424 с.

2. Тубальцева І. С. Сучасні тенденції в механізмі нейтралізації ризиків інвестиційних проєктів (під наук. керівництвом к.е.н. С. І. Сергійчука) [Текст] / І. С. Тубальцева // Збірник наукових праць студентів НУК. – 2014. - №1. – С. 18-21.

МЕТОДИЧНІ НЕДОЛІКИ КОЕФІЦІЄНТНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

студентка групи Ф-51 **Шамкало К.**
Сумський державний університет (Україна)

В Україні застосовують різні методики стосовно аналізу фінансового стану підприємств, що викладені в роботах науковців А.Д. Шеремета, М.Г. Чумаченка, В.В. Ковальова, К.П. Приходько, Г.В. Савицької, Л.Т. Пляровської, В.З. Сопко. При виборі методики варто враховувати, що результати за цими методиками можуть бути суперечливими. Найчастіше застосовують коефіцієнтні методики А.Д. Шеремета [1] та В.В. Ковальова [2]. Зупинимося на основних перевагах та недоліках їх методик.

Аналіз, що пропонує Ковальов, представляє собою погляд на підприємство «зовні», тобто з точки зору потенційних кредиторів та інвесторів. Адже їх цікавить, в першу чергу, співвідношення власних і позикових коштів, величина власного капіталу тощо. Інвестор аналізує з позиції гарантій віддачі можливих вкладень і вважає це запорукою стабільності при інвестуванні капіталу. Аналіз же, запропонований Шереметом, являє собою погляд на підприємство «зсередини». Він допомагає менеджменту підприємства визначити такі напрями поповнення оборотних коштів, які найбільш ефективно будуть сприяти поліпшенню фінансової стійкості.

Для проведення аналізу фінансової стійкості за методикою В.В. Ковальова цілком достатньо поточної бухгалтерської звітності. А за методикою А.Д. Шеремета також необхідною є інформація, яка не міститься в бухгалтерській звітності і для знаходження якої виникає потреба піднімати первинну бухгалтерську та іншу документацію. Недоліки методик Шеремета та Ковальова, можуть бути зведені до наступного:

— складність у знаходженні фінансових та економічних показників впливу за допомогою яких можна корегувати розрахункові коефіцієнти. Під цим розуміється той факт, що неможливо на підставі бухгалтерської звітності знайти джерела, що послабляють фінансову напруженість;

— методики розраховані на обмежене коло підприємств, а саме: існують підприємства, які в силу своїх особливостей повинні мати великі запаси, або велику дебіторську заборгованість або навпаки не мати їх;

— згідно з коефіцієнтними методиками для досягнення високої фінансової стійкості підприємству достатньо мати великий розмір кредиторської заборгованості (або принаймні такий, щоб покривати запаси). Однак відомо,

що надмірне залучення позикових коштів негативно впливає на фінансове становище підприємства, так як вони не безкоштовні і, рано чи пізно, настане термін їх повернення, причому з процентами. Одночасно з підвищеною увагою до кредиторської заборгованості Шеремет випускає з уваги величину дебіторської заборгованості та наявність грошових коштів на поточному та валютному рахунках і в касі.

Загалом, система коефіцієнтних показників не може розглядатися як універсальна для всіх видів підприємств, тому що для них не існує якихось єдиних нормативних критеріїв. Обґрунтування нормативних показників є ще досить мало опрацьованим, а тому і поверхневим, і залежать від великої кількості факторів. Більшість критеріїв носять експертно-емпіричний характер. Існують підприємства, для яких коефіцієнти не підходять або повністю, або частково (наприклад, підприємства зв'язку, торгівлі, ЖКГ, транспорту, підприємства з виробництва одиничних товарів та багато інших).

Таким чином, можемо констатувати, що коефіцієнтні методики потребують суттєвого доопрацювання. Також, стає очевидним, що єдиної коефіцієнтної аналітичної методики не може бути в принципі в силу колосальних відмінностей між підприємствами різних галузей та індивідуальності кожного підприємства.

Можемо окреслити напрями удосконалення коефіцієнтних методик:

— провести уніфікацію визначень, принаймні в україномовному науковому просторі, системи коефіцієнтних показників, що характеризують фінансовий стан підприємства;

— конкретизувати «перехрещені» аналітичні механізми. У більшості існуючих методик не представлене чітке розмежування аналізу платоспроможності й аналізу ліквідності [3];

— визначитись щодо платоспроможності. Існує три підходи до аналізу платоспроможності. Перший припускає аналіз платоспроможності на основі показників ліквідності. Другий — на основі показників фінансової стійкості. У третьому — для оцінки платоспроможності розраховують показники, серед яких присутні показники і ліквідності і фінансової стійкості;

— напрацювати нормативну базу. Існують нормативи для обмеженої кількості показників без врахування галузевих і індивідуальних особливостей підприємств.

1. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций. / Шеремет А.Д., Негашев Е.В. 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Экономика.-2008.-208 с.

2. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. 2-е изд., перераб. и доп. / В.В. Ковалев — М.: Финансы и статистика.-2006.-512 с.

3. Хотомлянський О.Л. Комплексна оцінка фінансового стану підприємств. / О.Л. Хотомлянський, П.А. Знахуренко // Фінанси України.-2008.-№1.- с. 111 – 119.

Науковий керівник: доцент, к.е.н., **Зайцев О. В.**

ВНУТРІШНІ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

студентка гр. Фм-51 **Щебетько Н. П.**
Сумський державний університет (Україна)

Останнім часом, поширеним явищем є ведення господарської діяльності підприємств в умовах невизначеності, нестабільної політичної, економічної ситуації, що може призводити до виникнення на підприємстві кризи, при виведенні підприємства з якої можуть залучатися внутрішні механізми [3]. При цьому фінансова стабілізація підприємства проходить у три етапи [2]:

1 етап – використовується оперативний механізму. На цьому етапі відбувається різке скорочення витрат, яке може бути досягнуто за рахунок зменшення зобов'язань, звільнення працівників, тобто, перший етап направлено на використання політики жорсткої економії, що сприяє запобіганню банкрутству.

2 етап – використовується тактичний механізм. На цьому етапі передбачаються заходи спрямовані на перелом негативної тенденції у фінансовому розвитку, такими заходами на цьому етапі можна вважати ефективну податкову політику, також важливо звернути увагу на необоротні активи підприємства, проведення оновлення техніки може призвести до зменшення витрат на поточний ремонт, збільшити обсяги виробництва, зменшити витрати підприємства і в результаті призвести до збільшення прибутку.

3 етап – використовується стратегічний механізм, на цьому етапі важливо виявити ті внутрішні чинники, які в перспективі можуть негативно впливати на фінансову стабілізацію підприємства, потрібно переглянути фінансову стратегію підприємства, його організаційну структуру.

Також зазначимо, враховуючи що кризове підприємство є не привабливим для інвесторів, то розраховувати краще на внутрішні ресурси, крім того, отримуючи фінансову допомогу від держави, інших підприємств, інвесторів, підприємство стає залежним від позикового капіталу, що не бажано для підприємств-боржників.

1. Бредкіна І.К. Сучасні підходи до визначення поняття «криза» / І.К. Бредкіна, Ю.А. Сімех // Матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Проблеми формування нової економіки XXI століття» (25-26 грудня 2009 року) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.confcontact.com/2009new/3-brenkina.php>

2. Іванюта С. М. Антикризове управління. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 288 с.

Науковий керівник: к.е.н., доц. Плікус І. Й.

Наукове видання
**Економічні проблеми
сталого розвитку**

**Экономические проблемы
устойчивого развития**

**Economical Problems
of Sustainable Development**

**Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
імені проф. Балацького О. Ф.
(Суми, 11-12 травня 2016 р.)**

**У двох томах
Том 1**

Стиль та орфографія авторів збережені.
Організаційний комітет і редакційна колегія можуть не поділяти точки зору авторів.
Відповідальність за точність,
достовірність і зміст матеріалів несуть автори.
Посилання на матеріали збірника обов'язкові.

Відповідальний за випуск О. В. Прокопенко
Комп'ютерне верстання В. О. Щербаченко

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,74. Обл.-вид. арк. 19,18. Тираж 300 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.